K 30556
2

მიმოხილვა

წმინდათა [illegible]

[illegible]

91(C41)

მოხილჳა
წმინდათა და სხჳათა აღმოსავლეთისა ადგილთა,

ტიმოთესგან

ქართლის მთავარ-ეპისკოპოსისა.

K 30556/2

დაბეჭდილი

ტფილისს.

სტამბასა შინა კავკასიის ნამესტნიკის კანცელარიისასა.

1852.

ბრძანებითა

კავკასიის ნამესტნიკის კნიაზის მიხაილ სჱმონის-ძის
ვორონცოვისა.

მ ა თ ს   ბ რ წ ყ ი ნ ვ ა ლ ე ბ ა ს

კავკასიისა ნამესტნიკს, კნიაზს მიხაილ სჳმონის-ძეს ვორონცოვს,

მათისავე ბრძანებით აღბეჭდილი წიგნი ესე,

ემდჳნის უმდაბლესად.

10 მარტს 1852 წელსა
თფილისს.

რაოდენ მშჳჱნიერ-არიან მთათა ზედა ფერჴნი მშჳ-
დობისა მაუწყებელთა და კეთილისა მახარებელთა.

ისაია 52. მუხ. 7.

წინა-სიტყუაობა.

მწერალი წიგნისა ამის ტიმოთე, იყო ქართუელი, გუა-რით გაბა-შვილი. აღიზარდა იგი კათოლიკოზ ბესარიონ-თან, რომელმანცა დაიპყრო საჭე ეკკლესიისა განმგეობი-სა თურქთა ჟამსა, შემდგომად განდევნისა პატიმრად ტე-ნედოსისა ქალაქში კათოლიკოზისა დომენტისა.

ოდეს, ვითარ, და სადა განვლო ხარისხნი მონოზონე-ბისა, არა ჰსჩანს წერილთაგან. მხოლოდ ვუწყი ძუელთა საქმეთაგან უწმინდესისა რუსეთისა სინოდისა, სადაცა განვვლე მე ორი წელი მსახურებისა (1), რომელ წარ-გზავნილ-იყო იგი იმერეთით რუსეთად 1738 წელსა ხარისხით ქუთათელ მიტროპოლიტისა, იმერთა მეფისაგან ალექსანდრე გიორგის-ძისა დესპანად წინაშე იმპერატრი-ცა ანნა იოანოვნასსა. მისრულმან სანკტპეტერბურღსა მიართუა არზა უწმინდესსა სინოდსა ივლისისა თთუესა 1738 წელსა და ითხოვა, რათა ჰსცენ მას ნება უსის-ხლოსა მსხუერპლისა შეწირვისა (2).

სხჳსა საქმისაგან, სახელდობ თხოვისა-მებრ ქრისტეფო-რე წილკნელ მიტროპოლიტისა (3), ჰსჩანს, რომელ ესე ქრისტეფორე 1764 წელსა, ევედრა არზით სინოდ-სა, რათა შემთხუევისა-გამო გარდაცუალებულისა ამავე წელსა ივლისის თთუეში ქალაქსა ასტრახანს ტიმოთე ქართუელთ მიტროპოლიტისა, მიჰსცენ მას მისი ადგილი.

---

(1) 1843 და 1844.

(2) 1738 წლის არხივისა № 360.

(3) საქმე 1761 წლისა № 196.

ამა საქმეთაგან ჰსჩანს, რომელ პირჳელ მოგზაურობისა საბერძნეთად, ტიმოთე იყო რუსეთსა, ვითარცა მღჳდელ-მთავარი ქუთაისისა და შემდგომად დაბრუნებისა რუსეთით, ვითარცა თჳთცა ჰსწერს (4), მიიღო მან კათე-დრა მთავარ-ეპისკოპოსობისა, რომელიცა იყო პირჳელი შემდგომად კათოლიკოზობისა; და ჟამსა განდევნისა ქართლით რუსეთად დიდისა კათოლიკოზისა ანტონისა ლათინთა ეკკლესიისა თანხმობისათჳს, ესე იგი 1754-სა, ამანცა ტიმოთემ, ვითარცა თანა-აღზრდილმან მისმან, ლტოლჳა ჰყო საბერძნეთად და ვჰგონებ უნებლიეთ განე-შორა ეპარხიასა თჳსსა, ანუ მიზეზითა მით წყენითითა, რომელ არ მას, უპირჳელესსა იერარხსა, მიენდო განმგე-ობა კათოლიკოზობისა, არამედ რუისისა არხიეპისკო-პოსსა იოსებს.

შემდგომად პალესტინისა და საბერძნეთისა მოხილჳ-სა, უკუმოიქცა ქართლადვე 1757 წელსა, და დამთჳნილ-მან უეპარხიოდ, აღირჩია სადგურად დავით-გარესჯისა უდაბნო და იწოდებოდა, ანუ უწოდებდა თჳთ თავსა თჳს-სა, იერუსალიმელად (5).

რაოდენთა წელთა დაჰყო აქა, არა ჰსჩანს. მხოლოდ დღესცა არს მას მონასტერსა საფლავისა მისისა ქჳა, თჳთ მისვანვე განმზადებული; და დღესცა ძმათა ამა უდაბ-ნოჲსა უწყიან მტკიცედ, რომელ მთავარ-ეპისკოპოსი ტი-მოთე, რომელმანცა შეიმზადა თჳსდა ქჳა საფლავისა, არა არს მუნ დასაფლავებული.

შემდგომად, წარსრული რუსეთად, მივიდა ასტრახანსა და გარდაიცვალა მუნ თთჳესა ივლისსა 1764 წელსა.

(4) იხილე ამა მისისა წიგნისა გჳერდი 42.
(5) გჳერდი 9.

წიგნისამან ამის, აღწერილისა მისგან, ჰსჩანს, რომელ იყო იგი კაცი განსწავლული; მოუსმინა კატიღორია, დია-ლექტიკა და კავშირი პროკლე დიადოხოსისა, მის ჟამისა მეცნიერებისა წიგნნი და აღმოვსებისათჳს სიბრძნისა წყარონი. — დიდად იყო დახელოვნებული სამღრთოთა შინა და საეკკლესიოთა წერილთა და ვჰგონებ, თანა-მოწაფეცა კათოლიკოზისა ანტონი პირუელისა.

ესწავა მცირედ ბერძული (6) და უწყოდა კარგად ენა თათრული (7).

წიგნი ესე, შემოწმებით ორთა სხუათა ესე ვითართა თანა-ვე, დაიბეჭდა თანხმად ამა ძუელისა დედანისა, რომელი-ცა ვჰპოვე გარდაწერილი 1787 წელსა (8), თელავის სე-მინარიის რეკტორის დავით ალექსის-ძისა ჴელითა (9).

---

(6) გუერდი 63.
(7) გუერდი 44.
(8) ქორონიკონსა უოე.
(9) უკანასკნელსა ფურცელზედ ამის დედანისა, რომელიცა ეკუთუნის დეისტვიტელნის სტატსკის სოვეტნიკს თავადს ნიკოლოოზ იოსების-ძეს ფალავანდოვს, ესრეთ იყო თჳთ მწე-რალისაგან მიწერილი:

ესე წიგნი გაბა-შჳლის ტიმოთე მთავარ-ეპისკოპოსისაგან გაკეთებული, მთა-წმინდისა და იერუსალიმისა და სხუათა ადგილთა მოხილუა, რომელი თჳთ ეხილუა, ყოველივე აღეწერა და ეს-თა წიგნად ექმნა: ხოლო მე მაღალ-კეთილ-შობილმან ალექსის-ძემან, სრულიად კახეთის სამეფოს, თელავის ქალაქს რეკტორმან, ფილოსოფიისა და ღუთის-მეტყუელებისა მოძღუარმან დავით აღვჰსწერე წიგნი ესე გარდანუსხჳთ; და ვინცა ამისგან კითხჳთ და ამბის შეტყობით ირგოთ, ლოცუა-ჰყავთ ჩემ მშრომელისათჳს.

აღიწერა წიგნი ესე თთუესა მარტსა, რიცხუსა ია, ქორონი-კონს უოე.

მაღალ-კეთილ-შობილი ალექსის-ძე რეკტორი დავით.

გჳერდებზედ აქჳნდა ამას უძჳელესსა კელ-წერილსა, გარდანუსხულსა ოც-ოდენ წელ შემდგომად გარდაცჳალებისა თჳთ ტიმოთესსა, — მცირედნი შენიშჳნანი; და ესენიცა აქავე დაურთენ სხოლიოდ. სხჳანი ესე-გჳარნი, რომელნიცა ჰგონე ჯეროვან-სასარგებლოდ მკითხჳელთა-თჳს, განსამარტებელად და დასახსნელად რაოდენთამე სი-ძნელეთა, ჩემით დაურთენ.

ვიმედეულებ, რომელ მკითხჳელნი ამა წიგნისა, ჩემთა ამათ შენიშჳნათა, მიიღებენ არა განკიცხჳთითა ყურად-ღებითა.

პლატონ ეგნატის-ძე იოსელიანი.

10 მარტს, 1852 წელსა
ქ. თფილისს.

შესავალი.

ხამარად საგონებელ ჩემდა იყჳნეს, თუ ვითარ არა საზღჳევო იჳოსზენაჲსათჳს მორივჳსა სიტყჳსათა და კჳალად დახსნილობათა, და უდებად (¹) ცხოვრებულთაგან არა შესამგზავს არს ტკივილთ-მოუჳარებით მოსწრაფებას სამღჳთოსა რასმე და ღჳთივ-შჳენიერთა გამოცხადებათა მითხრობა; და არცა თუ გმა-ყოფად სიტყჳსათა ქებისათა მიმოგონეთა ვერ შემძლეთა და უღონოებათა ენისათა და მრავალ-მღელჳარისა სოფლისა გულის-სიტყჳსათა მომდებთა ესე ვითართა. ვითარცა არა სცოდნის გამოთქმად უზესთაესთათჳს, რათა არა ვითარცა ლაღსა და კადნიერსა განმზადებული რისხჳსა და მჯრის-ხილჳსა მოატყჳსა თავსა; არამედ უმჯობეს, რათა დუმილით განვლოს ასპარეზი საწჳთოსა, ვითარცა მე ესერა კადნიერად და ურიდად ხელ-ვჰყავ სამღრთოთა ლექსთა განმარტებად მონაზონებისა სახისა უღირსმან ტიმოთე იერუსალიმელმან; რამეთუ მიზეზ-ედგმა ამათთჳს ესე, რამეთუ მაწჳევდა მონაგანთა ჩემთა საყუარელი ძმობისა და ერთ-სულობისა ქჳეყანისაგანთა ჩჳენთა, და კჳალად დავიწყებისათჳს მათგან მპყრობელობისა წმიდათა ამათ ადგილთასა. ამისთჳს მელმოდა, თუ ვითარ მეფენი საქართველოსანი ჟამთა მათ შინა მეპატრონე და მპყრობელ-სრულიად

(¹) სხჳა მანუსკრიპტში ანუ ხელწერილში, უდებად. პ. ი.

იერუსალიმისა და პალესტინისა ქმნილ არიან; და მაღალ
და ძლიერ ყოვილ არიან ნათესავნი საქართუელოსანი,
და ესოდენ დაკნინებულ-არს; გარეშემონი ჩუენსა მპყრო-
ბელნი სიტყჳსა რაჲსამე ჩუენდა მოცემად არა მკადრე
არიან. ამან და ესე ვითარმან მიზეზმან დუმილი აღმი-
სხნა, და ვიწყე მტირედთა რათმე წიგნაკთა შჩხრეკ-მსი-
ტყუელობად, და მივიმღუანენ თქ,ცნ ბრძენთა და მეც-
ნიერებით განმჭურეკთა სამღრთოთა და სამეცნიეროთა საქ-
მეთა. ვითარცა სახიერთა ძმათ-მოყუარეთა და მდუმრიად
მიმტკუებელთა ხილულთა ანუ სმენილთა ცნობათასა. შე-
დგომილთა სასისაებრობისა კაცთ-მოყუარისა ღუთისათა
მამათა და ძმათა სავსებისა შორის საქართუელოსათა დირ-
სად ხსენებულთა და ხარისხთა მეცნიერებისათა მდგო-
მარეთა სამღუდელოთა და საეროთა ამა წიგნაკისა აღ-
მომკითხუელთა გევედრები, რათა მოჭყოთ ყური სიტყუა-
თა ჩემთა ზედა, რამეთუ წარვედ იერუსალიმად და მთად
წმიდად სამღუდელოთა მათ წმიდათა ადგილთა, და ვიხი-
ლენით და აღმოვიკითხენით. ჭირმრავლობით ნაღუაწნი
მამათა ჩუენთა ქართუელთანი, და ფრიად განკჳრუებულ
ვიყავ მათთჳს; რამეთუ იგავადცა არა მესმეროდეს ესენი,
რაოდენიცა მე აქა მათთჳს აღვწერენ და აქა მოხრული
ქართუელი ვინმე რაჲსათჳს ამათთჳს არა გამოიძიებდა,
და აღვწერენით, რაოდენიცა შევიტყუევით იერუსალემისა-
თჳს და მთაწმიდისა და სხუათა მონასტერთათჳს, და
ადგილთათჳს საწამებელისა წმიდათა მოწამეთასა და სა-
დგურთათჳს დირსთასა; და სხუათა მრავალთა ადგილთა
ამბავნი ხილულნი, და ანუ სარწმუნოდ სმენილნი, აღ-
ვსწერენ. სხუანი მამათა მიერნი სწავლანი დაკარგულნი
საქართუელოთა შინა, მოვიძიენით და აღვსწერენით, და

ზოგნი რამე ვიუგბილ-მეტყჳელენ ჭსწავლანი, დჯრისა ვერ განმცდელმან წჳელის და ზრახჳა რაჲმე აღმოჳჭსთქჳ; ამისთჳს საწად, რათა ჩჳმეზრ უგზილთა სასმარად და სჴჳანიზოვიმე უმაღლესი ძალის ჩემის რაჲმე ღჳთის-მეტყჳელებისათჳს და სამღრთოთა სჯულთათჳს ვისიტყჳჱ და არა თუ თავით ჩემით შევაწყევ, არამედ ბრძენთა უზესთაესთავანთა მეცნიერთა მიერ გამოკჳლევანი, რამეთუ ვიყავ მრავალთა ქჳეყანათა მხილველ და მრავალთა ბრძენთა და ფილოსოფოსთა თანა-მოზრახე და ამათ მიერითა კითხვათა და განმარტებითა და კაცთა სულიერთა და სარწმუნოთა სულთა უწყებითა აღვსწერენით. მაშინ ესენი სარწმუნოდ და ქრისტესმი სასოებად განვმარტენ მშჯდობისათჳს და სიყუარულისა და ეგრეთ წარუგზავნე საქართველოსა. ამისთჳს გევედრებით უფალნო ჩემნო ქრისტეს-მოყუარენო საქართველოსაგანნო, რათა მიმთხჳევისათჳს და აღმოკითხჳსა შენდობისა თქჳენ მიერისა წილ ყჳედრებს არა მოვიდო; ამისთჳს ვიშიშჳ და წმიდასა ცხოვრებასა თქჳენსა შემოვავედრებ მცირეთა ამათ სიტყუათა ჩემთა, რათა არა უგულებელს ჰყოთ. უკეთუ სულთა შესამატი სიტყუა იხილოთ, შენდობასა ჰყოფდეთ სიყუარულისათჳს მისისა, რომელმან სისხლითა თჳსითა სავუნო სიწნა მოგჳანიჭა, და უკეთუ ცთომილად საგონებელი რამე იხილოთ, პირჳელად ღრმად განჭსჩხრიკეთ მეცნიერთა, და კჳალად უკეთუ ცდომილება იყოს შენდობასა ვითხოვ; რამეთუ არავინ არს უცდომელ თჳნიერ ღჳთისა და მე მას ჟამად, სარწმუნოდ ირწმუნეთ, არავინ უწყოდი უმეცარი და ცოდჳლი ჩემებრ; ყოველთა უგრინესი ვიყავ, რამეთუ მას ჟამსა შინა უბრძნესნი საქართველოთანი საზღჳრით და მიდმოგონებით

განმარტებდეს სწავლისა სიტყჳათა და ეგრეთ ასწავებდეს ერთა, და უმეცარნი სამღრთოთა მცნებათაებრ მდაბლად მდუმარეობდეს და ორნივე ესე სასყიდელსა მოისთჳლიდეს; ხოლო მე ორთაგანვე დაკლებულ ვიქმენ, ნუ უკჳჱ კეთილად აღმოვსთქჳ და დუმილით სიმდაბლისაგანცა გამოვეხჳ. აღვსწერენით მინდობილმან ღირსებათა თქჳჱნთამან, რათა ნაკლულევანებისათჳს მომტევებელ მექმნეთ და შენდობა ცისკროვნებისაებრ გარდამოადინოთ; ერთტომობისათჳს მომტევებელ იქმნეთ; თჳსებრიობისათჳს მოწყალე იქმნეთ; სიმკჳდროვნ საარებჳლებს ჩემი ილმოთ, რათა თქჳჱნცა ესრეთთა ძმათ-მოყჳარეთა, ნათელმან ნათლისავანმან განიჭოსთ სიმრავლე მხე-გრძელობათა და მუნ წიაღმტედ ინახად აბრაამიანთა ტაბლათა მსუფევეთა, უფალმან გასჳასთ სასმელი მაუკჳდავებელი, და ადგილნი მწჳანედნი განუნჯნესთ სასუფეველსა მკჳდრობისა მისისასა, რომლისა არს დიდება უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.

მიმოსჳლა თფილისით ათონისა მთამდე.

მარადის სასურვოდ და საწადად დავიდევ თჳალთა გო-
ნებისა ჩემისათა, ღირსად ცხოვრებულისა ამის თავისა
ჩემისათჳს ლტოლვა ვინაჲმე. კუალად და ტჳრთ მძიმერო-
ბა ბრალეულობათა ჩემთა სამარად-ხსენებად, რათა მო-
მივიდოდეს. ამისთჳს მწირობად და უცხოებადმი წარსვლის
ხელ-ყოფად ვისწრაფდი და აღსვლად წმიდად ქალაქად
იერუსალიმად თაყუანის-ცემად ცხოველს-მყოფელისა სა-
ფლავისა უფლისასა, და მთად წმიდად და მთად სინად,
მოხილვად საცხოვრებელთა მათ და სენაკებთა წმიდათა
მამათა ჩუენთა და ალაგებსა მას წმიდასა, პირ-მიწა-და-
დებად კუარცხლბეკსა მას ღმრთისა განგებათასა და მათ-
შინა ცხოვრებულთა მამათა შევრდომად ადგილის-მცუელო-
თა წმიდათა მამათა ჩუენთასა. რათა განცდითა და კურ-
თხევითა მათითა რუდუნებული და უდები ცხოვრება ჩემი
მირულებული ცოდჳთა განვაღჳძო და მით საარებული
თავი ჩემი ნუგეშეულ ვჰყო და ვირჩიო მე მივრდომა
სახლსა ღმრთისა ჩემისასა, არამედ სასურჳ საწადისა ამის
ჩემისათჳს, ჯერეთ მოცალეობა და ჟამნი არა მომეგნეს.

ხოლო წელთა 1755, ოდეს განაგებდა საქართველო-
სა ცხებული ქრისტეს-მოყუარე მეფე თეიმურაზ და პირ-
მშო სახელოვანი ძე მათი ღმრთის-მსახური მეფე საქარ-
თველოსა უფალი ირაკლი, მომხსენებელ ვიქმენ მეფობი-
სა მათისა და ვიჯმენ მუნით და მათ მიერითა საბოძვრი-
თა და ქარტითა განმტკიცებისათჳს უცხოებად შორს
მგზავრობისა ჩემისა კმა-საყოფელი აღვიღეთ და მოვი-
წიენით სამცხეს ქალაქსა ახალციხესა, სახლსა ფაშა ათა-

ბაგისასა (²), და ჰსცნეს რა მისჳლვა ჩემი, კაცნი მო-გეგებნეს და განგჳმზადეს სავანენი და საზრდონი ჯე-რისაებრნი.

ამისა შემდგომად მიგჳწოდეს ფაშამა სადგურად და სრად ოჯისა და გჳთავაზა წესისაებრ მათისა თჳთო ფე-რითა ნუგეშითა, და კუალად სხჳსა ჟამსა მივედით და ვ'სრანცვიდით გზისა სჳლისათჳს უმჯობესსა და იგი ზღჳთ დაამტკიცებდა მგზავრობასა ჩუენსა, და აღგჳწერნა თურქ-თა ენათა ზედა ეპისტოლენი კონსტანტინოპოლედ, ერთი ხელმწიფესა სულთანთან (³), და ერთი ვეზირთან და კარის კაცთა თანა სხჳა შეწყნარებისათჳს ჩუენისა და პატივისა და წარმოგჳატანა ბეგი ერთი თათარი და წიგ-ნები კმა-საყოფელი და წარმოვედით ახალციხით და მო-ვიწიენით მონასტერ-ყოფილსა ზარზმას (⁴) და გარე-მო სოფლებსა მისსა; დღე-სასწაულსა ამაღლებისასა მუნ

(²) ამა ჟამსა იყო ფაშად სულეიმან ფაშა, გჳარით გურჯული აზნაური სიბამე და შემდგომად დიდისა სამსახურისა ქ… ტუჳმონიდამ აღჭურვილი ფაშად ახალციხისა.—ესე ბრძანებისა-თა სულთანის ოთმან მესამისა ჩოშოთბილ-იქმნა შეგობრო-ბისა მიზეზით მის დროს გურიის მთავართანა, რომელსაცა ეწო-დებოდა სჳმონ. პ. ი.

(³) ოთმან III, რომელიცა მეფობდა 1754-განა 1757 წლადმდე. პ. ი.

(⁴) ადგილი ესე უპყრიეს დღეს თურქთა; მდებარებს ახლოს ყჳშლის ციხისა, რომელსაცა ძუელად ბერძენნი უწოდებდეს Тирокастра. და რომელიცა მოვიხსენე წიგნსა შინა ჩემსა აღ-წერილსა რუსულად: Историч. состоянie Грузiи подъ властiю царей Магометанъ. Тифлисъ. 1849—стр. 13.— ახლოს ამა ციხისა მთასა შინა, არს მონასტერი, რომლისა-თჳსცა ჴსწერს ვახუშტი, რომელ იყო იგი მისსა დროსაცა გა-უქმებული. შენობანი ამა მონასტრის დღესცა ისილჳმბიან

განვისუენეთ და გარდავვლეთ მთა აჭარა და ვვლეთ ოთხ დღე და მოვიწიენით მდინარედ ჭოროხად და მიერიდგან ზღჳსა ნაპირსა ყასაბასა ბათომს და დავჰყოვნეთ მუნ დღენი ათორმეტნი მიებსა ნავისასა და მოწყალებამან ღმრთისამან ინება ჴავა ბორიასა კეთილი და გუცმოვა ნავიცა მარჯუე; შთავსხედით მმადლობელნი მწირთ ხელის-ამპყრობელისა ღმრთისანი, დღესა მეერგასესა მოსულისა სულისა წმინდისასა და დავაგდენით საზღვარნი საქართველოსანი, და ზღუათა შინა და წყალთა მრავალთა; შევვედრენით სულნი ჩუენნი უფალსა, და ვვლეთ ას ორმოცდა ათი მილიონი დღე და ღამე, და გავლეთ ირიზა მუელადგან თქმული საქართველოს საზღვრად, და მოვიწიენით ყოვლად-ქებულსა ტრაპეზუნტას ტახტსა და სამყოფსა ბერძენთა მეფეთასა, ადგილსა შემკობილისა თჳთო-სახითა სიკეთითა, ზღჳთა და მთათა და გარდავხედით რა ზღჳთ, წარვავლინეთ არხიდიაკონი ჩუენი წინაშე მიტროპოლიტისა მოკითხვად და მასცა ებოძნეს მღვდელი მომკითხავი ჩუენი, და მიგჳმძღჳა ზღჳსაგან დამაშურალთა სრასა რასმე ტურფად ნაგებსა და ბაღთა და ზღჳსა ჭუენებისა დადოთასა სამოდ შესაქცევსა; განვისუენეთ მუნ რა მცირესა ჟამსა, აღვედით ხილვად ყოვლად-სამღვდელოჲსა ანანიას ტრაპიზონელისა, ვინა წინა

მირთლივ. ამა ადგილისაგან წარსრული გამახმედიანებული ქართუელი ვიხილე ათონის მთასა. ამან, მრავალთა ქრისტიანეთა წმიდათა ადგილთაგან კურნებისა გამო განლხინებულმან, დაუტევა მამული თჳსი, მოილოცა იერუსალიმი, შევიდა ათონისა მთასა და ქართველთა მონასტერსა შინა მიიღო ქრისტიანობა და დაჰხსდგა მუნ მონაზონად სახელით პეტრე. დღესცა განაგებს იგი მუნ მეწისქჳლის თანამდებობასა. პ. ი.

მოგჳჱგებს კაცი ყოვლითა უკჳჱ ქცევითა პატიოსანი და შემკობილი უცხოთ-მოყჳარებისა მადლითა მდიდრად აღჳ-სილი და ფრიად კეთილად შეგჳტკბო და ზედას ზედა გჳწყჳჱვდა ტრაპეზსად, და ინებს ჩჳჱნ მიერ მსხჳჱრპლის შეწირჳა ხარისხისა თჳსსა საყდარსა წმინდის გრიგოლი ნოსელისასა. რამეთუ აჲა სოფია ტრაპეზუნტის და სხჳანი მრავალნი ეკკლესიანი თურქთა დაუპყრიეს, და ვიყჳჱნით მუნ მღჳდელთ-მთავრისა მიერ და ერთა ქა-ლაქისაგანთა ფრიადსა პატივსა და ნუგეშინის-ცემასა ში-ნა, მთხოველნი ჩჳჱნ უღირსთაგან მსხჳჱრპლისა შეწირ-ვისა და აიაზმისანი, და უცხოებასა ჩჳჱნსა ჯეროვნად შეიწყნარებდეს და აღვედით დედად მონასტრად და მო-გჳჱგებნენ სულიერი დედა წინამძღჳარი; და სხჳანი დანი და დედანი ჯჳარ შემოსილნი კრებულნი გალობითა და კეროვნებითა შეგჳმღჳნენ და თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზთა და ადგილთა მათ წმინდათა, რამეთუ იყჳნეს გამოკავშულ კლდისაგან ეკკლესია და ხელოვნად შემკობილ სადგურ-ნი და სენაკნი მონასტრისა მის, მეფისა ალექსი კომნი-ნოსისაგან ([5]), რამეთუ თჳთცა მუნვე ესახს დედით და მეუღლით და შეგჳმღჳნენ საეროდ ტრაპეზსად და დაგჳგეს სანოვაგენი და გჳმასპინძლებდენ ამოდ და ფრიად ვი-დრემე სარგებელ გჳჱქმნა ხილჳა მათი და მიერიდგან წარმოვედით დაუყოვნებელად სადგურადვე ჩჳჱნდა

([5]) ამა ალექსის კომნენის, ტრაპეზუნტის იმპერატორისა შჳლი იოანე მოვიდა საქართჳჱლოს, შეირთო ცოლად ქალი ალექსანდრე მეფისა. ესრეთ ჰსწერს ბერძენთა მეისტორიე სალკოკონდილა, pag: 2.6 Ioannes abiens in iberiam, uxerem habuit regis iberiae Alexandri filiam. პ. ი.

ამად ჟამად დავჰყოვნდეს მუნ ჟამნი ერთისა თთჳსა-
ნი და გუემროვა ნავი მარჯუე და ადვილით შენდობისა
ადებად მიტროპოლიტისა, რამეთუ ფრიადცა გჳმნდა
განშორებაჲ მისი და ადმღებელთა ლოცვათა მათთასა,
გუებოძა საგზალნი გზისათჳს და შთამოვედით ნავად
და ვვლეთ ზღჳთ და განვვლეთ ქალაქი ტრიპოლი და მი-
ერ მივიწიენით ქალაქად ჟნიჯად, შუენიერსა მას ადგილ-
სა და ქრისტიანეთა მოგჳყუესნეს და დაგუესადგურეს სა-
სახლესა და ტაძარსა წმინდისა ნიკოლოზისასა და შე-
მოჳკრიბეს ერნი და გუიმასპინძლეს და შეგჳწყნარეს კეთი-
ლად და ხმელით გზაჲ ავირჩიეთ და გჳბოძნეს საგზალ-
ნი და ცხენნი გზისათჳს; და წარმოვედით მიერიდგან
მავალნი ორ დღე და მოვიწიენით ნეოკესარიად ქალაქსა
და ეკკლესიასა გრიგოლი საკჳრველთმოქმედისასა და თჳთ
თუალითა ჩუენითა ვიხილეთ საკჳრველება ქმნილი მის
მიერ; რამეთუ ქალაქსა მას მოსდის მდინარე დიდი, რო-
მელსა უწოდენ მგელსა და განრყუნიდა ნაშრომთა მათ-
თა; ხოლო ერნი ევედრნეს წმინდასა გრიგორის
მისთჳს; თჳთ წარვიდა რა ხილვად მისა მდინარე შორის
განაყენა და კუერთხი შთაყუნა, რათა იმიერ არდარა წარ-
მოვლოს მდინარემან და ეტყოდა სახელითა უფლისა
იესო ქრისტესითა; ნუღარა გარდახდები ამიერ სა-
ზღურით, და არს კუერთხი იგი ხე დიდ ვიდრე დღეინ-
დელად დღედმდე, და ვითარცა შეშინებული, ეგრეთ გან-
დრეკითა წარვლის მუნიდგან მდინარე იგი და ხიდი, რო-
მელიცა ადუგიათ მას ზედა. წყალი, ვინათგან წარივლტის
უქმად, მდგომარედ იხილუების და ღამესა ერთსა მუელისა
მას ხიდსა თანა განვათიეთ და თჳთ ხარისხი ეკკლესია-
კუალად ქრისტიანეთავე უპყრიესთ და წარმოვე[illegible]

რით და მოვიწიენით კომანად კუკუსოდ სომხითისა; და ვიხილეთ საფლავი წმინდისა მამისა ჩუენისა იოანე ოქროპირისა, რაჟამს მუნ ექსორია ჰყვეს და მუნვე აღესრულა და არს იქიდგან მცირედ განშორებულად ქალაქი დიდი კუკუსო სომხითისა, რომელსა აწ თურქნი თოხათად (6) უწოდებენ, დამუნ მჯდომარეჲს ყოვლად-სამღდელო ნეოკესარიისა და ფაბლაღონიისა; მივიწიენით რა, ვაცნობეთ მისულა ჩუენი მიტროპოლიტსა მასსა და მიგჳმღჳნენ და დაგჳასადგურეს სრასა ეკლესიისასა, და ვიხილეთ ყოვლადა სამღდელო ნეოკესარიელი უფალი გერასიმე და ფრიად ვიდრემე კეთილად განგჳსუენა და მმებრივად შეგჳტკბო და დავყავით მუნ დღენი რაოდენნიმე და გარე ქალაქისა აღვედით და ვიხილეთ მონასტერი, აღშენებული თეოდორა დედოფლისა მიერ ფრიად პატიოსანი. ჟამი იყო აგჳსტო ათხუთმეტი; ერნი შემოკრბენ და დაგჳაწჳეს მსხუერპლი საიდუმლოჲსა და ფრიად შეიწყნარებდეს უცხოებასა ჩუენსა.

აქა ვემიებდით გზასა იერუსალიმად აღმყუანებელსა და იყო მუნ ქარვანი დიდ-მალი, წარმსჳლელი ზმირნად (7) და აღვემზადენით წარსჳლად და აღვიღეთ ლოცჳა მღუდელთ-მთავრისა და წარვემართენით, რამეთუ იყო სამეოცის დღისა სავალი გზა და ვვლენით რა დღენი გამოვვლეთ ქალაქი ამასია, ხარისხი წმინდისა ვასილი ამასიელისა, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ აპრილის ოც და ექუსსა და გამოვვლეთ ქალაქი ზილოა და სამწყსო კესარია

(6) აქა მოკლეს დიდი მოურავი გიორგი სააკაძე. **Жизнь Великого Моурава К. Георгія Саакадзе. Тифлисъ. 1848. стр. 83.** პ. ი.

(7) ქალაქი სმირნა ანუ იზმირი. პ. ი.

კაბბადუკიისა, და ოცდა ხუთა დღენი უშენნი თურქმანნი ვლენით და მოვიწიენით ქალაქსა ლუკაონსა, სადა ეწამა წმინდა ფილიმონ, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ ნოემბრის ოცდა ცხრასა, და ქალაქსა მას ახლოდ ახლავს მონასტერი წმინდის ელენესი, რამეთუ ამას მონასტერსა შინა, აღზრდილ-არს ამფილოკე იკონიელი. და ამას მონასტერსა იყო აზანი ბუნებით ცხელთა წყალთა ვრცლად მომდინარე, ვითარ წისქჳლსა კმა-ეყოფოდა საბრუნავად და მერით ვლეთ და მოვიწიენით სამწყსოსა იკონელ-ეპისკოპოზისასა, სადა წმინდანი მოწამენი კვირიკე და ივლიტა ეწამნეს, და იყო მუნ მღჳდელთ-მთავარი იკონიისა დიონოსიოს და ქრისტიანეთა დიდად შეგჳტკბეს და საგზლითა და საზომჳრითა აღგჳავსეს და მიერიდგან წარმოვლეთ; გზასა ზედა ვიხილეთ კამარანი რაჲმე და მუნ ისხდენ მოლანი თურქთანი და ივითხჳდენ წიგნსა, და ვჰკითხე რა მათთჳს, მეტყოდნენ ვითარმედ ასრადინ მოლაჲს საფლავი არისო მუნ და მას წმინდად ესჳმნო და განვკჳრდი ცრუჲსა მის და მასხარისა მოსაობასა და მიერით ვლეთ და მივიწიენით მახლობელ, სადა წმინდამან მამამან ხარიტონ მონასტერი აღაშენა, რამეთუ ქართჳელნიცა მრავალნი ცხოვრებულან მუნ, და მივაწიენით უშად და მიერ გულა-ყასაბად, სადა იყო მონასტერი მთავარ-ანგელოზთა და მუნ განვეყარენით ქარავანსა, და განჳსუენეთ ქრისტიანეთა-თანა, და მიერ წარვედით ქალაქად ფილადელფიად, მუნ, სადა ღჳთისმეტყუელი იოანე მიუწერს შჳდთა ეკლესიათა ასიისათა: ეფესოს, ზმირინს ანუ არტირას, სარდეს, ფილადელფის, ლაოდიკიას. ამა ფილადელფიას მივედით და მოგჳეგებნენ ქრისტიანენი და დაგჳასადგურეს სრასა ეკლე-

სიისასა და კეთილად შეგჳტკბეს და ვიხილეთ ძუელი ეკლესია ღ̂თის-მეტყუელისა იოანესი. ესრეთ მცირედნი ნაშთნი მის დაშთომილ იყუნეს და ახლოსდა მუნ კოლასეს შინა არს ეკლესია მთავარ-ანგელოზისა.

ესე არს ხონას, რომლისა სახსენებელსა ვდღესასწაულობთ სეკდემბრის ექუსსა. რამეთუ სასწაული ესე არს: წარმართთა მდინარე დიდი გამოჰსთხარეს და მიუგდეს მონასტერსა მთავარ-ანგელოზისასა, რათამცა წარეღუნა; ხოლო ქრისტიანენი შეკრბენ ვედრებად მთავარ-ანგელოზისა და მოიწია რა მდინარე ახლოს, მონასტერსა არღარა მომართა, არამედ განხურელა ქუეშე ქუეყანა და მას შინა განვლო წყალმან მან. ვიდრე დღეს აქამომდე ესრეთ მოსდის წყალი იგი, და მუნ ახლოს არს ქალაქი იგი, რომელსა შინა ეწამა წმინდა მარინა და წარმოვედით მიერ, და მოვჳდით შჳდთა მათ ეკლესიათაგანსა ღ̂თის-მეტყუელისასა სარდეს, სადა იჯდა წმინდა მამა (8) ევთიმი სარდიისა ეპისკოპოზი და იყო სრულიად აოხრებული, ვიდრე მცირედნიღა ნაქცევნი თუღა დარჩომილ-იყუნეს და კაცნი სრულიად არღარა იპოებოდნეს და განვათიეთ ღამე ერთი მუნ და ხალისა ველეთ და მოვაწიენით ქალაქად ყასაბასად, ქრისტიანეთა თანა განჳსუენეთ და მუნით წარვედით ქალაქად მაღნისიად, ძუელთა მეფეთა სამყოფსა და შემკულსა მთითა და ბარითა, და ეფესოსა ეპისკოპოზი ნათანაელ მუნ მჯდომარე იყო და ძუელი საეპისკოპოზო კოდრასტე მოციქულისა და მღუდელ-მოწამისა მაღნისიისა, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ სეკდემბრის 27, და მუნ ეწამა წმინდა მოწამე

(8) ხსენებასა მისსა ვდღესასწაულობთ დეკემბრის 26.
ვ. ი.

ხარალამპი, რამეთუ მღდელი იყო მყნეზური, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ თებერვლის 10 და მუნ განვესთიეთ ქრისტიანეთა-თანა ჟამნი რაოდენნიმე და მიერ წარვიგზავნენით ზმირინად შჳდთა მათ ეკკლესიათაგანსა, სადა მღდელმთავარე იყო წმიდა პოლიკარპე ზმირინისა ეპისკოპოზი და ბუკოლე. ესე პოლიკარპე დაიწუა ცეცხლისა მსახურთაგან დასაბამითგან ხუთი ათას ექუსას ორმოც-და სამსა (9) და ხსენებასა მისსა ვჰყოფთ თებერვლის 23.

და ვიხილეთ ქალაქი ესე მჳობი ყოველთა ქალაქთა, ესრეთ ვითარცა ედემის შინა სამოთხე; პირად-პირადობა შენებულებათა და საწყოთა ედემებრიობთა გარდაემატა; ერთ-კერძო თეთრი ზღჳსა აღჳსილი მრავლითა ხომალდითა და ნავითა და ანძანი აღმართებულ იყუნეს ვითარ ხენი მაღნარისანი და ერთ-კერძო მთანი და მთისა ველნი და ჭალანი, ბაღჩა-ბაღითა და წალკოტითა აღჳსილი, და ზეთის-ხილთა ტევანოვანობა დამშვენებულ და ნარინჯ-თურინჯთა კჳპაროსთა და ალვის-ხისა მაღნარნი. ნიავწჳლილ სულთა ბერჳასა საყნოსელნი გაულადნეს. შევედით შინაგან ქალაქსა, ვიხილეთ სრანი და პალატნი უცხოდ ჩინებულთაებრ სერობებულნი, ესრეთ ვითა მაისისა ველთა აყუაო-დელოვებნი; და მივჳძღუნენ სასახლესა იერუსალიმის მეტოქისასა და არხიდიაკონი ჩუენი ვაახლეთ მიტროპოლიტსა ზმირინისასა უფალსა ნეოფიტეს, და მასცა დიაკონი თჳსი ერთი და მივჳძღუნენ სრასა მთა-წმიდელთა ქართველთა მონასტრისასა და მუნ დავყა-

(9) სმირნა ქალაქი, ხამეოთვე იოანე ღჳთის-მეტყუელისა, რომლისა მოწაფე იყო თჳთ წმიდა პოლიკარპე და გჳრგჳნი მოწამეობისა მიიღო ქრისტესთჳს ღრმად მოხუცებულმან წელსა 166. მ. ო.

სადგურეს;(10) ამისა შემდგომად წარვედით და ვიხილეთ ყოვლად-სამღვდელო კაცი დიდად პატიოსანის, რითა და პალატითა მდიდარი და ვიამბორეთ და მოგვკითხნეს და იყვნეს მუნ სხვანი ორნი ეპისკოპოზნი ჯმნილნი სამ-წყსოთაგან, და შევედით ეკკლესიად კათოლიკედ წმინდისა ფოტინე სამარიტელისასა და განვიცდიდით თჳთო სა-ხეობასა სამკაულსა უცხოთა ეკკლესიისათა, და გვწჳა პა-ლატად მღვდელ-მთავარმან მან და განგვმზადა სერი ბრწყინვალე და პატივს-გვცა ჯეროვნად და დავადგერით

---

(10) 1849 წელსა ვიხილე აქა აჭარითგან ქართველი დაუ-ბრკოლებელად და კანონიერად მოუბარი ქართულად, რომელ-საცა შეემოსა მონაზონებისა სახე 17 წლითგან ცხოვრებისა თჳსისა. ამას ჭყოლოდა ძმა გაქრისტიანებული ტრაპეზუნტს, სადაცა შრომობდა აზნაურთა შინა მუშაკობითა და ლტოლვილი იძულებად შიშისათჳს მაჭმადიანთა, მიიმალა მუნ ქართველთა მო-ნასტრის მეტოქსა და აიძულა ძმის-წული თჳსი, რათა მიეღო მასცა ქრისტიანობა. — ესრეთ ძმა მისი, შემდგომად ქმნილი პროიღუმენად მისვე მეტოქისა, 1822 წელსა წარვიდა მოასწმინ-დას, რომელსაცა გარე ედგა თურქთა ლაშქარი ბრძოლისა ყაძლის ბერძენთათა და ამა შეთქმულებულთა და შეპყრობილი გზასა ზედა მოკლულ-იქმნა და შთაგდებულ ზღუასა. ამა ღირსსა კაცსა ეწოდე-ბოდა თეოდორე. ძმის-წული მისი, დაშთენილი ობლად, სხუ-ეჳდილმან ბიძისამან ქრისტიანობისა-გამო მოკლულმან, უფროს განამტკიცა სიყუარულსა ზედა ქრისტესსა. თურქთა წარიქცი-ეს იგი თჳსდა მსახურად და შემდგომად 10 წლის მსახურე-ბისა, განჭრილდა იგი მომსყიდველთაგან მისმან სამოსის ჭკალა-გის კაჭარმან ხომეხმან. მოიჭსცა მან თავის-უფლება და წარვიდა პირველსა ბიძისა თჳსისა სადგომს სმირნასავე და აქა შეიმო-სა ამანცა სახე მონაზონებისა და ჰგიეს მუნ მოღვაწედ. სა-ხელი ამისი ნეოფიტე, მცოდნე ბერძულისა წიგნისა და წერი-სა დიდად ჰსწყურდა უმეცრებისათჳს ქართველთა ენისა მწიგნო-ბრობისა. პ. ი.

იზმირს ჟამ რაოდენმე და იყო მიმდემი განკრძალულ ქრისტიანეთაგან ეკკლესიათა შინა სჳლასა და მხურჳა-ლედ ვედრებასა; ხოლო მე ზიართა მათ სამღჳდელოთა და საეროთა სამარადისოდ ლოცვასა განვეკჯრჳჭ და ვიხილე მუნ აკადემიის საფილოსოფოსო და იეროთეოს ფილოსო-ფოსი მონაზონი ვინმე ასწავებდა მრავალთა მუნ შკლი-სავანთა; რამეთუ იყჳნეს იზმირს ბალიოზნი საფრანგე-თისანი და იყო ქალაქი სავანედ მრავალთა დიდ-ვაჭარ-თა უცხოთა, რამეთუ ნავნი იერუსალიმად წარსრულ იყჳნეს. ჟამნი იყჳნეს ნოემბრისანი და გჳასწავეს ვი-თარმედ, ქიონიად გეპოვლოსთ ნავნი წარმსჳლელნი იერუ-სალიმად და აღვიღეთ ლოცვასა მღჳდელთ-მთავრისაგან და ჰშთავსხედით ნავსა წარსჳლად ქიონიად, რამეთუ შო-რევდა ას ოდენ მილიონ.

მივიწიენით ჰავითა კეთილითა ქიონიად,(11) ქალაქსა ისი-დორე ქიონელისასა, რამეთუ დიოკლიტიანემან აწამა ისი-დორე მუნ, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ მაისის ათო-თხმეტსა. ამას ქალაქსა თურქნი საყისად უწოდებენ, რომელ-არს დანაშასტაკი, რამეთუ სხჳაგან არა იშოვე-ბის თუ არა მუნ; რამეთუ არს ესე ჭალაკი ზღჳასა შინა და ვიხილეთ ქალაქი დიდად პატიოსანი, სახლნი ქვთა თლილითა შენებულნი და მტკიცედ მოზღუდჳლნი, რა-მეთუ არა რა შიში იყო დაწჳთა ცეცხლისათა და დაგჳა-სდგურეს ქართველთა მონასტრისა მეტოქესა სახლსა და მივედით და ვიხილეთ დიონისიოს ყოვლად-სამღჳდე-ლო ქიონელი და პატივის-ცემით შეგჳწყნარნა. რამეთუ ნავნი წარსრულ იყჳნეს მუნ და დავჰშთით ქალაქსა შინა

(11) ქ. ი. ხიოსის ჭალაკი.

და განვიცდიდით პირადობასა ქალაქისასა. გჳწყურდენ ქრისტიანენი, ვითარმედ ექსასი არს ეკკლესია დღეს ქალაქისა ამასო და ბაღითა და ხესილითა აღვსილი იყო ჳალაკა იგი და ვიხილეთ მუნ ექსორის ქმნილი ვლახთ ძეუფე კონსტანტინე. რამეთუ გჳწყცხოვა ქცევა და სამეუფონი ხრდილობანი მისნი და გჳკითხჳდა საქართუელოსათჳს და სხუათა მრავალთა საუბართა შევექცევოდით.

ამისა შემდგომად იწჳეს ვჳალად სტამბოლად და წარგზავნეს სამეფოდ თჳსად. ამად ჟამად მოიწია დღესასწაული ტაძრად მიყუანებისა და მოამზადეს ეკკლესია წმინდისა ბიკტორისა, და მოაკრეს ხალასად ნაკერნი ოქარდანი კედელ-ყურეთა, და სხუად მრავლად შეამკუეს. და ალმებითა ხალასობა და შეფერება საყდრისა ვითარ ადვჱშსწერო. არა თუ იგი საყდარი, არამედ მრავალნი ერთი მეორისა უსაკჳრუელესად იყუნეს შემკობილ. ვარ მხილუელი მოსკოვისა და პეტერბურღისა, რომელთა შორის თავ-წარსხმულად ჰყუავის ქრისტიანობა დღეს, და მუნ არა მიხილავს ესრეთ შემკობილნი ეკკლესიანი. რა საკჳრუელად თუალითა მარმარითა აღმართებულ იყუნეს სუეტნი და ზედ კამარანი მოჭრილნი ყუავილებად და ნახჩებად კედელთა ზედა მდგომარე იყუნეს სერაფიმნი და ქერუვიმნი მარმარილსანი, და კამარეთა ზედა ოქროთ აღბეჭდობილნი ანგელოზნი მტკრთუელნი სანთლისა ოქრო-ცურცხლისანი; კედელთა ზედა ნახენი მომადლოდ აღმოჰყუანილნი და შიგ ხატი და წინ ხომლის რტოულო სასანთლე და ქუეშედ მძიმედ ნაკერნი ოვარდანი ოქრონაშუნი. სხუანი სასანთლენი ოქრო-ვერცხლნი მერივით საჭერნი ხელთა, და სხუანი შუბის თავთა ფარნები ჭიქისანი ფერად-ფერადნი და სხუანი სალამანდრონი,

წინ-სამღთლნი ქორ-კანდელნი და ხომლნი ჭიქისანი. უცხოჲთი სირაქლემისა კუ̂ერცხნი ფერადის ჭიქისა და ქაშანურისანი იყჳნეს, და კამარებად ჩამოკიდებულნი ეკლესიისა კამარათა შინა და აღანთებდნენ რა, მგზავსი იყო ნამდჳლ ირისჲსა; ისტაკნი ეკლესიისანი ფერადი-სა მარმარისანი ჩაწყობით მოჭანდრაკულნი; საკურთხე-ველის ისტაკნი და ტრაპეზისანი და კედელნი ფერადი-სა ქაშანურისანი და ხატისჱი მაღალი საჯდომელი ეპის-კოპოზისა. საღსინებელი ტრაპეზისა, ესოდენ მეუც-ხოვა, რომელ ვერ შეუძლო აღწერად; უცხო რამე ხრა-ხნილები და ზედა გჳრგჳნნი ოქრო-ცურჳლებულნი და ზედ ჯილიითა და თომარითა რაითმე მგზავსითა განდგმულ და მორთულ. სრულიად მათნი ეკლესიანი ესრეთ იყჳნეს. კანკლისა სიუცხოვე ვითარდა აღვსწერო; კარის ბჭენი და გარეთ ეზონი ფერადითა ქჳთა ჩაწყობილნი; ხოლო მგალობელნი მათნი არა გალობდენ ბერძულად, არამედ ნოტითა იტყოდიან. ამას საყიზის შუა კუნძულსა შინა არს მთა მაღალი და მას შინა მონასტერი დიდებული, რო-მელსა აიამონა ეწოდების. დღესა ერთსა ვიწყეთ აღსჳლა მუნ, და მოგჳართნეს ჯორნი და იღუმენიცა მათი თა-ნა გჳახლდა; რამეთუ შორეკდა ჟამისა ორისა სავალ, და განვვლეთ რა შუა გზასა მონასტრის ბაღნი და ვე-ნახნი იყჳნეს და სულიერი სახილავი იხილებოდა, რა-მეთუ მონაზონნი მამანი ხუნიდენ და ბარვიდენ და ნერგსა ასხმიდნენ და აღვვლეთ რა აღმართი მთათა შო-ნა, ნამე [illegible] იხილებოდა და ტევრთა მათ შინა ვამოვსხრნდა ბრმენითა დაბურვილი მონასტერი ბრწყინვალე და ჩ[illegible]ტყუოდნენ, ვითარმედ მდიდარ-არს მონასტერი და მუცლითა სიმდიდრითა გარდატემულ.

ოდეს მისჳლა ჩჳენი ჰსცნეს, ჰკრეს ზართა მღიცე-რად მონასტრისათა, და მოგჳეგებნენ მამანი ორას ორ-მოცდა-ათნი სანთლებითა და კეროვნებითა და მოგჳარ-თჳეს კჳერთხი და მდინარე და შეგჳმღჳნენ ჴმებითა სუნნელითათა და მგალობელნი გალობდენ ტკბილად, და შევედით ეკკლესიად და თაყჳანის-ვეცით წმინდათა მათ და აღვედით ხარისხად, და მაშინ იწყეს შეგჳწყალენი და მომადლებისათჳს ჩემისა ჰსთქჳეს მრავალ-ჟამიერობა მე-ფეთათჳს ჩჳენთა და ისპოლაეტი მრავალ-ჟამიერი ხმა-ამოდ გჳეზიარა და უამბორეთ მამათა და ძმათა და მი-გჳმღჳნენ სადგურად და ვიკითხეთ აღმაშენებელი მისი, რამეთუ გჳეტყოდნენ ვითარმედ კონსტანტინე მეფემან მონარხმან აღაშენაო.

აწ მონასტრისათჳს ვიტყოდეთ: ისტაკნი ეკკლესიი-სანი ფერადისა არდავანისა ქჳსაგან ესრეთ ჩაეწყოთ, ვერა ხორასნელი ორხუს ვერ შეეფერებოდა. საყდარი არის რვა-კუთხე და ირგჳლივ ოცდა-თორმეტნი არ-დავნის ფერადნი სჳეტნი უდგას. კედელნი არდავნისა და ბალღამის ქჳსა ფერადისა ხონჩურებ ჩაწყობილი, არს თუ კირითა და ღორღითა, არამედ ტყჳვითა ჩასხმუ-ლი და სპილენძით შემერწილი, თავისის სჳს ფერითა არშიებითა ვიდრე მოხრილის კამარადმდე; ხოლო გუმ-ბათნი და კამარანი ელჳარის სოფიის კენჭითა, სხჳანი ჩაგჳლ-ქანდებულნი. ხატნიცა ბრწყინჳალეს სოფიის კენჭით იყჳნეს; მისი ელჳარება და კამკამნი სამყაროსა დღისა ცისასა და ღამისა ლაჟჳარდიანსა ფერსა უდრიდა. რაჟამს ჭიქისა და ვერცხლისა ხომლნი აღანთიან, მგზავ-სი იყო მთოვარისა ვერცხლისა სახისა, და ვარსკჳლავ-თა ხელმწიფებად და მნათობად ღამისა მნათთა. სანა-

თურით რა გავსჭჳრიტი, ივერადისა წითლისა და ყჳავი-
ლისა თლილისა მინისა სინათლე მთიებთა შუქთ-მკთო-
მარეობასა ქისხებოდა. კარის ბჭეთა იატაკთა რა გავხე-
დი, მეგონნეს ვითარმედ ოქსინიოითა მოუფარდაგებითა
გამოსაჩჳჱნებელად. ვიხილენ რა გავკჳრდი: ქჳანი იყჳნეს
ჩაწყობილნი; მეუცხოვა სიკეთე მისი, და თაყჳანის-ვეცით
ცერსა ნათლის-მცემლისასა, რომლითა შეეხო თავსა მა-
ცხოვრისასა და არს თავი მოციქულისა ფილიპესი;
თავი მოციქულისა ტიმოთესი, თავი დიდისა ევთიმისა,
თავი ევგენისი, თემო წმინდისა გიორგისა, ფეხი ხა-
რიტონისა და სხჳანი მრავალნი ნაწილნი: ამა მო-
ნასტერსა ვიხილე სასწაული საკჳრჳჱლი, რამეთუ ერთი
შავი არაბი კანსაქურდაკად შესრულ-არს ეკლესიასა, ზე-
თი აუხდის, მოჰკიდებია ცეცხლი და სრულიად დამწჳარა.
ცალი მკლავი მორჩენილ-იყო ქურდისა არაბისა და იქ
მდებარედ ვიხილეთ.

ამა მონასტრისა აღშენებისა მიზეზსა ესრეთ გჳჱ-
ტყოდეს, რამეთუ მჯდარა ვინმე მონაზონი დაყუდებუ-
ლი მუნ და აწ სადა ტაძარი ჰსდგას, მუნ უხილავს ნა-
თელი. მრავალ გზის წარსრულ-არს დაყუდებული იგი
და უხილავს მუნ ხატი ყოვლად-წმინდისა, და ხმენია
ესე მეფესა კონსტანტინეს და ამისთჳს აღუშენებია მო-
ნასტერი იგი. ის ხატი აწცა დიდის ხსოვებით უჩჳჱ-
ნიათ მუნ და გჳჱტყოდენ მამანი, ვითარმედ ქართჳჱლი
არა ოდეს გჳხილავსო და არცა ენა გჳასმიესო, აწ შე-
ჰსწირეთ მსხჳჱრპლი საიდუმლოისა; მე უარი მოვახსე-
ნე, არამედ ივრიად მევედრებოდეს და შევჰსწირეთ უ-
დარესითა ბაგითა საიდუმლო და მათცა ვაწირვინეთ მეფე-
თა ჩჳჱნთა წარსამართებელად და განგჳმზადეს ტაბლა.

მშჳენიერი და განკჳთიეთ რა მუნ ჟამნი რაოდენნიმე, კჳალად ქალაქად საყისად სადგურად ჩჳენდა მოვიწიე-ნით, ლოცვჳს მოძღუბნი მათნი და მმადლობელნი ღჳთი-სანი.

აქა ყოვსას ჩჳენს მოვიდა ამბავი რაიმე საკჳრჳელი, რამეთუ წმინდა სვირიდონ საკჳრჳელ-მოქმედი მრთლივ წარუსჳენებიათ კჳპრიით და მოუსჳენებიათ ქალაქსა კერ-კურას, სადა იჯდა წმინდა არსენი კერკურისა მთავარ-ეპისკოპოზი, და მუნ სვირიდონ მრთლივ მგზავსი ცხო-ველისა, მდგომარე-არს ანაფორით და ქუდ-ბარტყულით: კაცმან ვინმე ჩააცჳა მკრ-ფასი შესამოსელი და ხჳალი-სად იხილეს ახალი იგი მდებარედ ტრაპეზსა ზედა და თჳთ მჳწლივე შეემოსა. კჳალად თურქნი შემოადგნენ და იხილეს სვირიდონ, მოსჳრიდა თურქთა მათ და წარიო-ტებდა. ამისთჳს დღესასწაულსა დიდსა აღასრულებენ მუნ. კჳალად მოგჳესმა ვითარმედ, ქალაქსა მას კერკურას, მხმობელმან იზახა ვითარმედ, შეიწრდა ქალაქი ესე სა-ზრდოსაგან და უცხოებად მოსრულნი ნურდარა დაადგრე-ბიან, წარვიდენ აქედამ; ამისთჳს შეიწრდენ მრავალნი ქჳრივნი და ობოლნი წარსჳლისათჳს; ხოლო იხილეს ღამესა მას, რამეთუ სვირიდონ არდარა იყოფების მუნ და მრავალი ეძიეს და ვერ ჰპოვეს; ვინაცა მწყემსმან მან ვინმე ცხოვართამან იხილა მთასა შინა წმინდა სვირი-დონ, დავარდა და თაყჳანი-სცა. ხოლო სვირიდონ ეტყოდა ვითარმედ ქალაქით გამომდევნეს, რამეთუ მეცა მწირი ვარ და უცხო, კჳპროსიდამ მოსრული, სადაცა ეგენი ქჳრივნი და ობოლნი წარჳლენ, მეცა წარვიდე მა-ერ, და წარვიდა მწყემსი იგი და უთხრა მღჳდელთა მათ. ხოლო მათ მხმობელი აზახეს, ვითარმედ უცხოებით მო-

სრულნი ნურღარა სადმე წარვლენ, რამეთუ სთვირიდონ არს მეოხ მათდა. ამისთჳს წარვიდეს და შთამოასხუენეს სთვირიდონ და არს მუნ მდგომარე სასოებით მიმავალთა მეოხად და შიშითა და ლიტანიობითა სახილუელი.— კჳალად გჳთხრობდენ ვითარმედ, აწ წარსრულან წელნი ექჳსნი, რამეთუ იყო აქა სულიერი მამა მონაზონი სახელით იოაკიმ, დიდი მოწყალე გლახაკთა, სნეულთა და უცხოთა შემწყნარებელი, რამეთუ ტყუეთა გამოიხსნიდა და საპყრობილეთა შინათა ზედას-ზედა მოიხილჳდა და ნუგეშინის-ცემდა, და უხუებით გლახაკთა და დავრდომილთა საივასეთა განუყოფდა, და არა დასცხრებოდა ქუელის-მოქმედებისაგან არა ოდეს და უკეთუ გარდახდის დღე ერთი და არა მისცის გლახაკთა შესწუხნის ფრიად და სცრემლეოდის. ხოლო გარდაცჳალებასა მისსა საკჳრუელად უდიდებია ღმერთსა, რამეთუ მიცჳალებულსა რა მარჯუენესა ხელსა ჯუარი გამოსახჳა, და ხილჳად მისსა მრავალნი ურიანი და თურქნი შემოკრებულან და უხილავთ საკჳრუელი ესე ხილჳა.

ამად ჟამად ვერ მპოვნელთა ნავისათა მუნ, რათამცა წარვიმართენით იერუსალიმად, უმჯობესად აღვირჩიეთ დაზამთრება მთა-წმინდად და მოვივაჭრეთ ნავი და მივანდევით თავი უფალსა და წარვედით გამომსალმებელნი ქრისტიანეთანი და გამოვკვლეთ მიტილინი და მივიწიენით ბოზჩადად ([12]), სადაცა ქართლისა კათალიკოზი დო-

---

([12]) ბ ო ზ ჩ ა დ ა ჰწოდება ტ ე ნ ე დ ო ს ი ს ჭალაკსა, სადაცა თურქთა პატიმარ-[illegible] კათალიკოზი დომენტი და სადგანცა გამოსხსნილ-იქმნა დიდის-საფასის მიცემით.—ათონისა მთასა ჩუენ ქართუელთა მონასტერში ვჰპოვე სახარება ნაწერი მდიდრად ვერცხლით შეკრული, რომელსა შინა თავს

მენტი ექსორიად ცხოვრებულ იყო და მოგჳწყვებნენ ქრისტიანენი და გჳკითხვიდენ ამბავსა მისსა და მუნი-დგან შთავსხედით ნავსა. რამეთუ ადგჳდგა ღელჳაცა

ეწერა ესრეთ: «შევჰსწირე წმინდა ესე ხახარება სახოსა ჩუენ-«სა კარისა-ღმრთისა-მშობლის ლავრასა სახსად სულისა ჩუენისა «და გამოსახსნელისათჳს მართლ-მადიდებელისა ქართველთ მკჳდ-«რისა უცხოთა ნათესავთა მონებისაგან,—მე უბადრუკმან კა-«თალიკოზმან დომენტი, ჟამსა ტყუეობისა ჩუენისა ბიზანდიას, «და იქმნენ წმინდანი მამანი, მეუფენი წმინდის ღმრთის-«ადრჩეულისა სავანისანი ლოცუა-ყოფაგთ ჩემ-ცოდვილისათჳს»

სხუათა ამა დროთა მოთხრობათა ცნობის მსურველნი წა-რიკითხუენ რუსულად აღწერილსა ჩემ-მიერ წიგნსა: *Истор. взглядъ на состояніе Грузіи подъ властію царей Магометанъ стр. 82 и 83.*

სინოდის არხივთაგან (**Дѣло о пріѣздѣ въ Россію Груз. Патріарха Антонія. 1756 № 350**) ჩანან გრამატანი. წარ-დგენილნი მის განდევნილისა საქართველოდამ კათალიკოზისა ანტონი I-გან და მოწერილნი სილიბისტროსგან ანტიოხიისა და პართენისაგან იერუსალიმისა პატრიარხთა. პირველი 1 სეკ-დემბრიდამ 1749 წელსა სტამბოლით აუწყებს ანტონის I, «რომელ ბიძასა მისსა კათალიკოზს დომენტის 1739 წელსა მარტის 20 უსესხნია 4,300 ლევი სტამბოლში (ლევი ანუ პია-სტრი არის მაური ჩუენებური, ანუ 5 კოპეიკი თეთრი ფული) და აქამდე არ მიცემულა ესე ვალიო. ამაზედ თჳთ იერუსალიმი-სა პატრიარხმან მელეტიმაც მოიწერა იმერეთშიაო და თუმცა გამოუგზავნათ აქა ფულიო, მაგრამ დიდად მცირედო. ოდეს განთავისუფლდა დომენტიო, მაშინ წერილიც მისცა ტენედოს-ში; მაგრამ გაგზავნილმან იმერეთში (?) კაცმან ვერა მიიღო-რა. მხოლოდ სხჳსა სარწმუნოებისა კაცისა ხელითა და უგა-ნათლებულესისა მეფისა დიაკონის იოანეს მსახურისა ჴელითა გამოგზავნა მან 17 კაცი ტყუე ურია და ერთი ასხი ოქროსი, რომელნიცა გაისყიდნენ 4,000 ლევად.—ესე ფული არა ეკმარა ვალსაო; ამისთჳს, რომელ მას დომენტის ექმნა ფრანციის კაპართა ფული 5,500 ლევი და მათ წარიღეს და გირაოებიც

ფრიადი და მივიწიენით ლემენად ჭალაკად ([13]) კჳრია-კესა მღჳდელ-მთავრისა ლემენისა პართენისა და შეგჳ-ტკბო ფრიად და სადგური განგჳმზადა და ქრისტიანე-თაცა პატივ-გუცეს და პირისპირ განვსჭჳრეტდით მთა-წმინდასა და ვიხილეთ ყაენისა შჳლი ცხჳრ-მოკჳეთილი თამაზისაგან: მუნ დაეყენებინათ თურქთა. ხოლო ნე-

---

ამა ვალისა მათთანვე დარჩნენო. — ესრეთ ითხოვდა პატრი-არხი ანტიოქიისა, რათა გამოიხსნას სული განსჳენებულისა მისის ბიძისა.

მეორისა გრამატით, მიწერილი პართენისაგან იერუსალი-მისა პატრიარხისა 8 სეკდემბერს 1755 წელსა ჳსთხოვს ან-ტონის 1 ესრეთ: წერილი მოიტანესო ქრისტეს საფლავის არხიმანდრიტმა სჳმონმან და მამა აკაკიმან და ითხოვეს რომ ქალაქსა თფილისს გარდაცვალებულსა ჯუარის-მამა არხიმანდრი-ტი აზნაური და მოიძებნესო თუ დარჩა მას რაიმეო, და გარ-და ამისა ითხოვენ რომ ვალი აღებული კონსტანტინოპოლე-ში დომენტისაგან კათოლიკოზისა გარდაისდონო. ამაზედ წერილიც მოგჳრთმევია კელითა დანიილ არხიმანდრიტისაო, ამა ვალში ჩუენ არა რა მიგჳღიაო, გარდა მჭჳტლის ბისონი-სა, რომლისაც მარგალიტი გაიყიდა 300 ლევად და მესამედი არ ადგა ვალისაო. — ინებეთო ეს ფული არ დაეკარგოს სი-ღარიბესა შინა მყოფსა ქრისტეს საფლავსა. გჳგზავნიო არ-ხიმანდრიტს სჳმეონს შეწევნისა მოსაგროვებლად ქართლში და მამა აკაკის ჯუარის-მამად. — მეფენი ქართუელთანი ადრე ყოველთჳს გჳგზავნიდეს შეწევნასა, და აგერ 25 წელიწადიაო აღარას გზავნიან სანუგეშოდ წმინდისა ქალაქისა და არცაღავინ თქუენგან მოსულაო. პ. ი.

([13]) ლ ე მ ნ ო ს ჭალაკი, სადიდამაც ჳსჩანს მთა ათონისა მშუენიერად. პ. ი.

ბამან ღჳთისამან მოგჳცა ჭავრი და შთავსხედით ნავსა და მივედით მთა-წმინდად მმადლობელნი ღჳთისანი, რომელმან დაგჳცჳა უცხოებასა შინა ჩჳენსა ზღჳსა ღელჳათა და ხმელთა ამბოხებათაგან. მისსა დიდება-
ამინ.

მისჳლა მონასტრად საქართჳელოჲსა კარისა ღჳთის-მშობლად.

1.

აღვედით მთა-წმინდასა კოშკსა, და ზღჳთ ნავთ-საყუდელსა რომლისამე მონასტრისასა დამესა მას და წარვავლინეთ კაცნი მონასტერსა ქართჳელთასა და გა-ცნობეთ მისჳლა ჩჳენი. მსწრაფლ აღეკაზმათ ჯორნი და წარმოემართათ და აღვსხედით და წარვემართენით მონასტრად და გამოჩნდა ციხე და შენებულება მო-ნასტრისა, და იხილჳებოდა ვითა ქალაქი მთასა ზედა და-შენებული; და მოვიახლენით რა, შექმნეს რეკა ზართა და მოგჳეგებნენ სკეოფილაკე თეოკლიტე და წინამძღუა-რი ნათანაილ და უმრავლესნი ღირსნი მამანი და ძმა-ნი, ვგონებ სამასნი ოდენ და მოგჳართჳეს მდინარე და კჳერთხი და შევედით ეკკლესიად და თაყჳანის-ვეცით ჯერისაებრ და იტყოდენ შეგჳწყალენსა მეფეთა ქარ-თჳელთათჳს და ვიამბორეთ ურთიერთარს. შიგნითი ეკკლე-სია ასე გჳეუცხოვა, კნინდა აიამონის ეკკლესია დაგჳავიწყა. რომელმან ხელოვანმან მოქსოვა ათრანგნი ხავედნი, ვითა ამა ეკკლესიასა იატაკნი ჩაწყობილ-იყო ფერადითა ისპითა და ეშმასა ქჳთა. რამეთუ აღუშენებია გიორგი მთაწმინდელსა მეფისა ბაგრატ კურაპალატის სა-თვსითა და გუმბათის ჩამოსწჳრივ სინათ მოხჳეულს ნახჩზედ ეწერა: გიორგი მღჳდელ-მონაზონი ქართჳელი. სხჳასა ამას ვიტყოდით, ვითა რეკა მეჯანდრაკესა არჳე-ნებს სჳლასა, ეგრეთ მუნ იატაკნი არჳენებენ დღესა-სწაულსა, სადა საკურთხნი ჰურნი ჯერ-არს დადგომად, სადა სასანთლეთა დადგომა, სადა მღჳდელთა და დია-

კონთა დგომა, სადა ისხდის მღჳდელთა განწყობა. კედელნი აქუნ მარმარილოსა წმინდისა და ქაშანურისანი; კანკელი უცხო ყუავილებითა და ხრახნილებით ოქრო-ცურუმბულნი; სალხინებელი საკურთხეველისა, ხარისხი წინამძღურისა ოქრო ცურუმბულნი; უცხონი თვანჯარნი ტყით სახისა მინისანი ყუავილებად მოჭრილნი; დიდი პოლიელეო და ხომლნი და ქორო-კანდელნი ჭიქისანი და ვერცხლისანი უცხონი, რამეთუ განსაკჳრჳებელ იყო მშუენიერება ტაძრისა მის და გზისა ტაძრისასა სამარხო ლუსკუმა ღირსთა მამათა ჩუენთა: ევთიმისი, იოვანესი, მამისა იოანესი და გიორგი მთა-წმინდელისა, კანდელთა ნთებითა პატიოსნად შემკული. ხოლო გარეთნი მრჩობლ-კეცნი კარის-ბჭენი და გალავანნი, და სხუა ზოგი შენებულება აღუშენებია თორნიკესა: იტყჳან ამისსა ჟამნის ერისთავი იყო (14). ესე თორნიკე ყოფილა

---

(14) თორნიკისთჳს აღვსწერე მცირედ въ кр. исторіи Груз. церкви изд. 2-е стр. 62. — მისთჳსვე ვიტყჳ ამასცა, რომელ მოიხსენებს მას ბერძენი მეისტორიე ზონარასი Tom. 2. Pag. 251, რომელიცა ჰსცხოვრებდა 12 საუკუნეში და იყო ახლოსი შედროვე მისა. სიტყჳს-მებრ მისისა ოდეს ლეონ პატრიკი განაგებდა ივერიასა ანუ საქართუელოსა მაშინ განუხდა აღმოსავლეთისა ნაწილი ივერიისა ესე იგი არტაანი და სხუანი ბერძენთა უფლებისაგან. და ოდეს ბერძენთა, დროსა მეფობისა მათ ზედა კეისრისა კონსტანტინე მონომახისსა (მეფობდა 1042—1054), ჰსცნეს ესე და დასჯსწამეს მას ბოროტ-მოხმარება კელმწიფებისა მისისა ქართუელთა ზედა, განაშორეს იგი მთავრობისა პატივისგან და აიძულეს, რათა შემდგარ-იყო მონაზონად.

Is Leo cum iberiam gubernaret, affectate tyrannidis accusatus magistratuque spoliatus, rursusque vitam monasticam agere iussus erat.

სპასალარი ქართლისა სახელოვანი და მდიდარი ბრძოლა-
სა შინა, ამისსა შემდგომად უჴმნია მსოფლიოთა დი-
დებათაგან და მოსულ-არს დისა-წულისა თჳსისა ევთიმი
ქართველისად და მონაზონ ქმნილა. თორნიკეს აქეთ
არიან წელნი წარსრულნი 748 (15). ამას ჟამად მეფე
ცხოვრებულა ქართველთა ზედა დავით მეფე, და ბერ-
ძენთა ზედა მიხაილ. იყო რა იგი წლისა მჯდისა და
განაგებდა სამეფოსა მას აგჳსტინა დედა მიხაილისა თეო-

ამისა მჴსგავსადვე ჰსწერს კედრინი, მეისტორიკე ბერძენ-
თა, რომელიცა ჰსცხოვრებდა XI საუკუნეში.

ამან თორნიკი მრავალი დაჰსდუა ღუაწლი აღშენებაზედ ათო-
ნისა მთასა ქართველთა მონასტრისა და მისსავე დროსა გარდა-
მოღებულ იქმნა ბერძულითგან ქართულად დაბადება. — 1849
წელსა, ჟამსა ყოფნისა ჩემისა ათონისა მთასა, მოვჰსთხოვე მო-
ნასტრისა ძმათა დაბადება ესე დაწერილი ორნაწილადი ტყავ-
ზედ 1078 წელსა და მოვიტანე თვალისს გარდასაწერად. —
ერთი გარდაწერილი აქა თვალისს ამა ნამდჳლიდამ ეგზემპლა-
რი ახლავს აწ უგანათლებულესსა მინგრელიისა მთავარს და-
ვითს ლევონის-ძეს დადიანს და მეორე ეგზემპლარი უქაზითა
საქართველო-იმერეთის სინოდის კანტორისა 7 სეკდემბრისა
რიცხჳთ 1851 წელსა № 3238 გარდაეცა დასაცველად სკა-
თედროს სიონის ეკკლესიასა შინა.

არა არს საეჭუო, მიხედჳთ ისტორიისა, რომელ თორნიკე
იყო მთავართა შვილი ანუ მთავართაგანი არტანუჯის ქვეყანისა,
მკჳდრად საქართველოს ნაწილისა, რომელიცა მისს დროს
ეპყრათ ბერძენთა.

თჳთ წმიდა ევთიმი მთარგმნელი, ასულო ნათესავი თორნი-
კისი იყო ქუეყანით არტანუჯით და ძე მთავართა ამა საქართ-
ველოს ნაწილისა, როგორც ჰსჩანს ცხოვრებიდამ მისისა.

პ. ი.

(15) წელიწადი ესე დაუსჳამს მწერალსა შეცთომით. რადგან
მოგზაურობა მისი იყო წელსა 1755-სა და ჟამსა თორნიკისა

დორა, მაშინ სპარსნი ამხედრდეს და მიიწივნენ ვიდრე ბრუსადმდე. დედოფალმან თეოდორა სხუა ღონის-მიება ჰყ ა ჭკოჳა: თორნიკ ყოფილი იოანე მონაზონი ქარ-თველი აწჳეს სპასალარად კონსტანტინოპოლედ. არა ენება მას წარსულა, არამედ მამისა ექვთიმის შენდობით წარვიდა, და აღხადეს მონაზონების სახე, და შემოსეს მხედართა და მოერთო სპანი საბერძნეთით და საქარ-თველოთ და ბრძოდა სპარსთა და მძლე ექმნა მათ და დევნა უყო ვიდრე შუა სპარსეთადმდე და იავარ ჰყო იგინი და განმარჯვებული შემოიქცა კუალად კონსტან-ტინოპოლედ და კუალად აღვიდა მთა-წმინდად და იქმნა-ვე მონაზონ.

აწ ამას ვიტყოდეთ, განვიცადე რა მშვენიერება ხე-ხილთა, ვენახთა და წყარო-წყალთა და ედემერობა ად-გილისა მის. ამას მონასტერსა შინა ნათლის-მცემელის ტაძარია ექვთიმისაგან აღშენებული ოთხს მწვანე არდავ-ნის სვეტზედ. ოდეს წმინდას ათანასის ლავრიდამ გა-მოვიდნენ, მაშინ აღაშენეს სხუა გუმბათიანი ტაძარი პორტაიტისა, განახლებული აშოთანის მიერ მუხრანის-ბატონისა.

აწ პორტაიტისა ღუთის-მშობლისათჳს ვიტყოდეთ, რომელ არს კარისა ღუთის-მშობელი; რამეთუ იტყოდენ

ცხოვრებისსა კეისრობდა საბერძნეთს მიხაილ VI სახელწოდე-ბით სტრატიოტიკე და რომელმანცა იმეფა წელსა, 1056-გან ვიდრე 1057-დმდე ამისთჳს წელნი წარსრულნი თორნიკედამ იქმნებოდა მოგზაურობისა მისისა წელსა, არა 748 არამედ 698; ხოლო დღედმდე ჩუჱნისა 1852 წლისა იქმნება 796 წელი.

პ. ღ.

ვითარმედ ჟამსა თეოფილე მეფისა ბერძენთასა, ოდეს სძულობდენ თაყუანის-ცემასა ხატისასა, და კერპთ-მსახურებად შერაცხდენ, და დევნულება აღძრეს ფიცხელი ხატთათჳს, მაშინ მალე მსრბოლი წარივლინა მეფისა მიერ ქალაქსა ნიკიას საქმისა რაჲსათჳსმე, და მისრული იგი შევიდა დავანებად დედაკაცისა ვისიმე ქურივისა სახლსა, რომელსა აქუნდა დაფარჳთ ხატი ყოვლად-წმინდისა. ხოლო იხილა რა მალე მსრბოლმან ხატი იგი, განრისხდა და იხადა მახჳლი, ჰკცა პირსა ხატისასა, და გარდამოეცა სისხლი და აღუვსო წიაღი კაცსა მას; ამისთჳსცა შეშინებული ივლტოდა მიერ, და ქურივმან მან შეშინებულმან, ნუ უკუჱ საცნაურ იქმნეს, აღიღო ხატი იგი, და შთააგდო ზღუასა. ხოლო ამისა შემდგომად გამოჩნდა ხატი იგი ზღუასა შინა პირის-პირ მთა-წმინდისა, რამეთუ იხილვებოდა მოებარის ცეცხლისა სახედ მრავალ-ჟამ; ამისთჳს შემოკრბეს წმინდანი მამანი მთა-წმინდისანი და იტყოდეს, რამე იყოს მოებარე წყალთა მათ შინა; ამისთჳს შთაყარნეს ნავნი, და მივლტოდეს ხილუად მისსა, და რაჟამს მიიახლნეს ნავნი მოებარესა მას, შორის განივლტოდის ბრწყინვალება იგი მათგან და იყვნენ მჭუნვარე. ამისთჳს მაშინ ისმა ხმა რაჲმე, ვითარმედ გაბრიელ ქართველი-არს გამომყვანებელი ხატისა ყოვლად-წმინდისა ღირს; მაშინ მივიდნენ მონასტერსა ქართველთასა და იკითხვიდენ, თუ ვინ არს გაბრიელ; ჰსმენეს და ჰპოვეს მთათა შინა დაყუდებული მონაზონი გაბრიელ და შთასცუს ნავსა და მიახლოვდეს რა, ცეცხლ-მგზებარეცა იგი მოეახლებოდა, და მოვიდა გაბრიელ და აღმოასხუა ხატი ყოვლად-წმინდისა ზღუათა შინა. იტყჳან ივერთა ვიდრედრო. და ჰასიექსა სამ-შაბათსა

მუჴლს ლიტანია და ვედრება და დარჩა მონასტერსა ქართჳელთასა და დაასჳენეს ტაძარსა მონასტრისასა. ესრეთ გჳთხრობდენ და თქმულისაებრ მათისა აღვსწერეთ: კჳალად იტყოდენ ვითარმედ, ხატი იგი მიოვარულ-იქმნა და ძიებათა შინა ვერ მპოვნელი, აღვიდეს სენაკსა გაბრიელისსა და აუწყეს უჩინო-ქმნა ხატისა მის; ხოლო გაბრიელ იტყოდა, ვითარმედ არა არს ნება ყოვლად-წმინდისა, რათამცა დაკრძალულსა შინა ესჳენოს ხატი მისი; არამედ მოავლინა ხატი თჳსი, რათა კართა ზედა დასჳენებულთა ყოველნივე ევედრებოდენ და თაყუანის-ჰსცემდენო, და წარმოასჳენეს სენაკით გაბრიელისით და დაასჳენეს კარის-ბჭესა შინა; ამისთჳს კარისა ღჳთის-მშობელი ეწოდეს (16). ამის შემდგომად მოუჴედის მმი-მედ ათაბაგსა და ამირ-სპასალარსა სამცხისასა ჯაყელ-ტიხის ჴუარელსა ყუარყუარე ათაბაგის-ძესა ქაიხოსროს დედის იმედის მეჴრან-ბატონის ასულის-ძესა (17); მე

---

(16) სრულსა და ყოვლადსა მოთხრობის ესე ვითარისა აღწერასა მსურჳელნი წარიკითხჳენ მამათ-ცხოვრებაში რუსულად: **Четьи Минеи 16 Августа** და ახლად დაბეჭდილსა რუსულად წიგნში: **Сказаніе о Чудотворной Иверской иконѣ Божіей Матери соч. Графа М. Толстаго М. 1847.**

პ. ი.

(17) ზედა წერილი ხატისა ამის არს ესე:

«დედოფალო დედაო კაცთ-მოყუარისა ღჳთისა, ყოვლად «უბიწოო ქალწულო მარიამ. შეიწყალე სული პატრონისა ჩუ-«მისა დიდისა ყუარყუარას შვილისა ქაიხოსროსი და მე მონა «შენი და ყოვლითურთ ულონო-ქმნილი საბრალო ამბროსი «გმადლობ, რომელმან ღირს-მყავ ღირსი ესე მოჭედჳასა და «შემკობასა წმინდის ხატისა შენისასა პორტაიტისა და შეი-«წირე მცირე ესე ჩემ-ცოდვილისა მიერ ვედრება და დაიცევ «ნეშტი ცხოვრებისა ჩემისა უვნებელად და ჟამსა საწყალობე-

ჭერე ვჰგონებ წმინდისა ქეთევან დედოფლის დისწულისა და კარზედ ხატისათჳს გუმბათიანი მცირე ტაძარი ადუგის ამოთან მუხრან-ბატონისა. თჳთონაც შიგ ხატია და მე მისი იესე თან უხატია მაღლა.

ამან იმრავალ-იმოწყალევა ჩემ-ზედა და მიკრძომა ჩემი ჯერ იჩინა სახიერებისა გარდამატებელებითა, და მე ტიმოთე უფროსად მდაბალი ღირს-ვიქმნენიოდი სამარად ზიარად მათ-თანა, ზოგად ცხოვრებულებასა და ლოცუასა და აღსარებასა ბაგეთასა, ზიარ და უკლებელად პურის-მტეხ და ინახით ჯდომასა მონასტრისათა მათ. ესე ახარებდა სულსა ჩემსა და მშჳდობასა შევწირჳდი ღჳთის-მშობლისა მიმართ ქალწულისა სასოისა ყოველთა ქრისტიანეთასა და უმეტეს ნათესავისა ქართუელთასა, და განცხოველებულ-იყო გონება ჩემი, ამისთჳს თუ ვითარ-მე ცოდვილი და უმეტეს საქართუელოთა კაცთასა ბრალეული მიმიწოდა აქა და გზათა სულასა შინა მორწყულთა, და ზღუათა ღელუათაგან უვნებელად განმარინა, და არა უღირს იჩინა ბრალეულისა ამის აქა აღმოწოდება, და ღირს მაჩინა ღირსთა მამათა ჩუენთა ქართუელთა ჯირნახულსა და ტკივილ-მოყუარებით და რუდუნებით ნაღუაწსა მონასტერსა აღრაცხუა ჩემი, რომლისაგან გა-

«ლისა სულისა ჩემისა განსჳლისასა შემეწიე და უჩინო ჰყუჱნ
«ყოველნივე ცოდუათა ჩემთა ხელით-წერილნი და დამადგინე
«ცოდჳლი საყდართა ძისა და ღუთისა შენისათა და ყოვლად-
«წმინდისა თანადაუსაბამოისა მამისა მისისა და ყოვლად-წმინდისა
«სულისა, აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამინ.»

სხუათა ძიებათა და ყოვლადსა გამოკჳლევით ათონის-მთის ქართუელთა მონასტრის აღწერასა, შემზადებულსა რუსულსა ენაზედ, ვიმედეულებ მალე დაბეჭდოს. პ. ი.

ნათლდა საქართველოჲ წიგნთა თარგმანებითა. უკეთუ უნარჩევესისა მისისა სათნო იყო აქა მოვრდომა, რაოდენ უმეტესად ჰსთნდეს მეუფესა სულიერთა საქართველოთა მამათა აქა აღმოსულა, რომელთა სრულიად დავიწყებიესთ, დიდებული ესე ადგილი და არღარავინ არს მოწადე აქა მოსულად; რამეთუ აღმოვიკითხევდი რა მუნ წერილთა შინა ძველთა, ეწერა, ვითარმედ მამა ევთიმი ქართველი სნეულობდა მწოლარე ცხედარსა ზედა და ეჩვენა დედოფალი ღვთის-მშობელი და ეტყოდა: რასა უჩველ-ხარ, ევთიმი, და მიმგებელი ევთიმი ეტყოდა: სნეულვარ ყოვლად-წმიდაო დედოფალო მძიმითა რათამე სენითა. ამისა შემდგომად დედოფალი ეტყოდა ქართულითა ენითა მზრახველი: აღჰსდეგ ევთიმი და იწყე ქართულად, რათა განიკურნო ცხედრისაგან სალმობათასა. ზრახვად მაშინ მჰსწრაფლ აღჰსდგა ევთიმი და დავიწყებოდეს ენაჲ ქართული, არამედ ესოდენ ვრცელად იწყო ქართულად ზრახვა და რიტორებად, ვითა იძიროს უსწორებდა სიმარჯვითა ენისათა, და მაშინ განმარტა ლექსი ქართული, და იწყო თარგმანებად წიგნთა მრავალთა. იხილე თუ რაოდენი ცხადი სასწაული ჩვენებულ-არს ქართველთა შეწევნისათვის და საყუარელი წმინდისა ღვთის-მშობლისაგან, მასდა წილ-ხდომილთა ერთათვის; ვითარ იგი ზემორე ხატისათვის გესმა. რამეთუ არა მივიდა სხვასა მონასტერსა, არამედ ქართველთასა ხელითა გაბრიილ ქართველისათა (18).

---

(18) გაბრიილ ქართველი იღუწიდა პირველ მთასა ზედა მწვერვალსა დიონისიატის მონასტრისსა, რომელიცა შორავს ქართველთა მონასტრიდამ მთით კერძო ექუსის საათის სავალითა.

კჳალად მომეხსენების წერილი ქართლის-ცხოვრებასა შინა, იტყოდეს რა, ვითარმედ მეფემან სპარსთამან აწჳა ლაშქრად ქართველნი და რაჟამს ვიდოდეს გზასა სპანი, დამეს ერთსა დაკლულ იქმნა მეფე სპარსთა; ამისთჳს ცილი შესწამეს ქართველთა, ვითარმედ მათ ჰყჳესო, და შეიპყრეს ერთ-ბამად ქართველნი, და ენებათ წარკუეთას თავთა. მაშინ ლერწმოანით გამორბოდა კაცი ვინმე,

---

ხოლო მოკლეით ზღჳსა პირით და განვლეთ ათანასი ათონელისა ლავრისა 18 საათით. —ამა უკანასკნელისა გზით აღსრული მაღალსა ტყიანსა მთასა და მომლოცველი საფლავისა წმინდისა პეტრე ათონელისა. მოვედ უფსკრულსა წმინდის ანნას სკიტისა, და აქედამ მივედ ზღჳთ დიონისიატის მონასტერსა. მამათ მონასტერისა არა უნებლათ, რათა მიმეღო შრომა ჩემი, ნაცვლისათჳს და კურთხევისა მიღებისა მოღუაწებასა შინა დაუძლებულისა ამა მონასტრისა მთასა სქემოსანისა ილარიონისა, რომელიცა სამხოლოებსა თჳსსა მთისა წუერთა ზედა ჰგიეს უნახავად მმათა, ან. გარნა ღუთისა სახელითა ვაიძულე ნებისა მოცემა, და ესრეთ წარვემართე გზად. აღვლე მთა ტყიანი ფრიად მაღალი და მემდგომად ორის საათის ვლენისა მივედ სენაკისადმი მისისა და მივიღე მისგან კურთხევა.

მამა გაბრიილ არის გუარით იმერელი აზნაურთაგანი; იყო მოძღუარი იმერთა მეფისა სოლომონ მეორისა და შემდგომად გარდაცვალებისა მეფისა ტრაპეზონტს, სადა დღესაც ჰსხსნს საფლავი მისი შემდგომად, წარვიდა რუსეთად და ისილა პეტერბურღს მეუღლე მისი დედოფალი მარიამ კაცია დადიანის ასული. აქედამ განემგზავრა ათონისა მთად და ჰგიეს მუნ განმხოლოებულად დიდის მოღუაწებასა — მისგან ვჰსცან, რომელ ადგილი სამხოლოებსა მისისა იყო სადგური დიდისა გაბრიილ ქართველისა. აქა არს ეკკლესია მცირედი და ორი სენაკი ერთი მის ილარიონისა და მეორე მორჩილისა მისისა საბა ბერძნისათჳს. ამა მთისა სიმწუერვალესა გარე-არტყუა ორი აწუდილი მაღლად უყანი მოა და გარემო ეკკლესიისა ჰსდგას ორი მშვენიერი კაკლისა ხე, მის ილარიონისაგანვე დარგულნი, რო-

სისხლითა შესჳრილი და მახჳლი წჳდილი ხელთა მისთა და იტყოდა, ვითარმედ მე ვჰყავ საქმე ესე; შეიპყრეს კაცი იგი, და ჰკითხჳდეს, ვითარმედ ვინ უწყოდა შენი, და ანუ ვინ გითხრა და გაიმულა; რასათჳს საჯმნოდ აღიარე და გამოხჳცდ; ხოლო სპარსი იგი კაცი იტყოდა, შემდგომად მოკჳლისა მეფისა დავიმალე ლერწამსა ამას შინა, რამეთუ დედაკაცი ვინმე მჰსგავსი ცეცხლითა შემოსილისა უწყალოდ მგმერდა მე და მდევნიდა და მეტყოდა: განვედ ამიერ; რასათჳს შენ წილ მონანი ჩემნი უწყალოსა სიკჳდილსა მიეცემიან მწარითა სატანჯჳცელითა. გამომდევნა მე; ხოლო განუტევნეს ქართჳელნი შეწევნითა ყოვლად-წმინდისათა.

კჳალად მის ქართჳელთა-მონასტრისათჳს ცხადი სასწაულისა ჩჳცნება. რამეთუ მოვიხილევდი რა მონასტერთა შენებულებასა, ბურჯლნი ზედან ხითა იყჳნეს ნახევარ მომწჳარნი, ხოლო ვიკითხევდი მე მათთჳს; მეტყოდნენ, ვითარმედ ორის წლისა ჟამიჯარს ვინათგან ესე იქმნა, და მაჩჳცნებდენ მონაზონსა ვისმე, ვითარმედ ამან განაღო კარი ღამე სალოცავად საყდრისა პორტატისა; ხოლო განღმასა კარისასა, დედაკაცი ვინმე მოადგა კარსა ბრწყინუალედ მოსილი, და ბერი ეტყოდა და ვინ ხარ შენ, და დედაკაცი მეტყოდა, განმიტევე ამიერ, რამეთუ ვერა ძალ-მიძს აქა დგომად, რამეთუ იწჳს

მელთაცა უდის მშჳცნიერი, ცივი და ფრიად გემოვანი წყალი წყაროსი. დიდის სიამოვნით ვიხილე მწჳანე ნასჳრის მწჳანილისა, რომელსაცა უწოდა მან ბერძულად მ ა გ ე დ ო ნ ი ს. შემთხჳცვით ვჰსცან, რომელ ამა მწჳანჳლსა ხომეხნი უწოდებენ მ ა ჲ დ ა ნ ო ზ ი, მაშასადამე ლექსითავე ბერძულითა.

ფ, ი.

მონასტერი ესე, წარჳწყმედ და აუწყუე მონაზონთა, ხოლო მიიხედა რა, ცეცხლი მოსდებოდა და კუამლი აღვიდოდა; დაიწყო ბერმან მან ღაღადებად და რეკად ზარისა და შემოკრბენ და ახლად მოდებული ცეცხლი მალიად დაავსეს; ამისთჳს არს ნახევარ მომწუარ, რამეთუ ყოვლად-წმინდამან ცხადად დაიცუა სასო და მცუელი ქართუელთა მონასტერი.

კუალად მონასტრისათჳსვე ვიწყოთ თხრობად, რამეთუ სასნეულო და ამისკერძონი გოდოლნი და სენაკნი განუახლებია მეფესა ალექსანდრე ქართუელსა, რომლის საყდრის კარზედ რომ მეფე ალექსანდრე ჰსწერია ([19]). გოდოლნი და გალავანი დადიან-გურიელთა; საზოგად-ცხოვრების ტრაპეზი თავისის ხომლით და გაწყობილობით აღუშენებია მუხრანის-ბატონს აშოთანს ([20]); ქულ-

---

([19]) დღესცა ჰსჩანს ამა რუისის ეკკლესიის შესავლის კარზედ ხუცურად ესრეთ:

ქე ადიდენ ღმერთმან მეფობა დიდისა ალექსანდრესი, რომლისა მიერ კუალად აღეშენა საყდარი ესე. ადიდენ ღმერთმან დ~ სული მისი კურთხეულ-იყავნ.

მეფე ესე ალექსანდრე I, იყო აღმაშენებელი მცხეთისა და სხუათა ეკკლესიათა, შემუსრვილთა თემურლანგისაგან. გარდაიცვალა იგი წელსა **1443.** პ. ი.

([20]) პალატი ესე სიძუელისაგან დაიქცევის ჩემს მისულის დროსა ათონის მთაში (**1849**). აშოთისაგან იყო არა აღშენებული, არამედ დახატული ძირიდგან თავადმდე. ქუეშე მისსა დიდრონნი სარდაფნი საკუჭნაოდ. ნაცვლად მისსა პროიღუმენმან პროკოპი მოსიუცებულმან თჳსითა სარჯითა იწყო აღშენება ერთი ორად დიდის ტრაპეზისა. ვჰგონებ აწ შესრულებულ იყოს. კარისა შესავალისა მარცხნივ, ესატა სრულ-ტანად თჳთ აშოთან მუხრანბატონი. სრულსა ამბავსა მოვიხსენებ ცალკედ აღწერასა ჩემსა მონასტრისა ჩუენისა, რომელსაცა მალე დაუბეჭდავ რუსულად. პ. ი.

ბაქნი, მკერჳლისა, ჯონისა, მაზმნისა, კალატოზისა და ხუროსი, და სხჳათა ქართჳელთაგან აღშენებულნი, სადა აწ მონაზონნი ჰსხედან და მუშაკობენ. აქ ხატია კათოლიკოზი ნიკოლოოზ, მგონიეს ბატონის შჳლი იყოს, და არს მუნ სენაკი გაბრიილ ღირსისა შეუერებულისა ქართჳელისა, და კჳალადცა ჰსცხოვრებენ სულიერნი დაუდებულნი მუნ დჳაწლისა და მონაზონებასა შინა. ხოლო მონასტერსა მას შინა ჰსცხოვრებდენ კაცნი მონაზონნი ფილოსოფოსნი: მელეტი, იაკობ და ფილოთეოს. ვინაცა მელეტი მაღალ-მხედსა მას განეკდო შორის რიტორთა ელლენთა ღრმა-ცილობასა; ესოდენ სულიერისა დჳთისა სათნოებასა აღსრულ-იყო და ივლტოდა კაცთა ხილვისაგან, ვითა ქურციკნი მონადირეთაგან; სამარადისოდ ვზრახჳდით და გამოვიკჳლევდით სამეცნოთა და სასჯულიერთა მმეცნართა ამათ, რამეთუ ღრამმატიკა და ლოღიკა და ფისიკა საფილოსოფოსო თურქთა ენასა ზედა იპოებოდა და ზოგს რომელსამე ბერძულად და უფრო ვრცელად თათრულებ ვეჰრახებოდი, რამეთუ წიგნის საცავსა მონასტრისასა არს ძველი წიგნი ქართული მრავალი; განმარტებაა დაბადებისა, კჳალად წიგნი საშჳენებელი სამოთხე, ღრმად თქმული სოფრონის მიერ იერუსალიმელისა, და კჳალად სხჳანი მოძღჳრის ამბა იოანესი ბრძნისა თქმული, რომელიცა თორნიკ ყოფილსა იოანე მონაზონსა ქართჳელსა და მმასა მისსა ვარაზ-ვაჩეს აღუწერინებია. სხჳა წიგნი ომილია [21] და სხჳანი მრავალნი წიგნნი იპოებიან მუნ [22], და ვიყავ შჳენებულ-

---

[21] ომილია ნიშნავს ქადაგებასა (**Homilia**).

[22] სხუათა წიგნთა შორის, ვჰპოვე მუნ ცხოვრება ევთჳმი

ცხოვრებულ, და საწად-ყოფასა მუნ და იყვნეს მეცლოთა განწესებასა მონაზონთასა შემტკბო. ტრაპეზობა სულიე-რი და წინამძღვრისა ჯდომა საზენაოსა ხარისხსა და მონაზონთა კუნკულ-მაშვრიანთა მსახურება და გოდრითა ნამუსრევისა შეკრება, და წმიდა ყოფასა წინამძღვრისასა ექუსანთა დიდთა ჟღერება და ხარისხსა კითხვა წიგნთა, და ამაღლება ყოვლად-წმინდისა ნაწილისა, და მგალობელ-თაგან გალობა ღირსა-არსისა და კურთხევა მონაზონთა და განწესება მათი სწადი იყვნეს უფროს ოქროსა და ანთრაკთა, და აღრიცხვიდენ მჯდასა მონაზონსა გარეთ მო-დიაწესა, თუ მუნ მყოფსა და კვრიაკითა კვრიაკემდე მრავალნი უცხოებასა და მწირებასა შინა მყოფნი შე-მოკრებიან და საზრდელსა და სამოსელსა განუყოფენ მათ.

ათონელისა ტყავზედ ნაწერი და სხვათა. წიგნისა ამის თავზედ ნუსხურად ესრეთ დაუწერია ტიმოთეს:

> ღმერთო მაღალო და ხატო დიდებულო პორტაიტი-სათ. შეიწყალე ცოდვილი ქუთათელ-ყოფილი და ამ-ქიეპისკოპოზი ქართლისა ტიმოთე, რომელიცა მო-ვიწიე მთასა ამას მონასტერსა ქართველთასა. ქრო-ნიკონი იყო უმგ. 1755.

ამავე ეწერა ესეცა:

> ღმერთო და პორტაიტისა ღუთის-მშობელო, შეი-წყალე უღირსი მონა უფლისა თფილელ-ეპისკოპო-ზი ელისე, რომელი მოვაწიე მთასა ამას წმინდასა. ქორონიკონი იყო ტკჱ. ამინ.

წელიწადი ესე იქმნებოდა ქრისტესით 1640. ამ დროს მე-ფობდა ქართლსა მეფე როსტომ. ამანვე ელისე აღაშენა ეკუ-დერი თფილისის სიონის ეკკლესიისა, მიდგმული სამხრეთით. ბჭადიდ იყო იგი საგინა-მჯლი. პ. ი.

მონასტრისა ამის საგანძურსა ჰსძეს მრავალნი ქართჳელთაგან შეწირულნი ეკკლესიის სამკაულნი და შესამოსელნი, და კერძოდ სძეს თორნიკის საჭურჭელნი: ზუჩი, ჯაჭჳ, აბჯარი და ხმალი ([23]), რაჟამს იგი მონაზონებასა შინა შეემოსნა და შებმა ყუყ სპარსთა და განიოტნა იგინი; რამეთუ შემდგომად იოანესსა და მამისა მისისა ეფთიმისა და გიორგისა მთა-წმინდელთა, ცხოვრებულან მუნ ღირსნი მამანი: გიორგი ოლთისელი, წინამძღუარი იოანე ნინო-წმინდელი, იოანე რუსჳსაჲს ძე, საბა თუხარელი, კლიმი მეუდაბნოე, ვასილი ულუმბიელი და ღირსი მღუდელი იაკობ მხატუარი ქართჳელნი.

ამა მონასტერისა შინა არს სამარადისოდ მოხსენებაჲ მწუხრად და ცისკრად, და თჳთ დღესასწაულსა მიმინებისასა ერთობით შემომწირჳელთათჳს; მოხსენება მეფეთათჳს ბაგრატოვანთა, დედოფალთა, ერისთავთა და თავადთა დადიან-გურიელთა და მცირეთა კაცთა-თჳსცა; ვისცა რამ შემოუწირავს, არა დაჰსცხრების მოხსენება მათი მარადღე ([24]). მათთჳს ნეტარება, ვინცა აქა დაწერილ

([23]) ჯაჭჳსა დიან მცირედ დაჭმთენილა და მონასხეპი მისი არს ერთი მტკაველისა ოდენი სიგრძით და სიგანით. სხჳსა იარაღისაგანი არღა ჰქონან გარდა მშჳლდისა. პ. ი.

([24]) დიდსა ეკკლესიასა შინა ათონისისა ჰქონდა ბერძულად აღწერილნი მჳელნი სინოდიკნი ანუ დიპტიხნი, რომელნიცა ექუსს წიგნად არიან შეკრულნი. მათ შინა მოიხსენებიან ძჳელნი ქართჳელნი სახელნი მამათა და დედათა, რომელთაცა მოხსენება უწყვეტელად ლიტურგიათა შინა. ამა წიგნთა ნაწილ-ნაწილად წარიკითხჳნ დღე-ყოველ ჩამოლოცჳსა ჟამსა, შემდგომად მცირისა სერობისა მწუხრად. ამისთჳს ვრცლად ვიტყჳ ჩემსა აღწერაში. პ. ი.

არიან, და ამათთჳს შური შემშურდა მათთჳს და მეფეთა ჩუენთათჳს. თეიმურაზისა და ირაკლისთჳს სხუანი მო-ხსენებას დავაწერინე. და ამისა შემდგომად მისლისა ჟამსა ჩუენსა, მუნ მოიწია დღესასწაული შობისა და განგჳმზადეს ხარისხი და ბისონი უცხოდ რამ გულქან-დებული და გჳრგჳნი მანიაკისა და გუაწუევდენ მსხუერპ-ლის შეწირუად. ხოლო მე ვითარცა ცოდჳლსა კაცსა, თავი მეუღირსებოდა, და უარსა ვჰყოფდი; არამედ გულს-მოდგინებასა მათსა ნება ვეც და იყო დამის-თევა მიმ-წუხრი ვიდრე მზისა აღმოსულადმდე; და კუალად მო-წევნასა დღესასწაულისასა, რომელ-არს ნათელთა გან-ცხადებისა: წინა-დღით მოამზადნეს თალარნი, და შუა მისსა ფავარა წყლისა მჩქეფარე, და ფავარის მის თავსა ზედა მოამოაცუეს მოვრინუელი ვერცხლისა ოქრო-ცურუებილი, და მოვრინუელი იგი ნისკარტით და ფრთე-ებით აღმოუტევებდა ნაკადსა წყალთასა; და მოვიდა წი-ნამძღუარი დიდებულითა მით კრებითა, და აკურთხეს მუნ დიდი აიაზმა და იყო დამის-თევა მწუხრით ცისკრადმდე და განთიად ჰკრეს დიდთა ზართა და შეიმოსნეს წინა-მძღუარნი და მამანი და გამოასუენეს ხატი პორტაიტი-სა ლამპრებითა მრავლითა, დროშებითა და ფანრებითა თჳთო სახითა და განვედით ზღუად დელესა მუნ წყლი-სასა, და მოიტანეს დიდი საიაზმე ბადია დიდი მჳრ-ფასი, შემოწირული ქართუელთა და კახთა მეფისა ლეო-ნის მიერ და ზედან ქოლგა მძიმედ ნაკერი აშოთან მუხრანის-ბატონის მიერ შემოწირული (25) და დასჰკიდეს ფარდა მძიმე სჳმონ ქართუელთა ბატონის მიერ შემო-

---

(25) დღესცა არის მუნ. ბ. ი.

წირული; ორი სახარება დიდი მერასს დაასჳენეს; ერთი დიდი სახარება მამამეს თჳალით შემკული პეტერბურღთას იმპერატორის მიერ შემოწირული ([26]), და მეორე მონანქრისა სახარება მეფის ბაქარისა ვახტანგის მიერ მის ქართჳელთ ბატონისა შემოწირული, და იწყეს კურთხევად წყალთა და წინამძღჳარი დიდებულისა მონასტრისა ჯჳარისა შთაასჳენებდა წყალსა შინა, და მდგომარე იყჳნეს გუნდ-გუნდებად და მწყობრად განწყობილნი მონაზონნი, და განშორებულნი და დაყუდებულნი მთით და ნაპრალით კლდით გამოსულნი სილჳად ნათელთა, ესოდენ იყო ვით მინდორი ვერ იტევდა და მგზავს იყო ხილჳა მათი ზეცისა განწყობილთა სპარაზენთა რჩეულთა მხედრობათასა და აღსრულებისა შემდგომ ზღუდეებით მონასტრისათ და ბურჯებით იყო დიდი ზარბაზანთა ცემა ([27]), ხმა ჭექისა და სიხარულისა მონაზონთაგან ესე-ოდენ, ვიდრედა იძრჳოდა ადგილი და წირვისა შემდგომ ტრაპეზობა და სერი დიდებული დღესასწაულისა მას დჱთი-სასა.

([26]) დიდისა პეტრე პირველისაგან არის წარგზავნილი. სიმაღლე ამა სახარებისა მშჳენიერად მოჭედილისა არის 1 ადლი, და სიმძიმისა-გამო დღესასწაულისა დღეთა გამოასჳენებენ საკურთხეველით თაყჳანის-ცემის გალობისა ჟამსა ორნი დიაკონნი. პ. ი.

([27]) ზარბაზნები არღა აქჳსთ აწ. თურქთა შემდგომად უკანასკნელისა ბრძოლისა ბერძენთა თანა წაართჳნეს იგინი სრულიად. პ. ი.

მისულა მონასტრად ათანასი ათონელისა.

2.

ხოლო ამის შემდგომად წარვედით მონასტრით ქართუელთა, მოხილუად და თაყუანის-ცემად წმინდის მონასტრის ლავრის ათანასი ათონელისა, მთა-წმინდელთა უპირუელესის მონასტრისა, და იყო სავალად სიშორე გზის საათის ექუსის სავალი. წარმართებულნი მივიწიენით გზასა ზედა, სადა იყო აიაზმა ათანასი ათონელისა ([28]) და ეკკლესია მცირე; რამეთუ გუეტყოდენ იგინი ამისთჳს ვითარმედ წმინდა ათანასი, რა მოიწია ტრაპეზუნტით მთა-წმინდად, იწყო შენებად მონასტრის ლავრისა, და შემოაკლდა საფასე და საზრდო მონასტრისათჳს; ამისთჳს განიზრახა განსულა მონასტრით სოფლად, რათა აღშენებისათჳს ღუთის-მოყუარეთაგან საფასე მოირეწოს. ხოლო წარმოსრული, მოიწია რა კლდესა ამას, სადა აწ აიაზმა ამოდის, ეჩუენა ნათლითა შემოსილი დედაკაცი ვინმე, და ეტყოდა ვითარმედ: უკუნ იქეც მუნვე, რამეთუ სავსებით გუეპოვოს საჭირნავი შენი. არამედ ათანასი დავრთა და ჩუენება რამე არა კეთილი ჰგონა და ეტყოდა: ვინმე ხარ შენ? ხოლო ჩუენებული იგი დედად ემმანუილისად დაამტკიცებდა თავსა თჳსსა; ამისთჳსცა ათანასი მიუგებდა: უკეთუმცა ჭეშმარიტ-არიან სიტყუანი შენნი, მიჩუენე მე აწ სასწაული რამე და ანუ ხმელსა ამას კლდესა აღმოაცენე წყალი. მაშინ კუერთხი გამოუღო ათანასის, ჰსცა კლდესა და აღმოეცენა წყალი და არს მომდინარე დღესა-

([28]) ათანასი ათონელი, რომელსა დღესასწაულობს ეკკლესია ივლისის 5, იყო შემდგარი წმინდის ეკთიმი ქართუელისა მთარგმნელისა, ქართუელთ მონასტრის აღმაშენებელისა. პ. ი.

მომდე სარწმუნოებით მიმავალთათჳს მკურნალი და თა-ყჳანი-ჰსცა ათანასი გამოჩინებულსა მას და უკუნ-იქცა-რა, სავსედ ეპოვნეს საგანძურნი და საიფქლენი და აღა-შენა წმინდა მონასტერი ლავრა (29). და ვითარ მივიწიე-ნით მონასტრად ლავრად, ჰსცნეს რა მისჳლა ჩჳენი, ჰკრეს ზარსა და მოგჳეგებნენ მამანი ლამპრებითა და კმევითა და მოგჳართჳეს კჳერთხი და მდინარე და შე-გჳძღჳნენ ტაძრად და თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზსა და ლუსკუმასა ათანასი ათონელისასა და სიმრავლესა მამათა და ძმათასა, და განვიცადეთ ეკლესიისა მშჳენიერებაჲ, უცხოდ და დიდებული; კედელ-ყურენი იყჳნეს მრთლიად ქაშანურისანი; გუმბათი სოფიას კენჭით ჩაწყობილი; ია-ტაკი ქჳთა სამარაგდოთა და მარმარილოთა წითლითა პარიზულითა ფერად-ფერადათ დანახჩებულნი; ხომლნი და ქორ-კანდელნი მრავალნი ვერცხლისა, თუჯისა და ჭიქისანი და კანდელთა სიმრავლე და სასანთლეთა სი-უცხოვე. რამეთუ აღყჳავებულისა მინისა სანათურით მზე-შემოსრულის ნათელი ესრეთ ნათობდა, ვითარმედ ელე-ძებრივთა შუქ-მკრთომარეობათა ბაძჳდა. გარეთ მონას-ტრის ადგილთა მშჳენიერება და წყარო-წყალთა და ხე-ხილთა სამოთხიანობა, რაღა მოგითხრა.

ლუსკუმას ათანასისას ჰქონდა ჭარსა მოქცეული ნა-ქცევი და ვჰკითხჳდი რა მისთჳს, გჳთხრობდენ ვითარმედ

---

(29) ამა წმინდისა ათანასისთანა მოვიდა ქართლით კურატ-პალატთა ძე იოანე და მონაზონ იქმნა იგიც ლავრასა; ხოლო ძე მისი ევთიმი მძევლად მოიყჳანეს ბერძენთა მეფისა. ჰსთხო-ვა იგი იოანე და მიჰსცა მეფემან და მონაზონ იქმნა იგიცა ლავრასა, ამათ აოიღეს შეხლობაჲ და აღაშენეს მონასტერი ქართჳელთა და ძესა თჳსსა უწოდა იოანემან ევთიმი. დ. რ.

კაცთა ვიეთმე უკეთურთა შეგუასმინეს სულთანს, ვითარმედ ძუელთა მეფეთა საგანძური მუნ არს და წარმოავლინეს თურქნი და ჰსმებნეს ვითარმედ ვერა რა ჰპოვნეს, ჰგონეს ვითარმედ საფლავსა ათანასისსა იქმნების დამარხულად სიმდიდრე, და ვითარ შლად და ქცევად ხელ-ჰყუეს, და დაჰშთა ნაქცევი ესე. და შეგჳმძღუნენ სრასა მონასტრისასა, დიდებულად დაგებულსა და შემოკრბენ მამანი და განვიცადენ წინამძღუარი და სკეოფილაკი და მამანი კაცნი დიდად პატიოსანნი და სრულნი სულიერითა ქცევითა და განვკჳრდით მონასტერსა მისსა. სიდიდე-არს ვითა ქალაქი დაფუძნებული მირსა მთისა ათონისასა ადგილსა მაღალსა, და მუნ განვათიეთ აღება, კრება (30) და კჳრიაკე მარხჳსა თევდორობადმდე, და იყო სენაკი ღირსისა იოანე შეყენებულისა კუკუსელისა.

ამისთჳს გუეტყოდენ ვითარმედ მეფესა ბერძენთასა ჰყუანდა სიუცხოვისათჳს ხმისა მისისა. მაშინ ზეგარდამოსა მადლისა მიერ განბრძნდა და საცთურისაგან სოფლისათა იჯმნა და იდუმალ განივლტოდა და შეიმოსა სამოსელი საგლახაკო და მივიდა ლავრად და ეკედრებოდა მათ, რათა ჰყონ მონაზონ, და ჰგონებდენ მონაზონნი იგი ვითარმედ-არს მდაბიო ვინმე და განაჩინეს იგი მწყსად და მოვნად თხათა მონასტრისათა. ხოლო იგი დამორჩილებული მწყსიდა და ამოებდა. განიპყრნის ხელნი განთიად მწუხრადმდე და ილოცჳდის გალობითა ხმისა კილოისათა. ხოლო თხანი მსმენნი ხმისა მის, იგინიცა უზმად მდგომარე იყუნეს ვიდრე მწუხრადმდე, ამისთჳს დამჭლნეს და განხმეს თხანი იგი. ვინაჲცა

(30) ესე იგი კორცთ-აკრება. პ, ი.

მხილჳელნი იგი მონაზონნი განკჳრჳებულ-იყჳნეს, თუ ვითარ რამე არს, და იდუმალ უკანა შეუდგეს მას ხილჳად და ვითარ იხილეს ლოცჳა და გალობა მისი და თხათა მათ მდგომარეობა, ეგრეთ უზმოდ მჰსწრაფლ აუწყეს წინამძღჳარსა და მიიყუანეს იოანე, და ჰკითხეს თუ ვინ არს. ამისთჳს ჟერდარა დამმალჳელი იოანე გამოუცხა-დებდა წინამძღჳარსა საქმესა თჳსსა ყოველსავე და ევე-დრებოდა, რათა მეფისაგან შენდობა ითხოვონ მისთჳს. რათა მუნ მონასტერსა მკჳდრ იქმნას. ამისთჳს ადვილად წინამძღჳარი იგი კონსტანტინოპოლედ და ევედრებოდა მეფესა, რათა რაჲცა ითხოვოს მეფისაგან მიეცეს. მაშინ აღუთქუა მეფემან ეგრეთ-ყოფა, და გამოუცხადა იოანე კუკულისათჳს. ხმენასა ამას ზედა ფრიად შეწუხნა მე-ფე, რამეთუ უყუარდა უცხოსა ხმისა მისისათჳს; არამედ ნება ჰსცა წინამძღჳარსა.

ამისა შემდგომად მოიგო რა იოანემ უზრუნჳელი ცხოვრება, შეიმოსა სქემა და გარეგან მონასტრისა ადა-შენა ეკუდერი მთავარ-ანგელოზისა და აღიგო სენკი მცირე და მისცა თავი თჳსი ძლიერსა მოღუაწებასა და იტყოდენ ამასცა, ვითარმედ ღამის-თევით რა განათე-ნებდა იოანე და ცრემლითა ლოცვასა შესწირვიდა, მი-რულებულსა ხელთა შინა ედუა დრაჭკანი ერთი. აღდგა რა იხილა და განკჳრჳებულმან ადიდა და მუნვე ტაძარსა მას შეჰსწირა; ხოლო აწ დრაჭკანი იგი შუა განუკუეთიათ ნახევარი რუსეთად წაუღიათ, და ნახევარი მუნვე ჰსძეს, და უამბორეთ ლუსკუმასა სამარხოსა მისისა (31) და

---

(31) წინაშე საფლავისა მისისა ჰკიდეს დღესცა რკინისა კუერ-თხი, რომელსაცა ხმარობდა იგი გზად მავალი. აქავე ჰკიდავს

წარმოვედით კუალად მონასტერსა და ვიხილეთ თავი დიდისა ვასილისა, თავი მიხაილ სჳნადელისა და სხუანი მრავალნი ნაწილნი. რამეთუ მონასტერსა ამას შინა არს სამწირქუელო ოცი, და სავსე არს ყოვლითა სიმდიდრითა სულიერითა და ხორციელითა.

კჳრიაკეთა შევიდოდით ტრაპეზსა და მჯდომარე იყვნეს სამარად მონაზონნი ხუთასნი მწყობრნი ღმრთისა ცხოვე-ლისანი, და სავსე იყვის საერთო ესე ტრაპეზი სანოვაგითა მრავალ-ფერითა, და ტაოვა-მწუარნი და მაზანნი თჳთო-ფერნი ნუგეშად ძმათა და წდევს ღჳნისა წესისა-ებრ, და იყვის მიმდემი წიგნისა კითხვა ტრაპეზსა მას, და აყურნებდენ დიდსა ქუაბსა წამის-ყოფისათჳს წი-ნამძღურისა; ხოლო მდგომარე იყვნეს ცხრასა ჟამსა ლო-ცვად და დიდების-მეტყუელებად და განკჳრვებულ ვიყავ მათის მას ცხოვრებასა, და ვმადლობდი მრავალსა მო-წყალებასა ღმრთისასა, რომელმან მენ მივრდომად ღირს-მყო და ხილვად მათდა. იხილე საკჳრველება ღმრთისა, თუ ჟამსა უწინარესთასა, ვითარ დაცულ-არს მონასტერი ესე და უვნებელ!

აწ ვიტყოდეთ მთა-წმინდისათჳს ეკროპიისა რასმე ადგილსა ზღუასა შინა მსგავსად კუნძულისა არს მთა-წმინდა, არამედ ხმელითაცა აქუს სავალი. ახლოს არს ქალაქი დიდისა ალექსანდრესი და ზედ მთაზედ სტოის ადგილი არისტოტელისა. ამა მთასა წმინდასა პირქუშ

ჯუარი დიდი რკინისა ყელ-სავიდავი. გედელზედ წინაშე ლუს-კუმისა ასე სადგლავისა ხატის წმინდა ათანასი დ გუმბრდით ასოვნე მოხრილი თჳსი ევთიმი ქართუელი, რომლისა სატ-ზედა აწერია ბერძულად: ე ვ თ ი მ ი ი ბ ე რ ი. პ. ი.

ქრისტეს მოსჳლისა ეწოდა აპოლონია, რომელსა ზედა აღმართებულ იყო აპოლონ კერპი, ვინაცა მოვლიდა რა ყოველსა სოფელსა, მოციქულმან პავლე აქაცა განვლო, ვითარცა იტყჳს საქმე მოციქულთა თავი 17. ტროადით მოვიდა სამათრაკს და გამოვლო აპოლონია, და მოვიდა თესალონიკედ (32), და მიერ ბერიად და ბერიით ათონად. რამეთუ მისჳლითა თჳსითა აკურთხა მოციქულმან წინათვე, რათა იქმნას ადგილი სამღჳდელო აღსავსე საკჳრველებითა და საყოფელად წმინდათა, სასწაულებითა და ნიშებითა ადგილსათჳს წმინდისა და მთისათჳს რჩეულისა. რაოდენნი მონასტერნი, დასაყუდებელნი კელიანი მუნ არიან და რაოდენნი ღირსნი კაცნი, დაწყებით ვიდრე მოაქამდე ჰსცხოვრებენ ღ̃თისაგან დაფარულსა ამას ადგილსა. დღესცა ცხადი სახილველი საფარველი ყოვლად-წმინდისა იხილვების მუნ, რამეთუ თურქნი შიშისათჳს ფრანგთა და ქრისტიანეთასა, მცირესა მჳელსა ნაქცევსა სიმაგრეთასა არა უტევებენ; და მთად-წმინდად დიდნი მონასტერნი ოცნი თოფითა და ზღუდეებითა ციხისა უმაგრესისა გალავნითა არიან, და არცაღა თუ მიხედვენ. საფარველსა ზეგარდომასა დაუფარავს იგი. მთა და ტყენიგოზითა, წაბლითა და თხილითა და ვენახითა, აღვსილნი; კაცნი ვითა ირემნი ბუდობენ მუნ და საშუალ ათონი, მთა მაღალი მსგავსი კავკასიისა, ყინჳთა აღსავსე, მადინებელი მდინარეთა. ამა მთისა კალთანი სავსე არიან მონასტრითა მრავლითა და ეკლესიითა ურიცხჳთა. რიცხჳსა იტყჳან ათას ხუთასსა ოდენ. ზოგნი დიდნი მო-

(32) თესალონიკით ათონისა მთადმდე არის 4 დღისა სავალი ჯორით. ამა გზით მეცა შეველ ათონად. პ. ი.

ნასტერნი ზოგად ცხოვრებულთა სამყოფნი; სხჳანი მცი-რედნი მონასტერნი კმა სამყოფელითა ბაღითა, ვენახითა, მწირის მონაზონითა, წიგნითა და შესამოსლითა სავსე. უკეთუ ვინმე ზოგად ცხოვრებულთა-თანა დგომად ვერ შემძლეა, მონასტრისაგან მცირედ მონასტერს მოიყი-დის და მას შინა იცხოვრებს. სხჳა სენაკები არს დაყუ-დებულთა წმინდათა კაცთა, სხჳა განშორებულთა მმო-ვართა და ესრეთ აღსავსე არს ადგილი იგი ღჳთისა კაცთა ღირსთაგან.

ამისა შემდგომად ლოცჳა ავიღეთ მამათაგან და ჯორ-ნი წჳვ-მავარნი დაყუდებულთა ადგილთა სავალად გჳბო-ძეს და წარმოგჳსტანეს თან წინამძღჳარი კჳპრიანე, და წარმოვედით ლავრით, და მივიწიენით იმიერ ათონად, ადგილს და სამყოფელსა კაცთა წმინდათა დაყუდებულთა-სა და მივედით ეკკლესიასა და სენაკსა წმინდისა მამი-სა ჩუენისა პეტრე ათონელისა და ნაწილი და ლუსკუ-მა მისი მუნვე არს აწ [33], რომლისა ხსენებასა ვყოფთ იანვრის 12 და მიერ მივიწიენით დაყუდებულთა მეუ-ტერსა წმინდისა მოწამისა არტემისასა, პართენიოს სუ-ლიერისა დაყუდებულისა და მართლ-მადიდებელთა კჳრია-კე მუნ აღვასრულეთ და მიერ წარვედით დიდთა მათ და-საყუდებელთა ადგილთა [34] სამთა შესაკრებელთა მათთა, სამთავე მეუტერთა წმინდის ანნა დედისა ღჳთის-მშობ-ლისათა, კლდეთა რათამე ფრიად მაღალთა და საშინელ-თა; ზე წარმოსდგომია მთა მაღალი ათონი და ქჳჱ ზღჳსა

---

[33] ლათინთა წარიპარეს ყოვლადი გჳამი დიდისა ამის მე-უდაბნოჲსა შიშჳელად მოღჳაწისა. პ. ი.

[34] ამა ადგილთა ეწოდების ს კ ი ტ ი. პ. ი.

და მთა შუა, კლდე ქარაფნი და ჴარეხნი მაღალნი, ვითა საშავარდენონი, სახილველად საზარელნი და კლდე კობიან აღმოჭრილნი და მლივ ჩავწიეთ მას ზედა და მოვიწიენით შესაკრებელსა ტაძრისა წმინდისა ანნასა დაყუდებულთასა (35), და მიმორა ვიხილვიდით სენაკებსა დაყუდებულთასა, იყვნეს კლდეთა ზედა მიკრულ ვითა მერცხალნი და შავარდენნი ბუდეთა აღაგებენ, ეგრეთ ნაპრალსა კლდეთასა სენაკნი მათნი და განცხოვრებულ ვიყავ ცხოვრებასა მათსა, და კუალად უჩინავნესსა ადგილსა არს მღვმარეთა დაყუდებულთა ადგილი, რომელსა უწოდიან კავსოკალივა. სავსე კაცთაგან ანგელოზებრ ცხოვრებულთა და იყო მუნ დაყუდებული ქართველი ჯავახი ღირსი ანთიმოს, მორად მყოფი სენაკებს, ფრიად მოღუაწე და მშრომელი, არამედ შიშუელი და უპოვარი, და არა ჰქონდა კარი სენაკსა მისსა, არამედ დაეხშო ქვთა და მივუმდენენ და დავესასდგურეს ეკკლესიისა მის სავანედ და მოელოდენ ბერსა ვისმე განმგესა და მმართებელსა მათსა, რამეთუ სხვად რადმე ადგილად წარსრულ იყო. მუნ ცხოვრებულნი წმინდისა ანნასნი დაყუდებულნი იყვნეს ორასნი ოდენ, და მე ეგრეთ ვჰგონებდი, ვითარმედ ამათი განმგე და ზედა-მჯდომე ამათსა უმეტეს შეწებული და შესამოსლითა უმჯობესითა შემოსილ-იქმნების და ვგონებდით რა ყოვროს ამათსა. შემ-

(35) ამა ადგილსა დავყავ მეცა ერთი ღამე, იმა სენაკთა ზღუათა ზედა დაკიდებულთა, რომელნიცა უმეტესადცა ემსგავსებიან მერცხლისა ბუდეთა. სენაკისა ჩრდილოეთისა და ზღვისა საშუალ იდგა სე ლოდისა დიდი და მრავალ მსხმოიარე, გარნა ეგრეთ არა სრულიად მწიფისა ნაყოფისა. თთუე იყო მაისისა 22. პ. ი.

დგომად მწუხრისა მოიწია მონაზონი ვინმე მოხუცებული და ჩუენთჳს სასრდო სავახშმო ტჳრთით ზურგსა მოუკიდა და მითხრეს, ვითარმედ ამათი მამა არს ესე და განკჳრდი სიმდაბლესა მისსა და ვეამბორეთ ჴელსა და მოვიკითხეთ. რამეთუ ემოსა სამოსლად ყოველივე, ანაფორა, კუნკული და ბარტყული აქლემის ყელისა, არამედ ჯუბა თეთრის შალისა, რამეთუ დაუჳდებულთა მათცა ესრეთ მოსჳსთ, და განვატიეთ სულიერთა მათ თანა, ორი დღე და რამცა იყო უამე სენაკთა მათთა მოხილვისა და მათისა განცდისა, რამეთუ არს რა მსგავსი და სწუთოსა ამბოხებათაგანი რამე იხილვებოდა მათ თანა და ვადიდებდი შემკრებელსა და აღმაორძინებელსა მათისა უფალსა. მთა ღმრთისა ჭეშმარიტად და საფუძველნი ღმრთისანი მთათა შინა წმიდათასა. ამას ვასხენ ვითა სწუთოსა სიცრუვეთაგან და სოფლისა საზრვთა და ამაოებათაგან ლტოლვილნი, აქა ნავთ-საყუდელსა ნათელთასა მოივლტიან ზეცისა მიმსგავსებულსა სამოთხესა სულთა საშუებელსა და უცხო-ქმნილნი ჴელთაგან მავნებელთა ვითა დედალი რამე კატა ანუ ქათამი და ძაღლიცა არა იპოების მთასა ამას შინა წმიდასა; არამედ არიან მას შინა მონაზონნი სამღუდელო-ქმნილნი გუნდებად და ბანაკებად განწყობილნი ზეცისა ძალთა აღსარისხებულნი, რამეთუ ამათ აღიყვანებს კერძოობითთაგან კაცთა და საყოველთაოსა მიმართ და სამარად-მყოფთა მიწოდმილ იქმნეს.

ცე სამღუთო ვითარმე არს და სასურველ და კეთილად იტყჳს მათთჳს. ეგრე ვითარი კეთილი არცა მოვიდა კაცთა მიმართ, არცა მოვიდეს ადესცა, რამეთუ სამარად დაუდუმებელსა მსხუერპლსა ბაგეთასა დაღუაწლთა და ტკივილთ-

მოყჳარებისათა შეჰსწირჳენ მრგჳლიად დასაწჳელსა წინაშე საბაოთისა, და გალობენ გალობასა ახალსა ძლევისასა მომნიჭებელისადმი მათდა უფლისა, რომელმან განარინნა ესენი საცთურთაგან სოფლისათა და საკიცხელად შეარცხჳნა წუთიერი ქორწინებათა გემოთა ამაოთასა, შთამხდელთა ჯოჯოხეთისათა. ეჰა მხედარნი მეუფისა დიდისანი, რომელნი იტყჳან მარად: მრწამს მე ხილჳად კეთილი უფლისა ქჳეყანასა მას ცხოველთასა, დაუთმოთ უფალსა, მხნე იყავნ და განძლიერდინ გული ჩჳენი.

აწ მიგითხრა ადგილთა მშჳენიერებისათჳს, თუ ვითარ ნუგეშად ჰბოძებიათ მათ ღჳთისაგან. რამეთუ სოფელსა შინა განვიცადენ რა მთა-წმინდა და ადგილთა მშჳენიერებაჲ მისი, ედემისათჳს ტკბილ-სამჳებელთა ვასახე. ვითა მთა იგი მაღალი ათონი, მყინჳარე, ვითა სუეტი რაჲმე ცამომჭჳრჳალი, სახედ უარყუმთა და კუდთა საშავე ესახებოდა; სენაკთა იქით და აქეთ განკარგულნი შენება მეუდროთა მათ მამო-დადებითა კლდეთა შინა და უღალთა მთათა მიიჭირვოდეს; ვითა თქუა მეფსალმუნემან: მთანი მაღალნი ირემთა. ჩე ნამდჳლ მონაზონნი ლტოლჳლნი სოფლით აქა სახედ ირემთა და ქურციკთასა იყოფებიან გარე-ქცევითა ვითა ირემნი და გულთა მოისარნი ჩჳენთა, ვითა ირემნი და ჰარითა ალწზობენ და უჩინოიქმენ და ფერხითა დასთრგუნჳენ, და ირემთა კუდთა სიმუშკითა სუნთა სიმყრალესა ცოდჳათა ჩჳენთასა წარიოტებენ. ითქუა: კლდენი შესავედრებელად ყურდღელთა ვასახენ შესრულთა კლდეთა და ნაპრალთა და ხჳრელთა ქჳეყანისათა, ზე ხელ-აპყრობილნი და ქჳე-მთხოველნი მამანი მიმდემსა ლოცჳასა შეჰსწირჳენ სოფლისა მშჳდობისათჳს და ეკლესიათა ერთობისა და კეთილად დაცჳსა

მართლ-მადიდებელთასა და კჳალად ჭურ-რჩეულობითნი-ცა ზრახჳანი ვსახჳენ მათ მთათა შინა და ქჳაბთა ქჳე-ყანისათა, ხალენებითა და თხის-ტყავებითა ჭირჳეულნი და მჳრ-ხილულნი, რომელთა ღირსვე არა იყო სოფელი ქ̃ე.

და კჳალად მშჳენიერებისათჳს ადგილისა რჩეულისა და წმინდისა, რადა მოგითხრა, რამეთუ ველთა და ჭა-ლაკთა ედემებრივთა ზე მთისა მისგან ათონისა მჩქეფა-რენი წყალნი გეონისა ანუ ევფრატისა სახედ მომდინა-რენი, მწჳანედ ქჳიფრჳლთა ჩრდილ-ფურცელოვანთა ბურ-ვილთა მთათაგან და ბაღჩა წალკოტთა მას ზედა ჩამო-ჩქერებანი ახავერდებულს ადგილს და მწჳანჳლოვანსა და კლდეთა და ღადოთა და კბოდეთა მიმოკჳეთებული მჩქე-ფარეთა დუღილთაგან წყალთასა და სტჳენისაგან აედონ-თა და მფრინჳელთასა ყურთა ჩმა გაეზიარა; ველთა ხე-ხილთა სიხშირე, კჳპაროსთა და ალვის-რტოთა ნაზობა ედემისა შესწორებულ იყო. მთა გორიანი ზეთის-ხილთა და ფიჭჳ-ნაძჳანობა და უდადაჯთა და დაფნთა და პორ-ტოკალთა ნარინჯ-თურინჯთა სუნნი ამონი ხათავეპურ-სა მუშკსა და კინამოსა უსწორობდეს და ნიავ წჳლილთა ბერჳასა მუნ სამოთხისა სახე შემოიღებოდა; კორდნი და ველნი სავსე იყჳნეს თჳთო ფერითა ასფოდელოები-თა; მტილნი განვრცომილ იყჳნეს, ვარდთა, იათა და ყა-რამფილთაგან; შროშან ნარგიზელობა, ზამბახთა, ზაფრა-ნათა და სოსანთა სისავსე, ტაბლად და წიაღად აბრაა-მიანებად რა დაისახებოდა. შიგ განკარგჳთ მონასტერნი და კელიანი მამათანი და ნაპირსა ახლოდ ზღჳათა და-დოთა ამონი ღელჳანი და მჭჳკლსა წყალთასა მჩქეფა-რეობა ფრიად ვიდრემე საწადად განიცდებოდა; ნავით

მომავალნი მონაზონნი ბერჳთა სპეტაქთა იალქანთასა-ბორიოს მიმოტაცებულნი თჳალთა მხილჳელთასა განა-ცჳოვრებდა და მენავენნი მონაზონნი, მჱსგავსნი მფრი-ნჳელთა, შემომქონნი სანუკჳართა და საზრდელთა, რო-მელთა მოაქჳნდა მჭელეულები ნაშრომი ზღჳთ მომზი-დავნი, ემსგავსებოდა ფუტკართა ცჳლ-გოლეულთა მემუ-შაკეთა; რამეთუ სულიერთა მათ ესე ვითარი ნუგეში მბა-დის მიერ, კეთილ-ნაბადთა ამათ შინა იპოებოდა. მისა დიდება საუკუნეთა უკუნისამდე. ამინ.

შეწირულა მონასტრად კატროპელისა.

ვ.

მივიწიენით სხუასა მონასტერსა დიდებულსა კატრო-პელს თჳთ დღესასწაულსა მას ყოვლად-წმინდისა ხარე-ბისასა და იყო შეკრებულ მონაზონთა სიმრავლე და ქულ-ბაქნი განეწყუოთ კარსა მონასტრისასა მომავალისათჳს სავაჭროდ და მოგჳმწყებნიან სკეოვილაკი და მშანი და შეგჳძღუნეს მონასტრად წესისაებრ და ვიხილეთ მო-ნასტერი და ტაძარი მჯობი ყოველთა მონასტერთა მთა-წმინდელთასა, და არს რაც ნაკლული მათგან, და თაყუანის-ვეცით ტრაპეზსთა და ნაწილთა (36). მუნ იყო თავი გრიგორი ღუთის-მეტყუელისა და სხუათა მრავალ-თა ნაწილნი. მუნ იყო ხატი იგი მაცხოვრისა, რომელ-სა თეოფილე მეფისა მეუღლე იდუმალ ინახვიდა. მუნ კარის-ბჭესა შინა არს ხატი ყოვლად-წმინდისა, კედელ-ზე სახით, იტყჳან მისთჳს: დიაკონი ვინმე გულ-მწყრალი ქმნილა, აღუღია დანაი და უცია სახისათჳს ყოვლად-წმინდისა და მესწრაფელ მოვარდნია ხელი, და აწცა მუნვე ჴსმეს ხელი იგი განხმელი. აღუშენებია მონასტერი ესე

---

(36) მონასტერსა ამას შინა არს დაცული ძჳრ-ფასად საუნ-ჯედ ნაწილი სარტყელისა ყოვლად-წმინდისა ღუთის-მშობე-ლისა. იგი ჰსძევს ოქროს მშუენიერად ნაკეთს ყუთში სავერ-დით შიგნიდამ მოდებულში. სიგრძე ამა სარტყელისა არს ორი მტკაველი, სიგანე მისი სამი გოჯი. ნაწილი ამა სარტყე-ლისა ერთ-გუარის ფერისა იპოება ზუგდიდსა მინგრელის მთავრის სასახლის ეკკლესიასა. მორთმეული იმპერატორის ალექსანდრე I, მთავრის გრიგორი დადიანისაგან, — წარმოი-გზავნა მისვე განსუენებულის იმპერატორის ალექსანდრე I-გან ზუგდიდადვე, ვჰგონებ 1810-სა წელსა, ვითარცა საუნჯე და საკუთრება მინგრელიისა ერისა.

პ. ი.

მეფესა ბერმენთასა არკადის. ხოლო დღესასწაულსა ამას მწუხრად ჰკრეს დიდსა ზარსა, და შემოკრბენ მამანი და წინამძღჳარნი და იყო ღამის-თევა ვიდრე მზისა აღ-მოსჳლადმდე. მორთჳა სადღესასწაულოდ ტაძრისა მის რადა მოგითხრა: მშჳენიერისა საყდრისა ქჳაფენილისა ქჳთა იასპითა და ფერადებითა სამარაგდოთა და უცხოთა ოთხთა მათ სჳეტთა მთებარეთა, რომელიცა აღმაშენებელთა რომით მოუღიათ და სამყაროდ ცასკროვანსა მას ეკკლესიასა აღუნთნეს ხომლნი და ქორ-კანდელნი და კანდელნი და აღამკნეს და უცხოდ ხალასად ნაკერნი ფარ-დანი კედელ-ყურეთა ეკკლესიისათა მოაფარნეს და მოა-კრეს საქადაგებელი ხარისხი პატიოსნად და განაწყჳნეს დას-დასად. ოქრო-ცურჳებულნი სასანთლენი მჰსგავსი იყო ვითა ჰსმლისაგან შჳენებულისა ქორწინებად სიმა-სადმი. ეგრეთ შჳენოდა ეკკლესია: ათხუთმეტნი წინა-მძღჳარნი და ოთხნი დიაკონნი შემოსილ იყჳნეს თევა-სა მას უცხოჲთა რაჲთმე შესამოსლითა; და დიაკონთა მხართა გინგილა ზედა მუყაიაშნი იაყაშად დაცუდჯლნი დიდნი საფარებელნი მხართა ზედა მოედჳათ. მარჯჳნივ სასაკმევლე, და მარცხენესა ხელსა საგუნდრუკენი ოქრო-ცურჳებულნი გუმბათიანი და ეგრეთ აკმევდენ. პურის კურთხევისათჳს სინი დიდი ოქრო-ცურჳებული და შჳა სინისა ვერცხლისა ბოსჯლიანი ხე ამოსული ხუთ-ფურ-ცლოვანი; ერთი პურისა სადე[illegible]ი, ერთი ღჳნისა, ერთი ზეთისა, და ერთი ხჳარბლისა, და რაჟამს კმევისა ჟამი აღარა იყჳს სხჳასა ჟამსა მაზარიანთა მონაზონთა ხელითა სატჯრ-თავი ფერთიანი საკმევი ეტჯრთათ, და მით მერსა და შტახს-სა აკმევდენ დაიყო მუნსაათი მკჳრელი ორღანოსა და კრევდა ამოდ და მგალობელნი გალობდენ ხმითა კეთილითა ვრცლად.

გათენდა რა და აღსრულდა ლოცჳა, ჟამი წირვისა მოი-წია. დიდი ფილოსოფოსი ევგენიოს, კაცი ქჳეყანისაგან პენეტივთასა, განსწავლული სიბრძნითა და ენითა ელ-ლინებრითა და სახითა რაჲმე და რომაელებითა უცხო-ჲთა და ქცევითა პლატონურითა, რომელსა მიეწოდა მათ ფილოსოფოსთა სიბრძნენი არა რად შეერაცხა; და იტ-ყოდენ მისთჳს ევროპიასა შინა მჯრად სამე პოვნილსა ვისმე შესადარად მისსა, და ახლდენ შკოლისაგანნი ურმა-ნი მოსწავლენი ას ოცოდენ. ხოლო მე მდინარითა იაზუ-მასა ვასხურებდი ერთა. მაშინ ხმა მიყო ბრძენმან ევ-გენიოს, ვითარმედ, დესპოტი! აწ ჟამი არს მსხ წრპლისა შეწირვჳსად; მსწრაფლ აღვედ და დაეხსნეგ განწესებულსა ადგილსა ხარისხისასა და აღვიდა ხარისხსად და განმარტა ხელი და იწყო დღესასწაულისათჳს სიტყჳსად, ვითარმედ შემოკრებულნი საკჳრველისა დღესასწაულისათჳს მდუმ-რიად მივეგებოდეთ, რამეთუ არა არს ამისთჳს გამოთქჳა კაცობრივთა სიბრძნეთაგან ანუ თქმად გამოუთქმელთა მათ, არამედ გაბრიელის თანა ვიტყოდეთ, გიხაროდენ მიმადლებულო! უფალი შენ თანა. ესე ოდენ მესწავნეს ენანი ბერძულნი, ქიენი გავიგონენ ხოლო იქადაგა ორი-ჲსა ჟამისამდე.

შემდგომად წირვისა აღვედით ტრაპეზად. დასხდენ წი-ნამძღჳრისა თანა გუნდნი მონაზონთა მრავალი და სა-ერო ტრაპეზობა ბრწყინჳალე, და ზურგით მონასტრი-სად ზარბაზანთა და თოფთა ცემა მლიერად დღესასწაუ-ლისა მისისა. ხჳალის შენდობისა მიმღებელნი მათგან აღვედით შკოლად ფილოსოფოსისა ევგენიოსისად, რა-მეთუ მახლობელ იყო შკოლა და სულიერი დაყუდებული და იერუსალიმელი მონაზონი გერასიმე კაცი სავსე

მეცნიერებითა, მეგობარი იყო უცხოებისა ჩუენისა და მოგზაური და მოყუსეცა იყო ჩემი. ხოლო ჴსცნა ჩემი ევგენიოსმა მოსულა, მომეგებს წინა და დიდად პატივს-გჳცა და შეგვითჳსა და უცხოთ-მოყუარებისა ჩუენისა წესითა უმაღლესად დიდებულსგუყოფს და განგუჯმნადა შკო-ლასა შინა თჳსსა სადგური და განყათიეთ მის თანა დღე-ნი რავდენნიმე და ზრახჳთა და კითხუა-მიგებითა და მოწლეითა მით საუბრითა მისითა განვნათლდებოდით. ხოლო შკოლისაგანნი ზარსა სცემდეს შემოკრებისათჳს შკოლისაგანთა და მოკრბიან პალატად. ბრძენი ევგენიოს შუასა ადგილსა მჯდომარე იყო და მასწუევდნენ და დავ-სხდით მათ თანა. ხოლო ორსავე მხარესა ზედა მსხდო-მარე იყჳნეს სტოლზედ შკოლისაგანნი, და ადგიან ერთი მარჯუენით მხრით და ერთი მარცხენით, და იწყ-ყიან სიტყჳს გებად ურთიერთ-არს მეტაფიზიკურისა ღუთის-მეტყუელებისათჳს რიგით, და ზედას-ზედა ფი-ლოსოფოსი განუსხლებდა მათ და განუმარტებდა და დასასრულსა დასხდიან და სხუა წარმოსდგის და უქის მათ სიბრძნე და პერიფრასეულებ ქებს შესხმით მაღლის ღუთის-მეტყუელების მათისასა, და ამისა შემდგომად კუალად ორნი იმიერ და ამიერ წარმოსდგიან და იწყიან სიტყჳს-გებად ურთიერთ-არს ღუთის-მეტყუელებისათჳს განგებულებისა, და განუმარტებდა მათ ევგენიოს და დასხდიან რა კუალად, ერთი ვინმე წარმოსდგის და პე-რიფრასეულებ ქებს შესხმით მაღალსა მას ღუთის-მე-ტყუელობასა მისსა. და ამისა შემდგომად სხუათა და სხუათა სასიბრძნოთათჳს წარმოსდგიან მრავალ გზის და მე ამათ ყოველთა მეგობარი ჩემი გერასიმე გამომითარგმანებ-და, და ნეტარ თუმცა ეგზე ვითარი ხმა მასმინა ოდესმე.

ესრეთ აგემებდა სასმენელთა ჩემთა. აღუშენებია შკოლა დიდად ვრცელი და პატიოსანი ადგილსა რასმე მაღალსა. მრავალი უცხო სასახლე და სრა შენ არს მუნ, და შემოკრებულან მოსწავლენი საბერძნეთით, საფრანგეთით და რუსეთით და უცხოთაგან ქვეყანათა, და ასწავებენ უფროსნი უმცროსთა მათ და მათი ზედა-მხედველი ბრძენი ევგენიოს-არს. ხოლო საივასესა და ხარჯსა ქვეყანა მისცემს და როჭიკი განჩენილი პატრიარხთაგან აქვსთ და გამოგზავნალმნენ და წარველით მიერითგან.

მისჳლა მონასტრად სიღმენოდ (37).

4.

შკოლით მივედით მონასტერსა სიღმენოს ამაღლებისა ეკკლესიასა და წესისაებრ მონასტერთასა შეგჳძღჳნენ მამანი ტაძრად და თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზსა და უამბორეთ ძმათა და მამათა. ნაწილი იყო წმინდისა იაკობ სპარსისა და წმინდისა პროკოპისა, და შემდგომად მიგჳძღჳნენ სადგურად. ვკითხევდით რა, ვის მიერ აღშენებულ-არს, მოგჳთხრობდეს, ვითარმედ აღაშენა მონასტერი ესე პულხერია ასულმან არკადისამან და ადგილი არს კეთილი, მთითა და ველითა შემკული და ზღჳსა ზედა გარდაკიდებული, ვითარ სამჭედურითა თევზთა იმჭირჳდენ და განვათიეთ ჟამნი რაოდენნიმე და დიდი იგი გალობა ანდრია კრიტელისა მუნ ძმათა-თანა ვიდღესასწაულეთ. მუნ მყოფნი მამანი გჳფტყოდეს, ვითარმედ გრიგორი თესალონიკელი, აწ რომელსა წმინდასა მარხჳაში მეორეს კჳრას სახსენებელსა ჰყოფენ მისსა, ამა მონასტრისა წინამძღჳარი ყოფილა, და მიტროპოლიტად თესალონიკისად უკურთხებიათ. წინა აღმდგომი იყო რომის ეკკლესიისა, რაჟამს იგი ცილობა შემოსულ-არს, ვითარმედ ფერის-ცჳალების ბრწყინჳალება არა ზეგარდამო იყოო, არამედ მსოფლიო. ამა ცილობათა შინა წინა-აღდგომია მათ და შეუნდობელი უმყოფებიათ. ამისთჳს იგინი შეურაცხ-ჰყოფენ და ბერძენნი ამათ შეიწყნარებენ.

---

(37) ე ს ფ ი ღ მ ე ნ ი,—ნიშნავს ადგილსა შეიწრებულსა მთათაგან. ესრეთცა არს ადგილი მონასტრისა ამის. პ. ი.

მისჳლა მონასტრად ქილანდრად.

5.

მივედით მონასტერსა დიდებულსა ქილანდრას, ტაძარსა ყოვლად-წმინდისა ტაძრად მიყუანებისასა და ჩუეულებისაებრ მონასტერთასა ჰკრეს ზარსა და შემოჰკრიბეს მამანი სერბნი და ბულგარნი, რამეთუ მუნ ბერძენნი არა იმყოფებიან და არცა ენა უწყიან ბერძული. და შევედით მდინარითა და თაყუანის-ვეცით ნაწილთა: ფერხი იყო მარიამ მაგდანინელისა და ნელსაცხებელისავან ნაწილი, რომელი ჰსცხო უფალსა, და მიმოვავიხილვიდით განვკჳრდით ქჳთ-ხუროებულებასა მისსა, რამეთუ ფერადნი მარმარილონი, ბუნებით ყუავილოვნად და ნახჩებად გამოყუანილ იყუნეს. მუნ ეკლესია დიდად პატიოსანი, არა რათ ნაკლულევანი სხუათაგან, ვითა მათნი აღვჰსწერენით და გჳჩუენებდენ სახესა ყოვლად-წმინდისასა, რაჟამს იოანე დამასკელსა ხელი მოჰკუეთეს; ხოლო მოკუეთილი იგი ხელი წინა დაუდგა სახესა ყოვლად-წმინდისასა იოანემ და ევედრებოდა მხურუალედ განკურნებისათჳს, და კუალად მიება ხელი იგი მეოხებითა ღმრთის-მშობელისათა. ესე სახე არხიეპისკოპოზმან სერბიისამან, აღმაშენებელმან ამა მონასტრისა ქილანდრისამან, საბას ლავრით აქა მოსუენა. რამეთუ იოანე დამასკელი საბას ლავრის მონაზონი იყო, და თჳთ იგი ლავრა საბასი სერბთა მიერ აღეშენა, და მიგჳყუანეს სადგურად, და კეთილად განგჳსუენეს მშუენიერსა სრასა მონასტრისასა.

და ვკითხვიდით რა ვის მიერ აღშენებასა მისსა, გჳეტყოდეს, ვითარმედ სჳმეონ სერბთა მეფისა ძე საბა, მოვიდა აქა მთად-წმინდად მონასტერსა რომთასა და

ჰსთნდა ადგილისა სიწმინდე და მონაზონთა ცხოვრება და თჳთცა მონაზონ-იქმნა. ხოლო სჳმეონ მამა მისი მოუწყრდა, რათა წარვიდეს ხილუად მისა; არამედ საბამან არა ინება წარსულა მთა-წმინდით, ამისთჳს თჳთ მეფე სჳმეონ მოიწია ხილუად მისა თჳსისა და იგიცა მონაზონ იქმნა, და აღაშენეს მონასტერი ესე ქილანდრისა მათ და უკანასკნელ ხელი დაასხეს საბას სერბიის არხიეპისკოპოზად. ხოლო ესე საბა არს, რაჲსამს წმინდამან მამამან არსენი სერბიის არხიეპისკოპოზმან იჯმნა მწყემსობისაგან და მოადგილედ თჳსად ესე საბა აკურთხა, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ ოკდომბერსა 28, და მუნ მონასტერს იყო ვინმე ეპისკოპოზი ჯმნილი სამწყსოსაგან და შეეკრბო მონოზონებსა მუნ.

ფრიად გჳეტყოდენ სასწაულსა მონასტრისათჳს. ვითარმედ თურქნი მოვიდენ ოხრებად მონასტრისა და აქა რა მოიწივნენ, ვერღარა ჰპოვეს მონასტერი, რამეთუ სამღრთომან ნისლმან და ალმურმან დაჰფარა და შიში და ზარი დაეცა მათ და ივლტოდეს, და ყამ-რავდენმე დავადგერით მუნ. რამეთუ გერასიმე მეგობარი ჩუენი თანა გუახლა, და შემდგომად ლოცვისა მომღებნი მათნი, წარმოვედით ფრიად შკოლად ევგენიოსისა თანა და მიურითგან გჳჩნებს მოხილუა თჳთოეულთა მონასტერთა, და აღვედით შკოლით შუა მთად-წმინდად ბაზრად მონაზონთა, რომელსა ეწოდების ქარესა (38), და არს

(38) არეა აქა არს კრეული ყოვლისა ათონისათჳს შკოლა, სადაცა ასწავებენ კრეულად ღუთის-მეტყუელებასა საბერძნოდ განმზადებულთა მორჩილთა. სახლი დიდ-შენი ორ-ეტაჟიანი შესრულებულ-იყო იმავე ჩემისა მუნ ყოფნისა, წელსა (1849).
პ. ი.

ეკლესია დიდი. იტყვიან ვითარმედ დიდმან კონსტანტინე აღაშენა, რომლისა გუმბათი დაუმტვრევია უსჯულოსა ივლიანე განდგომილსა. რამეთუ ესე შესაკრებელი ადგილი არს ყოველთა მთაწმინდელთა მამათა და თჳთოეულთა მონასტერთა ხარისხი იმა დიდსა ეკლესიასა შინა მოტაალებისასა არის და საერთო კრებს მამათა მუნ იქმნების. მუნვე გჳტყოდენ, ვითარმედ დღესასწაულსა მიცვალებისასა, სენაკით გარეშე ბერი ვინმე მოვიდა ღამისათევად და დაუტევა სენაკს მონა თჳსი, და აღდგა შუა-ღამე მოწაფეჲ ბერისა, დაიწყო ეკლესიის ლოცვად, და იხილა ანგელოზნი მდგომარენი და განჰკრთა შიშითა დიდითა. მაშინ ანგელოზნი ეტყოდეს: ნუ განჰკრთები, არამედ ზოგად ვილოცოთ; და იწყო ბერმან ჩჳულებისაებრ: «უპატიოსნესისა ხერუვიმთასა» თქმად, არამედ ანგელოზნი ეტყოდეს, ვითარმედ პირველად ჩუენ ვიწყოთ. ხოლო ანგელოზთა იწყეს გალობად: ღირს-არს ჭეშმარიტად და უპატიოსნესი კუალად პირმანვე იწყო, რამეთუ მუნადმდე ღირსარსი არავის სმენიეს და მიერითგან იწყეს ღირს-არსისა თქმად წინა უპატიოსნესისა.

და იყო ბაზარი და ქუჩა და ქულბაქნი მუნ მრავალნი მონაზონთა და მოხელეთა; და რაჲცა რა გენების, ყოთა ქალაქთა შინა მოიყიდი. ხოლო სულიერთა მათ სახმარებს ხორცთა მუნ მოებაზარ-მოევაჭრეულებინათ და კრებს შემოკრებს სამარად შაბათთა. რამეთუ მონასტერნი საქრისტიანოთ შინა მრავალ-არიან სხუათა ადგილთა, არამედ ბაზარი მონაზონთა არა სადა სმენილ-არს. მჯდომარე არს მუნ ეპისკოპოზი მთა-წმინდისა ერისოსი, ბრძანებასა ქუეშე თესალონიკის მიტროპოლიტისასა.

და არს მუნ მჯდომარე თურქი ვინმე ბრძანებასა ქჳეშე წინამძღჳართასა მათისავე ხარჯითა, რათა თურქნი არა შემოვიდენ მუნ, და მეშფოთეთა და უკეთურთა საშიშრად. და ვიხილეთ მუნ განშორებული სახელით ფოტი, ფრიადსა მოღჳაწებასა შინა მყოფი, შიშჳელი და უპოვარი. ერთსა ხისა დრუსა შინა ზის. არის ოცდა-ათი წელი ვინათგან მოსრული არს მუნ. რამეთუ ჭსთლის კოვზთა და მით მოირეწს საზრდელთა, დიდათ განკაფული მოღჳაწებითა გჳეტყოდენ მისთჳს, რამეთუ ხილჳად მისსა მოვიდა უცხოებად მოსრული ვინმე მონაზონი და თან მოიყჳანა ერისკაცნიცა, არამედ თჳთ წინა წარვიდა და ერისკაცნიცა შორს დააყენა, და თჳთ ამბორებად ხელთა რა მივიდა, ეტყოდა მას ფოტი: შენ მოვედ, არამედ ერისკაცთა მათ ნუ აწჳევ აქა მოსჳლად. იხილეს ღირსება მისი, ვინა უწყოდა, რამეთუ შორს იყჳნეს ერისკაცნი იგი. რამეთუ ესე ვითარნი სხჳანიცა არიან მუნ. დიდება განმაძლიერებელსა მათსა, და ყოველთა შესრულთა წესთა მონაზონთასა; დიდება შემკრებელსა და აღმაორძინებელსა მათსა ყოვლსა, რომელმან მონაზონნი სახსად სოფლისა დაადგინნა; დიდება, რომელმან წინასწარვე გჳაუწყა მონაზონთა ცხოვრება ვითა მელქისედეკ და ილია, და ანუ ეზრასიცა იგი წინასწარ-მეტყჳელისა თქმული ვითარმედ: ესენი არიან, რომელნი შეიმოსნენ სამოსლითა მოკჳდავთათა და შეიმოსნეს უკჳდავებასა შინა და აწ გჳრგჳნოსან იქმნეს, და კჳალად ესენი არიან, რომელნი დედათა თანა არა შეიგინნეს, რამეთუ ქალწულნი არიან ესენი, რომელნი შეუდგნენ კრავსა მას სადაცა ვიდოდეს. (ეზრა 2. 25 აპოკალ . . .)

მისჳლა მონასტრად ყუთულამიშად (39):

6.

მივედით მონასტერსა ყუთულამიშას, ტაძარს ფერის-ცჳალებისასა, რამეთუ მუნვე ქარესსა არს, და მოგჳჱგებ-ნეს ძმანი და მამანი წესისაებრ მონასტერთასა, და ჭრეს ზარსა და შეგჳძღჳნეს შიგან ტაძარსა და თაყუა-ნის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილთა წმინდათასა. ფერხი იყო ანნასი დედის ღჳთის-მშობელისა; იგინი ესრეთ გჳჱტყოდეს; ნაწილი ევსტატისა, და ნაწილი ხარალამ-პისა და განვიცადეთ მონასტერი არს მომცრო პატიო-სანი. ესე აღუშენებია ვლახთა მეფესა იოანეს. ხოლო მონასტერი არს კაკესა ზედა. შემკული ბაღითა, წყლითა და მთითა და გარეშემო ახლაჳს მონასტერსა კელიები მრავალი, და აღმღებელნი ლოცჳსათა მათთა, წარვედით მუნით ფილოთეოსად.

---

(39) კოტლომუში. — ესრეთ იწოდა შემდგომად თურქთა ენითა თავისუფლებისათჳს, რომელიცა მიენიჭა მცირეს დროს ესკიჩართა ალასაგან მუნ ყოფილისა: ყურთურმუშ ნიშნავს თურქულად თავისუფლებასა. — ხოლო დაფუძნდა მონასტერი იმპერატორის ალექსი კომნინისაგან წელსა 1125 წელსა.
პ. ი.

მისჳლა მონასტრად ფილოთეოსად.

7.

მივედით მონასტერს ფილოთეოსს, ტაძარსა ხარებისა ყოვლად-წმინდისასა და მოგჳეგებნეს მამანი და მმანი, ჰკრეს ზართა და შეგჳმღჳრნეს წესისაებრ მონასტერთასა და თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილთა. რამეთუ არს მუნ ხელი იოანე ოქროპირისა, და ნაწილი წმინდისა გიორგისა, და ნაწილი წმინდისა იოანე მოწყალისა და ისიდორე პელიოსიოტელისა. ხოლო არს ესე მონასტერი აღშენებული (40) დავითიან, სოლომონიან, ბაგრატოვანთა მეთავანისა ქართლისა და კახეთის მეფის ლეონის მიერ, ბატონის თეიმურაზის პაპის მამისა, რამეთუ წარმოუგზავნიათ და თჳსითა საფასითა აღუშენებიათ სა-

(40) დავითიანობისათჳს პატრიარხი იერუსალიმისა წინა-აღ-უდგებოდა დიდი გმობა არს ა. წერილ-არსო: მოკლდებსა მთავართა იუდასთა მოვიდესო მოლოდება წარმართთა. რამეთუ ოდეს ქრისტე იშვა, აღხოცილ-იყო მთავარი იუდასაგან. უკეთუ მისვე ნათესავისა კჳალად მთავრობს, არღარა სადამე მოსრულ-არს მოლოდება წარმართთა ქრისტე, და ფრიად ნაცილი არსო სიტყუა ესე და გმობაო. ტიმოთე.

ამა გუარ-შთამოობისათჳს ჰსწერს იმპერატორი საბერძნეთისა კონსტანტინე პორფიროსანი წიგნსა თჳსსა (de administr. imperii ca;. 45) აღწერილსა 915 წელსა ქრისტესით. კეისარი ესე ჰსწერს, « რომელ ქართუჱლთა მეფენი ჰგონებენ გუარ-შთამოებასა თჳსსა წარმოსრულად მეფისაგან და წინასწარმეტყუჱლისა დავითისა ცოლისაგან ურიისა ». ამა საფუძუჱლსა ზედა მჭუჱლადვე ქართუჱლთა მეფეთა ჰქმნეს ღერბი თჳსი, რომლისა აღწერასა და თჳთ სახელ ნაკუჱთსა მისსა წარიკითხჳენ და ისილჳენ მსურჳელნი რუსულად დაწერილსა ჩემგან წიგნსა: ***Историч. взглядъ на состоянie Грузiи подъ властiю царей Магометанъ. Тифлисъ 1849 стр. 66.***

პ. ი.

ხსენებულად საუკუნოდ და თავს-მდეგ ყოფილა სულიერი ვინმე ფილოთეოს, ამისთჳს სახელად უწოდეს მონასტერსა მას ფილოთეოს, რამეთუ აღმაშენებელნი [41] მეფენი: ლეონ და ძე მისი ალექსანდრე პალატსა შინა სახიან მტჳრთჳმლი მონასტრისა მის. მეფე ლეონ ხატის ტანითა მომაღლო, მოხუცებული, მწითური ცხჳრკავი, თმითა და წჳერითა სპეტაკი, მოსილი გჳრგჳნითა და პორფირითა. ხოლო ალექსანდრე მეფე ჰასაკითა მცირე, მშჳენიერ-სახილავი, თმითა მოშავო, მოსილი იგიცა გჳრგჳნითა. წელნი არიან მას აქეთ გარდასრულნი ორას ოცდა ხუთი და არს მას მონასტერსა შინა მათ მეფეთა მოხსენება სამარადისოდ მწუხრად და ცისკრად და ესრეთ ნეტარეს ჰყვეც მათ, და სხჳსათაცა ესე ვითარსა, ვინცა სულსა თჳსსა მოხსენებასა დაუუნჯებენ. და უკეთუმცა აქა არა დაეწესებინათ მოხსენებაჲ თჳსი, საქრისტიანეთამცა შინა აღხოცილ-იყო სრულიად ვინაობაცა მათი. რამეთუ ამან ღჳთის-მსახურმან მეფემან ლეონ განაახლა და ხელ-ახლად აღაშენა აოხრებული თურქთაგან საფლავი ქრისტესი და გოლგოთა, რამეთუ არს მათ მეფეთაგან შემოწირული კახეთს სოფელი ხოდაშენი. შენ არს მონასტერი ესე, ადგილსა მთასა ტყიანსა, ხეხილნარითა და ვენახითა, წყარო-წყლითა და ჰავითა კეთილითა შემკული [42].

---

[41] ესენი არა იყჳნენ აღმაშენებელნი, არამედ განმაახლებელნი. ამათ აღუშენებიათ მხოლოდ მოთლილი დიდი და ვრცელი პალატი სატრაპეზო, რომლისა სიგრძე არის 32 ბიჯი, და თუთ აქა-ხატიან.
პ. ი.

[42] მჳმლი ხოდაშენი იყო მათთა შინა და აწ გაოხრებულია. დღესცა ჰქონან მონასტრისა ამის დიდნი შემოსავალნი და

მისჳლა მონასტრად კარაკალოჳსად.

8.

შივედით კარაკალოს ტაძარსა წმინდათა მოციქულთაჲსა პეტრეს და პავლესა. ჰსცნეს რა მისჳლა ჩჳენი, მოგჳეგებნენ მმანი და მამანი და შეგჳმღჳნენ გალობითა და კეროკნებითა წესისაებრ მონაზონთასა და თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილთა. არს მუნ თავი მოციქულისა ბართლომესი, სხჳა ნაწილი პროკოპისა, მერკურისი, იოანე მოწყალისა და მარინასი. ესე მონასტერი აღუშენებია მთავარსა რომთასა კარაკალოსს და მისსა შემდგომად განუახლებია კლახთა ბატონსა. თჳთცა აქა მოსრულა და მონაზონ ქმნილა. სახელად პახუმი უწოდებიათ, და დაუყუდებულა ტყეთა შინა და კუალად განშორებულა, და აწ საფლავიცა არა უწყიან, თუ სადა მიიცჳალა უდაბურთა შინა.

ამისა შემდგომად გუმბათი და პალატი დაქცეულა და განუახლებიათ და ტყჳვით გარდაუჭედიათ არჩილ მეფესა იმერთასა, გიორგის მმასა მისსა და ვახტანგ ქართჳელ მეფესა და ამოთანს, და არს დღითი დღე მო-

---

თჳთ ეკკლესია ვრცელი. 1730 წელსა მეურნეთა ბერძნისა არხიმანდრიტთა დაუტევეს ადგილი ესე ლეკთა შიშისა-გამო და აღაშენეს მთისა კალთათა ხაუდარი და კოშკი, სადაცა არს დღეს ხამყოფო მათი და ყმათა ამა მონასტრისა. არხიმანდრიტი კესარიოს, ერთი ესე ვითართა მეურნეთაგანი იმყოფებოდა ხოდაშენს განმგედ ხოდაშნისა შეწირულობათა 15 წელს, და აწ მირჩჳლობს ფილოთეოსის მონასტერში ათონისა მთასა. მრავლად შემინებული ქართლსა და კახეთსა, ამშჳენიერებდა მონასტერსა თჳსსა, სადაცა დავჭყავ მასთან ერთი ღამე.

პ. ი.

ხსენება მათი, და არს მონასტერი პატიოსანი მთასა და ტყიანსა ადგილსა, წყლითა და ჰავითა კეთილად შემკულსა.

აწ კიმიტირისათჳს ვიტყოდეთ (რომელ-არს სამ̂ყა-ლე მამათა). რამეთუ გარეთ მონასტრისა აქ̂უს მცირე ცადაქნილი პალატი ვითა სახლი, და ზედ საყდარი ადგს, მიიც̂ვალების რა მონაზონი, დაფლ̂ჳან და შემდგომად სამისა წლისა აღმოიღებენ მ̂უალთა და სახლსა მას შინა დააწყობენ და ზედეთ ეკლესიასა შინა სამარადისოდ შაბათთა წირ̂უა არა გაჰსწყდების და მოხსენება მათი. ესე კიმიტირისა წესი ყოველთა მონასტერთა არს.

მისჳლა მონასტრად პავლესსა.

9.

მივედით მონასტერსა პავლესსა, ტაძარსა წმინდისა მოწამისა გიორგისასა. გჳეტყოდენ, ვითარმედ მეფეთა მე პავლე მონაზონ ქმნილ-არს, და აღუშენებია მონასტერი ესე და აქა დაყუდებულა, და ამისთჳს პავლეს მონასტერს უწოდენ. ადგილსა კლდესა მაღალსა ტაძარია მშჳენიერი და პალატნი და სენაკნი ფრიად პატიოსანნი. და არს მას შინა ნაწილი: ფერხი წმინდისა გრიგორი ღჳთის-მეტყჳელისა და მოგჳთაგან მოღებული მური. ამისა შემდგომად დამჳელებულა რა, განუახლებიათ მეფეთა ბულღართა, რამეთუ რუსთა ენითა ილოცჳენ მუნ და არს მღჳდელთ-მთავარი მუნ ვინმე რუსი, ადგილისათჳს წმინდისა მონაზონებისა ცხოვრებისა შემტკბობი.

შესჳლა მონასტრად დიონოსიოსსა.

10.

მივედით მონასტერსა დიდებულსა დიონოსიოსსა, სა-
ხელსა ზედა აღშენებულსა შობისა წინა-მორბედისასა,
და ჱსცნეს რა მისჳლა ჩუენი, ჰკრეს ზართა და მოგჳე-
გებნენ მამანი და ძმანი და წესისაებრ მონასტერთასა
შეგჳმღუნენ და თაყუანის-ვცით ტრაპეზსა და საშინელ-
სა მას თავსა იოანე ნათლის-მცემელისასა; და ვიხილეთ
დიდად საწადი თაყუანის-საცემელი იგი. რამეთუ ფრი-
ად შეუმკჳათ ძუელთა მეფეთა. უზის შუა კიოვასა ზედა, ია-
გუნდი ერთი ტრედის კუერცხის-ოდენი და სხუა დიდ-დიდი
ლალები და მარგალიტნი, და არს ხელი წმინდისა სტე-
ფანე პირუელ-დიაკონისა, და მკლავი იოანე მოწყალისა
და არს მუნ ხატი იგი ყოვლად-წმინდისა, რაჟამს კონ-
სტანტინოპოლეს სკჳთნი და ხალან შემოადგეს და ლიტა-
ნიად განვიდა პატრიარხი გერმანე და აღიპყრა ხატი
იგი და ოცდა ხუთი მუხლი აკატისთო წარმოჰსთქუა, და
იხსნა ვედრებითა ღუთის-მშობელისათა ქალაქი იგი წარ-
მართთა მოსჳრისაგან. იგი ხატი მეფესა ალექსის კომ-
ნინს შემოუწირავს, და არს მონასტერი მომცრო და
მშუენიერი, პალატი დიდი და პატიოსანი და მიგჳმღუ-
ნენ მამანი და დაგუასადგურეს, რამეთუ ვიკითხჳდით
რა, ვითარმედ ვის მიერ აღშენებულ-არს, გუეტყოდენ
ვითარმედ, დიონოსი ვინმე სულიერი მამა მუედრებელ-
იქმნა მეფეთა ქართუელთა და მათ აღაშენეს და სახე-
ლი თუ რომელი მეფე იყო, ვერ შევიტყვევ (43); ესე

(43) დიდად მსურდა წერილთაგან ამა მონასტრისა შემე-
ტყო ყისაობა ამა მეფისა. გარდავკითხჳთ ძუელთა ბერძნულთა

ოდენ შევიგენ: ქართჳელთ მონასტერი ევთიმისა და გი-
ორგისა აღშენებული, და ესე ორივე ერთი სასწინა-
მძღჳრო ყოფილა და საზრდოც და ხარჯიცა ერთი ყო-
ფილა. მცირედნი ჟამნი არიან, ვინათგან ესენი განთჳ-
სულან და მუნ ყოფასა ჩემსა იყო მონაზონი ვინმე შე-
ყენებული და ეგრეთ ვგონებდი თუ არს ბერძენი; ხო-
ლო იგი ქართულად მეზრახებოდა და ვჰკითხჳდი რა, თუ
ვინ ხარ მამაო, ხოლო იგი მეტყოდა, ვითარმედ ქარ-
თჳელი ვარ სოფლისაგან ჟესისტყისა, ყმა საყდრისა სამ-
თავისისა, ოჩრებასა ქართლისასა ლეკთაგან დატყჳევებულ
ვიქმენ და მომიყჳანეს კონსტანტინოპოლეს და მიყიდა
თურქმან ვინმე უკეთურმან და წარმიყჳანა სახლად თჳსად
და მაიძულებდა დატევებასა ჰსჯულისასა. და მე შორის
განუდგებოდი სიტყუასა ამას და მქენჯნიდა და მრავალ-
სა სატანჯჳელსა მიმცემდა, და სახჳნელთა ხართასა შე-
მავდო ოთხისა წლისა ჟამსა. და მეტყოდა ვითარმედ,
უკეთუ იქმნე მაჰმადიანი, განგათავისუფლო და მოგცე
სოფასეცა; ხოლო მე უარის-მყოფელად წადილისა თჳსი-
სა მიხილვიდა. რამეთუ მგუემდა უწყალოდ და სიქადულ-
სა მექადდა და, და ვეტყოდი: მაცადე დამესა ამას და სიტყუა

სიგელთა ვჰსცან მხოლოდ, რომ მონასტერი ესე დაფუძნდა
ბერძენთა კეისრისაგან ალექსი კომნინისა, რომელმანცა უბო-
ძა მას გრამატა ოქრობეჭდიანი (სრიზოვული) წელსა 1375.
იმპერატორი ესე მოიხსენებს აქა: «ნებითა ღმრთისა
მეფე დ თჳთ მპყრობელი აღმოსავლეთისა, ივერთა დ პერატო-
სა ალექსი დიდი კომნენი». ესე ალექსი კომნენი იყო ნამდჳლ
იმპერატორად ტრაპეზუნტისა დ ეპყრაცა დროთა მათ
ლიმანა, აჭარა დ სხუანიცა ირისესა გარემო ადგილები, ქარ-
თჳელთა საგანნი — ვჰგონებ, ამა მიზეზით უწოდებენ მონას-
ტერსა ამას აღშენებულად ქართჳელთა მეფისაგან. პ. ი.

გიგო ხჳალისად და წარვედ და მოვიყიდენ სანთელნი, და შევედ ეკკლესიად და ადჳანთენ და ვევედრებოდი ყოვლად-წმინდასა ღჳთის-მშობელსა ცრემლითა და ვე-ტყოდი: ტყჳს-ქმნილისა ამის და გლახაკისა და უცხოება-სა შინა მყოფისა ხელის-ამპყრობელო, შენ უწყნი და შენ იცნი უწყალო ტყჳეობა და შეჭირჳება ჩემი, და-მიხსენ მე ტყჳეობისა ამისაგან და მწარისა და შემწე მეყავ მე. ვევედრებოდი რა ამას, მიმერულა, და აჰა ვი-ხილენ ორნი მოხუცებულნი ნუგეშენის-მცემდეს და მე-ტყოდეს: მხნე იყავ თეოდორე, და ნუ გარდახდები სა-რწმუნოებასა შენსა; რამეთუ ცოდჳსათჳს ქრისტეანისათა მიუშჳებს ღმერთი განსაცდელსა და ტყჳეობასა; არამედ ღმერთი მოწყალე-არს მჳედრებელთა თჳსთა ხსნად ჭირ-თა და მწუხარებათაგან. განვიღჳძე რა, მადლობა შევჰსწი-რე ყოვლად-მლიერსა ღმერთსა, წარმოვედ და ვეტყოდი მე თურქსა: ასოეულად დამჭერ; ესე ნებასა შინა შენსა არს, და დატევება ჩემგან მსჯულისა არა იქმნების. ამისთჳს უმეტეს უწყალოდ იწყო გუემად ჩემდა და აღვდეგ ღამე-სა მას და წარვედ მდინარისა ნაპირსა, და ზღჳსა მახლობელად ტყეთა შინა იყო ნაქცევი რამე ეკკლესია და მას შინა დავიმალე. და მოვიდნენ თურქნი იგი კარ-სა ნაქცევისა მის ეკკლესიისასა და მიხილეს მე და ვერ შეუძლეს შინა შემოსჳლად ადგილისა მის კარსა; ძალმან რამე საღმრთომან არა უტევა, და გარედამ მიხმობდენ: გამოვედ გარე. ვიდრე დღედმდე სამად, იდგნენ მუნ. ხო-ლო მე შეურაცხებული აღვსდეგ, რამეთუ მაქუნდა მცირე რამე ცულაკი და მწადდა მით ცემად თავსა მათსა. ხო-ლო შუა ადგილად რა მივიწიე, მიპყრა ხელი ძალმან რა-მე საღმრთომან, და არა მიტევა გარეგან განსჳლად.

ამისთჳს ვერღარა შემოსრულნი შიგა წარვიდეს. ხოლო მე მოვიხილვიდი თუ ვინ არს, რომელმან განმზიდა და არავინ ვჰპოვე. და გამოვედ მუნით და ნაპირსა ზღჳსისა შთავედ და მომხედნა ღმერთმან, რამეთუ დამხუდა მუნ ნავი ქრისტიანეთა; შთამსხეს მათ და გამომიყვანეს მთად-წმინდად და მიველ სენაკსა ვისმე ბერისასა და ვმსახურებდი. ხოლო ღამესა ერთსა ვსდეგ რა გარეთ, მესმა ხმა რაჲმე, რამეთუ მეტყოდა: თეოდორე, თეოდორე, ამიერიდგან წარვედ მონასტერსა დიონისისა, სადა მუნ ყოვალმან დაგიფაროს; და ვიკითხე გზასა მონასტრისასა და მოვაწიე აქა. და იღუმენსაცა ჩუენებაჲ ეხილუა მისულისათჳს ჩემისა, რათა აღმკუეცოს მე მონაზონად და მოვიწიე რა, იღუმენმან მსწრაფლ მონაზონ მყო და დავემკჳდრე სენაკსა რასამე მარტოსა, და მუნ ვარ მე მდაბალი მმადლობელი ღუთისა.

და კუალად გჳთხრობდენ ვითარმედ, არიან აქა სხუანიცა ქართუელნი მამანი და ვიხილე გაბრიელ მონაზონი იმერელი ღუანკითელი ([44]) და ლეონტი დადეშელი,

---

([44]) მცირესა დაბასა, რომელსა მიეწოდა ეწოდებოდა აჭალონია და აწ ერისა და რომელიცა შორავს აიონის მთიდამ 6 საათის სავალით არს გათელის ხმელუელ-მთავრის განმგე ერისთავის ეპარქიის და მთის წმინდისა. ჩემს აქა დაბასა ასას ყოფნასა ეპისკოპოსმან იოანნიკე შასმბა, რომელ ესე გაბრიელ მონაზონი იმერელია მთაწმინდის მამათა აღრჩევისაებრ იქმნა ეპისკოპოსობის პატივს 1768 წელსა ამ ერისთავის ეპარქიისათჳს. და რადგან არა იყო მისთჳს კონსტანტინოპოლედ, ამისთჳს ჴელ-დასხმულ-იქმნა კარეასა და ასრულებდა ცხოვრებას თჳსი ერისთავ შემდგომად 10 წლის ეპისკოპოსის განმგებლობის, ესე იგი 1778 წელსა. დიდსა ეკლესიასა ერისთავისსა მიჩუენა მე მან საფლავიცა მისი. პ. ი.

და სერაფიმ ქართჳელი, ფრიადის მონაზონების შემ-
ტკბობელნი და კადიდე ქართჳელთა ხელის-აღმპყრობელი
და ყოველთა მხსნელი წმინდა ღჳთის-მშობელი. და
ფრიადცა სარგებელ-მეყო ხილჳა და ამბავი მათი.—კჳა-
ლად ვიტყოდეთ. ჱსჩანს მონასტრიდამ უდაბურსა კლდესა
შინა ძჳელი რამე ეკკლესია და მეტყოდენ მისთჳს, ვი-
თარმედ ეგშტერია არს და წლითი-წლად აღვალთ და
მსხჳერპლსა შევსწირავთ მუნ. დღესა ერთსა აღვედით
რა, ვიხილეთ კრიალოსანი მათვისა კედელსა ეკიდა და
დავჰკჳრდა, თუ ვისიმე იყოს. ამისა შემდგომად მწყემსი
ვინმე მოვიდა და გჳეტყოდა: მოვნასა ცხოვართასა ვი-
ხილე ახლო ეგშტერისა მის კლდეთა შინა მონაზონი
ვინმე მონმითა მოსილი მიცჳალებულ-არს, ვინ არს იგი?
ხოლო ჩუენ უმეცარნი ამისნი აღვედით მჱსწრაფლ, და
წარვედით და ვიხილეთ მიცჳალებული; ხელთა მათვისა
იგი კრიალოსანი ეტყრთა და მეორისა ხელითა ქარტა
მტყრთა, და აღმოუღეთ ქარტა, რამეთუ იყო რუსული და
გჳეწმოვა აღმომკითხჳელი რუსულად, რამეთუ ეწერა ეს-
რეთ: «მე მდაბალი რუსი ვარ ეპისკოპოსი, რამეთუ მი-
«შისათჳს და ხჳაიშნისათჳს დღისა განკითხჳსა დაუტევე
«ეპისკოპოსობა და აქა მთად-წმინდად მოვიწიე სინანუ-
«ლად და ვინცა იხილოთ გჳამი ჩემი სიყჳარულისათჳს
«ქრისტეს-მიერისა მიეცით მიწა მიწასა» და აღვიღეთ
შიშითა დიდითა და შევმურეთ ჯეროვნად, დავასჳენეთ
სამარხოსა მამათასა.—იყო კჳალად მუნ მცირისა ათონისა
კლდეთა შინა შეყენებული ვინმე მონაზონი კეთილი გრი-
გორიოს კახი საალავერდლო. ამისა შემდგომად აღვი-
დეთ ლოცჳა მმასავან და წარმოვედით სხჳად მონას-
ტრად გრიგორიოსსა.

მისულა მონასტრად გრიგორიოსსა,

11.

მივედით მონასტერსა გრიგორიოსსა, ტაძარსა წმინდისა ნიკოლოოზისსა, ზღჳსა ზედა გარდაკიდებულსა. ჴსცნეს რა მისულა ჩუენი, მოგუეგებნეს წესისაებრ მონასტერთასა მამანი და შეგჳძღუნეს ტაძრად და თაყუანის-ვეცით წმინდათა ნაწილთა. მთლივ მკლავი და ხელი ანტონი რომაელისა ([45]) იყო მუნ, და სხუანი წურილნი ნაწილნი. გამოვედით ვიხილეთ მონასტერი და ეკკლესია მცირე და ადგილი კეთილი, ზღჳსა ზედა გარდაკიდებული. ვკითხჳდით რა ვის მიერ აღშენებულ-არს? გუეტყოდენ ვითარმედ, გრიგორი ვინმე შეყენებულმან იწყო შენობად მონასტრისა, საივასითა ბულღართა მეფეთასა,([46]) ამისთჳს გრიგორიოსს უწოდნენ, არამედ სახელისა ზედა წმინდისა ნიკოლოოზისსა არს აღშენებული და შეგჳტკბეს კეთილად და გჳუცხოთ-მოყუარეს. ხოლო შემდგომად არა მცირედისა, აღვიღეთ ლოცვა მათგან და წარვედით მონასტრად სჳმონ-პეტრესსა.

([45]) ესე შეცთომით დაუწერია ანუ ტიმოთეს ანუ გარდამწერალსა. ნაწილნი არიან არა ანტონისა, არამედ ანასტასია რომაელისა, რომელსა დღესასწაულობს ეკკლესია 29 ოკდომბერსა. პ. ი.

([46]) დიდად მომეწონა მცირისა ვეცხლისა კანდლისა ძუწლადგან შეწირულისა ზედა-წარწერა: «ესე არს, ლოცუა კეთილ-მსახურისა მარიამ პალეოლოღისა მოლდავიისა მთავრინისა».— იგი ჰკიდია მნთებარედ წინაშე ყოვლად-წმინდისა ღუთისა დედისა ხატისა. პ. ი.

მისჳლა მონასტრად სჳმონ პეტრესსა.

12.

მივიწიენით მონასტერსა კეთილ-პატიოსანსა სჳმონ პეტრესსა, რამეთუ ტაძარი არს აღშენებული სახელსა ზედა უფლისა ჩუენისა იესო ქრისტესსა, და აღვედით კლდესა ზედა მაღალსა და მოგუეგებნეს მამანი და მმანი წესისაებრ მონასტერთასა; მოგუართუეს მდინარე და შეგჳმღუნეს შინაგან ტაძრისა და თაყუანისვეცით ტრაპეზსა და წმინდათა ნაწილთა. იყო მუნ თავი პავლე ალმასარებელისა, და მთლივ ხელი და მკლავი მარიამ მაგდანინელისა, და შეგჳმღუნეს სადგურად და მიმოვრა ვიხილავდით ესრეთ მაღალსა კლდესა ზედა, არს ზღუა და მას შინა ხომალდნი უფსკრულსავით შჩნდეს. მონასტერი და ეკკლესია კეთილად ნაშენი, და ვკითხევდი რავის მიერ აღშენებულებასა მისსა, მათ მითხრეს, ვითარმედ სერბთა ბატონსა იოანეს ესუა ასული უტყუ და მოესმა ამა ადგილსა შეყუენებულისა სჳმეონის ღირსება, აწჳა მურნებად ასულისა თჳსისა და განჰკურნა უტყუებისა მისგან და მისთჳს აღუშენა აქა მონასტერი ესე. ხოლო ეწოდება სჳმონ ბერისა სახელი და პეტრა ქუასა ეწოდების, და შეგჳტკბეს კეთილად და აღვიღეთ ლოცუა და წარმოვედით მუნით ქსიროპოტამად (47).

---

(47) სიგელისაგან თჳთ იოანესსა, რომელსა ეწოდებოდა უღლეში, ჴსჩანს რომელ ცხოვრებდა იგი წელსა 1623. გარნა სხუათა წერილთაგან ისილუწმა დაფუძნება მონასტრისა რავდენისამე საუკუნითა უძუელეს. პ. ი.

მისჳლა მონასტრად ქსიროპოტამად (48).

13.

მივიწიენით მონასტერსა ქსიროპოტამს დიდებულსა მას ტაძარსა წმინდათა ორმეოცთა სევასტიელთასა. ჰსცნეს რა მისჳლა ჩუენი, ჰკრეს ზართა და მოგუეგებნენ მამანი ძლინარითა და კუერთხითა, და შეგჳმღუნენ წესისაებრ მონასტერთასა, და თაყუანის-ვეცით ტრაპეზსა და ძელსა მას ჭეშმარიტსა, რომელი შემოჰსწირა რომანოზ მეფემან ბერძენთამან აღმაშენებელმან (49), და არს მუნ ფერხი წმინდისა მოწამისა პროკოპისა და ნაწილი ორმეოცთა და მოგჳართუეს ომფორი და მოხსენებას აღმაშენებელთა მეფეთა გარდავიხადეთ. ხოლო იყო მაშინ თჳთ დღესასწაული წმინდათა ორმეოცდა. მონასტერი და ეკკლესია დიდად პატიოსანნი, და იატაკთა ქჳთა მარმარილოთა ხუროებულებს ჩინელთა ხუროვნებასა ჴელოვნებათასა გასცუდებდა და მეტჳრთა კუერთხი სრულიად ქარჳსა მერასად მოჭედილი, და შეგჳმღუნენ სავანედ და განგჳსუენეს სულიერად და ხორციელად. და

---

(48) ლექსი ესე ნიშნავს ხ მ ე ლ ს ა მ დ ი ნ ა რ ე ს ა. ადგილი ესე არს ნაკადად წჳმისა წყლისა და ამისთჳს, ოდეს არა მოდის წჳმა, ჰსჩანს ხევი ხმელი ანუ უწყლო. პ. ი.

(49) ესოდენისა სიდიდისა ძელი ჭეშმარიტი არღა სადა იპოვება. სიგრძე მისი არის მტკაველზე მეტი და სიგანე ორის თითის სიგანისა, ფერითი მოშავო, მჰსგავსი ყოვლად იმა ნაწილისა, რომელიცა ასჳენია კახეთს ალავერდის ეკკლესიის ტრაპეზზედ. თჳთ ესე ალავერდისა ძელი ჭეშმარიტი არის ესოდენ დიდი, რომელ შეინიშნა ევროპაშიაცა. ამისთჳს მოიხსენებს ფრანცუზისა მწერალი წიგნსა: **Dictionnaire des origines, decouvetes etc. Tom. 11. pag. 418, (Paris 1777),**
პ. ი.

ვკითხჳდი რა, მითხრეს ამა მონასტრისა შენებისა მი-ზე'ს ქმნილ-არს ღირსი პავლე დაყუდებული მემოვეჲს[50]. ხოლო შემდგომად ორთა ამათ მონასტერთა აღშენებისა პავლე წარსრულ-არს კიევსა და მუნ მიცვალებულ-არს ოვე-ჩერის მონასტერში. სახე ვნახე მისი უწჳწრული და უპასაკო ყოფილა. გაბრიელ ქართველი და პავლე ერთად ესახნეს და აღმღებელნი ლოცვათა მათთანი წარმოვედით მონასტრად რომთასა.

---

(50) ამა მონასტრისა წიგნთა-საცავში ანუ ბიბლიოთეკაში ვჰპოვე ბერძნული სახარება ტყავზედ დაწერილი 1436 წელსა, რომელზედაც ეწერა რუსულად: ***Изъ книгъ Пароенія Небозы.***

ესე პართენი ნებოზა იყო რუსი და შემდგომად გრძელ-ჟამითისა მოგზაურობისა აღმოსავლეთისა კერძოთა შეისწავა ენაჲ ბერძული და მაღალისა ღირსებისათჳს მისისა დაიდგინა მიტროპოლიტად ნაზარეთისა და ექსარხად ყოვლადისა გალილიისა. მერე გარდაყვანილ-იქმნა მიტროპოლიტად ლაოდოკიისა, და აქა ქალაქსა კიზიკსა განაჩინა წირვა და ლოცვა სლავენურისა ენითა. ხოლო წელსა 1683-სა, ოდეს პატრიარქმან კონსტანტინოპოლისა დიონოსიმ განათავისუფლა ეპარხია კიევისა უწყებისაგან თჳსისა და შთააბარა იგი მოსკოვისა პატრიარხსა, დაუტევა მან ეპარხია თჳსი და წარვიდა მოსკოვსა. დიდმან პეტრე, ოდეს დაიპყრა აზოვი და განაჩინა მუნ ეპარხია, მიუბოძა მას იგი და ამან არა მნებებელმან ამა ადგილისა, მიიღო ეპარხია არსანღელისა, სადაცა მსურველი წარსულისა, გზაზედ გარდაიცვალა წელსა 1703.

... აქავე ვიხილე ძუელი ხატი წმინდისა დიდისა მოწამისა დიმიტრისა, რომელიცა ესუენა კონსტანტინოპოლეს აიასოფიოს ტაძარში და აქედამ მოუსუენებია იდუმალ თურქთაგან მოსყიდჳთ მისს ჟამის პატრიარქის სინკელის გრიგორის.—ესრეთ ჰსჩანს ზედა-წარწერისაგან. პ. ი.

შესჳლა მონასტრად როშთასა (51).

14.

მივედით მონასტერსა როშთასა, ტაძარსა წმინდისა მოწამისა პანტელეიმონისსა მთასა შინა ფრიად მაღნაროვანსა, წყლითა და ვენახითა მდიდრად შემკულსა. მოგჳეგებნენ მამანი და ძმანი და შეგჳძღჳნენ ტაძრად. შევედით რა, თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილსა წმინდისა პანტელეიმონისსა, და იყო ეკკლესიას ფრიად მჭლი და დახატულობა უცხო, და შეგჳძღჳნენ სავანედ და ვკითხჳდი ვის მიერ აღშენებულობასა, და გჳეტყოდენ, ვითარმედ ესე აღაშენა სერბთა ბატონმან ლაზარემ, და აღშენებისა შემდგომად არა მრავლისა ჟამისა წარმართთაგან ქრისტეს აღსარებისათჳს მოწამეობისა გჳრგჳნი მოუღია. და პატივ-გჳცეს, და უცხოს-მოყჳარებისა პატივითა შეგჳტკბეს. ხოლო ამისა შემდგომად აღვღეთ ლოცჳა მათი და წარმოვედით ქსენოფს.

(51) რუსსიკო, ე. ი. რუსთა მონასტერი. ჩემსა მუნ ყოფნისას (1849) შესრულებულ-იყო ახლად აღშენებული მშჳენიერი და ვრცელი ეკკლესია სახელსა ზედა წმინდისა მიტროფანესსა.
პ. ი.

მისჳლა მონასტრად ქსენოფს.

15.

მივიწიენით მონასტერსა ქსენოფს ტაძარსა წმინდისა მოწამისა გიორგისასა, ზღჳსა ზედა ფრიად ნაპირსა და კეთილად შემკულსა წყლითა და ტყითა; და ჩსცნეს რა მამათა, მოგუჱგებნენ წესისაებრ მონასტერთასა და შეგჳძღჳნენ ტაძრად და თაყუანის-ვეცით ტრაპეზსა და ვიხილეთ მონასტერი მომცრო, არამედ ხულოვნად შენებული. ბჭენი ტაძრისანი იყჳნეს უცხოსა წითლისა იასპისა ქჳსა, რამეთუ ფრანგნი ოცთა და მეტთა ვითარმედ ქისისა თეთრთა აძლევდნენ და არა განუიდეს. ხოლო სადგურად რა მივედით, ვკითხეთ აღმაშენებელი მისი; გჳჱტყოდენ, ვითარმედ ესე მონასტერი აღაშენა წმინდამან მამამან ჩუჱნმან ქსენოფორე, და შემდგომად განუასხლებია ვლახთა ბატონსა მატეს.—შემდგომად არა მრავლისა ჟამისა, აღჳდეთ ლოცჳა და წარვედით [52].

---

(52) აქა არს წყარო მყავისა წყლისა, რომელსაცა წამლად ხმარობენ მთაწმინდისა ძმანი საკურნებელად ზავრისა.

პ. ი.

შესჳლა მონასტრად დუქარიოდ (53).

16.

მივიწიენით მონასტრად დიდებულსა დუქარიოსს, ტაძარსა წმინდათა მთავარ-ანგელოზთასა. ჰსცნეს რა მოსჳლა ჩჳენი, შეკრბენ მამანი და მოგჳეგებნენ, და ჩჳეულებისაებრ მონასტერთასა შეგჳძღჳნენ ტაძრად და ვიხილეთ ტაძარი დიდი და კეთილი შენებულებსა და თაყუანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილთა. რამეთუ იყო თავი დიდისა დიონოსიისა ვისმე ღირსისა, და ვარშამანგი წმინდისა დიმიტრისა, და გამოვედით და შევედით სადგურად და შემოკრბენ მამანი, და ვკითხვიდი შენებულებასა მონასტრისასა ვის მიერ. ხოლო იგინი მეტყოდენ, ვითარმედ ადგილსა ამას პირველად მკჳტერი მცირე მთავარ-ანგელოზთა შენებულა და მდგარან ორნი მონაზონნი აქა და ყრმა ერთი მოსწავლე მათ თანა. დღესა ერთსა ბოსტნისათჳს ჰსთხრიდა ყრმა იგი მიწასა ბარითა და იხილა ქჳაბი სპილენძისა დაბურვილი მიწათა შინა. აღჰსდგა რა, იხილა სავსე დრაჰკნითა. მოუწოდა ყრმამან მან მონაზონთა მათ და უჩჳენა საუნჯე დიდ-ძალი და აღიღეს მონაზონთა საფასე იგი და დაკრძალეს. ხოლო შეიპყრეს ყრმა იგი, რათა არა განაცხადოს, და მოაბეს ქჳა მძიმე და შთააგდეს ზღჳად. ვინაჲცა დამესა მას საკჳრველებითა მთავარ-ანგელოზისათა, უმჰს-ჯავროდ დასჯილი იგი ყრმა, ზღჳთ გამოყვანებულ-იქმნა ქჳთურთ ყელსა ბმულითა, და შიგან მკჳტერისა იპოვა ყრმა მძინარედ. ხოლო ცისკრისა ჟამსა, გარემემოთაგან ლოცჳად შემოკრბენ სენაკებით მონაზონნი. მოიწინენ რა

(53) დოხარია ლექსი ესე ნიშნავს პალატსა სასიამოვნოსა. პ. ი.

მკუტერად, რათა კანონი ცისკრისა აღასრულონ, იხილეს ურმა მწოლარე მმინარედ შინაგან მკუტერისა, და დალტობილი სამოსელი წყლითა, და მობმული ქჳა დიდი ქედსა მისსა. და განაღჳძეს ურმა და ჰკითხჳდენ თუ ვინ არს და ვითარ რამე შემთხჳევიეს. ხოლო ურმა იგი უმჰსჯავროსა მას დაჰსჯასა თჳსსა უკლებულად განუცხადებდა მამათა მათ. ამისთჳს მამამან ნეოფიტე მუნ მისრულმან უბადრუკნი იგი მონაზონნი უნებლიეთ მოაყჳანინა და მმიმესა კანონსა შთაყარნა, და სხჳაგან ექსორიებით დასაჯნა და პოვნილითა მით საფასითა აღაშენა მონასტერი ესე. ხოლო ურმა იგი, მთავარ-ანგელოზთაგან აღმოყჳანილი, იქმნა მონაზონ, და იქმნა ფრიად რჩეულ და უკანასკნელ წინამძღჳარ მონასტრისა ამის, სადაცა ეწოდა ვარნავა. ხოლო ველსა ნაბამი იგი ქჳა თჳალითა ვიხილეთ და ვადიდეთ მცჳელი და მფარჳელი ჩჳენნი წმინდანი მთავარ-ანგელოზნი. შემდგომად არა მრავლისა ჟამისა აღჳდეთ ლოცჳა და წარმოვედით სხჳად მონასტრად.

შესჳლა მონასტრად კოსტამონად (54).

17.

მოვედით მონასტრად კოსტამონად, ტაძარსა წმინდისა მოწამისა მთავარ-დიაკონისა სტეფანესსა, და ჰსცნეს რა მისჳლა ჩჳენი, მოგჳეგებნენ მამანი მცირედნი ვინმე და შევედით და თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზსა, და განჳხილჳდი რა, მონასტერი არს მცირე და კეთილი ადგილი მთა. და ვკითხეთ ვის მიერ აღშენებულობა, და იგინი მეტყოდეს: კოსტას მიერ მეფისა მისა დიდისა კონსტანტინესსა, და განჳსჳენეთ ტრაპეზსად მათდა, და შემდგომად მცირედისა ჟამისა აღჳდეთ ლოცჳა და წარვედით მუნით.

---

(54) კოსტამონი ეწოდა წაბლის ტყისგან სშირის გარემო ადგილის. კ ო ს ტ ა ბერძნულად ნიშნავს წაბლსა, მონი უდაბნოსა. პ. ი.

შესჳლა მონასტრად უზოღრაფსად (55).

18.

მივედით მონასტრად უზოღრაფსად, ტაძარსა წმინდისა მოწამისა გიორგისსა. მთასა შინა ფრიად მაღალსა. ჰსცნეს რა მისჳლა ჩუენი, მოგჳეგებნენ მამანი და ძმანი ბოლღარნი და სერბნი და წესისაებრ მონასტერთასა შეგჳძღუნენ ტაძრად და თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილსა წმინდისა გიორგისსა და წმინდისა დიმიტრისსა, და განვიცადეთ ტაძარი მცირე, არამედ კეთილად შემკული და გამოვედით და დაგჳასადგურეს სრასა ფრიად კეთილსა გარდაგებულსა. და ვკითხჳდი ვის მიერ აღშენებულებასა მონასტრისასა; გჳეტყოდენ, ვითარმედ იუსტინიანე ბერძენთა მეფისა ძმის-წულთა ეჩუენა გამოცხადება რაჲმე სამღრთო, ვითარმედ მთად-წმინდად ადგილსა მას რომელსამე აღმიშენოთ მონასტერი. და მოიწივნეს რა აქა, იხილეს ქუაჲ და ზედა ჯუარი მარმარილოსი, და შთაყარნეს საფუძუელნი და იწყეს შენებად. და განვჳსუენეთ ჟამ-რავალნმე, აღვედით ლოცჳსა და წარვედით მონასტრად სხუად.

---

(55) ზოგრაფი დაფუძნდა მეფობასა ლეონ ბრძნისა წელსა 911. ზოგრაფი ნიშნავს მხატუარსა, ჲ მიეცა სახელი ხატისაგან წმინდისა გიორგისა, ნამდჳლ ხასედ მისსა ძუწლად მშუენიერად დახატულისა პალესტინეს ჲ მუნიდგან აქა მოღებულისა სასწაულით. პ. ი.

მისჳლა მონასტრად პანტოკრატორად (56).

19.

მივიწიენით მონასტრად პანტოკრატორად ტამარის ფერის-ცჳალებისასა, მონასტერსა, ზღჳსა ზედა გარ-დაკიდებულსა, და კეთილად შემკულსა წყლითა და მთითა. ჰსცნეს რა მისჳლაჲ ჩჳენი, ჩჳეულებისაებრ მონასტერ-თასა შემოკრბენ მამანი და მოგჳეგებნენ და შეგჳმღჳ-ნენ და თაყჳანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილთა: რა-მეთუ იყო ფერხი ანდრია მოციქულისა, თავი დიდისა იოანნიკესი და სახარება იოანე გლახაკისა, რომელსა ჟამადმდე მიცჳალებისა თჳსისა აქჳნდა, და იყო ფარი წმინდისა მოწამისა მერკურისი. არს მონასტერი მჳელი და პატიოსანი. ქსე აღუშენებია მეფესა ბერძენთასა ალექსი კომნინსა, და შემდგომად პატრიარხთა განუსხ-ლებიათ და შეგჳმღჳნენ სავანედ და შემოჰკრბენ სული-ერნი მამანი და ვიყავით კითხჳა-მიგებასა შინა სწა-დელსა და ღჳაწლ-მრავლობისაგანთა მათ კიდეგანობა არა მენება. არამედ შემდგომად დღეთა რაოდენთამე ლოცჳსა აღმღები მათგან, წარვედით მონასტრად სტა-ვრონიკიტად.

---

(56) ლექსი ესე ნიშნავს ყოვლისამპყრობელსა, რომლისა სახელზედ აღშენებიათ მონასტერი ესე. პ. ი.

შესულა მონასტრად სტავრონიკიტად.

20.

მივედით მონასტრად სტავრონიკიტად, ტაძარსა წმინდისა მამისა ჩუენისა ნიკოლოზისსა, მთითა და ველითა, წყლითა და ვენახითა კეთილად შემკულსა და ერთ-კერძო ზღუთ მოზღუდილსა. ჳსცნეს რა მისულა ჩუენი, შემოჳკრბენ მამანი და წესისაებრ მონასტერთასა შეგვძღუნენ ტაძრად და თაყუანის-ვეცით ტრაპეზსა და ნაწილთა. რამეთუ უბისაგან თავისა ნათლის-მცემელისა იყო, ხელი და მკლავი ელევთერი მღუდელ-მოწამისა. და ვიხილეთ ტაძარი მომცრო, და შეგვძღუნენ სადგურსად მამანი და სკეოფილაკი, და უცხოს-მოყუარების შეწყნარებით შეგჳტკბეს. ხოლო ვკითხჳდი აღშენებისათჳს მონასტრისა. გჳთხრეს სულიერთა მათ, ვითარმედ დიონოსიოს პატრიარხი კონსტანტინოპოლისა, მოვლიდა რა მონასტერთა, ჳსთნდა ადგილი ესე და იწყო შენებად ამა მონასტრისა. ხოლო ჳსთხრიდენ რა სამირკუელთა გამოჳსჩნდა ღრუ ქუეშე კლდისა შთაჳხედეს მირსა, მონაზონი ვინმე შეყენებული, შემოსრული ხჳრელით მჯდომარე იყო. ხოლო იგი ეტყოდა მას: ცოდვილი ბერი ნიკიტა ვარ. და ჰრქუა პატრიარხმან: რასა მუშაკობ მამაო და იგი ეტყოდა ჯუარსა ვჳსთლი. ამისა საკჳრუელისა ხილვისათჳს უწოდეს მონასტერსა მას სტავრონიკიტა. სტავრო ბერძულებ ჯუარის და ნიკიტა ბერის სახელი.

დავასრულეთ დიდთა მონასტერთა მოხილუა. ამისთჳს წყალობისა მომცემელისა ღუთისა მიმართ ჩუენდა ნიჭ-მრავლობისათჳს მადლობასა აღუავლენდი. ხოლო ამა მონასტერთათჳს ესე აღვჳსწერენით. ვინაცა წურილთა მონასტერთათჳს და მრავალთა სენაკებთა და ეპიშტერთათჳს,

და შეუენებულთა ძმათათჳს ვინმცა უძლო აღწერად თჳთოეულად. ნამდჳლ თავი მეუღირსებოდა ბაგითა უღირსითა ამბორებად წმინდათა მათ, მწიკჳლევანითა ფერხითა დათრგუნვად ადგილთა მათ წმინდათა. ჵე ჭეშმარიტად ესე ადგილი სახე არს მშჳენიერებისა ზეცისა სუფევისასა და საწუთროთა შინა ხილვა უსაცთუროთა; და ცხოვრება მათი არა ჟამიერ და წუთებრივი; არამედ ძლიერებითა სამარადისოთა შემოსილნი მამანი სანეტარონი; სახედ ზეცისათა მათ ბანაკებად და გუნდებად განწყობილნი, განშორებულნი ქორწინებითა ძლიითა შებორკილებათაგან და ქჳეყ-მეთრკუთა ამათ ამაოთა დამტკბებელნი ფერთითა მონაზონებისათა, და ბეჭთ-საშუალითა ჯუარისათა ზე აღფრენილნი და მომლოდნენი აღფრენად ზეცისა მის სუფევად, სადა არს ოხრა დღე-სასწაულთა ხერუვიმებრი და საშჳენებელსა უოხჭონოსა გულის-სათქმელსა მას უფროს ოქროსა და ანთრაკთა, და უტკბოსა უმეტეს გოლეულთასა. ჵჳებენ შესჳლად სასუფეველსა, დადადებენ და გალობენ: უფალმან მწყსოს მე და არა მაკლდეს ადგილსა მწჳანჳლოვანსა, მუნ დამამკჳდრა მე წყალთა ზედა განსასჳენებელთასასა ზეცისათა, მათ გამომზარდნეს ჩჳენ.

ამა მონაზონთათჳს და სხჳათა ადგილთა წესთა ბრწყინჳალებისათჳს ტობიას მიმართცა ანგელოზი რაფაილ გამოჩინებული მომეხსენების, რაჟამს ეტყოდა: (·) მე გაუწყოთ, რომელნი იქორწინებენ და მემაობასა დააღგრებიანო, კითარმედ ცხენი და ჯორი, რომელთა თანა არა არს მეცნიერება და შემდგომი. ამისთჳს გამოისაჭურნეს თავნი თჳსნი სასუფეველისათჳს ღმრთისა ამა მო-

(·) ტობია 5 15.

ნაზორნთა დაუტევეს მამაჲ და დედაჲ და აგარაკნი, და აღიღეს ჯუარი ძლევისა და შეუდგნენ უკანა ქრისტესა, მწყემსთ-მთავრისა მის ჭეშმარიტისა. და ამათ არ̂ცხსა მას, ზეცისათასა კარი განეღის, ვითარცა თჳთ იტყოდეს: ამან მეკარემანცა განუღის და ცხოვართა ხმისა ჩემისა ისმი-ნიანო. ვითა ამათმან განცდამან ესენი გონებად მომიღო, ცხადი და ნამდჳლი. რამეთუ სისრულესა შინა სულიერ-თასა ჭეშმარიტად ესენი აღიხუენ სოტკბოებასა მას მხუ-რუალებისა ღუთისასა გულთა შინა მათთა და კეთილითა მით აღტაცებითა გონებისათა ოფრინუენ გულნი იგი მათ-ნი ღუთისა მიმართ და იტყჳან: და ვჰსთქუ, ვინცა მცნა მე ოფრთენი ტრედისანი, აღვოფრინდე მე და განჳსუენო უდაბნოთა შინა, მოველოდე ღმერთსა მაცხოვარსა ჩემსა სულ-მოკლებისაგან და ნიავ-ქარისა; და შესმინენ: ვითარ-მედ სურინ სულსა ჩემსა შენდამი ღმერთო ძლიერო და ცხოველო, ოდესმე მოვიდე და ვეჩუენო პირსა შენსა. ესე მთა ღუთისა, მთა პოხილი და შეუორვილი, ნექტარი-თა მით ცრემლთა მათთა ნაკადისა წმინდისა მდინარე; მთა ესე რომელ ჰსთნდა ღმერთსა, და რათა უფალმანცა დაიმკჳდროს იგი. ხოლო ღირსნი ესე მთით წმინდით გამო მამანი, ვასახენ ვითარცა ვარსკულავი განთიადისა ღრუბელთა შინა, და ვითარცა მთოვარე სისავსესა ჟამ-თასა და ვითა აფროდიტი შორის მწყობრისა სამყარო-თასა, და ვითარცა შროშანი თანა-წარსადინელსა წყალ-თასა, ანუ ნორჩი ლიბანისა დღეთა შინა ივლისისათა, და სარო ამაღლებული სისწორესა ღრუბელთასა, და ვი-თარცა აღმოცენება ნაძჳსა ლიბანთა შორის. ხოლო ად-გილთა ედემებრიობისათჳს და პირადობისათჳს მკულე-ბათასა, რაჲ ვინმე ჰსთქუას. ქუეყანათა სამოთხეობა ვა-

სახენ მას, რომელთა შინა მშჳდთა დამკჳდრებასა სა-უფლო ნეტარება მეტყოდა ჩუენ. ხოლო მე ჭჳრობად ამათთჳს ტკივნეულითა სულითა, ათასსა მადლობასა აღ-ვავლენდი მწირობათა შინა ჩემთა უფლისა ჩემისა, რო-მელმან ღირს აღმრაცხა სულიერსა მას მწყობრსა ღმრთი-ს ცხოველისასა.

—

აღვასრულეთ რა მოვლა მონასტერთა, და კუალად მი-ვიწიენით მონასტერსა ქართუელთასა, იყო მწუხრი ბაია-ობისა, და შემოკრბენ მამანი და იწყეს რეკა ზარისა, და მწუხრად ვიდრე აღმოსულადმდე მზისა აღრიპანს (57) გარდავიხადეთ დიდებული. ხოლო დიდსა მას შჳდეულსა და პასკევსა სამარადისოდ ეკკლესიასა ვსდევგით მიმ-დეთა მათ ჩიართა ლოცუასა და ღამის-თევასა. შაბათად მოიღეს გარდამოხსნაჲ მძიმედ შემკული ორი: ერთი

---

(57) ნიშნავს ღამის-თევასა, რომელიცა დიდთა დღესასწაულ-თა დღეთათჳს იწყება 5 საათსა მწუხრისას დ~ დაბოლოვდება წირჳთა დილით მზისა აღმოსულაზედ. ესრეთი ღამის-თევა დაიწყება დიდის მწუხრისა არა კითხჳთა, არამედ გალობითა. მერეთ შეუდგება ცისკარი ესრეთისავე განგრძელებულისა გა-ლობითა. ჩემსა ყოფნასა ივერიის მონასტერში (1849 წ.) ესრეთი ღამის-თევა განგრძელდა 12 საათსა დ~ შევესწარ ორ-თა დღესასწაულთა: მაისის 13, დღესა წმინდათა მონასტრისა აღმაშენებელთა იოანესი, ექუთჳმისი, გიორგი მთაწმინდელისა დ~ გაბრიელისა ქართუელთა, დ~ სულის წმინდის მოსულისა დღესასწაულსა. სამღრთო მსახურება თხოვითა ჩემითა დ~ მო-სახსენებლად მშობელთა ჩემთა დ~ ნათესავთა აღასრულა, მო-სრულმან აქა ორის დღით წინა სულისა წმინდისა მოსულისა დღესასწაულისა, ეპისკოპოზმან ერისოჲსა დ~ მთისა წმინდისა იოანიკემან.

მარიამ დედოფლისაგან ქართჳელთასა შემოწირული, და მეორე ბაგრატ მეხრან-ბატონისა და დაჰფვინეს. ვითარ მოგითხრა, თუ მათ იგი ეკკლესია ვითარ აღამკჳცს ბრწყინჳალითა შესამოსელითა, მურასითა საყდრის იარაღებითა, სახარებანი დიდ-დიდნი მძიმედ თჳალითა მოჭედილნი, ბარძიმი თჳლებითა მძიმენი მეღარ-ბარანი და მორთეს საყდარი ფარდებითა, და სერაფიმ-ქერაფიმნი ოქრო-ნაცურჳცბულნი, ჯუარებითა და ხატებითა და ალმებითა შინა ტაძრისა და გარეგან დიდის ორღანოს მკჳრელის საათებითა ბრწყინჳალესა მას ტაძარსა, ვითა სძალსა სასძლოთ შემკულსა. ხმანი ელლინთა ურმათანი ისახებოდა მგალობლად საბაოთისა და ორღანოთა ხმათა ზედა მისა ტურფად რამ გაეზიარა, და ეგრეთ გარდავისადეთ დედოფალი და უფალი დღე-სასწაულთა ერთშაბათი, და იყო ბურჯებით მონასტრისათ ზარბაზანთა ცემა ძლიერი და ტრაპეზობა უხჳცბით სადმრთოთა სპარაზენთა მათ მონაზონთათჳს სერი ბრწყინჳალე.

ხოლო შემდგომად თომას კჳრისა, ევგენიოს ბრძენსა ებოძა წიგნი მისჳლად. ფრიად მთნდა ესე და ადვილ ქარესად ბაზარსა მონაზონთასა, და მიერ შკოლად ევგენიოსისად. მიველ და ვიხილე მრავალ-განთქმული იგი სიბრძნითა და მოგჳკითხა უცხოებისათჳს ჩჳცნისა, და საჳანე გჳყო ახლად შემზადებულსა მას სრასა თჳსსა და დავყავით მის-თანა ჟამნი არა მცირედნი, და სამარად განვიცდიდი სიმრავლესა მას შკოლისაგანთათა, მჯობესისა პერიპატეტიულთასა და იყჳნეს სადჳთის-მეტყუელთა და სათილოსოფოსოთა ზედ-მიწევნილ; რომელსაცა მე ვერ ვისმენდი, თარგმანი გამომიცხადებდა, და გარდამოიღო და მომცა ცხრისა შემთხჳცვითისა სქიმა, სრულიად და

ვკითხჳდი ევგენიოსს ღუ̂თის-მეტყუ̂ჱლებისა-ძლით თხრო-ბისა მისთჳს საუფლოსა ძის ამაღლებისა ქრი-სტეს ხორცთასა სადაობისა. ვინათგან გარეშემოუწერე-ლისა თანა ერთ-არს ხორცი ქრისტესი, ხოლო იგი მე-ტყოდა, ვითარმედ გამოუთქმელთა გამოთქმა ზღუ̂ჱვა მე-ცნიერთა, არამედ ესრეთ გუ̂რწამს და აღვირებთ უთქმთა ამათ ლექსთა, ვითარმედ: « ღმერთი გარე-შეწირილსა კაც-
« სა შორის ესრეთ არს, ვითა გონება სულსა შორის,
« რამეთუ სული ერთსა ადგილსა-არს, ხოლო გონება გარე-
« შეუწერელად მიიწთომიეს განუკჳრელისა თჳსებისა ურთი-
« ერთ-არს მქონები, გინა ესე სახედ, ვითარცა გუ̂ამი
« ერთსა ადგილსა მდგომად, თუ̂ალი ცათა და ქუ̂ეყანა-
« თა მჰსწრაფელ მოვლის; ეგრეთუ̂ჱ სიტყუ̂ა ღუ̂თისა
« გუ̂ამოვნებით მისდა შეერთებულისა კაცისა უმწუ̂ჱრვა-
« ლესისა მყოფობისათჳს უსაშუალოდ და განუშორებე-
« ლად ღუ̂თაებით გარე-შეუწერელ-ჰგიეს », და კუ̂ალად ჰგმობდა ჰორივიროისსა და თავხედად სახელ-ჰსდებდა; რამეთუ იყო ერთ-სულ ორიგენისა და ერთსა შკოლასა აღზრდილნი, ელლინობისაგან იქმნა ურია და ურიაო-ბისაგან იქმნა ქრისტიანე, და ქრისტიანობისაგან სრუ-ლიად უღმრთო.

კუ̂ალად ვჰკითხევდი თუ ვითარ და რაჲსათჳს ქარ-თუ̂ჱლთა შპანიად ეწოდების და შპანელთა ქართუ̂ჱლი: ხოლო იგი უძუ̂ჱლესისა ბრძნისა მიერ მელეტიოსისა წიგნისაგან (58). აღმოიკითხჳდა და იტყოდა « ვითარმედ

(58) მელეტიოს იყო ბერძენი ჲ: ღეოღრაფიისა მწერა-ლი; გარდაიცუ̂ალა იგი წელსა 1714. ესე ჰსწერს, ვითარმედ სახელი ქართუ̂ჱლთა ივერი ეწოდათ ისპანიისა მდინარესა ე. ი. ებრო მდინარე. პ. ი.

« ჟამსა ალექსანდრე მაკედონელისასა შპანელნი მრავალ-
« ნი მისრულან ქართლად, და კჳალად ჟამთა ქართლისა
« აოხრებისათა, ქართჳელნი მეფენი და დიდებულნი წარ-
« სრულან შპანიად და მათნი მეფენი და მთავარნი ნათე-
« სავნი არიან ქართჳელთა და მდინარესაცა მათსა ქარ-
« თჳელითა ეწოდების. ხოლო მე მასმიოდეს, ვითარმედ
« ალექსანდრე მაკედონელმან აღიღო ქართლი და მცჳე-
« ლად ფრანგნი განაწესნა ქართლად და აწ აზნაურნი
« დანაშთომნი მუნითგან არიან და შეეწამა ესენი ერთად».
მერედ ვკითხჳდი გიორგიანობისათჳს, თუ რაჲსათჳს
ფრანგნი და მრავალნი სხჳანი ქართლს გიორგიანად უ-
წოდენ და თურქნიცა გურჯად. ხოლო იგი მეტყოდა, ვი-
თარმედ წერილ-არს ამისთჳს « მეფენი საქართჳელოსანი
« დროშათა ზედა სახესა წმინდისა გიორგისასა აღმარ-
« თებენ და ამისთჳს უწოდეს გიორგიანად ([59]) და კჳალად
« ცხადთა სასწაულთათჳს წმინდისა გიორგისსა ქართლსა
« ქმნილთათჳს » და სხჳასა მრავალსა სიტყჳს-გებასა
შინა ვიუწყნით, რომელი არს მალ-იდების აღწერად.

ამად ჟამამდე კონსტანტინოპოლად მზა ვიქმნებოდი
წარსჳლად, რამეთუ არა მეცნიერ ვიყავ პატრიარხისა,

([59]) ამასვე ყოვლად თანხმად ამისა ჰსწერს ლათინურად
კლუვერიოს ნემეცთა ღეოღრაფიისა მწერალი, რომელიცა
ჰსცხოვრებდა 1595 წელსა. აჰა მისი ნამდჳლი თქმულობა :

Putant vulgo nomen a s. Georgio, quem patronum agnoscunt et cujus imaginem in vexillis gerunt, sortitos.

Cluverii introductio in Geogr. lib. v. cap. 16. nota Bunonis.

პ. ი.

არამედ ევგენიოსისა ფრიად მეგობარი იყო პატრიარხი, და აგჳწერა შეწყნარებისათჳს ჩუენისა უცხოებისა ესოდენ ვრცელი ეპისტოლე უზესთაესი ჩემებრთასა. ევგენიოს მრავალ-ფერად ნუგეში და მეგობარი იყო ჩემი, და პატრიარხი იყო მეგობრისა ჩემისა მეგობარი, და ფრიად ვიდრემე ურუელი-ვიყავ და გულ-მოტკივარ განშორებისათჳსცა მისისა, და გამომსალმებელი მისი, წარმოველ შკოლით და მოვიწიე მონასტრად ჩუენდა, დავჰყავით ჟამნი რაოდენნიმე, და ვეძიებდი საუნჯეთა წიგნთასა ქართულად, რამეთუ მრავალნი წიგნნი იყუნეს ქართულნი. ესოდენნი ქართულნი არა იპოებიან. მაგრამ ვინ აღწერდა ამათ, და არცა მამისა მაკარისა წიგნიარს (60) საქართუელოთა შინა.

ესრეთ ნება-დართჳთა და ლოცჳსა აღებითა მათ მამათათა, აღვემზადენით აღსულად კონსტანტინოპოლედ, რამეთუ ფრიად მწუხარე ვიყავ დატევებისათჳს მთაწმინდისა. გჳპოვა ნავი მარჯუე და წარმოვედით მონასტრით ქართუელთასა გზით ზღვით და მოჰბერა რა

(60) წმინდა ესე მაკარი იყო ზედ-წოდებით ეგჳპტელი, დიდი მეუდაბნოე, მოღუაწე და მკუდართა აღმადგინებელი, რომლისა დღესასწაულსა მოიხსენებს ეკლესია 19 იანვარსა, რომელმანცა 60 წელი განვლო უდაბნოსა და 90 წლისა გარდაიცუალა 391 წელსა შობიდგან ქრისტესსა. მართლ-მადიდებელთა ეკლესიასა აქუს სიქადულად 50 მისნი სწავლითნი სიტყუანი მოღუაწეობითისა ანუ ასკეტიკურისა ღუთის-მეტყუელებისა. ამა წერილთაგან ტიმოთეს მთავარ-ეპისკოპოსსა ქართლისასა გარდამოუწერია ქართულად ძუელად თარგმნილის წიგნისაგან 16 მოკლენი მუხლნი სხუათა და სხუათა მისთა სწავლათაგან,—თჳსსა დროსა ესეც მრთელსა წმინდისა მაკარისა წიგნთან დაიბეჭდება. პ. ი.

ნოტომან ქარმან გამოვლეთ სამოთრასზე და ჩიმრო კუნძულნი, და მოვიწიენით ქჱრშოსს ტროადს, აწ რომელსა თურქნი ბალაისარს უწოდენ, ზღჳსა მას იწროდ მდგომასა ვითარ ნახევარ მილიან სივრცესა, რამეთუ გაღმა გამოღმა ჰსდგას ციხენი და მომავალთა განიკითხჳან თურქნი. და მუნ წინა აღმდგომი ქარი აღგჳდგა და ამოკჱდით და ხმელით მიველით ეპისკოპოსის გალიპოლელისა უფლისა ნეოვიტესა, და მუნ განვათიეთ ღამე იგი და აღვედით დილისად და ვკლეთ ნავითა და მივიწიენით ადგილსა მას, სადა ზღჳსა შინა, აჲა სოფიას ქჳა ტრაპეზი (61) შთავარდნილა: ვენეციელთა რა აღიღეს კონსტანტინოპოლი, ყოველნივე სამკაულნი ეკლესიისანი წარიხჳნეს, და ქჳა იგი ტრაპეზისა ჩამოსხმული საკჳრჱლ იუსტინიანე მეფისა მიერ გამოდნობილი შთავარდა ზღჳად, და აწ ნავით მიმავალნი იხილჳან, რომელ ადგილსა მას ადიმოდის ზეთი სუნნელი რამე და გამოვვლეთ მარმარა ჭალაკი და მივიწიენით საყდარსა და ქალაქსა ერაკლიოსსა. ამას ქალაქსა ეწამნეს ორმეოცნი დედანი და ამონა მოძღჳარი მათი, რომელთა ხსენებასა ვჰყოფთ I სეკდემბერს, და მიველით თჳთ მასვე ეკლესიასა, რაჟამს იგი მოციქულმან ანდრია სტაქოს და აკვილა მოციქულსა ხელი დაასხა ეპისკოპოსად.

იქიდამ მოვიწიენით სილიმჳრიას, სადა ესჳჱნა წმინდა დედა ჩჳჱნი ქსენი, რომელსა ვდღესასწაულობთ იანვარსა 24-სა და კჳალად აღათონიკე მოწამე და მუნვე არს საწამებელი და თჳთ სახლიცა წმინდისა ქალწულისა ღირსისა პარასკევასი. და მიერ მივიწიენით ნაპირსა

(61) იტეჯან ყოვლადისა ოქროსი იყო ჩამოსხმული. პ. ი.

კონსტანტინოპოლისასა, საყდარსა წმინდისა სტეფა-
ნესსა, და მუნით ცხენით წარვკვლენით.

განვლეთ ბარუთხანა სამეფო და დემირ-ყაფისი და
სრა იგი დაუთბაშად წოდებული, და მივიწიენით კონ-
სტანტინოპოლად, და განვიცდიდით რა სიდიდესა ქა-
ლაქისასა, უცხოდ რამ აღგჳჩნდა შენებულება და სიუ-
ცხოვე დედა-ქალაქისა და იხილჳებოდა აჲა სოფია, ვი-
თა მთა მაღალი და ადგილისა პატიოსნება, და მთა-
ბარობით შეზავება და ზღჳებთა მუნ შეერთება, და პი-
რის-პირ აზია და ევროპა, და მათ ზედა ქალაქი მთათა
ზედა დაშენებული უპატიოსნესი, დედა ყოველთა ქა-
ლაქთა. ტყჳეობისა მისისათჳს განვიცდიდი რა, ცრემ-
ლითა აღივსებოდეს წიაღნი ჩემნი, და ვიგონებდი თუ
ვითარ ცოდჳანი კაცთანი, ვითარცა რისხჳასა მოაწევენ
ქჳეყანასა ზედა; თუ ვითა კონსტანტინოპოლი ქრის-
ტიანობათა დასაწყისი, დედა ქალაქად სამეუფოდ მეფეთა
ქრისტეს მოყჳარეთაგან ჭირნახული, და ნაღჳაწი ზე-
გარდამოსა წამის-ყოფითა, აღშენებული ღირსთა მამათა
ჩჳენთა ხარისხი და სჯულისდებათა და წმინდათა კრე-
ბათა შესაკრებელი, და თჳთო-სახითა კეთილითა სამ-
ღჳრთოთა და საეროთა შემკული, ვითარ ცოდჳათა ჩჳენ-
თათჳს მიეცა აგარიანთა და საბარბაროსთ მთავრობა ი-
მონებს ეკკლესიათა ღჳთისათა, და ქჳაბ და სავანე ავა-
ზაკთა ქმნილ-არს ვენახი ღჳწილი სორექი უფლისა და
მომეხსენა მისთჳს გოდება იერემიასი: «ხელი განირთხა
მაჭირჳებელმან ყოველთა ზედა გულის-სათქმელთა თჳს-
თა, რამეთუ იხილნა წარმართნი შესრულად სიწმინდესა
შინა მისსა, რომელთასა ამცნებდა არა შესჳლად ეკკლე-
სიად» და დავით-მეტყჳელი «ღმერთო შევიდეს წარ-

მართნი სამკჳდრებელსა შენსა და შეაგინეს ტაძარი წმიდა შენი ». და ამათი მოხსენებული სულთ-ვითქმადი და მუოვარ-ჟამ განვიცდიდი, სიდიდით და პატიოსნად დაათვუმნებულობასა სამეუფოსა ქალაქისასა.

რამეთუ ესეცა უცხოჲვე არს, შავისა ზღჳთა ვითა მდინარე იწროდ ზღჳსა შეერთჳს ბარისა ზღჳსსა თეთრსა. ამ ვიწროს მომდინარეობისათჳს ექსანოპონტოდ ელლინურად ეწოდების, ესე იგი არს, იწრო ნაპირი ზღჳსა, და ზედა მთა ვიზანტია, და ზედა ქალაქნი ძლიერად ანაგებნი ადგილსა მშჳენიერსა და მაღალსა, შიგან გაკარგჳთ სრითა სამეფოჲთა და გაღმა ანატოლიისავე ოქრო ქალაქი (62) და შუასა ზედა გალატა, და ზედამობმით მრავალნი უბანნი და მივიწიენით სტავრაკ მდიდრისასა სოფელსა ბებექს და დაგჳასადგურეს მუნ.

წარუვლინენით მოსაკითხავად მღჳდელი პატრიარხსა უფალსა კირილეს, და მესწრაფლ ენება მისჳლა ჩჳენი, და ადკემართენით და წარვედით და მივიწიენით და შემოვჳმდჳნენ წინაშე პატრიარხისა და მიუმღჳანეთ თაყჳანის-ცემა და ამბორი მარჯჳენისა და განწესებულსა ადგილსა დაგჳსუა და ამოდ მოგჳკითხჳდა. და კეთილად ვიდრემე ფრიად შეგჳტკბო და ზედა-ზედა გჳკითხჳდა ამბავსა, და თჳსსა სრასა შინა განგჳმზადა სადგური, და პურის-მტე იყო მარადის გჳჱრდით თჳსით, და ესრეთ

---

(62) ბერძულად ძჳელად ეწოდებოდა ხრიზოპოლი ჸ აწ სკუტარი, სადაცა იყო დიდისა კონსტანტინესგან აღშენებული ტაძარი წმიდისა ეფემიასი, რომელსა შინა იყო 4 მსოფლიო კრება ხალკიდონისა. აწ ეკკლესიისა ამის ძუელისა, მოჩანან მხოლოდ საძირკუელნი.

პ. ი.

სიმდაბლე შეეტკბო: ხელითა თჳსითა გჳბოძის სანოვაგე და მრავალ-ფერად მითა მითავაზებდა, და ახლოს მჯდომარე ვიყავ სამარად, და სამღუდელოთა მისთა-თანა სულიერად ვიშუებდით; რამეთუ იყუნეს დიდებულად ცხოვრებითა, ესრეთ რომელ არა ვიყავ მხილუელი ეგე ყოთარისა არცა ქალაქისა და არცა არხიეპისკოპოსისა.

ხოლო განუათიეთ კჳრიაკე ერთი, და ამისა შემდგომად წარვედით ხილუად პატრიარხისა იერუსალიმისა და ვიხილეთ და თაყუანი და ამბორი ხელისა მიუმღუანეთ. იყო კაცი პატიოსანი და განსწავლული სიბრძნითა მრავლითა, და გჳბრძანენდა მრავალსა რასამე და სიტყჳს-გებასა ვჰყოფდით სხუათა და სხუათა ამბავთათჳს.

ხოლო ქუეყანისა ჩუენისა კათოლიკოსისათჳს იტყოდა: ვითარმედ « ჟამსა კონსტანტინე მეფისასა იქმნე-
« ნით ქრისტიანენი და წარმოგივლინათო მეფემან კონ-
« სტანტინე წმინდა ევსტატი პატრიარხი ანტიოქიისა,
« და პირუელი საკათოლიკოსო საყდარი ამან აღაშენე-
« ბინაო და ყოვლისა საქართუელოსა კათოლიკოსი არ-
« ხიეპისკოპოსი მან აკურთხაო. ამისა შემდგომად მეფე
« ბერძენთა ირაკლი წარვიდა სპარსეთად საომრად და
« საქართუელო მან დაიპყრაო, და ფოტის მიტროპო-
« ლიტი აფხაზეთს მან გააკათოლიკოსაო, და ქართლისა
« კათოლიკოსი მარტო ქართლისა და კახეთისა და ალვა-
« ნისა მწყემსად დარჩაო; იმერეთი მაშინ წაერთოო.
« ამისა შემდგომად მეფემან ქართუელთა ვახტანგ
« ბერძენთა მეფის კონსტანტინე მონომახის ([63]) და
« მოწმებით, მცხეთა აღაშენაო, და კათოლიკოსი დასუაო,

([63]) იმპერატორი კონსტანტინე IX მონომახი მეფობდა **1042—1054.** პ. ი.

« და პირუელი ძუელი კათალიკოსი, დაჩაგრა; ამისთჳს « სამნი არიან კათალიკოზნი: პირუელი ქართლი- « სა, და მეორე აფხაზეთისა და მესამე ძუელი. « ამისთჳს ხრისანთოს პატრიარხმან, ყოვლის სოფლი- « სა ეპისკოპოზნი რა აღწერნა თჳთოეულად, ძუელი « არხიეპისკოპოსი ქართლისა და ახალი ერთად აღწერა ». ამ გუარსა მრავალსა რასმე გჳზმანებდა.

ამად ჟამად კუალად განვემზადენით მთა-წმინდად, რამეთუ ჟამობა იყო ორიადი მუნ, და აღჳიდეთ ლოცუა- ორთავგანვე პატრიარხთა და შთაჳსხედით ნავსა და მი- ვიწიენით სამწყსოსა ერაკლიის მიტროპოლიტისა გერა- სიმესსა თუქირდანს და დავადგერით სასახლესა სინის მონასტრისასა, და განვისუენენით ჟამნი რავდენნიმე. ამის შემდგომად წარმოვედით ჭავით კეთილით, ზღჳთა გზათა მათვე ზედა, რომელი წიაღ-მოვჳცვლო და კუალე- ნით დღენი რავდენნიმე და ივლისის 5 წმინდის მამი- სა ჩუენისა ათანასი ათონელისასა, წყალობითა ღმრთი- სათა მივიწიენით ლავრად მონასტრად მისსა მთად-წმინ- დად (64). და შევედით მონასტრად და იყო დღესასწა- ულთა ოხრა დიდებული და სიმრავლე მონაზონთა ური- ცხჳ. და შემდგომად დღესასწაულისა აღვედით მონას- ტრად საქართუელოთასა, და ვიყოფოდით მუნ და დავა- თიეთ მონასტერსა ჩუენსა ჟამნი რავდენნიმე და წარ- ვედით მიერ შკოლად კეთილ-მყოფრისა ჩუენისა თანა ქუემოისისა და ვიყოფოდით მუნ მრავალ-დღე, სწადისა მას სავანესა. მაშინ სხუა ვინმე ბრძენი მოსულოდა სახელით კუპრიანე, განსწავლული მრავლითა სწავლითა და თურქთა ენისა იყო სწავლული. რამეთუ ღრამმატიკა

(64) მეორედ მისულა ათონისა მთად. პ. ი.

და არისტოტელისა წიგნნი თურქთა ენასა ზედა ეთარგმნა კეთილად და ენითა მით ვიზრახებოდით, და გამოვიკჳლევდი რაცა მენების. რამეთუ აღმოვკითხა წერილთა შინა ჩჳენთა, რომელი ბერძულისაგან შპანთა ენასა ზედა ეთარგმნა: ქართჳელნი მთარგმნელნი ჰსწერენ: ქართჳელთა უწოდეს შპანიად([65]), ამისთჳს ვკითხჳდი ევგენიოსს. ხოლო იგი განგჳმარტებდა: არის ძჳელთა წერილთა შინა მდებარე, ვითარმედ ქართჳელნი მისულან შპანიად და დამკჳდრებულან და უწოდეს მეოვესა შპანიასსა ქართჳელი და კჳალად სპანიელნი წარსრულან საქართჳელოთა შინა, და მუნ დამკჳდრებულან.

([65]) ორ-ჯერ ვჰკითხე და სხჳად მითხრა, ამისთჳს ორ-ჯერ აღვჰსწერე სპანიისათჳს. — ტიმოთე.

ამისთჳს იხილე ზემორე გჳერდ. 101.—ნამდჳლისა ქსე ვითარის მოთხრობისათჳს მეცა აღვჰსწერე ვრცლად მცირესა წიგნსა ჩემსა დაბეჭდილსა რუსულად; *Грузины и различныя ихъ наименованія. Тифлисъ 1846. стр. 22.* ბრძენი ევგენიოს, რომელიცა მიუთხრობდა ტიმოთეს ძჳელთა სიტყუათა ქართჳელთათჳს, უეჭუელად იგულისხმებდა შემდეგთა მწერალთა:

პლინიოს ჰსწერს: რომელ დასავლეთისა ივერნი ანუ ისპანელნი არიან გარდასახლებულნი ივერიისაგან აზიისა. ესრეთ ჰგონებდა, იტყჳს იგი, თჳთ მწერალიო ვარრონი. **Plin. lib. III. cap. 1.**

დიონისი ჰსწერს: « ივერნი აზიელნი არიან გარდასახლებულ ივერიისაგან ევროპისა ».

სტრაბონ იტყჳს: « ოქროსა მადანნი არიან ივერიასა შინა აზიისა და ივერიასაცა შინა ევროპისსა. ნუ თუ ამა მიზეზით ორთავე ერთი და იგივე მიიღეს წოდება ». « **Fortasse iberi eodem nomine vocantur, quo occidentales, ab auro, quod apud utrosque reperitur ». Strab. IX.**

ამისთჳს ქართველთა და სპანიელთა სახელნი ერთი-ერთსა ენაცვალებიან. ესერა მესმა, მომეხსენა ქართლში იგი თქმული, ვითარმედ აზნაურნი ([66]) ქართველნი საფრანგეთით არიან მოსრულნი.

ამისა შემდგომად შკოლით ევგენიოსისით წარმოვედით მონასტრად ჩუენდა, და მოვემზადენით კუალად აღსულად კონსტანტინოპოლედ, და აღვედით ნავსა, ფარველითა ყოვლად წმინდისათა და ლოცჳთა მით მამათათა. და მობერა ნოტომან ქარმან ამოდ და ჭავითა კეთილითა კუალად მივწიენით კონსტანტინოპოლედ; და სახლთა გარდავხედით სტავრაკის-შჳლის გიორგისასა პროთო-სპათარისასა ბუდანის მეფის ვექილისასა. და ფრიად პატივ-გუცა, და უცხოთ-მოყუარებითა და ღუთის-მსახურებითა კეთილი ნუგეში გუბოძა და ვეზრახებოდი საუბრავისა ამის ჩემისათჳს, ვითარმედ ქუეყანისაგან ჩემისა ამისთჳს ვარ წარმოსრული, რათა იერუსალიმად მივიწიო. არამედ გზისა შიში თათართა მიერ არა მიტევებს ჩუენ წარსულად. ხოლო იგი მეტყოდა, ვითარმედ რაჲსათჳს არა იხილეთ ქუეყანისაგან თქუენისა აქა კარსა ზედა მოწერილი წერილი. ხოლო მე მაქუნდეს ახალციხის ფაშა-ათაბაგის მაჭმადისწიგნი ([67])

([66]) ამით მოიხსენებს ვახტანგის ჲ ვახუშტის ქართლის-ცხოვრებათა შინა მოთხრობასა, რეცა აზნაურნი იყვნენ ნეშტნი იაზონისა სპათა, რომელნიცა დასტოვა ქართლსა ალექსანდრე მაკედონელმან.

აქა ამისთჳს ვიტყჳ მხოლოდ ამას, რომელ ლექსი აზნაური არს სომხური ჲ ნიშნავს კაცთა თავის-უფალთა, განთავისუფლებულთა, არა ხარკის მიმცემთა. პ. ი.

([67]) წინათ მოხსენებული სახელი ათაბაგისა (იხ. გუერდი 14)

გზისა მოცემისათჳს და შეწყნარებისა კარზედ მოწერილი ვეზირისა თანა და სხუათა დიდებულთა და მივართჳ რა, აღმოიკითხა და განჭჳრდა ეგე ვითარსა ჩემთჳს გულს-მოდგინებით მოწერსა და იტყოდა: არა იქმნების უმეტესი ამისა და წარიღო და მიართო ვეზირსა და სხუათა კარის-მოხელეთა. აღმოიკითხა რა, ეთქუა: მალი წიგნისა მის წარმომაჩენს ვითარმედ, ეხმარად პატივის-მცემი თურმე ვინმე არის და სტუმარი ხელმწიფისა ჩუენისა და მოვიდეს აქა, რათა ვიხილოთ და პატივს-ვცეთ და მაწჳევლეს მე წარსულად, გარნა არა ვინებე, არამედ ვმიზეზობდი უძლებად ყოფასა და არდარა მიველ. განგზავნიდეს საახლე მდიდრად გარდაგებული ნატითა და სუზნითა და დღით-დღე საზრდოსა ბომებითა და მეტყოდენ ვითარმედ, სალაროსა ხელმწიფისასა არადენს ითხოვ თეთრსა, მოგეცემის. არამედ მე არა ვინებე საჴასრითა მათითა გზისა ჩემისა წარმართებაჲ და ვევედრებოდი გზისა წიგნისათჳს, რომელსა ფარმანს უწოდენ.

და დავათიეთ თთჳენი მჯდარი კონსტანტინოპოლეს იერიადსა პატივსა და ამოდ ცხოვრებაში, რამეთუ უფროსად პატრიარხთა თანა ვიყოფებოდი კირილესთანა კონსტანტინოპოლისა, და უფროსად ბრმნისა სანატრელისა

არს შეცთომა ჩემის ხიისა უკანასკნელთა ათაბაგ-ფაშათა. ხია ესე ასალდინისა თურქთა გამგეთა, შევიწყვე დასახელებითა პაციისა ბრძნისა და განსწავლულისა 87 წლისა ჭასკისა მექონისა სომხით-კათოლიკეთ ეკკლესიისა უფროსისაგან პავლე მაჭყულოვისა, რომელმანცა მასწავა თვალისა ენაჲ ლათინური. — შემდგომად გამოძიებისა, ვჰპოვე რომელ სულეიმან ფაშამან მიიღო განმგეობა იჯსი 1758 წელსა. პ. ი.

პატრიარხისა იერუსალიმისა ყოვლისა პართენისა, კაცი-
სა ბრძნისა, ადგილობით ათინელისა, და ცხოვრებით
იერუსალიმელისა. რამეთუ მოძღურადცა მოვიდე ჩემთჳს,
და მარად შენდობასა აღმოვივსებდი წმინდათა ბაგეთაგან
მისთა და იყუნეს ნუგეშად და მეგობრად ჩემდა მიტრო-
პოლიტი სალკიდონისა იოანნიკოს, კიზიკოსისა გერასიმე,
ნიკომიდიისა გაბრიილ, ნიკიისა იერემია და სხუანი
მღუდელთ-მთავარნი და სამღუდელონი, და ერნი უცხო-
ბასა ჩუენსა შეიწყნარებდეს კეთილად, და განვიცდიდით
მათსა ცხოვრებასა, და უჭურეტდით ქალაქისა სიდიდესა
და სიუცხოესა; და მომეწყინა რა, შთავსჯექ ნავად და
მივიწიე სასახლესა ჩემსა, და ბაღსა მრავალ-ფერითა
შადრევნითა და მჩქეფარითა ფავარითა, და ბაღსა ედე-
მურებ დასხმულსა და განჳსუენით რა, და მომესურჳს
რა, კუალად ნავითა აღვიდი სამეუფოდ ქალაქად ხილუად
სასურუელთა მათ ჩემთა და ვიუბნით მრავალი რამე და
შევექცევოდით, რომელთა თჳთოეულად ვერ უძლებ აღწე-
რად. მაშინ ებოძა ვეზირსა ფირმანი ძლიერი, რომელ-
სა ეწერა ესრეთ და სხუა მრავალი:

« გიბრძანებთ მაღლისა კელმწიფებისა ჩუენისა ბრძა-
« ნებითა, ჩუენ დიდად ამაღლებული კელმწიფე, მრავლი-
« სა საპატრონოსა და ძლიერებისა მპყრობელი ხონ-
« თქარი (68) და ამა ფირმანსა ბრძანებისა ჩუენისასა
« ვუბოძებთ ამას და ვუბრძანებთ ყოველთავე იერუსალიმსა
« მიმავალთათჳს გზათა ზედა ფაშათა, ენგიჩართა, სარ-

(68) ამა დროსა მეფობდა თურქთა ზედა სულთანი ოთმან
III. იხ. ზევით გუერდი 14.

პ. ი.

« ღალთა, ვოივოდთა (69), ყადთა და ერთობ ყოველთა
« მორჩილთა ბრძანებისა ჩუენისათა. ესე ტფილისის
« ქუეყნის რომანი ტიმოთე თავისის მოსამსახურითა
« ჩუენის ამაღლებულის კარისა სტუმარ-იქმნა, იერუსა-
« ლიმს წარსულისათჳს დასტური ვუბოძეთ; სადაცა მოი-
« წიოს პატივი და სამსახური მიეცით; არავინ რა სთხო-
« ვოსრა; არავინ რა აწყინოს; თორემ ერთის თეთრის ზია-
« ნი ათას ქესად ვერ აღვებს; გზასზედ სადაცა შიში იყოს
« თოფ-იარაღიანნი გზის-მცველნი გაატანოთ; მშჳდო-
« ბით მივიდეს და მოვიდეს. ესე ჩუენი ბრძანებაა ასე
« იცოდეთ ». ამისთჳს დიდი მადლობას ვჰკადრებთ ყელ-
მწიფობისა მოხელეთა და გამოვემზადენით და დაე-
თხოვეთ პატრიარხსთა. ხოლო პატრიარხსმან კონსტან-
ტინოპოლისამან გზისათჳს ესრეთი გჳბოძა წიგნი:
« კირილე, წყალობითა ღმრთისათა პატრიარხი კონსტან-
« ტინოპოლისა და ყოვლისა სოფლისა, მოგიწერთ ყო-
« ველთავე ეპისკოპოსთა, მღვდელთა და წარჩინებულთა;
« მადლი და წყალობა და კურთხევა განმრავლდინ თქუენ
« ზედა. ამას საყოველთაოსა ეპისტოლესა მოგიწერთ
« ამა პირსა ზედა. ესე ყოვლად-სამღდელო ტიმოთე
« საქართუელოსა მიტროპოლიტი, მმა და თანა მწირუე-
« ლი ჩუენი თჳსის ქუეყანიდამ წმინდად ქალაქად იერუ-
« სალიმად წარმოსრულ-არს თაყუანის-ცემად ცხოველს-
« მყოფელისა საფლავისა. ჩუენ ესე წიგნი უბოძეთ, სა-
« დაცა მოიწიოს, მოეგებენით და კეთილად შეიწყნარეთ,

---

(69) ვოივოდა რუსული ესაა. ქართულად მოურავი ეწოდების.

ტიმოთე.

«ვითარცა მამა და მღჳდელ-მთავარი, უცხოთ შორით
«გზით მოსრული, და უმეცარი ენისა ჩჳენისა და აღ-
«სარება მოახსენეთ და წირჳა-ლოცჳა ამისგან სასოებით
«მიიღეთ, და იერუსალიმად მიმყჳანებელსა გზასა კეთი-
«ლად მიუძეღჳთ, ზღჳთ თუ ხმელით, და არა რა დასა-
«ბრკოლებელი შეამთხჳოთ».

ეგრეთჳე სინოდთა მათ მიტროპოლიტთა ყოველთავე გჳბოძეს, თუ სადმე გზათა ზედა შევხჳდებოდით, სამწყსოსა მათსა წიგნი შეწყნარებისა. და კჳალად აღვიღეთ წიგნი იერუსალიმის პატრიარხისა და მივედით დიდად ამაღლებულსა ეკლესიასა კონსტანტინოპოლისასა. და იყო მუნ გჳამი წმინდისა ევფემიასი, და ნაწილი ღირსად ხსენებულთა მათ თეოფანია დედოფლისა, და პულხერია არკადის ასულისა, და მზა ვიქმნებოდი წარსჳლად.

აწ მცირედი რაჲმე კონსტანტინოპოლისათჳს მოგითხრა, რამეთუ ჰაეროვნებასა და სიკეთესა პირად-პირადობასა ქალაქისა მის შორად განეგდო მშჳენიერება ყოვლისა სოფლისა ალაგთა, მათ შორის დედა ქალაქთასა. არა სადა იპოვების აზია და ევროპა ერთად შეკრებული ვითა აქა, და მათ შორის მდინარედ წარმოქანებული შავით ზღჳთ იწრო ზღჳა მჩქეფარე პერეულთა კჳწთებითა მომდინარე, და ზედან დაფუძნებული კონსტანტინოპოლი მთათა ზედა ხელითა საბაოთისათა, და მთანი იგი სავსედ შემოსილნი ნაძჳთა და კჳპაროსითა ლიბანისათა. იწროსა მას ზღჳსა მომდინარესა გაღმართ და გამოღმართ ქალაქი შენ-არს, ზღუდენი და გოდოლნი და კლდე-ყურეთა უცხო -დაფერადად მოფარდაგულნი სრათა სანათურთა, ჯამნი აღყჳაებულნი თჳთო-სახენი

ედემს ესახებოდა; პალატთა, სტოვათა და ბაზართა ქალაქისათა ბურჯლობა, ზოგნი იყჳნეს ბრპენისანი ოქრო-ცურვებულნი, ბურჯლნი ზედა სრათა და წყაროთა ვითა მზე ქალაქსა უშუქ-მკრთომარეობდეს, და ზოგნი კეც-ქაშანურითა ფერითა; სხუანი მეწამულნი წითლისა მაღრიბულისაებრ, ელვაზედ იჭირვებოდეს. შიგ ხომალდნი ალჯსა სტოებრ მდგომნი კეკლუცად მოეზავებოდეს ქალაქსა ტევრთა შინა კიპაროსთასა შლილსა და ამათ შინა სრათა საკელმწიფოთა ელვანი გამოკრთებოდეს, და გარემოს ფიჭჳნართა ნაძვთა მაღნარიანობა ფარდად გარე მოეხჯა შენებულებათა; ხოლო დედა ქალაქი ესე ვიმეცენ: ვითა მთიები ვარსკვლავთა შორის ვაგჳანენ; ვითა ვარდი ყვავილთა შორის სამოთხისათა; ვითა იაკინთე ქვათა შორის სამარაგდოვანთა; ვითა ირისე დრუბელთა შორის და ვითა აგჳსტოს კეისარი მეფეთა შორის. — ეგრეთ აღვრაცხენ.

წარსჳლა კონსტანტინოპოლით იერუსალიმად.

ხოლო მე ფრიად მიმნდა და ურჩეულ-ვიყავ გან-შორებისათჳს კონსტანტინოპოლისა, რამეთუ საწყუთისა ჭირ-მრავლობითა და მჴრ-ხილულობითა მისრული მუნ, მათ აღარ მოვიჩ ცნებდი. რამეთუ უჭჳრეტდი რა დიდე-ბულსა მას ქალაქსა. თუალი და გონება ჩემი ურთიერთ-არს უსწრობდეს განკჳრჳებასა ხილვისა მისისასა. ამის შემდგომად წარმოვხედით ოქრო-ქალაქსა. ამა ქალაქსა მა-ნა ეწამა ქალწულ-მოწამე ევფემია, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ სეკდემბრის 16. ამა ქალაქსა აწ უსკუდარად უწოდენ სამწყსოსა ხალკიდონისასა, და კეთილად შეეკუ-წყნარეს ქრისტიანეთა, და შევედი ეკლესიასა მას ხალ-კიდონისასა, სადაცა კრება იქმნა, და შემოკრბეს ეკლე-სიას ოცდა ათნი მამანი მუნ ყოვლისა ჩუენსა, მოვუწ-სმა, ვითარმედ განამეს პატრიარხი კირილე, და დაჰსჯდა კალინიკე.

მჰსწრაფლ აღვედ ნავითა და მივედ კათოლიკე ეკლე-სიად და ვიხილე, რამეთუ მღვდელთ-მთავარნი და მდი-დარნი ერისანი შემოკრებულ-იყვნეს და კალინიკეს ხელ-თა დაასხმიდეს. ვკითხვიდ, თუ რასათჳს განამეს კირი-ლე; მომიგებდენ იგინი, ვითარმედ იტყოდა, რამეთუ ფრანგთა და სომეხთა ნათლის-ღება არს აქჳსთო; მეორედ ჯუარ-არს ნათლის-ცემაო, და ჩუენ ამისთჳს წინა-აღუ-დგებით და განჳსაჯეთ; არა ოდეს გუესმენოდაო ესე.

ამის შემდგომად აღვლეთ ლოცვა პატრიარხისაგან და წარმოვედით და ხალკიდონით ვგლეთ და გამოვლეთ

ნავით ვენახსა მას თანა ქჳრივისასა ზღჳს პირსა (70), რომლისა მიზეზისათჳს ექსორია იქმნა ოქროპირი. და კუალად გამოვკლეთ მთა იგი, რომელსა შინა განშორებულ იყო წმინდა მამა ავქსენტი, და მივედით ზღჳათა შინა კუნძულთა მონასტერსა ხალკისასა, რომლისა წინამძღჳრისათჳს თეოდორე სტოდიელი მიცუალებასა მოიხსენებს წიგნსა თჳსსა. მონასტერნი ესე, აღშენებულნი ბერძენთა მეფეთაგან ვიხილეთ და გამოვკლეთ ზღჳთ სამწყსოსა ხალკიდონისსა ძველთა მეფეთა სამეუფოსა მას ქალაქსა ნიკომიდიას, სამწყსოსა წმინდათა მამათა

---

(70) საცნობელად მკითხველისათჳს ამა ადგილისა ვიტყჳ, რაჲ არს მოთხრობა ესე. — ოდეს დედოფალმან ევდოკია, არკადი იმპერატორის მეუღლემან. მოინდომა მოპოვება ვენახისა ერთისა ახლოს კონსტანტინოპოლისა, მაშინ მფლობელმან მისმან ქჳრივმან დედაკაცმან არა ინება განსყიდჳა მისი. ამისთჳს დედოფალმან ბრძანა წართმევა მისი თჳსდა სალჩიხოდ. იოანე ოქროპირმან, ქჳრივთა და გლახაკთა და ობოლთა მოწყალემან, ჰსთხოვა დედოფალს, რათა შეიწყალოს ცრემლნი ქჳრივისა მის და კუალადვე მიჰსცეს მას ვენახი იგი. გარნა დედოფალმან არა ინება. მაშინ იოანე ოქროპირმან ქადაგებასა შინა თჳსსა დიდსა ეკკლესიასა სმაჰყო, ვითარმედ აწცა არს იეზაბელი, ცოლი მეფისა აქაბისა, რომელმან მიჰსტაცა ვენახი სასურველი არა მდიდარსა წინაშე თჳს. განრისხებულმან დედოფალმან აიძულა ქმარი თჳსი არკადი, რათა ჰქმნან კრება და განაძონ იოანე ოქროპირი პატრიარხობისაგან კონსტანტინოპოლისა. — ესრეთ განდევნილი პატრიარქი ცხოვრებდა მცირესა ჟამსა აქა, სადაც იტყჳს ტიმოთე და შემდგომად უკუნ-ქცეულ-იყო თჳსსავე ხარისხსა.

პ. ი.

ჩუენთა გიორგი და ანთიმე ნიკომიდიელთასა. მოგუეგებნენ ქრისტიანენი და კეთილად შეგჳწყნარეს და გუაწჳეს ჟამისა წირუად მონასტერსა და საფლავსა წმინდისა მამისა პანტელეიმონისსა, და მოძღურისა მათისა ერმოლაოს მღუდელ-მოწამისასა. და ჩუენ ამისთჳს ვერ მკადრე ვიქმნებოდით და ფრიად ვიშიშუოდით, თუ ვითარ ცოდჳლმან, უღირსითა ბაგითა წმინდასა მას ადგილსა მსხუერპლი შევჰსწირო. არამედ ერნი ჩემსა უღირსებასა არა მეცნიერნი, ვითარცა მღუდელ-მთავარსა მაწუევდეს, და მივედით მონასტრად და ვიხილეთ საწამებელი წმინდისა პანტელეიმონისა, და საფლავიცა მისი და აღვასრულეთ ლოცუა, და ვამბორეთ საფლავსა და ალაგთა მათ, და ურიცხუთა წმინდათა მოწამეთა სისხლითა ღებულთა, მოსრჳლთა მაქსიმიანესა მიერ და სხუათა უჰსჯულოთა მეფეთაგან. მუნ ახლო იყო სრა მაქსიმიანესი და დიოკლიტიანესი და საწამებელი მოწამეთა მოედანი სასახლისა მისისა ყოფილა. და ვიხილეთ ადგილი იგი მირონ-მომდინარე, სადა ორნი ბევრნი მუნ ნიკომიდიას დასწუნა წმინდანი იგი მოწამენი, და იდღესასწაულების დეკემბერს 28-სა და საწამებელი იგი მღუდელ-მოწამისა ანთიმოსი, რომლისა ხსენება მოვა სეკდემბერს 3-ს. რამეთუ მაქსიმიანე მუნ მოსურიდა მრავალთა მოწამეთა, და იყო ადგილი დიდად პატიოსანი, ზღჳთა და მთითა და ველითა შეზავებული, და წარმოვედით მიერ და გამოვვლეთ ცხელნი იგი წყალნი, რომელნიცა წმინდამან ამბერკი აღმოაცენა და მივიწიენით კათრილად და იყო ვინმე მუნ მონაზონი შეყენებული აქსენტი სახელით, კჳრიაკედ მცირედ მგზარისა მიმდები, და კარი დახშული სამარად ჰქონდის, რამეთუ

არავის უტევებდა და მიერ წარვულით და მივედით ადგილს, სადა ეწამნეს წმინდანი დედანი მანადორას, მატრონადორას და ნიმფოდორას, და მიერ მივედით გუმლუქად სამიტროპოლიტოდ ნიკოლ-ეპისკოპოსისა, კეთილად გვისტუმრეს და დაგვყაყენეს ფრიად მშვენიერსა სასახლესა, და იყვნეს მუნ მრავალნი ქრისტიანენი და მონასტერნი დედათა და მამათანი.

და განვისვენეთ ქამნი რავდენნიმე და წარვედით მიერ და მივიწიენით ქალაქად ბრუსად, და გვიჩუენეს ადგილი იგი და დედა-ქალაქის მშვენიერება და ადგას თავის ქალაქისასა ულუმბო (71), სავსე-ყოფილი მონასტრებითა

---

(71) ულუმბო ანუ ოლიმპი. აქა იყო ძუელად ქართველთა მონასტერი. ესე არს ტროადისა ოლიმპი. ხოლო დიდი და თუთ ნამდვილი ოლიმპი ანუ ულუმბოს, ძუელად შეკრებული წარმართობისა ღმერთთა, არს თესალიაში და მოჩანს დიახ შორიდამ მთა ესე ვითარცა კავკასიის ელბორუსი, ყაზბეგისაცა თოვლითა დაფარული. კალთათა ამა მთისა ყოფილან ქრისტიანეთა მონასტერნი და ქართველთაცა ჰქონიეთ თავისი საკუთარი სამონასტრო. ამ მონასტერს შინა იყოფოდა ღირსი მამა ილარიონ ქართველი, რომლისა ხსენებასა დღესასწაულობს ქართველთა ეკლესია 19 ნოემბერსა. ესე ილარიონ, ადგილით კახელი, მოვიდა ულუმბოის მონასტრით თესალონიკედ და აქა გარდაიცვალა ვითარცა დიდი საკვირველთ-მოქმედი და აქედამ წმინდანი ნაწილნი მისნი მიასვენნეს კონსტანტინოპოლს წელსა 980, და დაკრძალეს მოციქულთა ეკლესიასა მეფობასა ვასილისსა. თესალონიკეს, ტაძრის წმინდის დიმიტრისსა, სადაცა არს საფლავიცა მისი წმინდა, და რომელიცა თურქთა შეაცვალეს მეჩითად, ვნახეთ კედელზედ სატიწრის დის ილარიონის ზედ-წარწერით: წ მ ი ნ დ ა ი ლ ა რ ი ო ნ ი ბ ე რ ი მეტივად, სხუად და მრავალთად ოლიმპის მონასტრისა, თუ ალიასის შინა ყოფილის ძუელად აღუშენებიათ ქართველთა, არა შორს დაბისა ალისა, მონასტერი ვრცელი ულუმბოისა, და

და განშორჰებულთათა, რომლისათჳს მთასა მას თურქნი ქეშიშ-დაღის უწოდენ, და მივედით სპიტრომოლიტოსა, და მჯდომარე იყო მელეტი ყოვლად-სამღდელო. დიდად შეგვიწყნარა და განგჳსუჱნა, და ხარისხსა თჳსსა ჟამის-წირჳად მიგჳწოდა, და განვედით ხილვად ცხელთა მათ წყალთა, და ვიხილეთ შემწჳეული იგი წყალი აბანო წმინ-დისა მღვდელ-მოწამისა პატრიკისა, რომელი შთააგდო ივლიანე განდგომილმან ცხელთა მათ წყალთა შინა და აწამა და თავი მისი წარკუეთეს, რომლისა ხსენება არს მაისის 19-სა და მისი მჯდარა წმინდა ტიმოთე ბრუსიის ეპისკოპოსი, რომლისა ხსენება არს ივნისის 10-ს და ვიხილეთ ულუმბოსის მთისა მირისა მონასტერი დიდად შესაკრებელი მონაზონთა ულუმბოისათა, უცხოეთა რათმე ქჳთა მარმარილოთა ნაშენი, და დღეს უპყრიეს თურქთა; და ოსმან სულთანი (72) ეკკლესიისა ეკუტერში მარხია. არს ტაძარი იგი სავსე მკალებითა მკჳდართა მაჰმადიან-

---

იყო მეტოქი თესალიისა შინა ყოვლითა მამათა ქართუჱლთა. აქა ასაილავის წმინდა მამა ათცამეტთაგანი მისაილ ულუმბიელი.

ამა ტაძარსა შინა, აწ გაუქმებულსა, იყო ძუელად ხატი ყოვლად-წმინდისა, ულუმბოისა მონასტრიდამ თჳსალითა მო-სვენებული განსაკრთომელისა კელოვნებისა. ძუელთ მტრისა შიშით დაკრძალული იქმნა ხუელსა შინდისს ჵ აქა, წინ-აღს-თქმულის ხანოლის დარჩომით, დამწჳარა შემკულობა მისი; — ამისთჳს 1787 წელსა თავადსა ზაზა ამირეჯიბს შეუმკია ხა-ტი იგი ჵ დაუსუენებია სალოსამენის მცირესა ეკკლესიასა. ესრეთ აცხადებს ზედა-წარწერა ხატისა.

პ. ი.

(72) სულთანი ოთმან, ანუ ქართულად წოდებული ოსმან მე-ფობდა თურქთა ზედა 1299 — 1326.

პ. ი.

თათა და ყოვლითა არა-წმინდებითა აღსავსე და განვა-თიეთ არა მცირედნი ჟამნი მუნ, დიდითა შეწყნარებითა ქრისტიანეთათა.

ამის შემდგომად აღვიღეთ ლოცჳა, და წარმგზავნეს მუ-ნიად ქალაქად სამწყსოსა ბრუსელისასა და მოგჳეგებნენ ერნი და შეგჳძღჳნენ სასახლესა პასტორისანსა და მუნ დავადგერით და ვიხილეთ საკჳრჳელთ-მოქმედი ეკლესია წმინდისა ნიკოლოოზისა, რამეთუ საკჳრჳელებისა მი-სისათჳს მოგჳთხრობენ ქრისტიანენი, ვითარმედ ეკლე-სია ესე დარღჳეულ იყო ვიდრე სამირკჳელთადმდე, და გჳენებს აღშენებს და ვზრუნჳდით რა მისთჳს, დღესა ამას ფოლორცთა ამათ შინა შემოვიდეს ურემნი, სავსე კირითა და მელითა. მთისა კაცთა მოაქჳნდათ და იძახ-დენ, რომელი არს სახლი ნიკოლოოზისა, რათა მივი-ტანოთ მუნ ურემნი ესე. ხოლო ჩჳენ უმეცარ-ვიყჳე-ნით და ვეტყოდით, ვითარმედ არავის ეწოდების აქა ნი-კოლოოზ. ხოლო იგინი გჳეტყოდეს, მოვიდა ჩჳენდა კაცი ვინმე მოხუცებული და იყიდა ჩჳენგან კირი და მელი ესოდენი და ამა ქალაქისა მოგჳწოდა და დაგჳტევა ფლური ერთ ბედ (73), აღმოიღეს და გჳჩჳენეს, რამე-თუ ძჳელისა ჟამისა იყო, და არა ახალი ფლური იგი, და მივიყჳანეთ და უჩჳენეთ მათ ხატი წმინდისა ნიკო-ლოოზისა. ხოლო იგინი გჳეტყოდენ, ვითარმედ მსგავს იყო ამისა კაცი იგი. ამისთჳს განჳკჳრდით და საფასე მი-ვეცით, და აღუაშენეთ ეკლესია ესე. შესმა რა ესე, გან-კჳრჳებულ ვიყავ და მადლობასა შევჰსწირჳდი წმინდასა

(73) ბ ე ი, ქართული ენა არ არის. ქართულად ეწოდების ა რ ა ო ნ ი.

ტიმოთე.

ნიკოლოოზს. — და კჳალად გჳთხრობდენ, ვითარმედ არს აქა ეკკლესიის მთავარ-ანგელოზთა, და იგი მღჳდელმან ვინმე განჭკრიხა საზრხითა ეშმაკისათა და იდუმალ ნავსა ჭშთაუჯდა მწყემსსა ვისმე ცხოვართა ნავით მიმყჳანებელოსა. ხოლო ნავი იგი ზღჳთ მიადგა ხმელსა რასმე კუნძულსა და მუნ გარდაიქცა ნავი იგი და მპარავი მღჳდელიცა გარდაავგდო ხმელად, და ნავი იგი მჭსწრაფლ მოიქცა აქვე, და იხილჳებოდა უცხოდ, რამეთუ ანძისა თავი შთაჭყჳს ზღჳასა შინა და კჳალად აღმოჭსჩნდის. მაშინ ქრისტიანეთა აღმოიღეს ნავი, იხილეს ნამარცჳ ეკკლესიისა, არამედ თათართა წარუხჳნეს ნამარცჳ იგი მალად. ხოლო ღამესა მას დაეცა შიში დიდი და მრწოლა თურქსა მას, აღიღო განთიად და თჳთ ხელითა თჳსითა მოიტანა ეკკლესიასა მას ნამარცჳ იგი. — ესრეთ გჳთხრეს ქრისტიანეთა მათ და ჩჳენცა ესრეთ აღვსწერენით.

მიერითგან წარვედით და მივედით მონასტერსა მთავარ-ანგელოზთასა სიის, და ხჳალისად წარვედით მუნით ზღჳთ და განვვლეთ მონასტერი შინოდაკოსა, და კჳალად ახლოს იყო მონასტერი თეოდორე სტოდელისა, სადა იგი ზოგად ცხოვრებულთა მამობა აღასრულა და მივედით სოფელსა ტრილის. მორწმუნეთა ფრიად შეგჳკტკბეს, და იყო მუნ მონასტერი დიდებული მიდიკისა წმინდისა მამისა ჩჳენისა ნიკიტა მიდიკისა მამასახლისისა, რამეთუ თჳთ სამარხოცა მისი მუნ იყო, რომლისა ხსენებასა ვჭყოფთ აპრილის 3, რამეთუ ამაღლებასა უფლისასა მუნ ვიყავით. და მიერიდგან წარვვლეთ დღისა ერთისა სავალი ხმელითა და მივედით ზღჳასა მას და ტბასა აპოლონისასა; და არს საშუალ ტბისა ციხე და ქალაქი, აღშენებული ტრაიანეს მიერ

მეფისა, და მისრულ-არს მუნ პავლე მოციქული, და ფრი-
ად ვიდრემდე პატივით შეგჳწყნარეს. და მიერ წარვედით
მახაილს და მუნ განვსთიეთ მოსვლას სულისა წმინდისა
და მუნ ვიდღესასწაულეთ და მიერ წარვგზავნეთ ბარდე-
ბად და მიერითგან მივედით ქალაქად კჳზიკოდ და მგზავრ
განვიცდიდით ცის-შენებულებასა ტროადისათა ადგილ-
თა, ფრიად მშუენიერთა და ვიხილეთ ცხროთა მათ მო-
წამეთა საწამებელი ტროადისათა ადგილთა ფრიად მშუე-
ნიერთა კჳზიკელთა სახელით თეოღნიდოსი, რუფიო, ანტი-
პატრო, თეოდიხუ, არტემი, მაღნო, თეოდოტე, თამასიუ,
ფილიმონ, რომელნი იწამნეს კერპთ-მსახურთაგან, და
ვჰყოფთ ხსენებასა მათსა აპრილის 29. და მივედით
კჳზიკოს ქალაქად, სადა ღუაწლი მოწამეობისა აღასრულა
წინასწარ მღუდელ-მოწამემან ემმელიანე კჳზიკელმან,
რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ აგჳსტოს 8. ამათთა ხა-
ლხისათჳს ვმადლობთ უფალსა. ხოლო მღუდელთ-მთა-
ვარმან კჳზიკოსმან გერასიმე, ფრიად სტუმართ-მოყუა-
რებით შეგჳთჳსა.

და მიერ წარვედით, პრიკონისის ეპარხია განვვლეთ და
მიერ მარიოფოტის ეკლესიას მივედით, და ყოვლად-
სამღუდელო ნიკოდიმოს, კაცი პატიოსანი, ფრიად შე-
გჳტკბობდა და მოწლედ გჳთავაზებდა. და მიერ წარვე-
დით ქალაქად კალიოპად, რამეთუ სვლა ესე ჩუენი ზღჳს
პირს იყო; ახლოს ვიარებოდით ამისთჳს, რათა გრძელ-
მან გზამან ზღჳსამან შეჭირვება და ნავ-დანთქმულობა
არა შეგუემთხჳოს, და კალიოპოლით მივედით ლამფსა-
კოს ქალაქად წმინდისა მამისა ჩუენისა პართენი ლამ-
ფსაკოსისა, რომლისა ხსენება არს ფებერვლის 7-სა;
და მუნვე ლამფსაკოს არს საწამებელი წმინდისა მოწამისა

ტრივონისა, სადა იგი ბატონ რა ამოქბდა, და მუნვე იწამა, და არს აიაზმა სარწმუნოებით მიმავალთათჳს საკურნებელ, რომლისა ხსენება მოვალს ფებერჳალს 1. და მიერ განვედით მაიდოს, და მიერ ბიღაზისარს, ციხესა მას, სადა შეიწრდება ზღჳა ვითარ მცირისა მდინარისა ოდნად. და პირის-პირ ციხე თურქთა. რათა არა მტერი აღვიდეს კონსტანტინოპოლედ მცჳჱლნი არიან იგინი. ხოლო ქრისტიანეთა მათ პატივ-გჳცეს დიდად და მიერ წარვიგზავნენით ჭალაკად მიტილინად, ხოლო სამწყსოსა მეთმენიისასა. და მივედით და ვიხილეთ ადგილი მთითა და ზღჳთა ფრიად შეზავებული, სავსე მონასტრებითა დედათა და მამათათა, და იჯდა მუნ მღჳდელთ-მთავარი მათი სახელით არსენი, კაცი პატიოსანი და უცხოთ-მოყჳარებითა ფრიად შეგჳწყნარა. და ამისა შემდგომად წარვედით ქალაქად მიტილინისა ეკკლესიასა წმინდისა მამისა ჩჳჱნისა გიორგი მთაწმინდელისასა (74), რომლისა ხსენება არს აპრილის 7, და მიერ ქრისტიანეთა გზა მოგჳცეს და მივედით მოსკონის და კჳალად სამწყსოსა ეფესოსსა, და შემდე კრულს და კრულითგან ჭალავსა სამოსს, ქჳჱყანასა და სოფელსა პითაგორ ფილოსოფოსისასა.

და შევედით ქჳჱყანასა მას. გჳჱუცხოვა ადგილთა სიკეთე და მშჳჱნიერება. კუნძული ზღჳათა შორის და წალკოტთა და ვენახოვანითა აღჳსილი და მთა მაღალი ნაძჳანითა ტევრითა დაფარულ იყო და მივედით

(74) არა ქართჳჱლისა, არამედ მიტილინის ქალაქის ეპისკოპოსისა, რომელიცა ჰსცხოვრებდა ჟამსა თეოფილე იმპერატორისსა 829 — 842.

პ. ი.

მღჳდელთ-მთავრისა მათისა კალინიკესად, და ქრისტეს მოყჳარენი ერნი კეთილად შეკრებოდეს, და იქიდამ წარვგზავნეს პატმო ჭალაკად, საყოფელსა ღჳთის-მეტყჳელისა იოანესსა. და მივედით რა, ჰსცნეს მისჳლა ჩჳენი, ჰკრეს ზართა და მოგჳეგებნენ წმინდანი წინამძღჳარნი და მამანი და ძმანი, და ჩჳეულებისაებრ მონასტერთასა მოგჳართჳეს მდინარე და კჳერთხი; ლამპრებითა და კეროვნებითა შეგჳმღჳნენ და იტყოდენ შეგჳწყალენსა მრავალ-ჟამიერობით მეფეთა ჩჳენთათჳს. და ვიხილეთ ნაწილი მრავალი და ქჳაბი იგი აპოკალიფსისა, სადა მჯდომარე იყო ღჳთის-მეტყჳელი იოანე, და ეჩჳენა ყოვალი და აღჰსწერა გამოცხადება, და იწყო რა ღჳთის-მეტყჳელებისა მის მაღალისა თქმად: პირჳელითგან იყო სიტყჳა, და აღჰსწერა იგინი. და ვიხილეთ ჯაჭჳ იგი, რომლითა დომენტიანე მეფემან ტყჳე-ჰყო რა მუნ პატმოსს, ჯაჭჳთა შეჰკრილა. და სალარო ვიხილეთ მონასტრისა მდიდარი, ფრიად სავსე ქჳათაგან მძჳრ-ფასთა მრავალთა და მარგალიტთა და ოქროთა და ვერცხლთა, ეკკლესიისა წმინდათა ჭჳრჭელთასა სავსე, და კჳერთხნი მძჳრ-ფასნი, და იყო მუნ ჯჳარი ოქროსი მძჳფისა ქართჳელთაგან შემოწირული, და განვათიეთ მარხჳა მარიამობისა მუნ, და დღესასწაულიცა დამინებისა მუნ აღვასრულეთ ჭეშმარიტსა მას სულიერსა ადგილსა ღჳთისაგან დაფარულსა მას მონასტერსა, მე უღირსმან მათ თანა ხლებისამან. და იყო მუნ შკოლა საფილოსოფოსო დიდი და ისწავებდენ მრავალნი შკოლისაგანნი. და ვიხილეთ ადგილი იგი ზღჳს პირსა, სადა იგი ღჳთისმეტყჳელმან, კჳნოპ გრძნეული დანთქა; და კჳალად იხილჳების ქჳა დაქცეული მუნ ზღჳათა შინა, და მოვე-

დით დედად-მონასტრად და მოგუეგებნენ ზარის-ცემი-თა და მდინარითა და შევედით ეკკლესიად და მივედით სახლსა დედათ წინამძღურისასა, და იყო აღსავალი სუ-ლიერთა დათა და დედათა მიერ მონასტერი იგი, და ვმა-დლობდით უფალსა, რომელმან არს უღირს-იჩინა ჩემ მდაბლისა მუნ მივრდომა და იყო მთლივ გუამი წმინ-დისა ხრისტოდულოსი მუნ.

ამისა შემდგომად აღვიღეთ ლოცუაჲ, და წარმოვედით ნავით და მოვედით ჭალაკსა ლეროს, მონასტერსა მას ყოვლად-წმინდისასა, საკჳრუელ-მოქმედსა და მიერით კა-ლიმონსა, რამეთუ მუნ მყოფნი თურქნი საიდუმლოდ ქრისტიანობდენ. მივედით მიერით მშუენიერსა მას ჭა-ლაკსა სტანკოვს, ადგილსა და სოფელსა ბრძნისა იპპო-კრატისასა, და აღმოქუხს წყალი მრავალი პირით მისით, და ჰრწყავს მრავალ სამოთხეთა, და მიერ წარვედით კუნ-ძულსა სუბუქსა, და მიერ ჭალაკსა კუნძულსა რო-დოსს. გუესმა რამეთუ ამას დროსა შინა სახლებულან მალ-თისნი, ხოლო აუგის სულთანსა და გაუყრია კაცნი იგი და მისულან და დასახლებულან სხუანი ჭალაკსა შორის, და ამისთჳს ემტერებიან მალთისნი თურქთა. და ვიხილეთ ციხე ძლიერი და კეთილად ნაშენი, რამეთუ კარებთა ზე-და ჯუარნი და ხატნი მარმარისანი კუალადვე იყუნეს. და ჰსცნეს რა მისულა ჩუენი, მიტროპოლიტმან როდო-სისამან მოგუაგება არხიმანდრიტი თჳსი და კეთილად შეგჳ-წყნარა და ჯეროვანი პატივი მოგუცა და განიცდებოდა ახლად მუნ მირონ ლუკიის ქალაქი და სამარხო წმინ-დისა მამისა ჩუენისა ნიკოლოოზისა. და კუალად მუნვე ახლოს არს ტბა ერთი, და ტბასა შინა ყასაბა და საყდარი წმინდისა მამისა ჩუენისა

გრიგორი ნოსელისა ხარისხა, რამეთუ ორნივე ესე ნიკოლოოზ და გრიგორი ეპისკოპოსნი ყოფილან პისიდიისა მიტროპოლიტისა; ხოლო პისიდიაცა ახლოს არს მუნვე და დავიყოვნეთ მუნ დღენი ათექჳსმეტნი, რამეთუ თურქნი რა აღმოიკითხჳდენ ფირმანსა ხონთქრისასა, ფრიადსა პატივსა მოგჳპყრობდენ და არას შეგჳაყრჳწბდენ.

წარსჳლა მისრად და იერუსალიმად.

ამად ჟამად მოიწია დიდი გემი იერუსალიმიდამ მომყჳანებელი და შთავსხედით მუნ, რამეთუ იყო ნავი ესე იერუსალიმად მიმყჳანებელი, და მივიწიენით რა ახლოს იაფად ნაპირსა იერუსალიმისასა, აღგჳდგა წინააღმდგომი ქარი ესოდენ ძლიერი კნინღა და დავინთქენით; სამღდეღელჳანივითა მთანი ალბუზისანი ეგრეთ იხილჳებოდენ, და უკუნ გჳაქცია ოთხას მილიონადმდე და მოწყალებამან ღჳთისამან დასცხრო ქარი. მისრული ვიყავით უცხოსა რასამე ქჳეყანასა არაბეთის ასურეთისასა. და იყო მუნ ქალაქი დიდი, და ვკითხჳდი: უკეთუ ქრისტიანე ვინმე არს, და მითხრეს, ვითარმედ არაბნი ქრისტიანენი არიან; ენა ბერძული და არცა თათრული არ უწყიან. ვაუწყე ქრისტიანეთა მათ და ნავითა გამოეგზავნათ მღჳდელი ვინმე არაბი და მოგჳეგებნენ ქრისტიანენი, და კეთილად შეგჳთჳსეს და ეკკლესიად შეგჳმღჳნენ კჳერთხითა და მდინარითა. ხოლო იყო კჳრიაკე. ხოლო მეუცხოებოდა ენა მათი, რამეთუ არა მსმენოდა, დავათიეთ მუნ ჟამნი რავდენნიმე, რამეთუ ყოვლად სამღჳდელო მიტროპოლიტი პართენი არაბი, ფრიად ნუგეშინის-გჳცემდა, და ერნი კჳალად უმეტეს, რამეთუ ქალაქსა ამას ტრიპოლის ზეწარმოსდგომია მთა იგი ლიბანი, რომლისაგან სოლომონ ბრძენი ნაძჳთა ლიბანისათა მუნით მოიღებდა ტაძრისა შენებასა. მუნ ახლო იყო სოფელი და საწამებელი წმინდისა ბარბარასი, და კჳალად სოფელი იერუსალიმელ პატრიარხისა.

ხოლო მთასა მას შინა მჯდომარე იყო პატრიარხი მარონიტთა მწჳალებელთა და სავსე იყო ქჳეყანა იგი

მარონიტთაგან, რამეთუ სრულიად ლათინთა ეკკლესიასა შეერთებოდეს მარონიტნი. ხოლო ღუთის-მოყუარეთა მათ არაბთა მოგჳმზადეს გზისათჳს საგზალი და ჯორნი, რამეთუ ზღჳთ აღარ წარვედით, არამედ ხმელით და აღვიღეთ ლოცჳა, და წარვედით, და ვვლეთ დღენი სამნი სრულიად მარონიტთა ქუეყანა და მივიწიენით მშუენიერსა ქალაქსა ბერუთს არაბეთს მშუენიერსა მას ალაგსა (75). არაბნი მუნებურნი სრულიად ანტიოხიის პატრიარხისა სამწყსონი არიან და ვაახელით კაცი ყოვლად-სამღდელ-ლოსა ბერუთისასა უფალსა იოანიკოს, და ფრიად მმურად და მამურებრ შეგჳტკბო და განგჳმზადა სადგური და იქა ყოფვასა ჩუენსა ეკკლესიასა თჳსსა ჩუენ გუამღუდელთ-მთავრსა და გჳთავაზებდა დიდად. და იყო მუნ შიხი დიდებული ვინმე და მდიდარი იოანე და წირუა გუაწჳა და ვჰწირეთ რა, ქრისტიანეთა დიდად გუმსახურეს; რამეთუ ბერუთსა თურქნი არა მპყრობელობენ, არამედ მათ შინა არიან უცხო-თესლნი სახელად დურმნი ეწოდებს და იგინი არიან მპყრობელ ქალაქისა მის. რამეთუ დურმნი ესე ვითარნი არიან: ილოცჳენ ეკკლესიათა ჩუენთა და მისწამთ: არცა წინა-დაიცჳთენ, და კუალად თურქთა მეჩითთაცა შინა მივლენ და ილოცჳენ, და განჳსუენეთ მუნ ჟამნი რავდენნიმე და აღვიღეთ ლოცჳა და გჳბოძეს ჯორნი და საგზალნი და კაცნი მცუელნი გზისანი და წარვემართენით გზასა ჩუენსა, იერუსალიმად მიმყვანებელსა და ვვლეთ დღისა ორისა სავალი და მივიწიენით ზღჳს პირსა

---

(75) ამას ქალაქსა მწირობდა წმინდა ევსტატი და კუალად ამასვე ქალაქსა მოჰკლა ვეშაპი წმინდამან გიორგი.

ტიმოთე.

მას თჳთ მას ალაგსა, სადა წინასწარ-მეტყჳელი იონა ვეშაპმან განაგდო, და საფლავი წინასწარ-მეტყჳელისა მის უპყრიეს თურქთა. და მიერ მივედით ქალაქსა სიდონს და შევედით სრასა ყოვლად-სამღჳდელოსა ტჳროსისა და სიდონისასა, და მცირედნი ვინმე იყჳნეს მუნ ჩჳენნი, რამეთუ სრულიად ფლორენციის კრებასა შეერთოდეს ქრისტიანენი, გარნა ფრანგთა მღჳდელთა არა აწირჳნებდეს ეკკლესიათა შინა მათთა: სრულიად ჩჳენნი განწესებას ეპყრათ. და ვიხილეთ მუნ ადგილი, რომლისათჳს იტყჳს სახარება: მოვიდა საზღჳართა ტჳროსისა და სიდონისათა, და აჰა დედაკაცი ვინმე წყაროთა სისხლისათა გჳემული შეეხო სამოსელსა უფლისათა და განიკურნა. რამეთუ აწ თურქთა უპყრიეს ადგილი იგი, და არს მცირედ მოშორებით ადგილი, სადა იგი წინასწარ-მეტყჳელი ილია მოვიდა სარეფთად სიდონისა დედაკაცისა ქურივისა და ჭურჭელსა მას საფქვლესა და საზეთესა არღარა მოაკლდა. და წარმოვედით მუნით და მოვიწიენით ქალაქსა ტჳროსს, ვითარცა იტყჳს დავით: უცხო-თესლისა მის ტჳროსელისა ასული იყო, რომელიცა მიიყჳანა სოლომონ ცოლად და სიყჳარულისა მისისათჳს კერპსა მას ასტარტეს უზორა. ამისთჳს დავით წინასწარ აუწყა, « ვითარმედ და ასულმანცა ტჳროსისამან, ძღჳნითა პირსა შენსა ლიტანიობდენ » და მიერიდგან მივედით სოლომონის მიერ სიბრძნით აღმოყჳანილისა წყაროსა ქჳთა და კირითა ხელით უქმნელსა რათმე საკჳრჳელთა, და აღმოვიდის წყალი ექჳსისა წისქჳლისა საბრუნავი, და ვიხილჳდით რა სიუცხოესა მისსა ზედა, მოგჳადგნენ ქორიათა და მაღლიათა დიდი ვინმე კაცნი უცხო-თესლნი ტჳროსისანი და განგჳაკრთო შიშმან

მათმან, არამედ მჴსწრაფელ წარვედით და ვვლეთ დამჟსა მას, დავადგერით სოფელსა ზიბს და ზებეეს; რამეთუ თურქნი იყჳნეს მუნ სრულიად.

ხჳალისად წარვედით და მივიწიენით ქალაქსა პტოლემიდას. ხოლო ჵსცნა რა მისულა ჩემი ყოვლად-სამღჳდელომან პტოლემაიდისამან ფილოთეოს, ფრიად კეთილად შეგჳწყნარა და საკანე გჳბოძა, და ეკკლესიასა თჳსსა ჩჳჱნ გჳამღჳდელთ-მთავრა. ესე ქალაქი აღუშენების პტოლომეოს მეფესა და სახელიცა მისი ჵქჳან, და არს სამწყსო იერუსალიმის პატრიარხისა, და განვათიეთ მუნ ჟამნი ერთისა თჳსანი, რამეთუ ქრისტიანენი კეთილად შეგჳწყნარებდენ. და იყო მუნ ახლო ქალაქი ნაზარეთი, სადაცა აღზრდილ იყო უფალი და წარვედით ადგილსა მას წმინდასა ლოცჳად, რომელი იყო შორს ვიდრე ჟამისა სავალ. და ახლოდ რა მივიწიენით, გორასა რასმე ზედა იყო სახლი იოაკიმ და ანნასი, რამეთუ ნაქცევნიღა აჩნდეს; რამეთუ მივიწიენით გორასა რასსამე ზედა მაღალსა და მივედით ნაზარეთად საყოფელსა უფლისასა. აქა მწუხრი არაბთა მათ ქრისტიანეთა თანა ვილოცეთ ეკკლესიასა მას, სადა წყარო აღმოდის და ყოვლად-წმინდა ქალწული წყაროსა მისგან რა აღმოივსებდა, ესმა ხმა ანგელოზისა: «გიხაროდენ მიმადლებულო უფალი შენთანა». — მღჳდელნი და ერნი მუნებურნი ჟამისა წირჳად მაწჳჱვდეს და კურნებასა ითხოვდეს ჩემ მიერ, რომელსა მე მიხმდა უღირსსა მათ მიერ შეწევნა, რამეთუ ვითარცა მღჳდელთ-მთავარსა გამიცდიდენ, და არა უწყოდენ უღირსება შინაგანისა ჩემისა, რამეთუ კრთებოდეს ფერხნი ჩემნი სრჳლად ადგილთა მათ წმინდათა და ცოდჳათა მოტევებასა ვევჳოდი უფალსა,

რომელმან არა ღირს-იჩინა ცოდჳლისა თავისა ჩემისა მუნ მისჳლად. და ვიხილეთ საყდარი იგი, სახლი იოსე-ბისა, სადა მსახური საკჳრველებისა გაბრიელ, ქალწულსა ემმანუილისა შობასა უნამდჳლებდა; და სადა მუცელ-ქმნული მჯდომარე იყო სჳეტსა ზედა, თაყუანის-ვცით ადგილსა მას საკჳრველსა, და იყო ახლო კანას გალილეას, სადა წყალი ღჳნოდ შესცვალა უფალმან, და კლდეცა იგი, სადა ურიათა ენებათ, რათამცა გარდააგდეს მას ზედა. და იყო მახლობელ, სადა უფალმან ფერი იცვალა: მთა თაბორი, კლდე მაღალი, წითელი და ზედ მონასტერი. და ოთხი ეკკლესია ნაზარეთს ქართველთაგან არსო აღშენებულიო, რაჟამს ვახტანგ გორგასლანმან დაიპყრა იერუსალიმი. და იყო მუნ მცირედ მოშორებით ზღუა იგი ტიბერიისა, და გზასა ზედა ჯურღმული იგი, რაჟამს ფოტინე დედა-კაცსა სამარიტელსა ზრახჳდა უფალი. და აღვასრულეთ რა ლოცვა ღირსთა მუნ, წარმოვედით. რამეთუ იერუსალიმს მლოცველი მრავალი მივალს, არამედ ნაზარეთს, მლო-ცველი ვერ შევლის გზისა სიშორისათჳს და შიშისათჳს არაბათისა. ინება უფალმან, და ჩუენ, რომელსა არა ვე-ლოდით, უფალი მიგჳძღუა და წარვედით ნაზარეთით.

იყო მუნ ვენახი იგი ნაბოთესი და ათორმეტნი ქვანი, რომელი ელიამან დაჰხნა, და მღუდელნი იგი სიცრუისანი მოსრნა, და მუნ იდგა, შორად ათისა ჟამისა სავალსა, სრა-ნი იროდი მეფისანი, და სახლი, სადა ნათლის-მცემე-ლი შებორკილა იროდიმან და თავი წარჰკუეთა. და მო-ვიწიენით კუალად პტოლემაიდად და იქმნა ნებითა ღუთი-სათა ჩუენ კეთილი და შთავსხედით ნავსა და გამოვლეთ მთა კარმელი, სადგური ილია წინასწარ-მეტყუელისა და კესარია ფილიპესი, სადა უფალი ეტყოდა მოწაფეთა:

რა ჰსთქჳან კაცთა ძისა კაცისა ყოფად. თჳთ წმინდა მარტინიანზე ამა კესარიელისა, რომლისა ხსენება არს ოკე-ბერჳალს 13. და მიერითგან მივიწიენით იოპედ, რომელსა აწ თურქნი იაფად უწოდენ. და იღუმენმან მის მონასტრისა, კეთილად შეგჳწყნარა და ველოდით წარსულად იერუსალიმად; ხოლო იოპეს იყო ვინმე დედაკაცი, რომლისა სახელი ერქუა ტაბითა და იყო მას დღესა შინა დასნეულება და სიკუდილი მისი, ესმა მოწაფეთა პეტრესი, რამეთუ მუნ არს; მიავლინეს მისსა და ლოცვიდეს (საქმ. მოც.). ესე იგი არს, რაჟამს პეტრე მოციქული კორნილიოსმან მოაწჳვა, რათა ტაბითა აღადგინოს მომკუდარი; და კუალად აქავე ყოფასა იოპედ ეჩუენა პეტრეს ზეციდამ ტილო შთამოკიდებული ქუეწარმავალთა და ცხოველითა აღსავსე; და არს ქულბაქად სახლი იგი, სადა პეტრემ მოიხილა და სახლი იგი, სადა ტაბითა აღადგინა, თურქთაგან მოოხრებულ ჰგიეს და წარგჳმდეჳა არაბი თურქი დაზად, სადა იჯდა პორფირი დაზელ ეპისკოპოსი, რომლისა ხსენება მოკალს ოკე-ბერჳალს 26, და კუალად ესე დაზა არს, რაჟამს სამფსონ გმირმან, თუალ-დაბრმობილმან, საჳცტნი წარაქცივნა და უცხო თესლნი მოსრნა. და მოვიწიენით არიმათიად, და აწ რუმლად უწოდენ დილიდიად და მონასტერსა შეგჳწყნარეს და ლუდიად, ახლოს სადა არს საფლავი წმინდისა გიორგისა.

ხოლო აწ ლუდიისათჳს მოხსენება ისმინეთ. რაჟამს ჯუარცმასა უფლისასა ძელსა ზედა უსჯულოდ დამოკიდებულ იყო გუამი უფლისა, და იოსებ მშჳენიერმან გამოითხოვა გუამი უფლისა პილატესგან და გარდამოხსნა ძელისაგან და საფლავსა დასდვა, ამისთჳს

ჰურიანი მტრად აღუდგეს იოსებს, თუ რისათჳს გამოა-თხოვა გუამი მისი. ამის მიზეზისათჳს შეიპყრეს ჰურია-თა და საპყრობილესა შეაყენეს. ხოლო შემდგომად აღ-დგომისა, საპყრობილესა მას შინა ნათელი გამოუბრწყინ-და, და უფალი ეჩუენა, და მშჳდობა მისცა, და ეტყოდა ვითარმედ, პეტრეს უსარწმუნოეს იყავ ჩემდამო, მოვედ რათა აღმოგიყვანო საპყრობილით და შეიძრა ადგილი იგი, და ორნივე გამოვიდნენ, და ამისთჳს იოსებ იტყო-და, ვითარმედ მკუდარნი აღდგომილნი თჳთ თუალითა ვიხილეთ და ზრახუა-ვყავ მათ-თანა. ამისა შემდგომად იოსებისა სახლად თჳსად მისულსა რა ჰსცნეს, სელევკოს და აბიბოს მე გამალიელისა, ნიკოდიმოს და ბალადიოს მისთჳს ნუგეშად და სახილუელად მისრულ-იყვნეს. მა-შინ მუნ გამობრწყინდა ნათელი გამოუთქმელი და გურქუა მშჳდობაო, და ჩუენ ზე ვერ აღვემართენით გამოუთქმე-ლისაგან ბრწყინვალებისა. ხოლო უფალმან თჳთოეულსა თავსა ზედა დაგუდუა და გუეტყოდა, რასათჳს ესრეთ ურუცელ იქმნენით და შეძრწუნდით; ანუ არა მამამან მომავლინა მე, და შემძლებელ-ხართ სახელითა მისითა ქმნად და ჰსთხოვეთ მამასა ჩემსა ნიჭნი სულისა წმინ-დისანი და აღივსნეთ თქუენ; ხოლო ჩუენ ვარქუთ: უფა-ლო, რა არს სული წმინდა ანუ მადლი მისი? გურქუა ჩუენ: ამინ გეტყჳ თქუენ, უკეთუ არა მიიღოთ სული წმინდა, ვერ იქმნეთ მე ნათლისა. ხოლო ჩემთანა ნიკოდიმს ეტყ-ოდა: უკეთუ არა იშუნეთ წყლისაგან და სულისა, ვერ შეხჳდეთ სასუფეველსა და აწცა ვარქუთ ჩუენ: აწ უკუე მოგუეც ჩუენ სული წმინდა. მაშინ შთაგუბერა ჩუენ უფალმან იესო ქრისტემან და გურქუა ჩუენ: მიიღეთ სუ-ლი წმინდა და აღივსენით ჩუენ სულისა წმინდისა მად-

ლითა და გჳეტყოდა ჩჳენ უფალი, ვითარმედ ლუდიასა შინა წარვედით და ახარეთ აღდგომა ჩემი და წარვიდა უფალი ჩჳენგან. «იქცეოდა რა პეტრე ყოველთა მათ ადგილთა, შთავიდა წმინდათა მათცა, რომელნი მკჳდრ-იყჳნეს ლუდიას და ჰპოვა მუნ კაცი, რომელსა ერქჳა ენეა, რვა წლითგან ქჳეწმდებარე:» (76) და აღვჰსდევით და მივედით ლუდიას და უქადაგეთ სიტყჳა ჭეშმარიტე-ბისა და მოიქცეს და ნათელ-იღეს და აღაშენეს ეკკლე-სია და აწჳეს იერუსალიმით პეტრე, თავი მოციქულთა, და მოვიდა ლუდიას და შეჰსწირა მსხჳერპლი საიდუმლოსა და აკურთხეს ეკკლესია და ხელი დაასხა ენეას ეპის-კოპოსად. ხოლო ურიათა ჰსცნეს რა ესე, შეიპყრნეს იგინი და ჰგჳემნეს და ეკკლესია მიუღეს. არამედ მაშინ რომნი მთავრობდენ მუნ, და მიუღეს მათ ეკკლესია ჰუ-რიათა, დაბეჭდეს და იტყოდეს: ორმეოცთა დღეთა არა განეღოს კარი საყდრისა ამის, და ვისიცა სასწაული ი-ჰოვოს მუნ, ურიათა ანუ ქრისტიანეთა, მათ მიეცეს. ხოლო ენეა შეწუხებულ იყო ამისთჳს და მოვიდა იერუ-სალიმად ვედრებად დედისა უფლისა ამათთჳს. ხოლო დედა უფლისა ეტყოდა: ნუ გეშინინ, რამეთუ მემან და ღმერთმან ჩემმან სასწაულად სახე ჩემი გამოსახოს მუნ. ხოლო შემდგომად ორმეოცთა დღეთასა, აღიხუნეს კლი-ტენი კარისა მისგან და ურიანი შინა არა შევიდეს, ხო-ლო მთავარი რომთა შევიდა შინა და იხილა დედა იესო-სი გამოსახული და ეწერა ზედა, ვითარმედ «დედა უფ-ლისა». ამისთჳს მისცეს კლიტე ეკკლესიისა ქრისტიანეთა მათ. ვინაცა შემდგომად მრავალთა ჟამთა მეფე უსჯულო

---

(76) საქმე მოც. თავი 9. მუხ. 33. პ. ი.

დიოკლიტიანე მეფე იქმნა, და ზაფხულს ნიკომიდიის და კესარიის დაათივის დღენი, და ზამთრის იერუსალიმს და პალესტინეს, და მჴედართ-მთავარი სტრატილატი სამეფოსა მისისა, ვითარცა ჩუეულება იყო, თანაჰყუებოდა. და მოვიდა რა დიოკლიტიანე იერუსალიმად დაზამთრებად, სტრატილატი იგი მივიდა ლუდიას და იქორწინა მუნ და იშუა მათგან წმინდა მოწამე გიორგი დჲაწლით-შემოსილი. ხოლო აღიზარდა რა გიორგი, მონაცვალე იქმნა ადგილსა მამისა თჳსისა. არამედ ჭეშმარიტით სარწმუნოებითა ქრისტიანეთა იქცეოდა, და ვინადგან ჰსცნა ესე დიოკლიტიანემ, მრავლითა ლიქნითა ხელ-ჰყო ცთუნებასა მისი და ვერ-უძლო. და ბრძანა უწყალონი სატანჯველი და სიკჳდილი მისი. მაშინ ახოვანი გიორგი მსახურსა თჳსსა პარვიკარპოზს ბეჭედსა თჳსსა მისცემს, და ეტყჳს: ვიცი რამეთუ დიოკლიტიანეს ეგულების წამება და სიკჳდილი ჩემი, ხოლო შენ ბეჭედი ესე ჩემი განავაჭრე და გუამი ჩემი წარიღე და დამარხე ლუდიას. და ესრეთ იქმნა და თჳთო-სახეთა სატანჯველთა შემდგომად, თავი წარჰკუეთეს და წმინდა იგი თავი მისი მოიღო და დამარხა დჱლაივერიმან ლუდიას ნოემბრის 3, და კუალად სწორსა მისსა, ილორის მონასტერსა წმინდისა გიორგისასა სასწაულთა მათთჳს, რომელნი იქმნებიან წლითი-წლად (77), დღესასწაულობა განაჩინეს.

---

(77) რამეთუ კაცთა ვიეთმე უმეცართა დღესასწაულსა წმინდისა გიორგისასა, ჰსწორზედ სასწაულთაცა ჩუენებას უარ-ჰყოფს. რამეთუ ნამეტანი დღესასწაული არს დღე ესე ქართველთა, სიყუარულისათჳს და სასოებისა მისისა. ვითარცა რუსნი მასსა მიცვალებასა წმინდის ნიკოლოზისასა დღესასწაულობენ, რომელი ჩუენ არა ვუწყით. ტიმოთე.

ხოლო აწ პირჳელსავე სიტყჳასა მივიდეთ. რამეთუ რომლის ყოვასა ჩჳენსა, შემოჰკრბენ თურქნი და მთავარნი არაბთანი, მცჳელნი გზისანი: იყო შიში ფრიადი გზათა შორის და წარვემართენით გზასა იერუსალიმად მიმყჳანებელსა მრავალნი სულნი. და იყო დიდი სატანჯჳელი არაბთაგან, რამეთუ მას წელსა ფაშა თურქთა არა იყო მჴდომი, და ამისთჳს ლაღობდნენ არაბნი. რამეთუ გზათა ზედა არაბნი ურიცხჳნი ჩამომდგარ-იყჳნეს და ეპყრათ კჳცროხი ლურსმანთა მიერ მოსხმულნი რკინითა და ჰსცემდეს ქრისტიანეთა; და იყო ზახილი და

ილორისა წმინდისა გიორგისა დღესასწაულობა 10 ნოემბერს უპყრიეს მხოლოდ ქართჳელთა ეკკლესიასა. არცა ბერძენთა, არცა რუსთა და არცა სხჳათა მართლ-მადიდებლობისა შედეგილეთა ქრისტიანეთა არა აქუსთ დღესასწაული ესე, რომელისა მიზეზისათჳს მჳელადვე ნოემბრისა თთჳსა ეწოდა ქართჳელთაგან გიორგობის-თთჳე.

სამ-თთჳეწმა, დაბეჭდილსა ქ. ტფილისს 1791 წელსა მეფის ირაკლის II ჟამსა, გჳერდზედ 295 ჰსწერია ესე:
« აპრილის 23 აღესრულების დღესასწაულსა წმინდისა გიორ-
« გისსა, ვინადგან მას დღესა სრულ-ჰყო ღუაწლი წამებისა
« თჳსისა. ხოლო ნოემბერსა 3 განახლება არს ტაძრისა მი-
« სისა, სადა დაიდუა მრავალ-მოღუაწე წმინდა გუამი მისი და
« ლიტონად გარდაიცემის ოჳნიერ სადიდებელისა და სასარგე-
« ბისა. ხოლო აპრილსა 23 ბრწყინვალედ დღესასწაულობს
« წმინდა ეკკლესია ბერძენთა და რუსთა: მრავალ-გზის იქმნე-
« ბის თჳთ ბრწყინვალესა ქრისტეს აღდგომისა და ბრწყინვა-
« ლესა კჳრიასა, რომელსაცა დღესა ანუ თუ დიდსა პარასკევსა
« და შაბათსა დაემთხჳოს, აღესრულების, ვითარცა წმინ-
« დისა ხარებისა. ხოლო სხჳათა დღეთა საეკკლესიოდ განწე-
« სებული დღესასწაული წმინდისა გიორგისა ვერ სადა ვჰპო-
« ვეთ, არცა ბერძნისა და არცა რუსისა წერილსა შინა, ვითარ
« ჩუენ ქართველნი ვდღესასწაულობთ ნოემბერს 10 და სხჳასა

ვაებს და ჰსთხოვდენ საფასეთა. არამედ დამბადებელმან, რომელმანცა სიკუდილი დაითმინა და ჯუარცმა ჩუენთჳს თავს-იდვა; და ადგილნი იგი ჯუარცმისა და დაფლჳსა მისისანი ქუეყანასა ზედა იხილვების, მისდა მიმავალთა თაყუანის-ცემად სატანჯუელთა სახელისა მისისათჳს, სა-ხარულევან ჰყო და საწად სარწმუნოებით და სურვილით მიმავალთათჳს. და მივედით სოფელსა ემმაოსს, სადა იგი უფალი ლუკას და კლეოპას სწორად მიმავალთა გამოეცხა-და და მათ თანა ზრახვა ჰყო, და მიზეზ-ჰყო მათგან წარსულა. ხოლო იგინი ეტყოდეს, მწუხრ-არს და მიდრე-

« და სხუასა ადგილსა, სხუასა და სხუათა დღეთა: შემდგომად « აღუსებისა ყოველთა კჳრათა ვიდრე ყოველთა წმიდათა კჳ- « რამდე; რომელსამე ქამოუთად უწოდენ, რომელსამე კალა- « ობნად, რომელსამე ზღუდრად. თჳთ საუფლოსა დღესა ამაღ- « ლებისასა თელეთობად სახელს-ჰსდებენ. მე ესრეთ ვჰგონებ: « ესე არცა ერთი სათნო ღუთისა იყოს, არცა დიდის მო- « წამისა გიორგისა, არამედ ყოველი მოპოვნებული და საეშ- « მაკო. აწ რომელსა ენებოს დიდებულისა მოწამისა სათნო- « მსახურება, მოძღვრება და სულიერისა დღესასწაულისა მისისა « აღსრულება, აპრილსა 23 და ნოემბერსა 3 აღასრულონ, ვი- « თარცა წერილ-არს თჳსითა წესითა. »

ვჰგონებ ესე სიტყუანი იყუნეს კათოლიკოზის ანტონის პირუელისა, რომელსაცა ჰსურდა შეთანხმება ქართუელთა ეკკლესიისა ჩუეულებათა ბერძენთა დედა-ეკკლესიისა, მიუხე-დველად იმა ყოველ-ჟამითისა ჰაზრისა, რომელ თჳთოეულსა კერძოდ მართლ-მადიდებელსა ეკკლესიასა დაუბრკოლებლად აქუნან საკუთარნი დღესასწაულნი მოსახსენებლად დიდთა შემ-ოხუევათა. ესრეთ რუსთა ეკკლესიასა აქუს დღესასწაულობა საფარუელისა ყოვლად-წმიდისა ღუთის-მშობელისა 1 ოკ-დომბერს და დღესასწაული წმიდისა ნიკოლოზისა 9 მაისს, რომელნიცა არა აქუსთ დღესცა ბერძენთა.

კილო-არს დღე ესე: დაადგერ ჩუენთანა და მოიღო პური და განსტეხა; ხოლო მათ განეხუნეს თუალნი მათნი და იცნეს უფალი, არამედ თავადი განეშორა მათგან. არს ეკკლესია მას ადგილსა დიდი და გამოვედით მიერ და წარმოვედით, რამეთუ სამოც უტევან შორს იყო იერუსალიმი, და ვლეთ აღმართი ადგილი ქჳანი, და გამოჰსჩნდა გორასა რასმე დიდსა მოგუერდებით იერუსალიმი, ქალაქი მეუფისა დიდისა, შენებულება ციხეთა მლირი, და ტაძარი სოლომონისი, მჰსგავსი ცისაგან გამოკრთომილისა, ფერადი მჰსგავსი ირისესა, განსაცჳფრებელი მხედუელთა; და კუალად მახლობელ მისსა წმინდა ტაძარი, რომელსა უფლად-წმინდა დაემკჳდრა და ტაძრად აღიყუანეს. იერუსალიმი შენებულ-არს, ვითარცა ქალაქი და საყოფელნი მისნი მისთანა, ვითარცა ჰსთქუა წინასწარ-მეტყუელმან. და მივიწიენით და შევვლეთ კარი და მივედით. რომელთა იგი მრქუეს, ვითარმედ გზათა უფლისათა შევიდეთ: მრავლითა სიხარულითა აღვივსე და ვერჩდი მათ, და გალობათა და ლოცუათა შევჰსწირევდი კათოლიკე და სამოციქულო ეკკლესიასა და სრასა იერუსალიმისასა, და მოგუეგებნენ ეპიტროპე და სხუანი გამგენი ეკკლესიისანი, და ხუალისად წარგუმძღუნენ და

ესრეთ არა არს საიჭუო, რომელ პატივად რომელთამე ძუელად სასწაულთა საქართუელოსა შინა, ანუ ენკენიობისათჳს და განახლებისათჳს ტაძრისა ილორს, სახელსა ზედა დიდისა მოწამისა გიორგისა, დაჰსდუეს დღესასწაულობა ნოემბრის 10. — მაშასადამე არა რაჲ არს დასაწუნებელ და განსაკიცხუელ დღესასწაულობა მისი დღესა ამას მართლ-მადიდებელთაგან ქრისტიანეთა წმინდისა ქართუელთა ეკკლესიისა.

პ. ი.

მიგჳყჳანეს ადგილსა მას, სადა მარიამ მა გდანინელმან იხილა უფალი იესუ და ეწადა ამბორებად ფერხთა, და უფალი ეტყოდა: მარიამ ნუ შემომეხები, რამეთუ არღა აღსრულ-ვარ მამისა ჩემისა; და ზედა ახლო ეკლესია წმინდისა იაკობ მოციქულისა ძმისა უფლისა და პირჳელისა მღდელ-მთავრისა. და აწ სამპატრიარხო ეკლესია იგი არს. და მივედით მუნვე მონასტერსა აბრაამისსა, სადა ისაკის შეწირჳა ენება, რომელიცა აბაშიძეს გიორგის აღუშენებია დაქცეული, და თაყჳანის-ვეცით ადგილსა მას, და მიერით მიგჳყჳანეს დიდსა მას კარსა აღდგომისა ქრისტესსა და საფლავისასა. განვიცადეთ დიდი ეკლესია, მაღალი, გუმბათიანი წესისაებრ ეკლესიათასა, და მეორე თავი მორღუწული გუმბათისავით აღმართული, ქრისტეს საფლავისა ასწორივ, და მირსა ორი კარის ბჭე. ერთი იგი არს, რომელსა მარიამ მეგჳპტელი ვერ შევიდა და მეორე სხუა. და შევედით დიდსა მას ეკლესიასა, და მივიწიენით საფლავსა უფლისასა, და ვიშიშოდი, თუ ვითარ უკადრისითა სულითა და უღირსითა ბაგითა შევკადრო შესულად ცოდჳლთაგან შეუვალსა მას ადგილსა, და მომეხსენებოდეს ცოდჳანი ჩემნი. გარნა ხელ-ვჰყავ კადნიერად შესულად და მუხლნი დავიდგენ და პირი წმინდათა საფლავთა დამდები მოწყალებისა მთხოვნელი, გლახაკითა და მოწლითა ხმითა ცოდჳათაგან ხსნასა ვეაჯოდი, და ვიტყოდი: გუნდნი ანგელოზთანი განკჳრდეს, რაჟამს იხილეს მკუდართა-თანა შერაცხილი; და იხილეთ და განიცადეთ საფლავი ქრისტეს ღმრთისა ჩუენისა. და მცირესა მას ტაძარსა საფლავისასა, მრავალი კანდელი აღნთებული ელვარედ ეკიდნეს, ვითა სიმხურვალე შესწჳდა კაცთა. და გამოვედ და ვიხილე ადგილი,

სადა ჯუარიდამ გარდამოჴსნეს და მუნ დაჰმარხეს და წარგრაგნეს. და მიჴედით დიდსა მას კათოლიკე ეკკლესიასა და ვიტყოდი ფსალმუნსა: ვიხარე, რომელთა მრქუეს მე სახლსა უფლისასა შევიდეთ; დადგრომილ იყვნეს ფერხნი ჩუენნი იერუსალიმს. და აღველ მუნვე გოლგოთად, სისხლითა იესო ქრისტესითა დალტობილსა მას ადგილსა მრავლისათჳს სულ-გრძელებისა, და კაცთა მოყუარებისა მისისა. რამეთუ მე ცოდვილსა ვითარ არა შემეწყდა პირი უღირსი და ხელი შებღალული, წმინდათა მათ ადგილთა მოხუცვად. რამეთუ კლდე იგი განპებული იხილვების და, ჯუარი ამაღლებული; და ზედ სახე ქრისტესი, მელნა დამოკიდებული, სისხლითა შესუარული უცხოდ განიცდებოდა. მართალი თვით, მოწყალებისათჳს კაცთა ცოდვილთაგან სიმართლისათჳს ჯუარცმული მუნ რა იხილვების, ვისი გული იყოს მადონიერისა, რომელი არა ჰსტიროდეს. და მუნ პატრიარქისა ტახტისა სამვერხესა ქუაზედ ეწერა ქართულად: მეფემან ქართველთა და კახთამან ლეონ წარმოავლინა ფოაკიმ ჯუარის-მამა საფასითა, და საფლავი ქრისტესი დაქცეული და გოლგოთა მან ააშენაო. მას აქეთ წარსრულან წელნი 222 აქამომდე: და ვმადლობდი, ჩემ უღირსისათჳს მუნ მიწევნასა, უფალსა და თაყუანის-ცემისათჳს მუნ, და ვიტყოდი ფსალმუნსა ამასა: «არა ვეც ძილი თუალთა ჩემთა და რული წამთა ჩემთა და განსუენება ხორცთა ჩემთა, ვიდრემდის ვჰპოვო მე ადგილი უფლისა და საყოფელი ღუთისა იაკობისა, და გაქებდე იერუსალიმ, უგალობდე ღმერთსა შენსა სიონ».

და ვიხილეთ ადგილი იგი და ეკკლესია, სადა დედოფალმან ელენე ჯუარი ჰპოვა, და სადა მოაბეს სუცესა

უფალი და ჰსცემდეს და სხუანი მრავალნი ადგილნი წმინდანი. ანუ ვითარ მალ-მეძჳს თჳთოეულად აღწერად და იერუსალიმისათჳს შესხმად, და თუ ვითარ ჴელითა მტკიცითა და მკლავითა მაღლითა ღჲთისათა აღეშენა და ანუ ახლისა ქრისტესა განხორციელებისა და ჯუარცმისა, თუ ვითარ საკჳრველად განიცდებოდა. თუცა ივრიად რიტორება აღუწმასხრო და ანუ ჯურ-რჩეულებო-თა ენა ენისადმი აღმეგოს, ეგრეცა ვითარ მეძლო ჯუროვა-ნი აღწერა საიდუმლოთა მათ შინა ქმნილთა. არამედ სუ-ლისა მესთა ენათა მოქცევანი, კნინ თქმულება ესე ჩემ-მიერ ერმაულად იმწუწრვალენ პირუწლიდგან შეჭებულე-ბა ქრწყანისა მის გულის-სათქმელისა, საბაოთის თითოთა განრჩეული და აღმკული ხუროებადი ესე ხურო მოძ-ღურისა და შემოქმედისა მიერ, ვითარცა ჰსთქუა დავით: გამოირჩია უფალმან სიონი სამკჳდრებელად თჳსად. წე ჭეშმარიტად სერუვიმთა ზედა მჯდომარემან მეუფემან და უფალმან ძალთამან, რომელმანცა აღაშენა ზღუდენი იერუსალიმისანი სახლად საბაოთისა და წმინდათა წმინ-დათა სახლი იგი სოლომონებრივი და ტაძარი სამეუფო-მელითა თუ განცხადდა, თუ ვითარ სიბრძნითა დაფუძნე-ბულობა მისი მის უცნოსაგან წარმოინერგნეს და ქმნუ-ლება საკჳრწლებისა ამისი მისუქმნოსამდე, აღამკჳდგე; ანუ ვითარ ქართულადმდე ამისთჳს ვსიბრძნის-მეტყუე-ლოთ კნინ-მოუბარ ენითა ჩუწნითა. არამედ უსწრაფ ჩემ-და ესე, რათა დავითებრივი ხმანი მიუმუსიკნეთ ზედა ქა-ლაქსა ამას წმინდასა იერუსალიმსა, ქალაქსა მისსა. და ანუ თუმცა ეკმაება შესხმა ფილსიკურთა ხმათამი შკოლი-სა ებნათამი, დაბერუა ათთა ნამღჳლისათა ნამკთა მესთა ზე ქებათა აღტკრფუა მისი, და ღჲთის-მეტყუე-

ლებითაცა ნაშთამე ჰო კნად მათ შორისა სახლისა ღ̃თისა იერუსალიმისათჳს, აწ უკ̃ჱ ანუ უკ̃ჱ-არს მეა ამისთჳს თნე-ბაჲ. — ისმინეთ ამის არსებისათჳს (78).

1. ა რ ს ე ბ ა მ ა ნ და მიზეზმან ზესთა გონიერისა არსებისამან, რომლისა იგივეობს უმრავ. ამან მაუკ̃და-ვებელითა ვნებითა, და ზენივთთა ზავებითა რომილთა ქა-ლაქი ესე აარსა და იზიარა არსებამან უცხომან. არსე-ბითი ესე და ნივთიერებრივი შენება და დიდად ზიარ დიდებულისა თჳსისა ჴურ, რომლისადმი სოლომონცა ის-იბრძნა წინა-მჭჳრობაჲ ესე, და ვინაჴად ადონაისა ამკო-ვითარმედ ადჳმსთოთ ვენახთა. უკეთუ ადუ̃ავნა ვენახი, ადუ̃ავდეს თუ ხილნი, ადუ̃ავდეს თუ ვარდნი, მუნ მიგ-ცნე შენ მუმუნი ჩემნი, მან გამოჴსცეს სუნნელებაჲ და ვინ არს რომელი აღმოიჭჳრჳს, ვითარცა ცისკარი. სადა კიდობანი მედაბირით და კანთორიდმი, თვიცარნი, კ̃ჱრ-ობი და მანანა არსებითნი, ნივთნი და ქ̃ანიცა ათორნი, სამარავდე და ზმური და ტრაპეზით განდგმულ უსაშუა-ლოდ და განწმედილებ იჩინებოდეს.

2. რ ა ო დ ე ნ არა თუ განწ̃ალებით, არამედ შერ-წყმით, არამედ განუსაზღ̃რებელობისა გარდასრულებითა რაჲთამე ზესთა აღმატებული უოვლისა საზომისა და რიც-ხჳსა ვითარ იგი ვიტყჳთ, ვითარმედ მრავალ-არს მოწ-ყალება ღ̃თისა, დიდ არს საიდუმლო სიტყჳსა ღ̃თისა, განგებულებისა ღ̃თისათჳს მივიღებთ; ეგრეთ̃ჱ სოფელსა

(78) ესრეთისა ქებისა შესხმა, ათთა კატიღორიისა ხმათა ზედა დაქსული, ჩ̃ჱულებად აქ̃ნდათ ძ̃ჱლთაცა სხოლასტი-კისა ჟამთა მწერალთა ესრეთსავე მწერლობისა გ̃არსა ხმა-რობდენ ქართ̃ჱლნი მიწერ-მოწერისა წერილთაცა შინა.

პ. ი.

შინა რაოდენ აღმატებული ყოვლისავე საზომისა ქება-თასა, და მრავალ-არს საიდუმლონი ძუელნი და ახალნი ქმნილნი იერუსალიმს, რომელთა არა არს რიცხჳთა შე-მოღება.

3. რ ა ჲ ს ა მ ი მ ა რ თ არიან სახელ-მოდგამისა ხმი-სებრ, ვითარმედ ზე წმინდა იგი იერუსალიმი საყდარი მეუფისა დიდისა უნივთოებისა, ხოლო ესე ნივთიერები-თა თქმულებრ ქალაქი მეუფისა დიდისა არს ვითარცა მცირე დიდისა მიმართ, ვითარცა მონა და მეფე.

4. ვ ი თ ა რ დიდებულებითა წინასწარ-მეტყუელთა და მამათ-მთავართა მშობი, მცხები მარავანდთა ტაძრისა სამღუდელოსა ძუელისა და ახლისა მქონე ზეუვითარო-სათჳს, აწ იესუ ივითარა სახელ-მოდგამად.

5. ს ა დ ა ანუ არს ყოველსავე აღავსებსა და ყოველ-ნივე მას შინა, არამედ სამღთოოსათჳს. ხოლო ამისთჳს ანუ არს აზიასა ქუეყანასა პალესტინესა საშუალ-ქუე-ყანისა მოსეს სიტყჳს ადგილსა მუნ ხედვიდეთო, ცხო-ვრებასა თქუენსა წინაშე თქუენსა დამოკიდებულსა და ვერგულის-ხმა ჰყოთ.

6. ო დ ე ს ო ბ ა არა არს მაღლისათჳს პირუელ საუ-კუნეთა და ყოველსა ჟამსა. ხოლო ესე ხელითა მტკიცე-თა ისრაელთა რა შემოიყუანდა და ზღუდენი იერიქოს-ნი შეიმუსრვოდეს, მას ჟამად ზღუდენი იერუსალიმ-ისანი აღშენდებოდეს.

7. მ დ ე ბ ა რ ე ო ბ ა მაღლისათჳს არა არს ამისი მოდება, არამედ მდებარედ არს იერუსალიმი შუა მთისა ზეთის-ხილთასა და ქუაბსა ბარუქისასა დაემინა.

8. მ ქ ო ნ ე ბ ე ლ არს უფალი ყოვლისავე არსისა ხილულთა და უხილავთა, ხოლო ესე მქონე-არს საოფლავისა

ცხოველს-მყოფელისა საშკურებელისა სისხლითა მეუფე-სათა ცხებული გოლგოთა, წმინდა სიონი. ვითარმედ არ-ქუთ ასულთა სიონისათა: აჰა მეუფე შენი მოვალს მშჳდი.

9. ქმნა მოქმედისათჳს, ვითარცა ყოვლისა-მპყრო-ბელი და ჰქმნა იერუსალიმმან აღზრდა ყოვლისა და ხორ-ცითა იშოვა მხოლოდ-შობილი, შემოქმედი შექმნილთა შორის, აქუს სასწაულებს, ქმნილებას მათ შორის.

10. ვნება. უვნებელისათჳს აქა ვნებისა თავს-დებას და შეატყალებს კუთილისა მის სორექისა, სავენახოსა მის წინა-უკმო, რაჲსამე უფალი იტყოდა: იერუსალიმ, იერუ-სალიმ, რომელმან მოსწყჳდე და ქვა დაჰკრიბენ მივლი-ნებულთა შენდა და სახლი და სავენახე საყუარელისა ღმრთისა მრავალთა ვნებათა მოქმედად გამოჩნდა, ვი-თარცა ჰსთქუა უფალმან: რა უყო სავენახოსა ჩემსა; მო-ვარღჳო ზღუდე მისი და იყოს დასატკეცებელ; რამეთუ ველოდი, რათამცა ჰყო ყურძენი, ხოლო მან ჰყო კურო-თავი. დახსნად მის მოსრულისა მკჳდრისა, რომლისა ზედა იწრაზა, ესე არს მკჳდრი, მოვედით და მოვჰკლათ იგი და ჩუენდა იყოს სამკჳდრებელი: მოჰკლეს სიტყუა და მე ღმრთისა ხორცითა და ჯუარის-მყოფელ მისსა იქ-მნეს. ამისთჳსცა დაუტევა სახლი ისრაილისა ოხრად და წარსატკეცებლად, ვითარცა თჳთ იტყოდა.

ესენი თჳთ მეცა ვიხილენ ვნებათა მათ ადგილნი, და სადა იგი მტილსა გარე ილოცვიდა, და მოციქულნი ურწმუნონი მძინარე იყვნეს, სადა მტილი-არს და ხევი ნაძოვანი, და ადგილი იგი შეპყრობისა მისისა, სადა ჰსცემდეს, და პირქუშ სასჯელისაგან დაეცემოდა, და სადა პილატესა წარადგინეს, და გამოჰყუანდათ რა, დასწყრეს თავსა და ჰსცემდეს სადა იგი დედა სასურჳლისა მისა

შეჰყურობდა და მტარჳალთა მათ მისთჳს ცრემლით შევე-დრებოდა, და იგინი განამებდეს, სადა მჯდომარე ჰსტი-როდა მშობელი სამღჳთოჲსა საწმისისა და სახლი ანნასი და კაიაფასი, და შოლტით საცემსა მას ადგილსა მოვი-ხილჳდით. რამეთუ ვისი გული იყოს ქჳსა და სული ან-დამატის და არა ჰსტიროდეს, სადა ჯუარს აცუეს და კლდე იგი განპებული ([79]), სადა წარგრაგნიდეს და სადა დაიდუა უფალი.

ხოლო, რამეთუ არა ვინ მეცნიერ იყო მას ჟამად თჳ-თოეულად, თუ რაოდენი სატანჯუელი მიაყურეს უფალსა და არცა წერით ვინმე გარდამოსცა. არამედ წმინდა ელი-საბედ ღირსი საკჳრველთ-მოქმედი, რომლისა ხსენება არს აპრილის 24-სა, ([80]), ამისთჳს შევედრებოდა უფალ-სა, რათა გამოუცხადოს სატანჯუელი თჳსი. ხოლო შემ-დგომად მრავლისა ვედრებისა, ეჩუენა უფალი და ეტყო-და ვნებათათჳს: ვინადგან ესოდენ დაჰშუერ და მევედრე-ბოდი, სიყუარულისათჳს ჩემისა, ვნებათა ჩემთათჳს გამო-გიცხადო.

([79]) რამეთუ ორნი საფლავნი არიან ქრისტესნი. ერთი მტილო-სა, გამოკუეთილი კლდისაგან, სადა არა ვინ დადებულ-იყო. მუნ რა დაჰსდუეს უფალი, ანნამ და კაიაფამ აღიღეს მუნით და მცუელთა მიჰსცნეს და სხუასა ადგილსა დაჰსდუეს და მუნ აღ-ჰსდგა უფალი. ტიმოთე.

([80]) არ ვიცი, რომლისა მიზეზისათჳს არა მოუხსენებიათ საკჳრველთ-მოქმედი ელისაბედ ახლად დაბეჭდილთა ქართულ-თა ჟამნთა შინა. რუსთა და ბერძენთა ეკლესიისა ჟამნში იპო-ება იგი მოხსენებულ, ვითარცა იპოებოდა ჟამნთა შინა ქარ-თულთა ძუელთა, ვითა აცხადებს თჳთ ტიმოთე.

რამეთუ მტილსა მას ზეთის-ხილთასა ოდეს შემიპყრეს მცეს მე პირსა მჯიღი 122.

ყურილის-ცემა მომიპყრეს 30.

მტილით ვიდრე ანნას სახლადმდე დავეცი შჳდ-გზის და იგინი აღმადგინებდეს ქჳჱყანით: 7.

მცეს თავსა და მკერდსა კჳჱრთხი 205.

შემდგომად კისერსა და წელსა მჯიღით 22.

კჳალად კისერსა და წელსა მჯიღით 8.

თოკი მომაბეს მკლავთა და მათრიეს,

მაგლიჯეს თმა თავისა ჩემისა

ხმა-ჭვყაკ სულისა მიცემადმდე 38 გზის.

პირქჳჱ მათრიეს 105 გზის.

სჳჱტსა რა დამაბეს, მცეს შოლტითა 32 გზის.

და კჳჱრთხითა მცეს 6665 გზის

ამა წყლულებაზედ მცეს მე ლელწმითა 1 გზის.

ეკლისა ხურთითა მცეს 22 გზის.

მრავალ-გზის დამადგეს გჳრგჳნი ეკლისა.

შემდგომად კჳალად მცეს კჳჱრთხითა.

მერმე სამი ლელწამი მცეს.

მნერწყჳჱს პირსა 22 გზის.

მხედარნი შეკრებულ იყჳნეს ჩემთჳს 508.

მსახურნი იყჳნეს 303.

რომელთა შემიპყრეს და შემკრეს იყჳნეს ხუთნი 5.

სისხლი ჩემი დასწჳდა შჳდ-ჯერ ასი ათას ერთ-ჯერ ათი ათას ხუთ-გზის 710,005.

ვის არა უკჳრდეს მეუფისაგან გსოდერთა სატან-ჯჳჱლთა თავს-დება, ვინ არა სძრწოდეს და ვინ არა განკჳრდეს ?

ამათ სატანჯველთა ადგილი ვიხილეთ და უღირსითა ოვერხითა ვსტკებნილი, და ადგილთა მათ საკჳრჱლთა და უცნაურთა და საკჳრჱლ-მოქმედთა ხილჳსათჳს უფალსა მადლობასა შევწირჳდი. მას მხოლოსა მადლობა, რომელმან ღირს-მყო მე ხილჳად მათდა. მისსა დიდება ამინ (*).

(*) წმინდა ელისაბედ, ხიყრმითგან ქალწულებასა შინა აღზრდილი, შევიდა დედათა მონასტერსა და ქსოდენისა ღუაწლითა და მარხვთა განატარებდა ცხოვრებასა, რომელ შეახმენ მას კნინღა ჴორცნი. საზრდელად აქუნდა პური მცირეჲ და მდელონი; ღჳნო და ზეთი არა უხმევის არა-ოდეს; იმარხვიდა ორმეოცსა დღესა, ვითარცა წინასწარ-მეტყუელი მოსე; შუაღამე ლოცუად აღდგენილი განათლებოდა მარადის ზეცისა ნათლითა; მოხუცებისა წელთა დაიდგინა განმგედ დედათა მონასტრისა და იქმოდა სასწაულთა; ლოცჳთა მოჰკლა გუელი მძჳნჱარე; განჰკურნა დედაკაცი მრავალ-წელ გუემული სისხლისა დინებითა; განდევნიდა სულთა ბოროტთა კაცთაგან, მათ მიერ შეპყრობილთა. — შემდგომად სიკუდილისაცა იქმოდა სასწაულთა. სნეულნი შეხებითა საფლავისა მისისა, მიიღებდენ კურნებათა, ბრმანი მოღებითა სამკურნალოდ მტუერისა საფლავისაგან მისისა მიიღებდენ ხედუასა და სხუათაცა მრავალთა იქმოდა სასწაულთა.

გერა ვჰპოვე ოდესობა ცხოვრებისა მისისა, ვერცა ბერძულსა, ვერცა რუსულსა მამათ-ცხოვრებათა შინა.

პ. ი.

უკეთუ გენებოს ცნობად, თუ ქართჳელნი ვითარ იპყრობენ იერუსალიმს, ესრეთ ვჰპოვებნით მუნ წერილთა შინა.

რამეთუ პირველ ქრისტიანე ჰქმნილი მეფე საქართჳელოჲსა მირიან ხოსროიანი, ნინოს მიერ წარმოვლენილ-არს; მეფე კონსტანტინე უხილავს და იერუსალიმად მისრულ-არს, და ჯჳარის მონასტრის ადგილი მას უშოვნია. რამეთუ ესე არს ადგილი იგი, სადა ლოთმან სამი ხე: სარო, ფიჭჳ და ნაძჳ, დარგო სასწაულად, უკეთუ მიეტეოს ცოდჳა იგი და სამივე ერთ-ხე დიდი აღმოხდა. ამისა შემდგომად მოჰსჭრა იგი სოლომონმან ტაძრის შენებასა, არამედ უქმად გამოჰსჩნდა სახმარებად იგი მისი, მუნ და მდებარე იყო საჯდომელად კაცთა გარე. ხოლო ჯჳარცმასა უფლისასა განგებითა ზენაჲთა მას ზედა აცჳეს უფალი; რამეთუ მონაკჳეთისა მის ხის მორი ქჳეშე წმინდის ტრაპეზისა დღესამომდე ჰსჩანს. ხოლო ამისა შემდგომად სულიერი ვინმე მონა შავთელი სახელით პროხორე [81] მონასტერსა და ლავრასა წმინდისა საბასსა მისრულ-არს და დაყუდებულა მუნ; და მეფესა საქართჳელოსასა ბაგრატ კურაპა-

(81) პროხორე იყო ადგილით შავთით, რომელიცა მჳელად იყო დიდი სოფელი დ̃ აწ გაოხრებული ლეკთაგან კერის სოფ-ბაზედ. აღიზარდა იგი სიყრმითგან ბეთანიის მონასტერსა, ოდესმე ჩინებულსა დ̃ აწ გაუქმებულსა. აქა ვჰპოვეთ სახე ანუ პორტრეტი დედოფლის თამარისა დ̃ სხჳათა, რომელნიცა კავკასიისა, კეთილმწიფე იმპერატორის მოადგილემან კნიაზმან მ. ს. ვორონცოვმან ინება გარდმოხატჳა დ̃ დაბეჭდჳა განმარტება მათი.

ლატის საფასსა დიდ-ძალი წარმოუცემია ტირისის პრო-ხორესისათჳს რათამცა ჯუარის მონასტერი აღაშენოს, და მან აღუშენებია ჯუარისა მონასტერი შესაკრებელად ქართველთა. რამეთუ წერილთა შინა მდებარე-არს მუნ, ვითარმედ სულთანი მისრ-ეგჳპტისა მჰედრს მეფესა საქართველოისასა ვახტანგ გორგასლანსა (82), რათა

ამავე შავთა წოდებულისა სოფლიდამ იყო აბდულ-მესხია შავთელი, რომელმანცა აღწერა ლექსად ქება-შესხმითი პატივად დიდისა დედოფლისა თამარისა.

წიგნი ესე მისი დავბეჭდე ქ. თფილისს 1838 წელსა ⁊ მიუძღუენ იმერთა მეფისა სოლომონ მეორისა მეუღლეს დედოფალს მარიამ კაციას დადიანის ასულს. პ. ი.

(82) რომელსა ეგჳპტის მპყრობელსა უწოდებს სულთანად, არა ვუწყი. ხალიფთა ანუ მაჰმადის მოადგილეთა ფატიმითთა დაიპყრეს ეგჳპტე 909 წლითგან შემდგომად ქრისტესსა; ხოლო სულთანნი ეგჳპტისა გამოჩნდნენ 1171 წლიდგან. ამა დროთა შინა ვახტანგ გორგასლან არღა ცხოვრებდა: იგი, ქართველთ მეისტორიეთა-მებრ, მეფობდა ქართველთა ზედა 499 წელსა. ამა დროთა ფრანგთა არა ეპყრათ იერუსალიმი. ამისთჳს რომელ დაიპყრეს ფრანგთა ანუ ლათინთა 1099 წლიდამ, ოდეს გამეფდა მუნ გოდფრიდი ბუილიონისა ⁊ განგრძელდა მათი მუნ მეფობა 1237-დმდე, ქ. ი. დრომდმდე, ოდეს თურქთა გამოდევნეს ქრისტიანენი პალესტინით. — აქედამ სჩანს ცხადად, რომელ მოთხრობა ესე ტიმოთესი, არს ყოვლად წინააღმდეგი ხაზოგადოებისა ისტორიისა ⁊ სრულიად არა-ჭეშმარიტ მისჳლა მუნ ვახტანგ გორგასლანისა დროთა ამათ, რომელთაცა ქრო-თისა გარემოებით უჩუენებს ტიმოთე.

აქა ვიტყჳ ამასაცა, რომელ დროსა მეფობისსა ქართველთა ზედა ვახტანგისსა, ეგჳპტე ეპყრათ ბერძენთა; ჯერეთ არა იყო გამოჩენილი მაჰმად; ლათინნი იყუნეს ერთობასა შინა სარწმუნოებისსა ბერძენთა-თანა ⁊ კეისრობდნენ ეგჳპტესა ⁊ მისირო-ზედ ანასტასი ⁊ იუსტინე პირველი, ⁊ ეპყრათ მკლავითა მტკიცითა ყოველი აღმოსავლეთი.

წარმოვიდეს ლაშქრითა და იერუსალიმს ფრანგნი, რომელნიც იპყრობენ განდევნოს და თჳთ დაიპყრას. ამისთჳს მოვიდა სპითა დიდითა და განიოტნა და თჳთ დაიპყრა იერუსალიმი და აღაშენა მონასტერნი მრავალნი.

მირიან ხოსროიანის მოსულისა შემდგომად, მოსრულ არს დიდად სახელოვანი მეფე ვახტანგ გორგასლან, და ეგჳპტელთაგან მას მისცემია, და მრავალ-ჟამ ჰსჭერიათ იერუსალიმი და პალესტინე, და მრავალნი მონასტრები აღუშენებიათ, და მცველნი ქალაქისა იერუსალიმისანი და მხედარნი, რომელნიცა განუწესებიან ვახტანგს, მუნ დასახლებულან. ენა შეჰსცვლიათ არაბულად, და იგინი ქართველნი არიან გარემოს იერუსალიმისა, და ეგვიპტისაცა არაბნი არიან. აწ არაბნი იერუსალიმელნი ქართველნი არიან (83).

უკეთუ თქმულობა ტიმოთესი მოღებულ-არს ძველთა წერილთაგან, ვითარცა ჰსწერს თჳთ, მაშინ შესამეცნებელ-არს ძიება დროჲსა მის, ოდეს მეფობდა ვახტანგ სახელ-წოდებით გორგასლან. და ესრეთ საიჭვოდ სადმე დაიდება ჭეშმარიტი დროჲ მისისა მყოფობისა. პ. ი.

(83) მოგზაური იერუსალიმსა Nicolas Huen Carmel წიგნსა თჳსსა Uoyage en Palestine, დაბეჭდილსა ლიონში 1480 წელსა, გვერდი 74, ჰსწერს:

ქართველნი ესვენ წმინდასა გიორგის თჳსდა პატრონად; არიან თურქთაგან დიდსა პატივში და სიყვარულში; აქვსთ თავიანთი მონასტერი იერუსალიმში; არა აძლევენ თურქთა ხარკსა; კაცნი და ქალნი არიან შეჭურვილ ვითა ამაზონნი; თმათა და ულვაშთა არა იპარსვენ; ქუდები ჰხურავსთ შეღებილნი სხვა და სხვა ფერად; საუბრობენ, გარდა საკუთარისა ენისა, არაბულად, ხალდეურად და თურქულად.

ვრცლად იხილე წიგნი ჩემი: Ист. Груз. церкви. изд. 2. стр. 92—93. პ. ი.

იაკობ ალფეოსისა მოციქულისა საწამებელი და საფლავისა მონასტერი აღუშენებია საქართველოს მეფესა გიორგის (84), აწ რომელიცა სომეხთ უჭირავსთ. იტყოდენ, ვითარმედ ზარაფხანა მეფეთა საქართველოსათა ამა დიდს მონასტერში ყოფილა (85). კჳალად მოუოხრებიათ სპარსთა და თურქთა იერუსალიმი და ქრისტეს საფლავი, ხოლო კეთილ-მსახურსა მეფესა ქართველთა და კახთასა ლეონს ბატონის თეიმურაზის პაპის მამას, მრავალი საფასე წარუგია და თურქთაგან აუღია ადგილი ქრისტეს ვნებათა, წარმოუგზავნია ჯუარის მამა იოაკიმ საფასითა, და ამას აღუშენებია ახლად ქრისტეს საფლავი მარმარილოთი და გოლგოთა. ეს ჰსწერია, გოლგოთას პატრიარხის ფეხის ქჳს მარმარილოსა ზედა ქართულად (86). ამისა შემდგომად არაბთა ქრისტიანეთა დაუ-

---

(84) ესე იყო რიცხჳთ პირველი და მეფობდა 1027-გან წლისა. პ. ი.

(85) ბერძენთა სჳნაქსარსა შინა ენკენიისასა, 13 სეკდემბერს აღუწერიათ ხსენება ღირსისა მეფისა ლეონისა დახსნისათჳს ქრისტეს საფლავისა. ტიმოთე.

(86) აქა წერილი ესე: საქართველოსა ზედა მეფედ ცხებული ქართლისა და კახეთისა ღირსად მოხსენებული მეფე ლეონ, ახლად განმაახლებელი და აღმაშენებელი საფლავისა ქრისტესისა და გოლგოთისა და მაღლისა კათოლიკე ეკკლესიისა იერუსალიმისა, აოხრებულისა თათართაგან, მომსყიდველი საფასითა თჳსითა, რაჟამს წარმოგზავნა იოაკიმ ჯუარის-მამა ქართველი და დაიხსნა სახსენებლად საუკუნოდ მისდა და მომავალთა ნათესავთა.

რამეთუ არს წარხრული წელი მას აქეთ 227 და კჳალად არს ეგივე აღმაშენებელი მთაწმინდას ფილოთეოსის მონასტრისა, მამა მეფის ალექსანდრესი, პაპისა მეფის თეიმურაზისა. ესე

პყრიესთ: დიდი ეკკლესია იერუსალიმისა და პატრიარხსა არაბსა (87), არამედ ქრისტეს საფლავი და გოლგოთა და გარეთ მონასტრები კჳალად მოოხრებულა; ესრეთ: რამეთუ სულთანი ვინმე მძლავრი იპყრობდა იერუსალიმს და ტყუჱ ერთი ქრისტიანე მიაბარა პატრიარხსა და მტყუდა: მე მნებავს გალაშქრება და ყრმა ესე დამი-

---

თეიმურაზ იყო პაპა მეფის ერეკლესი, ცხებულის მეფის თეიმურაზის მამისა. ესე ჳსწერია გოლგოთას პატრიარხის ტასხ-ტის ფეკთით მარმარილოზედ. იქ მისრულნი საქართუჱლოსანი დაბრმობილნი ყოფილან, თუ რასათჳს არა აღმოუკითხავსთ ესე, და არა უუწყებიათ საქართუჱლოთაგანთათჳს. მიკჳრს ფრიად, თუ ვითარ არს ესე. ტიმოთე.

(87) ქართუჱლთა მონასტერთათჳს თანხმად ტიმოთესა ჳსწერს ნემეცთა მოგზაური ტუხერნ, წელსა 1456 იერუსალიმსა ყოფილი.

. . . Mehr haben sie inne zween Altar, auf dem Berg Calvarie denn die Georgiten die den Berg innen haben, sind auch von ihrer sect. Sie haben auch in S. Elena capell ein Ampel.

ესე გარდმოჳსწერე იმპერატორის ს. პეტერბურღის ბიბლიოთეკაში წიგნიდამ, დაბეჭდილისა ნემეცურად ფრანკფურტში 1609 წელსა.

Beschreibung der Reiz ins heilig land Hern Ioh. Tüchern von nürnberg ნაწილი 1. გჳერდი 663.

ნემეცთავე მოგზაური ლეონარდი რაუხვოლფი, ყოფილი იერუსალიმსა 1573 წელსა, ჳსწერს, რომელ ქართუჱლთა აქუსთ იერუსალიმსა სხუანი და სხუანი სამწირუჱლოდ ადგილნი, სადაცა ხმითა თჳსითა გალობენ; ეგრეთუჱ თჳთ ქრისტეს საფლავის გჳერდზედ მუნ, სადაცა მაცხოვარი ეჩუჱნა მაგდალინელსა.

მისივე ნემეცურის წიგნისა, ნაწილი 1. თავი 13. ქართუჱლოთათჳს. გჳერდი 633. პ. ი.

მარხე მოსულად ჩემდამდე. ხოლო პატრიარხმან ტყუე იგი წარმოუგზავნა მამასა მისსა იდუმალ. და საფარხითა ეშმაკისათა, კუალად ტყუე იგი ჴელთა სულთანისათა ჰშთავარდა. და მოვიდა სულთანი იერუსალიმად და ჰსთხოვა პატრიარხსა ტყუე იგი, ხოლო პატრიარხი ეტყოდა ვითარმედ, მოკუდა ტყუე იგი. და არა უწყოდა, ვითარმედ სულთანსა ჰყავს. ამისთჳს სულთანი ეტყოდა ვითარმედ: დამიფიცე უკეთუ მოკუდა და სარწმუნო მიჩნდეს. მაშინ პატრიარხმან წმინდისა საიდუმლოსა მიერ შეჰფიცა, და წარმოაყენეს ტყუე იგი. ამისთჳს სულთანი განრისხდა და პატრიარხსა და ერთობით ქრისტიანეთა თავნი წარკუეთეს და ოხერ-იქმნა წმინდა ეკკლესია და წმინდა საფლავი და გოლგოთა; ცხენთა და პირუტყუთა ახურად იყო ვიდრე სამეოცდა ათთა წელთა. 1529 წელსა, ჟამსა ქართუელთა მეფისა დავით გიორგის ძისასა (88), წარმოავლინა ხონთქარმან სულეიმან ელჩი, და მოჰსწერა ვითარმედ არს იერუსალიმი ქალაქი ჰსჯულისა თქუენისა, განაყარენით ფარანგნი მუნით და თქუენ დაიპყრენით, რამეთუ სამკჳდროცა არს თქუენი პირუელისა ვახტანგ გორგასლანისა დაჭერისა გამო. ვინაცა ფრიად ჰსთნდა ესე მეფესა, შემოჰკრიბნა ლაშქარნი და ათაბაგი ყუარყუარე (89) და წარვიდა იერუსალიმს და აღიღო იერუსალიმი და დაიმკჳდრეს და განსწმინდეს ეკკლესია და საფლავი უფლისა და გოლგოთა და მონასტერნი, და ეპყრათ ქართუელთა ორმოცდა რუა წელი.

---

(88) მეფე ესე იყო რიცხჳთ მერუე; და შეიმოსა მონაზონება და მოკუდა ქ. თფილისს 1525 წელსა. პ. ი.

(89) ესე ყუარყუარე ათაბაგი იყო რიცხჳთ ამა სახელისა მეოთხე. პ. ი.

კჳალად ჯჳარის მონასტერი დამჳჱლებულა და გუმბათის ქჳჱით სჳჱტნი განჳახლებია, და დაჳხატჳნებია შოთას რუსთაველს (90) მეჭჳრჭლეთ-უხუცესს: თჳთონაც შიგა ხატია მოხუცებული (91). ამისა შემდგომად კჳალად დამჳჱლებულა და განჳახლებია და აღჳშენებია

(90) ესე იყო მთქმელი ლექსთა ბოროტთა, რომელმან ასწავა ქართჳჱლთა სიწმინდისა წილ ბოროტი ბილწება, და განჰრყჳნა ქრისტიანობა. ხოლო უწინარეს ჩუჱნთა უმეცართა სამღჳთოდ თარგმნეს ბოროტი ლექსი მისი; აღწერა ქალისა ვისთჳსმე თჳალი მელნისა, პირი ბროლისა, ღაწჳ ძოწისა; და ამის-გამო დედანი საქართჳჱლოსანი ხატად ღჳთისა შექმნილოჲსა სახისა-წილ ფერადთა წამალთა იცხებენ და მიცჳალებულთა თმათა მოიბმენ საფრხედ სულთა. ტიმოთე.

ამა ჟამისავე იყო თჳთ კათოლიკოსი ანტონი პირველი, რომელმანცა მრავალნი დაბეჭდილნი მეფის ვახტანგისა დროსა 1710 წელსა, ვეფხის-ტყაოსანნი დაჰსწჳნა და შთააყრევინა მტკჳარში და აღუკრძალა კითხჳა წიგნისა ამის ქართჳჱლთა. წყობილ-სიტყჳაობასა შინა თჳსსა (§ 803) ესრეთ იტყჳს ანტონი რუსთაველისათჳს:

შოთა ბრძენ იყო, სიბრძნის-მოყჳარე ფრიად,
ფილოსოფოსი მეტყჳჱლი სპარსთა ენის,
თუ სამ ჰსწადოდა, ღჳთის-მეტყჳჱლიცა მაღალ,
უცხო საკჳრჳჱლ, პიიტიკოსი მესტიხე,
მაგრა ამაოდ დაჰშჳრა, საწუხარ არს ესე.

პ. ი.

(91) არა ვუწყი არისა დღესცა სახე ესე შოთა რუსთაველისა იერუსალიმს. — აქა თფილისს მეფის ირაკლის ასულს თეკლას აქჳნდა მჳჱლად ნაწერი ვეფხის-ტყაოსანი სახით ანუ პორტრეტითურთ თჳთ რუსთაველისა, ერისკაცისა სამოსით, უფრო ყიზილბაშთა წესით. ესე წიგნი და პორტრეტი წარუდგინე კნიაზს მ. ს. ვორონცოვსა და ამან წარგზავნა სახე ესე ჴელითა აქა ყოფილის ფრანცუზის მოგზაურის ფლერისა საფრანგეთის ქალაქსა პარიჟსა, რათა გარდაბეჭდონ იგი მრავალ-რიცხჳჱდ ეგზემპლარებად ხრომო-ლიტოგრაფით. — პ. ი.

საკურთხეველსა ზევით კონქი (*) დადიანს ლეონს და მეუღლესა მისსა ნესტან-დარეჯან დედოფალსა, ჭილამისა ქალსა: ორნივე შიგ ჰხატიან. ამისი განმგე, ჩოლაყაშვილი, ომანის-შვილი, მეტეხის წინა-მძღვარი და ჯუარის-მამა ნიკოლოზ, ყოფილა (**) დადიანს, ამისის ჴელით გაუკეთებია. ჯუარის-მამა ნიკიფორე თუ ნიკოლოზ შიგ ჰხატავს, და თეოდოსი მანგლელიცა.

(*) გუმბათისა თაღად-ნაშენსა ნიშნავს, და არს ლექსი ლათინური (concha).
პ. ი.

(**) ესე ჰსცხოვრებდა 1630 წელსა. ამისთჳს იტყჳს კათოლიკოსი ანტონი პირველი:

ჩოლაყაის ძე, ნიკოლოზ საქები,
მრავალ-ფერ ენათ, გამომთქმელ მშუენიერად,
აზიას შინა ევროპას და აფრიკას,
მავალი სიბრძნით, კაცი სიბრძნის-მოყუარე,
ღრამმატიკოსი, რიტორ-ფილოსოფოსი.

—

ესე ქალაქად, წმინდად იერუსალიმად,
მონასტერს ვანსა, წმინდისა ჯუარისასა,
არჩევით მთავრობდა, ჰსწავლათა თჳსთა მიერ,
განამშუენებდა კახთა, მეგრელ-ქართუელთა,
მე ჩინებულთა, მთავართა კახეთისათა.

წყობ.-სიტყჳ. 784 და 785.
პ. ი.

აქა, თუ ვის მიერ აღეშენნეს იერუსალ-
იმს მონასტერნი, ისმინეთ.

გოლგოთა, სადა ჯჳარს-აცუმს უფალი, ესე ადგილი ბაგრატ მეფეს, ალექსანდრეს ძმის-წულს, უშოვნია დიდის საფასით არაბთაგან და მასუკან რა გაოხრდა, ლეონს ქართჳელთა და კახთა მეფეს (92). ქრისტეს საფლავი და გოლგოთა და წმინდანი ადგილნი და მონასტერნი საფასით დაუხსნია, და მარმარილოთი აღუშენებია. მას აქეთ წელნი არიან 222.

იაკობ ალფეესის მონასტერი გიორგი კურატ-პალატისა მეფისაგან აღშენებულა.

ჯჳარის მონასტერი, ბაგრატ კურატ-პალატის აღშენებულაი. წმინდის ნიკოლოზის მონასტერი კახთ დედოფლის, ელენე ყოფილის ელისაბედისაგან, აღშენებულა. წმინდა ნიკოლოზ თჳთ მჯდარა მუნ: სენაკი მისი მუნ ყოფილა.

ღჳთის-მეტყუელის იოანეს მონასტერი, სათაბაგოელთ და ათაბაგს აღუშენებია.

---

(92) ამ წელიწდიდამ სჩანს, რომელ მეფე ლეონ და ძე მისი ალექსანდრე იყვნენ იერუსალიმსა და ათონისა მთაზედ 1533 წელსა, ოდეს მეფობდნენ თურქთა ზედა სულეიმან 11 და სპარსთა ზედა შაჰ-თამაზ. — ლეონ გამეფბდა 1520 წელსა და გარდაიცვალა 1574 წელსა ღრმად მოხუცებული და დასაფლავდა გრემის ეკკლესიასა. — მეუღლემან მისმან თინათინ, მამის გურიელისა მთავრის ასულმან, აღაშენა, ახლოს ძჳელისა, ახალი გახეთს შუამთისა მონასტერი, და ასაფლავია შინა ეკკლესიასა. ამისთჳს იხილე წიგნი ჩემი Путев. записки по Кахетіи 1846. Тифлисъ. стр. 96.

პ. ი.

წმინდისა აბრაამ მამათ-მთავრისა მონასტერი, სადა ისაავ შეჱსწირა, ის დარღუეული აღუშენებია აბაშიძეს გიორგის ლეონის ძესა. გარდასრულნი წელნი არიან 57 (93).

წმინდის ვასილის მონასტერი აღუშენებია ამილახორს ამირინდოს და თაყას. დედათ მონასტერი არის.

მეორე წმინდის ნიკოლოოზისა, ჯუარის მონასტერთან, აღუშენებია წულუკიძეს პაატას და ქაიხოსროს.

წმინდის თეოდორეს მონასტერი ბექანისაგან და ბაადურ ჩოლაყაშვილისაგან არის აღშენებული.

წმინდის თეკლას მონასტერი ჯუარის-მამის ქრისტეფორესა და მის ნათესავთა ზედგინიძეთაგან აღშენებულა.

წმინდის გიორგის მონასტერი ურიათ უბანში დადიანთაგან აღშენებულა, და მოსახსენებელი მათი მუნ არს.

წმინდის დიმიტრის მონასტერი ქსნის ერისთავს შალუას და კარშელს იოანეს აღუშენებიათ, და მათი მოხსენება მუნ არს.

დედათ მონასტერი წმინდისა ეკატერინასი. ფანასკერტელისა ციცის-შვილის ამილახვრისა და მაჩაბელთ მოხსენება მუნ არს.

დედათ მონასტერი მირქმისა რაჭის ერისთავს აღუშენებია, და მათი მოხსენება მუნ არს. ეს მონასტერი დედათა ქართუელთათჳს არს. რამეთუ არს იღუმენიაცა ქართუელი, სახელით ხარიტინა, ასული ანაჩაფის-შვილისა. ორნი მონაზონნი კახნი არიან, სხუა რუისელი, იმერელი და გურიელი იმყოფებიან სულიერად და კეთილად წმინდასა მას ადგილსა.

---

(95) ესე იგი წელსა 1698 წელსა. პ. ი.

ბეთლემს და გეთსამანიას სამწირჳელო არს საქართჳელოთა. კჳალად იერუსალიმში მონასტრები არიან აღშენებულნი ქართჳელთაგანვე, არამედ მე ვერ შევიგენ თუ ვის-მიერ აღეშენნეს.

ჯუარის მონასტერში არს ღირსისა პროხორეს ლუსკუმა და თჳთცა შიგა ხატია. არის წიგნი მრავალი ქართული ამა მონასტრებთა შინა. მოხსენება არს სამარადისო აღმაშენებელთა მათთა: კანდელნი, ზოგი გოლგოთას, და ზოგი ქრისტეს საფლავზედ, ჰკიდიან მათი მოსახსენებელნი.

ჯუარის მონასტერში ხატია დიდი და ღირსი მეფე მირიან ხოსროიანი. კჳალად ხატი დიდი და სახელოვანი მეფე ვახტანგ გორგასლანი (94) ხოსროიანი, რომელმან დაიპყრა იერუსალიმი და პალესტინე, და რომელმან აღაშენა მცხეთა და დასჳა ყოვლისა საქართჳელოსა

---

(94) რამეთუ მელეტი, ყოველსა რა აღწერს საქართჳელოთა შინა სამთა ეპარხიათა მოიხსენებს. ერთსა მჳწლსა, ევსტატი ანტიოხელისა მიერ განწესებულსა; ყოვლისა საქართჳელოსა მთავარ-ეპისკოპოზსა; სხუასა ვახტანგის მიერ ხოსროიანისა დასმულსა, შემდგომად ამათსა, სხუასა ჰერაკლი ბერძენთა მეფისა მიერ ქჳემოსა საქართჳელოსა იმერეთისა. ხოლო სამთა პატრიარხნი, ყოვლისა სოფლისა ეპისკოპოზთა რა აღჰსწერს, ქართლისასა ერთად აღჰსწერს სამართლად. ხოლო მე ვეტყოდი მცოდნესა ბერძენსა, ვითარმედ არა რა მცირე არს ქართლისა მთავარ-ეპისკოპოზი: და ბერძენი იგი მეტყოდა: და ვითარ ეგების დამცირება მისი, რამეთუ არს დამყარებული დიდისა ევსტატი პატრიარხისა მოციქულთა სწორისა, და დიდისა კონსტანტინე მეფისა მიერ, და ვინ არს უმაღლეს მისსა, რამეთუ მირიან მეფემანცა მუნ დასჳა ყოვლისა საქართჳელოსა არხიეპისკოპოსი. პატრიარხი იერუსალიმისა მეტყოდა ამათ.

ტიმოთე:

კათოლიკოსი. სამთავრო დაამდაბლა და მცხეთას უმაღლე-ლეს უწოდა, ბერძენთა მეფის კონსტანტინე მონომახ-ხის მოწმობით.

მან ხატის მეფე საქართველოისა ბაგრატ კურაპალა-ლატი დავითიანი (95), აღმაშენებელი ქუთაისისა და ჯუარის-მონასტრისა.

მან ხატის დადიანის ასული მარიამ, დედოფალი ქართლისა (96).

მან ხატის მეფე რუსთაველი, მეჭურჭლეთ-უხუცესი.

მან ხატის დადიანი თავისის მეუღლითა.

მან ხატის აივსაზვარის კათოლიკოსი ლიონ მაქსი-მე (97). მან ხატის თბილელი ელისე მანგლელი თეო-დოსი; ბედიელი და ჯუარის-მამა ნიკიფორე. მან ხა-ტავს წილ-უკვიმუნი პაპატა და ქაიხოსრო. ამ მონასტერს ცხოვრებულა არსენი ჯანჩანაძე, კაცი ფილოსოფოსი და

---

(96) გამეფდა 1027 წელსა. პ. ი.

(96) როსტომ მეფისა ცოლი, რომელიცა მარხია მცხეთასა. პ. ი.

(97) მაქსიმე პიროუწყლიანი განმდგე იმერეთის ეკკლესიის 1630 წელსა, იხილე მისთვის წიგნი ჩემი Ист. Груз. церкви. 1843 С. П. Б. стр. 152 (изд. 2). — ეს მაქსიმე იყო იერუ-სალიმსა და მუნ გარდაიცვალა.—კონსტანტინოპოლის იერუსა-ლიმის საპატრიარხოს ბიბლიოთეკაში ვიხილე მრავლითა წმინდათა მამათ-ცხოვრება, რომელიცა ქართულად აღწერი-ლი, სადაცა იყო მიწერილი ესრეთ: ეს მამათ-ცხოვრება მისა-კუთნა ტრაპეზუნტის არხიმანდრიტმან პამფილემ, და დავსდევ აქა საპატრიარხოსა იერუსალიმისასა ჩემდამდე ცოდვილმან ბე-ჟდირსმან, ხასულით ოდეს კათოლიკოსმან აფხაზეთისა მაქსიმე. პ. ი.

ბეთლემს და გეთსამანიას სამწირჳელო არს საქართჳელოთა. კუალად იერუსალიმში მონასტრები არიან აღშენებულნი ქართჳელთაგანვე, არამედ მე ვერ შევიგენ, თუ ვის-მიერ აღეშენნეს.

ჯუარის მონასტერში არს ღირსისა პროხორეს ლუსკუმა და თჳთცა შიგა ხატია. არის წიგნი მრავალი ქართული ამა მონასტრებთა შინა. მოხსენება არს სამარადისო აღმაშენებელთა მათთა: კანდელნი, ზოგი გოლგოთას, და ზოგი ქრისტეს საფლავზედ, ჰკიდიან მათი მოსახსენებელნი.

ჯუარის მონასტერში ხატის დიდი და ღირსი მეფე მირიან ხოსროიანი. კუალად ხატის დიდი და სახელოვანი მეფე ვახტანგ გორგასლან (94) ხოსროიანი, რომელმან დაიპყრა იერუსალიმი და პალესტინე და რომელმან აღაშენა მცხეთა და დასჳა უფლისა საქართჳელოსა

---

(94) რამეთუ მელეტი, უფროჲსი რა აღწერს, საქართჳელოთა შინა სამთა ეპარხიათა მოიხსენებს: ერთსა ძჳელსა, ევსტატი ანტიოხელის მიერ განწესებულსა; უფლისა საქართჳელოსა მთავარ-ეპისკოპოზსა; სხჳასა ვახტანგის მიერ ხოსროიანისა დასმულსა, შემდგომად ამათსა, სხჳასა ირაკლი ბერძენთა მეფისა მიერ ქუემოსა საქართჳელოსა იმერეთისსა. ხრისანთოს პატრიარხი, უფლისა საფლავისა ეპისკოპოზთა რა აღჰსწერს, ქართლისასა ერთად აღჰსწერს სამართლად. ხოლო მე ვეტყოდი მცოდნესა ბერძენსა, ვითარმედ არა რა მცირეე არს ქართლისა მთავარ-ეპისკოპოზი. და ბერძენი იგი მეტყოდა: და ვითარ ეგების დამცირება მისი, რამეთუ არს დამყარებულ დიდისა ევსტატი პატრიარხისა მოციქულთა სწორისა, და დიდის კონსტანტინე მეფისა მიერ, და ვინ არს უმაღლეს მისსა, რამეთუ მირიან მეფემანცა მუნ დასჳა უფლისა საქართჳელოსა არხიეპისკოპოსი. პატრიარხი იერუსალიმისა მეტყოდა ამათ.

ტიმოთე.

კათოლიკოსი. სამთავრო დაამდაბლა და მცხეთას უმაღლეს უწოდა, ბერძენთა მეფის კონსტანტინე მონომახის მოწმობით.

მან ხატმა მეფე საქართველოისა ბაგრატ კურაპალატი დაჯითიანი (95), აღმაშენებელი ქუთათისისა და ჯუარის-მონასტრისა.

მან ხატმა დადიანის ასული მარიამ, დედოფალი ქართლისა (96).

მან ხატმა შოთა რუსთაველი, მეჭურჭლეთ-უხუცესი.

მან ხატმა დადიანი თავისის მეუღლითა.

მან ხატმა აფხაზეთის კათოლიკოსი ღირსი მაქსიმე (97). მან ხატმა თბილელი ეპისკ. მანგლელი თეოდოსი; ბედიელი და ჯუარის-მამა ნიკიფორე. მან ხატმან წილუკიძენი პაატა და ქაიხოსრო. ამ მონასტრის ცხოვრებულთა არსენი ჯაჩნამე კაცი ფილოსოფოსი და

---

(96) გამეფდა 1027 წელსა. პ. ი.

(96) როსტომ მეფისა ცოლი, რომელიცა მარხია მცხეთას. პ. ი.

(27) მაქსიმე პირველი, გამზრდელი იმერეთის ეკკლესიისა 1630 წელსა. იხილე მისთვის წიგნი ჩემი Ист. Груз. церкви—1843 С. П. Б. стр. 152 (изд. 2). — ეს მაქსიმე იყო იერუსალიმსა და მუნ გარდაიცვალა.—კონსტანტინოპოლის იერუსალიმის საპატრიარხოს ბიბლიოთეკაში ვიხილე მხოლოთა წმინდათა მამათ-ცხოვრება, რუსულებად ქართულად აღწერილი, სადაცა იყო მიწერილი ესრეთ: ეს მამათ-ცხოვრება მისკუნა ტრაპეზუნტის არხიმანდრიტმან პამფილემ და დავსწერე აქა საპატრიარხოსა იერუსალიმისასა ჩემდამე ცოდვილმან და უღირსმან, სახელით ოდენ კათოლიკოსმან აფხაზეთისა მაქსიმე. პ. ი.

მთარგმნელი ღრმათა წერილთა, მომღჳარი დავით აღმაშენებელისა [98].

ივლისის 20-სა მუნ წამებულა წმინდა მოწამე სალომე. რამეთუ შეიპყრეს უსჯულოთა და დატევებასა სჯულისასა აიძულებდეს, განბასრა რა სარწმუნოება მათი მკნემან მან. ამისა შემდგომად ცეცხლითა და მახჳლითა უწამებიათ სანატრელი იგი.

ოკდომბრის 19-სა მუნ წამებულა წმინდა მოწამე ნიკოლოოზ დჳალი. ესე იყო შჳლი მშობელთა მორწმუნეთა, რამეთუ სიყრმესავე შეჰსწირეს ღმერთსა მშობელთა, და რა მოიზარდა, წარვიდა მონასტერსა კლარჯეთისასა და მუნ მონაზონ-იქმნა, და მრავალი მოღჳაწება აჩჳენა. ამისა შემდგომად აღისურჳა წმინდად ქალაქად იერუსალიმად აღსულა, თაყჳანის-ცემად ცხოველს-მყოფელისა საფლავისა უფლისასა და დადგომად მონასტერსა ჯჳარისასა ქართჳელთა-თანა. ვინაცა შეპყრობილ-იქმნა უსჯულოთაგან და მრავალნი სატანჯჳელნი თავს-ისხნა. ამისა შემდგომად ჯჳარის-მამისა მიერ, შიშისათჳს თურქთასა, კჳპრეს წარიგზავნა, და მუნ სამარადისოდ ვედრებასა შეჰსწირვიდა უფალსა, რათა მოწამეობასა ნაწილსა ღირს-ჰყოს. და უხილავს ჩჳენებს, რათა კჳალად წარვიდეს იერუსალიმად, და მამამან გაჰსწაოს შენ, ვითარცა ჯერ არს. და მივიდა რა მონასტერსა ჯჳარისასა იერუსალიმად, გამოეცხადა მამასა მონასტრისასა, რათა მჴედრონიად წარავლინოს ნიკოლოოზ. ამისა

[98] ესე ასაფლავია კახეთს იყალთოს მონასტერში, სადაცა აქჳნდა მას დიდი სასწავლებელი, რომლისა შენობანი დღესაც ვრცლად მოჩანან.

პ. ი.

შემდგომად წარავლინა მაკედონიად, და მირავიდა, შეურაცხ-ჰყო სჯული წარმართთა მათ, და შეპყრობილ-იქმნა და დაეპატიჟა სჯულისა დატევება. და მან ფრიად განბასრა და აგინა სჯული მათი და შეპყრობილი ნიკოლოზ წინაშე ამირისა წარადგინეს. და კჳალად მან ლიქნითა ხელ-ჰყო ცთუნება მისი და ვითარ არა მორჩილ-ექმნა, მახჳლითა წარჰკუეთეს თავი მისი. იქმნა საკჳრველი, რამეთუ მოკუეთილმან მან თავმან ხმა ჰყო: დიდება შენდა, ქრისტე ღმერთო, რომელმან ღირს-მყავ დათხევად სისხლისა შენთჳს. ამისა შემდგომად დასწუეს ცეცხლითა გუამი მისი. ხოლო ჰსცნა რა ესე მამამან ჯუარისამან, შეჰსწუხნა ფრიად და ჰსტიროდა სამარადისოდ და აქუნდა ზრუნვაჲ მისთჳს, უკეთუ მიითუალულ-არიან ლუაწლნი მისნი წინაშე უფლისა. დღესა ერთსა განკჳრვებს დაეცა და იხილა გუნდი მოწამეთა, და შორის მათსა მთავარი მოწამეთა გიორგი, და კუნდსა მას შინა ნიკოლოზ დუალი, შემოსილი ბრწყინვალებითა, და ეტყოდა ჰერსა: ამიერითგან დაადცხრე მწუხარებასა ჩემთჳს, რამეთუ წამება ჩემი შეწირულ-არს წინაშე უფლისა.

ივნისის 27-სა მენკე წამებულსა წმინდა მღუდელ-მოწამე ლუკა ჯუარის-მამა მუხა შჳლი აბაშიძე, ესრეთ, რამეთუ დედა ლუკასი პირველ მისრულ-არს იერუსალიმად, და მონაზონ-ქმნილა. ამისა შემდგომად მე მისი მოიწია და იქმნა მონაზონ და მოღუაწე ფრიად და სათნო მონა უფლისა, და ასწავა ენა არაბული. და იხილეს რა კრებულთა ღირსება მისი, აკურთხეს მღუდელად, და აღიყუანეს მამად ჯუარისა; ვინაჲთგან განიცდიდის რა მხურვალესა ღუთისა-მოყუარებასა მისსა, თურქნი შერად

აღუდგნენ მცირისა რაისამე მონასტრისა მიზეზისათჳს, და აწჳწვდეს მას დატევებასა სჯულისასა; და ამირობასა და სიმდიდრესა აღუთქმიდეს. არამედ მან ფრიად გან-ბასრა და შეურაცხ-ჰყო სჯული მათი. ამისა შემდგომად ხივთით წარკუეთეს წმიდა თავი მისი; ხოლო მოკუე-თილი იგი თავი განიცინებდა და მადლობასა შესწირვი-და ღუაწლისა მისთჳს უფალსა. რამეთუ ამათ მოწამეთა-ბისა სჳნაქსარითა დაუწერიათ და დღესასწაულიცა განუ-წესებიათ.

ამისა შემდგომად წარვედით მონასტრად სომეხთა და განვჰკჳრდი სიკეთესა მისსა, რამეთუ მე ეგეთი ბრწყი-ნვალე ტაძარი არა ოდეს მიხილავს და არცა ეგრეთი შემკობა. ესე მონასტერი არს, რომელიცა აღაშენა მე-ფემან გიორგი, რამეთუ მეფეთა საქართუელოსათა სა-ხელოვანთა ხმლითა მით მლიერითა აღიმაღლნეს ხმანი მათნი, და ტყუე-ქმნილი ქრისტეს საფლავი სპარსთა და თურქთა წარუხუნეს, გამოიხსნეს და დაიპყრეს; და აღაშენეს წმიდანი ესე ადგილნი და ესეოდენნი მო-ნასტერნი სულისა საოხად, და შემდგომთა ნათესავთა დაუუნჯნეს საუნჯედ წარუვალად და საქართუელოთა შინა აგარაკნი და სოფელნიცა შესწირნეს. ხოლო წმი-დათა მამათა ჩუენთა ქართუელთა სასოებად, ამა ადგილსა წმიდასა ხორცნი განისვენებს და მოღუაწებათა სი-სხლნი დასთხივნეს ამა საკჳრველთა ადგილთა. სხუათა თარგმანება სამღუდელოთა სჯულთა აქედგან მიიღეს და აღასრულეს ცხოვრება ორისავე სოფლისა, დიდებისა და ბრწყინვალებისა მომატყუებელნი.

აწ განცჳფრებულ-ვარ, თუ რაისათჳს უგულებელს-ჰყვნეს ქართუელთა დიდნი ესე და წმიდანი ადგილნი, და

ანგელოზთაგანცა თაყჳანის-სცემელი. მრავალნი მეფე-
ნი ქრისტიანენი იღჳწიან და ყოვლისა სოფლისა ქრის-
ტიანობა, რათამცა ადგილი იქონიეს აქა, აღსანთებელი
კანდელთა, და ტრაპეზი მსხჳერპლისა შესაწირავი. არა-
მედ იგი სრულიად ქართჳელთა-არს, და მათი კანდელი
და მოხსენება არს ამათ შინა, და მათ ნეტართა აღუ-
შენებიათ. რასათჳს ერთი ვინმე მათი მღჳდელი არა
იყოფების აქა? მათის ჯჳარის-მამის შემოსვლითა და
ხარჯითა მოვიდეს, რათა მათ მჳელთა მიცჳალებულთა
მოხსენება არა მოშალოს და აწ მყოფთა ხსენება დაა-
წესოს და რათა მონასტრებივე დაიპყრან და მათი კანდელ-
ნი ქრისტეს საფლავსა ზედა და გოლგოთასა და სხჳა-
თა მონასტერთა შინა არა დაავსონ, ვინათგან მოკჳდავ-
ნი ვართ. ამისსა უბრწყინჳალესსა ადგილსა სადა ვჰპო-
ვებთ, და სადა მოიხსენებოდეს ჩჳენი სული? ანუ რა-
სათჳს დაუგდიათ ესოდენი ჭირნახული?

კჳალად ამასაცა განკჳრჳებულ ვარ, რასათჳს უმეცარ-
იქმნენ საქართჳელოსაგანნი? ერთი ვინმე რასათჳს არა
მოიწია აქა? აქაური ამბავი შეეტყო, ანუ ქჳაზედ ანუ
წიგნთა შინა აღმოეკითხათ ესე ამბავი და ქართჳელთათჳს
გეუწყებინათ? არცა ვის სმენიეს, თუ იერუსალიმი ქარ-
თჳელთათჳს რა არის; არცა მე ვუწყოდი აქაური ესე
ვითარი საქმე. ჵ მე! რა დიდის უგუნურებით არის დამ-
თჳრალი ნათესავი ჩჳენი! რამეთუ არს მუნ ქრისტეს
საფლავსა მოხსენება ღჳთის-მოყჳარეთა მეფეთა ქარ-
თჳელთა და კახთა ლეონისა და თეიმურაზისა, და კჳალად
მწერა მეფე, ნიკოლოზ ყოფილი ერეკლე (99), და მე

(99) ირაკლი I ნაზარალიხანი, მოსკოვს რუსეთის კელმწი-
ფესთან აღზრდილი. პ. ი.

მისი გიორგი და ასულნი მარიამ და ხორაშან, და ამისთჳს მეცა ვინებე და ვაწჳე ერთობით კრებულთა მღჳდელმთავართა და მღჳდელთა და ჟამი ვაწირჳნე, და მოხსენება განუსხლე მეფესა ჩჳენსა თეიმურაზს და ძესა მისსა მეფესა ერეკლეს, მეუღლეთა, ძეთა და ასულთა მათთა, და ძალისაებრ ჩემისა ტრაპეზი და სერი განუმზადე და საფასე მივართჳ და ვიდღესასწაულეთ ბრწყინჳალედ. მეფენი საქართჳლოსანი თეიმურაზ და ირაკლი მრავალჟამიერ-ჰყოს!

და კჳალად იერუსალიმით მივედით მონასტერსა ქართჳლთასა ჯჳარს, და განვიცადეთ კედელთა ზედა. წმინდანი მამანი და მოწამენი საქართჳლოსანი ესხატნენ შარავანდითა და გჳრგჳნითა ესენი:

წმინდა მღჳდელ-მოწამე მოსე ქართჳლი.

წმინდა მარი მღჳდელ-მოწამე ქართჳლი.

წმინდა მოწამე ქაიხოსრო ქართჳლი, რომელი აწამა ყაენმან შაჰაბაზ წმინდათა ხატთათჳს, ქორონიკონს ტ, (100).

წმინდა მამა არსენი იბადის ძე ქართჳლი, გჳარად ვაჩნაძე ფილოსოფოსი.

ღირსი მამა ევთიმი გრძელის ძე ქართჳლი.

ღირსი მამა მიქელ ჭყუაჲს ძე ქართჳლი.

ღირსი მამა იოანე რეხჳაჲს ძე ქართჳლი.

ღირსი მამა დანიილ აბა მჳლი ქართჳლი.

ღირსი მამა იოანე ჯამჯიმელი, ქართჳლი, ფილოსოფოსი (101).

---

(100) ქრისტესითგან არის წელი 1612. პ. ი.

(101) სახელ-წოდებით პეტრიწი, მთარგმნელი კლემაქსისა იოანე სინა-მთის მოძღჳრისა და აღმწერი პროლოგისა ლექსად

ღირსი კათოლიკოსი ქართლისა არსენი ([102]).
ღირსი კათოლიკოსი ქართლისა იოანე.
ღირსი ეპისკოპოსი ნუნუს ქართჳელი.
ღირსი ეპისკოპოსი კინდ ქართჳელი.

და ცხოვრებულა მუნ ჯჳარის-მამა, ნიკოლოზ ყოფილი, ნიკიფორე, მე ომან ჩოლაყა-შჳლისა, და დედით არაგჳს ერისთავის ასულისა, კაცი სახელოვანი, წინამძღჳარი მცხეთისა ქალაქს, და მომღჳართ-მომღჳარი კახეთს, ოდიშს სოფლის კოცხერულის, და იერუსალიმს ჯჳარის მონასტრისა და გოლგოთის სამკჳდროსა ჩჳენნისა არხიმანდრიტი, და მისთანა თეოდოსი მანგლელი რევის-შჳლი, და ნეოფიტე მმართებელი მონასტერთა ქართჳელთა.

ამისა შემდგომად ჯჳარის მონასტერით წარვედით ბეთლემს და მივიწიენით სოფელსა ბეთსაიდას და მიერ ევფრათას, და ვიხილეთ საფლავი რაქელისა, იოსებ და ბენიამინის დედისა და მიერ მივიწიენით ბეთლემად. და მოგჳეგებნენ მმანი და შეგჳყჳანეს ეკკლესიასა ბეთლემისასა, იუსტინიანე კეისრისა მიერ აღშენებულსა. რამეთუ ორმეოცდა ათექჳსმეტნი სჳეტნი მარმარისანი იდგნეს, და ზედ ეკკლესია სოფიას-კენჭითა აღშენებული; დიდი და საკჳრჳელი ეკკლესია, და იატაკნი მარმარითა დაფენილნი და ტრაპეზის ქჳეშე შთასწჳრივ ქჳაბი იგი კლდისა, სადა უფალი ჩჳენი იესო ქრისტე იშჳა. და შთავედით კიბითა და ვიხილეთ ქჳაბი იგი, და

იამბიკოდ, წიგნისა ფრიად მშჳენიერ-სიტყჳაობითისა და სხჳათა. პ. ი.

(102) ესე ვჰგონებ იგივე არსენი, რომელიცა მოვიხსენე სქოლიოსა 98. პ. ი.

სადა იგი ბაგა პირუტყუთა იყო მუნ, და მიაწჳნეს უფა-ლი, და შიშითა ფრიადითა ვუამბორეთ ადგილსა მას წმინდათა უწმინდესსა, რომლისათჳს წინასწარ-მეტყუელ-მან წინათ მოასწავა, ვითარმედ: და შენ ბეთლემ, ქუეყა-ნა ეგე იუდასი, არა სადა უმრწემეს ხარ მთავართა იუ-დასთა, რამეთუ შენგან გამოვიდეს წინამძღუარი, რომელმან დამწყსოს ერი ჩემი ისრაილი. და განვიცდიდით შობისა მი-სისა ადგილთა ქალწულისა მიდგომილისა და ემმანუილისა მშობელისა პირუელ-საუკუნეთა ღუთისასა. და მიერ წარმო-ვედით და მივიწიენით ადგილსა მას, სადა ურიასა ვისმე აქუნდა მიწა სყანე და შიგან ეთესა მუხუდო, და მივიდა თხოვად მარიამ დედა უფლისა მუხუდოსა მის და არა მისცა. ამისა შემდგომად იხილა იგი, რამეთუ სრულიად ქუად შეცუალილ-იყო მუხუდო იგი, და აღუკრიბენით ქუა-ნი იგი, მჰსგავსნი მუხუდოსანი, და მოვიწიენით მონას-ტერსა წინასწარ-მეტყუელისა ილიასსა, სადა ხესა ქუეშე წუა მუნ ილია. და მიერ მივიწიენით წმინდასა სიონსა, სადა მოციქულთა ზედა გარდამოხდა სული წმიდა მეერ-გასესა დღესა, და სადა მარხიან დავით და ძე მისი სო-ლომონ. და მიერ ჰშთავედით ადგილსა მას, რომელი ანნა და კაიაფა მღდელთ-მოძღუართა მოიყიდეს ([103]), სათვალავად უცხოთა, იუდის დაბნეულის თეთრითა. და მიერ წარვედით, სადა ისაია განხერხეს, და მიერ, სადა თიხს შეჰქმნა უფალმან და ჰსცხო ბრმასა, და ვიხილეთ სა-ბანელი სილოამისა, ღრმად მომდინარე, კიბეებითა ჰშთასა-

---

([103]) აწ სასაფლაოდ ქრისტიანეთა არს წმინდა იგი ადგილი.

ტიმოთე.

სასჯულელი. რამეთუ შუა-დღე განდიდნების წყალი იგი, და განთიად და საღამოდ მოიკლებს. და მიერ მივედით გეთსამანიად საფლავსა ყოვლად-წმინდისასა, და ჰშთა-ჰვლეთ კრცელი იგი კიბე, და ვიტყოდი: « კიდობანი სიწმინდისა შენისა, მოვიხსენო სახელი შენი ყოველსა შორის თესლსა და თესლსა ». და ვუამბორეთ საფლავსა ყოვლად-წმინდისასა, სასოსა ქრისტიანეთასა; და განვიცდიდი რა, მეტყოდენ, ვითარმედ გჳსმენია დამჳელებუ-ბული ეკკლესია ესე განუახლებიათ ქართჳელთა და განვიცდიდი კარით ჩრდილოსათ კლდეთა რათმე. და გჳეტყოდერ ვითარმედ, მდინარე ცეცხლისა აქედამ გამოსჳლად-არს, რამეთუ არს ესე ღელე გლოვისა, და კარსა ზედა გეთსამანიისასა სახლი იგი, სადა შიშისათჳს ურიათასა შეკრებულ იყჳნეს და დამალულ წმინდანი მოციქულნი, და კართა ხშულთა შევიდა უფალი და თომას გჳერდი უჩჳენა და მშჳდობა მიანიჭა, და სული წმინდა შეჰბერა და მიჰსცა. და მუნვე, ზედა არს ახლო მტილი ზეთის-ხილთა, სადა უფალი შეიპყრეს, და სადა ილოცჳდა. და წარმოვედით და მოვედით ადგილსა მას კლდესა, სადა წმინდა სტეფანე დაქოლეს და აღმოვკლეთ აღმართი და შევედით ქალაქად და ვიხილე ეკკლესია იგი, სადა იშჳა ყოვლად-წმინდა და გამოვკლეთ ღელე იგი მწჳრისა, სადა წინასწარ-მეტყჳელი იერემია ჰშთაგდეს, და მოვიწიენით, სადა უფალსა ჯჳარი ეკიდა თჳთ და ეტყოდა: ასულნო იერუსალიმისანო, ნუ ჰსტირით ჩემ ზედა, არამედ შჳლთა ზედა თქჳენთა ჰსტიროდეთ. და მიერ მივიწიენით მონასტერსა დედათასა ყოვლად-წმინდისასა, სადა ყოვლად-წმინდა ჰსჯდა და სცრემლეოდა. ხოლო მუნვე არს საფლავი მელანის რომა-

ქლისა (104), ღირსისა მის ენკრატისისა. და სხუასა დღე-სა აღუდეგით და მივედით სახლსა დავითისსა, სადა მჯდო-მარე იყო და ჰსწერდა ფსალმუნსა. ესე არს სახლი იგი, რომლისათჳს მოასწავენეს, სახლსა დავითისსა საშინელი სამჰსჯავრო დაიდგას და ძუელი დღეთა დაჰსჯიდეს.

ხოლო აწას გეტყჳ თქუენ ღუთის-მოყუარეთა, რამე-თუ არიან კაცნი ვიეთნიმე გულ-ცივნი და იტყჳან, ვი-თარმედ იერუსალიმს განმაცხოველებელთა მათ ადგილთა თა-ყუანის-ცემა არა რაი არს; გარნა ბოროტ-არს სიტყუა ესე. უკეთუ ვისმე უძლურება არა ჰსჭირს, და შემძლე-ბელ-არს სულად, და არა არს ფრიად გლახაკ, და არა მოიწევის აქა ხილუად ამათ ქრისტეს განცხებულებისა საიდუმლოთა ადგილთა და არა თაყუანის-ჰსცემს, მას ქრი-სტიანობა განგრილებულად უტყჳრთავს. რამეთუ წმინდა-ნი მამანი პირუელად აქა მოიწეოდეს, და ადგილთა ამათ მიერ განმტკიცებულნი, სხუათა ადგილთა მისრულნი მხნედ ქრისტეს-მოყუარედ გამოჰსჩნდებოდეს. და უფროისად ქართუელნი, რამეთუ რჩეულნი მეფენი და მთავარნი და მონაზონნი აქა ცხოვრებითა და მოსული-თა განათლდებოდეს. რამეთუ დიდებულ-არს ქალაქისა ამის წინა შემოსულა, ვითარცა ითქუა: ვითარმედ, დიდე-ბული ითქუა შენთჳს ქალაქო ღუთისაო; და კუალად ისაია წინასწარ-მეტყუელისა ისმინეთ წინასწარ-მეტყუელე-ბით წინათვე მოსწავებს იერუსალიმისა თაყუანის-ცემი-სათჳს და შენდობისა მოღება კაცთაგან ადგილისა მისგან

---

(104) რომლის ხსენებასა დღესასწაულობს ეკკლესია 30 დეკემბერსა ჵ რომელიცა, შემდგომად დიდის მოღუაწეობისა, განჰგიდა ამიერ სოფლით 434 წელსა.

ვ. ი.

წმინდისა და თაყჳანის-საცემელისა: და სხჳამან ჴსაქჳსა მივიდენცა და მივიდოდიან ერნი მრავალნი და ნათესავნი გამოძიებად პირსა უფლისა ყოვლისა-მპყრობელისსა იერუსალიმს, და ლხინებისა თხოვად პირისაგან უფლისა ყოვლისა-მპყრობელისა, და კჳალად: რამეთუ იყოს უკანასკნელთა დღეთა გამოჩინებულ მთა უფლისა და სახლი ღჳთისა წჳერსა ზედა მთისასა და ამაღლდეს უფროს ყოველთა ზედა ბორცჳთა, და მივიდოდიან მუნ ყოველნი ნათესავნი, და მოვიდოდიან ერნი მრავალნი და იტყოდიან: მოვედით აღჴდეთ მთასა უფლისასა და სახლსა ღჳთისა იაკობისსა და მითხრას ჩჳენ გზა თჳსი და ვიდოდეთ მას ზედა. იხილეთ ქრისტეს-მოყჳარენო ერნო სიტყჳანი მეხუთისა მის მახარებელისა ისაიასნი, ვითარ წინათჳე უწინასწარ-მეტყჳელა ყოველთა ერთა ქრისტიანეთა მუნ აღსულა და ჭეშმარიტისა შენდობისა მოღება მუნით. ხოლო უკეთუ ვინმე იცილებოდეს, ვითარმედ სნეულება და სიგლახაკე სახივად მძეს და ვითარ უძლო წარსულად წმინდად ქალაქად იერუსალიმად; ეგე ვითართა არა ეტყჳს წინასწარ-მეტყჳელი, არამედ შენდობისა ღირს-არიან იგინი. ხოლო რომელთა უძლავს და არცა მოხუცებითა და არცა სნეულებითა, და არცა ნამეტნავითა სიგლახაკითა შეპყრობილ-არიან, არამედ უდებებით და დაზარებით გარდაიხდიან ცხოვრებასა თჳსსა; და იტყჳან, ვითარმედ ღმერთი ყოვლგანვე არს, და არა საჭირო-არს აღსულა იერუსალიმად, ესენი წინააღმდგომად გამოჰსჩნდებიან ბრძანებისა ღჳთისა, პირითა წინასწარ-მეტყჳელისათა თქმულისა და კჳალად მომეხსენების მისივე წინასწარ-მეტყჳელისა მიერ თქმული იერუსალიმად აღსულისათჳს: ვითარმედ დაჰბერეთ ნესტჳსა

სიონსა შინა და შორის ხარისხსა საკურთხეველისასა, ჰსტიროდეთ მღვდელნი და იტყოდეთ, ულხინე უფალო ერსა შენსა, და ნუ მიჰსცემ სამკჳდრებელსა შენსა საყუედრელად.

ესე სიტყუანი ყურად-ეღო განათლებულსა და ღმრთის-მოყუარესა მეფესა ქართველთა და კახთასა უფალსა ლეონს, რამეთუ ესმოდა რა ოხრად დაცალიერება წარმართთაგან წმინდისა სიონისა და საფლავისა ქრისტესისა, და არა რა ზრუნვა დაედვა გულსა თჳსსა მისთჳს, არცა ბერძენთა, არცა რუსთა და არცა ფრანგთა, ამისთჳს შური იშურვა სახლისა ღმრთისა საბაოთისათჳს მარადის მოხსენებულმან მეფემან და მრავალი საფასე წარაგო, და იოაკიმ ჯუარის-მამა ქართველი წარმოავლინა წინაშე მთავართა და შიხთა არაბთასა. და აღავსო საფასითა იგინი და აღაშენა საფლავი ქრისტესი და გოლგოთა და განსწმიდნეს წარმართთაგან შეგინებული წმინდანი ეკლესიანი და იწყეს წესისაებრ ქრისტიანეთასა დღესასწაულობა სიონს მთასა წმინდასა უფლისასა. და ვიდრე დღეინდელად დღედმდე არს ჯუარისა მოხსენება სამარადისო და ვიდრე აღსასრულადმდე სოფლისა სანატრელისა მის მეფისა, რომლისათჳს მე არა მესმნეს სახელი ლეონისა. ვევედრე წმინდათა სინოდთა იერუსალიმისათა, რათა ესეცა მოხსენება შეჰსძინონ, ვითარმედ ნათესავნი მის მეფისანი მომავალნი, და აწ მსუფევენი საქართველოთა ზედა მეფე თეიმურაზ და მე მათი მეფე ირაკლი, მეუღლენი, ძენი და ასულნი მათნი მრავალ-ჟამიერობით, და მუნ ცხოვრებად საუკუნოდ მოიხსენებოდეს. ამისთჳს, რჩეულნო, ნუ იტყჳთ და ნუცა სხუაგან შეისმენთ, ვითარმედ არა რაჲმე არს აღსრულა

იერუსალიმად შემყჳარებელისა მის ჩჳენისა მისა ღმრთი-
სა, რომელმან არა ჰრიდა ჯჳარსა და სიკჳდილსა და
დაეფლა მუნ. ვითარ საკჳრჳელ-არს, თუმცა მცირედ
რაჲმე დავშჳრეთ და ვიხილოთ საფლავი ცხოველ-მყო-
ფელი და გოლგოთა, სისხლითა ღმრთისათა მეწამულ-ქმნი-
ლი, და მიწა და ქჳანი მუნანი, მსმენნი ხმასა მისა
ღმრთისა ცხოველისანი.

და აწ კჳალად პირჳელისავე სიტყჳასა მოვიდეთ: რა-
მეთუ მოიწია დღესასწაული ბაისა და პასექისა მუნ ქა-
ლაქსა იერუსალიმსა, სადა იგი შჳენის გალობა და დღე-
სასწაული სიონსა, და ერნი სავსე იყჳნეს ასპარეზთა
და ურაკპარაკთა წმიდისა მის ქალაქისათა, და უცხო-
ბით მოსრულნი ხილვად სიმისა მის უკჳდავისა საფლა-
ვისა, რაჟამს იგი სმლისა მის მშჳენიერისა ეკლესიისა
წინდობა მოწურჳლ-იყო, და სიმე იგი ხერუვიმთა უწმი-
დე მშჳენიერსა მას სერსა განმზადებდა და მეინახედ
მებოძიერნი და მწირნი შესჳლად ქორწილსა მზა-იქმნე-
ბოდეს. და არა თუ მთავარნი ებრაელთანი და აზნაურნი
გალილიისანი მხოლოდ წჳეულ-იყჳნეს, არამედ სავსება
სოფლისა. და მოაწია სიმე იგი საკჳრჳელი მშჳენებითა,
და გარდამატებული პრწყინჳალებითა, და სმლისა მის
ეწადდა შესჳლად, რათა ქორწილსა მას დიდებულსა პი-
რის-მტე იქმნენ ზეცისანი და ქჳეყანისანი ერთ-ბამად.
მაშინ მექორწინენი განცჳფრდეს და შეიპყრეს სიმე იგი
და მრავალსა საღანჯჳელსა მიუპყრობდეს, სიხარულისა
წილ გჳრგჳნსა კიცხევისასა თავსა; სამსჭჳალსა მას ხელ-
თა და ლახჳარსა გჳერდსა, და უმსგავროდ მოჰკჳლი-
დენ სასმლად განმზადებულსა მას მეუფესა.

ამათი ჴმენნი და მრწმენნი კაცნი სარწმუნოებითა და სასოებითა მორბედნი, შორით სურვილით მოსრულნი ხილვად ამისა, თუ სადათ დაასხა ვენახი სიმემან მან, და სადა ჰქმნა გოდოლი, და სადა აღაშენა საწნახელი და დაათრო ნაწნეხითა მით ღჳნისათა საგსეთა სოფლისა, და ანუ სადა გარეგან ვენახისა მის მოჰკლეს ქჳწლი, იგი სიმეჲ. და საკჳრუელ ხილვად და განცდად ადგილთა მათ განსაცჳფრებელთა ჰჳრუეტად ერთი ერთსა წინა-უსწრობდეს, და რეტო ბაასსა ხელთა ეტჳრთათ და იტყოდენ გალობასა: კურთხეულ-არს მომავალი სახელითა უფლისათა, და კუალად, გიხაროდენ სიონ წმინდაო დედაო ეკკლესიათაო, რომელმან მოიღე ცოდვათა მოტევება აღდგომისა-მიერ, და მგალობელნი ტკბოდეს მნობითა, და ორღანოთა ჴმა შინაგან დიდებულისა მის ეკკლესიისა გჳრგჳნვადა. მუნ მღუდელთ-მთავარნი შემოსილნი და მრავალნი სამღუდელონი. ხოლო პირუწლისა მღუდელთ-მთავარსა ეტჳრთა ჯუარი მჳრ-ოვასნი ზმურისა, ქჳსა საფფირონისა და იაკინთისა თლილისა, და მით ჯუარსა სახჳდა ერთა. და შესწლასა უამბორეთ ადგილსა მას, სადა უფალი წარადგინეს სუდარით. და ანუ ვითმე აღვჰსწერო მორთუა ტაძრისა მის, და პირად-პირადობა სამკაულთა საკჳრველსა მას და განსაცჳფრებელსა ეკკლესიასა, სადა იმგჳრგჳლივ მოუთვარდაგათ სტავრითა და ნახხლითა: საჴედ გამოუჳანილ ნიოქრო-ქსოვილნი მჳრ-ქვასნი. და სასანთლენი აღგჳთოთ იმგჳრგჳლივად; ხოლო შუასა მას ადგილსა ტკბილისა მის სიმისასა, სადა არგელოზი ელჳარე მეტყოდა, რასათჳს მკჳდართა თანა ემიებთ ცხოველსა მას და უკჳდავსა, საფლავსა მას გარემო ქოლგანი და ალამნი დას-დასად მოედჳათ ოქროსა

განაზიდისა; ხომლნი ოქროსანი და ვერცხლისანი მაღრო-ბულისა, მამისა და ძჳრისა აღხარისხებით თუ განვარ-გჳთ ქსრეთ ანათობდეს, ვითა ტყუდი მოდებულ-არსო ედემით მუქ მვთომარეობა ამისა, და ანუ სამართხით მოუმაზარ-მოუღვარდულებიათო. გოლგოთა აღჳსილ-იყო ოქროსა ხომლითა და კანდლითა და თჳალითა განთქმულითა სამკაულნი ზედან გარდამომწჳდგომის საფლავსა, და მუნ ზემოდგან ქსრეთ ანათობდა, საწყუთოთა დამეთა ლაჟჳარ-დიანთა მანათად მთოვარესა და მთიებთავე შუქდრიდო. აღმართულ-იყჳნეს სამნი კანდელნი ოქრო-ცურჳმბულნი კათოლიკესა მას ეკლესიასა. ქსრეთ უნათობდა, ვითა ბაზი-მაკი შორის მღჳმეთა, და ანუ ვითა ქლჳარება მზისა დის-კოსა, და ირისე ზეცით გარდამოკრთომილი, და სამ-კაულნი ტრაპეზისანი, სასაკმეველნი და საცხარებანი და მრავალ-ფერნი სასანთლენი, ბარძიმ-ფეშხუმნი მელარ-ბარად აღმკულნი, და რქათა ზედა საკუროხევულისათა ხერუვიმნი აღმართებით განმარტებულ-იყჳნეს, და გან-კრძალულად ერნი შემოკრებულ-იყჳნეს ეკლესიად.

მოიწია ჟამი და მკრეს სიმანდრათა, მელუთა და თუ-ჯუთა, ამოდ და მიმოყოვნებით. ხოლო ორღანოისა და-თინთასა ხმა ისმინებოდა ძლიერი, და სომეხთა მწყემ-ბრისა და მზობისა ხმანი ტკბილად აგემებდეს, ეგრეთვე იაკობიტთა, ასურთა, აბაშთა ([105]), მსგავსად მათისა გან-წესებისაებრ. და ხორონი ბერძენთა მგალობელთანი გან-წყობილ-იყჳნეს, და მგალობდენ ამოდ; მოსდევდით ერნი სიოისა და მოიცევით იგი და მიეტიო დიდება მას შინა აღდგომილისა მეჳდრეთით, რამეთუ იგი არს ღმერთი ჩუენი,

---

([105]) აბისინელნი არიან. ვ. ი.

რომელმან მიხსნა ჩუენ. და ლოცვასა მას დამის-თევი-სასა იყვნენ შემოსილ მღვდელთ-მთავარნი ხუთნი, არ-ხიმანდრიტნი, იღუმენნი და პროტოსინკელნი სამეოცნი და ათორმეტნი დიაკონნი, და იყო ღაღადება და მხუ-რვალე ვედრება ქრისტიანეთაგან. და იყო განმზადება დღესასწაულთა საკჳრჳო, და მსგავსი მეორედ მოსვლი-სა, რამეთუ ძლიერად დაჰბერეს დღესასწაულთასა მსგავ-სად ხმასა ნესტჳსასა ბრწყინვალესა დღესა ღუთისა ჩუე-ნისასა. რამეთუ მაშინ თითქმ იყო აპრილი ათცხრამეტი, ჟამი და ჰაემანი ყუავილთა და იატაკთაგან წმინდათა ვი-დრე რქათადმდე საკურთხეველისა მსგავსად გაზაფხუ-ლისა აყუავებულ-იყო; თჳთო-ფერთა სუნნელებათა ნელ-საცხებელთა კმევითა, და უთქმთა და მრავალ-ფერთა მიხუწრპელთაგან წმინდათა შეიმკობოდა დღე იგი უფა-ლი და დედოფალი დღესასწაულთა, წმინდა ერთ-შაბათი-სა. შემოსილ-იყვნეს ერნი ყუავილთაებრ გაზაფხულისა ფერადობათათა და ასფოდელოებითაებრ მაისისა ველ-თა ესახებოდა, ჭირითა და ღუაწლითა მრავა-ლითა მოსრულნი ქრისტიანენი ზოგნი ხმელით ეგჳპტით და პარასშამით, და ზოგნი თარშისა ჭალაკთა ზღჳთ, უცხოთა ენითა მოუბარნი, და უცხოთა ქუეყანა-თაგან მოსვლით განკაფულნი უცხოდ ერთ-ბამად იხარებ-დენ, ვითარცა მარად ერთად ცხოვრებულნი და ნადიმნი და სერნი ბრწყინვალედ მოემზადნეს; და ზედა გალო-ბათა იტყოდიან: ხილულად ჩემდა მშუენიერება უფლისა და მოხილულად ტაძარი მისი, რამეთუ დამფარა მე კა-რავსა შინა მისსა; არა ვეც ძილი თუალთა ჩემთა და რული წამთა ჩემთა, ვიდრემდის ვჰპოვო მე ადგილი უფლისა და საყოფელი ღუთისა იაკობისა, ამისთჳს დღე-

სასწაულსა შენსა გჳრგჳნოსან მეუფენ, და სხუანი იტყოდეს: ვითარ საყუარელ-არიან საყოფელნი შენნი უფალო ძალთაო და რომელნი შევალთ მას შინა განწმედილნი მადლითა მით, გალობით გიდიდებთ: დიდება ძალსა შენსა უფალო.

და დიდისა ეკლესიისა მოხელეთა განმზადნეს ტრაპეზნი საერონი და აწჳვნეს ქრისტიანენი, ხაჯნი მოსრულნი მუნ, და სერი ბრწყინვალე, ტრაპეზობა პატიოსანი და ლხინი გარდაიხადეს, რამეთუ იყუნეს უცხოებით მოსრულნი ხუთასნი ოდენ.

ამისა შემდგომად აღვედით მთასა წმინდასა ზეთისხილთასა, სადა ამაღლდა უფალი და მუნ არს მცირე გალილია, სადა უფალი აღდგომილი ეჩუენა; ხოლო დიდი გალილია კანას, ნაზარეთს და თაბორს შუა არს; სავალი არს იერუსალიმიდამ დღისა სამისა. ხოლო მთასა მას ზეთის-ხილთასა ცხოვრებულა წმინდა ევგენია და არს სენაკი მისი მუნ. და მიერითგან წარვედით ბეთანიად საფლავსა ლაზარესსა, და მუნითგან მივიქეცით კუალად იერუსალიმად, და მამანი და მღვდელთ-მთავარნი შემომიკრბეს, და შეწევნისათჳს საფლავისა ქრისტესისა, ვინათგან თურქთაგან სათხოვარი ამეს, მევედრებოდენ, რათა წარვიდე და შევეწიო მათ რასამე. ხოლო მე ვერ ურჩ-ქმნილი მათგან ვიწყებდი ზრუნვასა განყრისათჳს მის უცხოსა ადგილისა წმინდისა და იორდანედ წარვედ მლოცველი სრულიად. და იქიდგან მოსულით განვემზადენით წარმოსულად, და ვამგზავსებდი ქვემით განხუებასა მუნიდგან წარმოსულასა, და სულ-თქმითა მრავლითა ვუამბორე საფლავსა ცხოველ-მყოფელსა და

გოლგოთასა წმინდასა, და გეთსამანიას საფლავსა ყოვლად-წმინდისასა. და აღვიღეთ ლოცვა სინოდთა მათგან და თუალნი უკანა დგებოდეს, კჳალად ხილვად ადგილისა მისთჳს რჩეულისა და მივიწიენით არემათიად ქუეყანასა იოსებისსა და მუნით იოპედ.

წარსჳლა კჳპრედ და ათინად, და უკუმოქცევა საქართჳელოდ.

აქა გჳჱპოვა ნავი მარჯჳჱ. შთავსხედით და ნავითა კეთილითა მივიწიენით კჳპრესა, ადგილსა სახელით კიტე-ოსსა, მეორესა საფლავსა ლაზარესსა. რამეთუ აღადგინა რა უფალმან ბეთანიით, შემდგომად ამაღლებისა ურიანი შურად აღუდგნენ ლაზარეს, რამეთუ მკჳდრეთით აღდგო-მილ-იყო ქრისტესაგან და ესდევნიდეს სიკჳდილად. ამის-თჳს აკურთხეს მოციქულთა ეპისკოპოსად კჳპრიისა და მოვიდა კჳპრედ და საეპისკოპოსოსა ხარისხი თჳთ აღაშე-ნა. და იყო ეპისკოპოსი მუნ, და არს საფლავი მისი მუნვე. და შიერ წარვედით ქალაქად ლევკოსად ხილჳად კჳპრიისა კათოლიკოზისა, და მივედით სადაცა მღდელმთა-რე იყო კათოლიკოზი, არხიეპისკოპოსი კჳპრიისა, უფალი ფილოთეოს, კაცი ფრიად პატიოსანი და განთქმული თჳ-თო-სახითა სიკეთითა, და განგჳსუჱნა და უცხოთ-მოყუა-რებისა სალხინი გჳჱგემა, და ვჰკითხჳდით განთავისუფლე-ბისათჳს ხარისხისა მისისა. ხოლო იგი გჳჱტყოდა ვი-თარმედ, ჟამთა პირუჱლთა პატრიარხი ანტიოხიისა იცი-ლებოდა, რომელ კჳპრე სამწყსო-არსო ჩემი. ხოლო მას ჟამისა არხიეპისკოპოსი კჳპრიისა უარ-ჰყოფდა, ვითარმედ არა არს კჳპრე სამწყსო შენი, და ცილობა შემოვიდა; ამისთჳს მეფემან ბრძანა ორთავე აღსულად კონსტანტი-ნოპოლედ, რათა მუნ იქმნას ბჭობა მათი. ამისთჳს არ-ხიეპისკოპოსი კჳპრიისა იყო ფრიადსა ურვასა შინა, და იხილა ანგელოზი ჩუჱნებით, რომელი ეტყოდა: რასა-თჳს მწუხარებ, აღსდეგ, წარვედ ადგილსა რომელსამე

და აღმოსთხარე, რამეთუ მუნ არს საივლაკვი მოციქულისა ბარნაბასი, და ხელთა უპყრავს სახარებას მარკოზ მახარებელისა, დისწულისა თჳსისა; აღმოიღე იგი და მიართჳ მეფესა. და ვითარცა ჰყო ესრეთ, ამას ზედა ფრიად განიხარა მეფემან და განათავისუფლა კათოლიკოსი მთავარ-ეპისკოპოსი კჳპრიისა და უბოძა პორფირისა წალ სამწყემსოსას სკჳპტრა, რათა ეპყრათ, და მდინარე მეწამული, და რათა მეწამულითა ჰსწერდეს. (ესე დღეისამომდე) ([106]). მუნვე არს ლუსკუმა დიდისა ეპიფანე კჳპრელისა, და არს კჳალად საივლავი წმინდის ტიხონ ამათუნტელისა, რამეთუ მუნ ეპისკოპოს-ქმნილ-არს, და მუნვე არს სამარხო წმინდის მამისა იოანე მოწყალისა, რამეთუ მუნებურიცა ყოფილ-არს, და მიმავალსა კონსტანტინოპოლედ აღსასრული მუნ შეემთხჳა, და ერთად ტიხონისა თანა დაუსხჳცწნებიათ.

მუნ კჳპროს არს სადგური წმინდის ქალწულ-მოწამისა ეკატერინასი; მუნ არს სამარხო და სამყოფო წმინდის მამისა ჩუენისა სპირიდონ ტრიმითუნტელისა, და დავჰყავით ჟამნი რავდენნიმე და აღმდებულნი ლოცვასა არხიეპისკოპოსისათა წარვიგზავნენით ზღჳთ ალალიად; მიერითგან პისიდიოსს; მივედით და ვიხილეთ მიტროპოლიტი პისიდიისა და მოვიკითხეთ რა ამბავთა მუნებურთა, გვიტყოდენ, ვითარმედ არს აქა ტბა და მას შინა ეკკლესია, რამეთუ მუნ არს სამარხო წმინდის მოწამისა ქრისტეფორესი, მუნვე წამებულისა, და მუნვე

---

(106) მეტყოლადგან სამნი იყვნენ თჳთ-განმგენი ეკკლესიანი: ბოლგარია, კჳპრე და საქართველო. იხილე ჩემი Ист. Груз. церкви стр. 144.

პ. ი.

ახლოს არს ხარახხი წმინდისა გრიგორი ნოსელისა, რამე-
თუ წმინდა ნიკოლოზ და გრიგორი ნოსელი პისი-
დიის მიტროპოლიტისა საძუყხოს განისვენებნი ყოფილან.
პისიდიით ქრისტიანეთაგან წარვიგზავნენით ზღვით
მირონ ქალაქად, ლუსკუმასა წმინდისა მამისა ჩვენისა
ნიკოლოზისსა. და მუნითგან მივედით კასტელორიზოს,
ჭალაკსა, სადა მჯდომარე იყო შირქმული სჯმონ მეფე
ბერძენთა ([107]), და უკანასკნელ მეფობისაგან რა იჯმნა,
და იქმნა მიტროპოლიტ სოფრონიოზ, რომელსა მო-
იხსენებს ხრონოლოღიათვი. და მიერითგან წარვედით ჭალაკ-
სა როდოსს, ადგილსა წმინდისა მამისა ჩვენისა ისი-
დორე პელიუსიოტელისასა, და მუნებურმან მიტროპო-
ლიტმან წარმგზავნა ჭალაკსა ასტოპალიეს, ციხესა მას
მეწლთა მეფეთასა. რამეთუ დაგვჯზამთრდა, ამისთჳს მო-
რად ვერ ვმლეთ წარსვლად; ახლო ჭალაკითი ჭალაკად
ვიდოდით და მიერითგან წარვედით სათნო ირინის ჭა-
ლაკსა ([108]), და კეთილად შეგვიტკბო მუნებურმან
მღვდელთ-მთავარმან. ხოლო ვიხილე მუნ საკჳრველი რამე
მე, რამეთუ ზღვათა შინა აღმოსრულ-არს კუამლი დიდ-
მალი და აღმოსდევნებთა მთა შავი და არს ასოხული იგი
მთა. თჳთ ვიხილეთ, და მიერითგან ზღვით წარვედით
ჭალაკსა ახსიას და მუნითგან ბაროსს, და ვიხილეთ დიდი

(107) გვიონნებ, მეფე არა ბერძენთა, რომელთაცა მორის ამა სახელით მეფე არა ოდეს, ბოლოსთჳს არამედ მეფე ბოლგართა სჯმეონ, რომელიცა მეფობდა 888 წლიდგან 937 წლადმდე.

პ. ი.

(108) ამას ჭალაკსა იყო დიდი მონასტერი დედათა უკარო; რამეთუ სარკმლითა აიარომჳან საზრდელსა და არა გამოვლენ.

ტიმოთე.

იგი ეკკლესია, რომელიცა დედამან კონსტანტინე მეფისამან ელენე, რაჟამს ჯუარი ჰპოვა იერუსალიმს და მოიქცა რა მუნ, აღაშენა ეკკლესია იგი, რამეთუ მუნ ეკკლესიასა მას შინა იყო დაყუდებული ღირსი დედა თეოქტისტე.

მიერითგან ნავით წარვედით ჭალაკისა სერითს, მონასტერსა წმინდისა მთავარ-ანგელოზისასა. ახლოს ამისა იყუნეს მუნ მონასტერნი დედათანი კეთილად მგალობელთა და მედღესასწაულეთა. მიერითგან მივედით სახელოვანსა მას დედა ქალაქსა ათინას და გარდავხედით ნავით ზღჳს პირსა, მონასტერსა წმინდისა სპირიდონისსა, რომელი შორევლდა ათინას სამისა ჟამისა სავალ. და მოგჳვიდა მთავართაგან ათინისთა ცხენნი რახტითა აღკმაზულნი და სხჳანი კრებულთა ჩუენთათჳს, და მივედით ათინად და შორად მოგუეგებნენ სამღუდელონი მათნი, და წესისაებრ გჳთავაზეს და შეგჳძღუნენ საღგურად პერიპატოსა ათინელთასა და დაგუასადგურეს მუნ.

ამისა შემდგომად მოვიდნენ ხილუად ჩუენდა მთავარნი და ფილოსოფოსნი ათინელთანი, და ამოდ მოგჳკითხეს და ვითარება მგზავრობისა ჩუენისა გკითხეს და აღმოიკითხეს ბრძანება თურქთა ხელმწიფისა და წიგნი საყოველთაო პატრიარხისა კონსტანტინოპოლისა, რაოდენ კრძალად ეწერნეს მოგებისათჳს ჩუენისა და თავაზისა და ზედა-ზედა გუეუბნარებოდენ და გუკითხჳდენ ქუეყანისა ჩუენისათჳს. და ვკითხჳდით სამეცნიეროთა და სასიბრძნოთა მათგან, და ფრიად ვიდრემე კეთილად შეგჳტკბეს და გჳჩუენეს შკოლა პლატო-

ნისა (109) და სხჳსათა ფილოსოფოსთა, და ათორმეტნი ღმერთნი ქჳთ გამოქანდაკებულნი ათინელთანი. და ვიხილეთ ეკკლესიანი და პალატნი ქჳთა მარმარითა დაჩარდახებულნი და ქჳთა დაფიცრულნი განსაკჳრჳებელნი, და სჳეტნი მარმარისანი აღმართებულნი მაღალნი ფრიად,

---

(109) შკოლისა ანუ აკადემიისა დიდისა ფილოსოფოსისა და ფილოსოფოსთა მთავრისა პლატონისა შენობა არღა არს. მხოლოდ მოჩანან საძირკუჱლნი და დანაქცევნი ფრიად მშუჱნიერისა ადგილსა ჩრდილოეთით და გარეთ თჳთ აწინდელისა შემცირებულისა ქალაქისა ათინისა. გარემო მისა არის დიდ-ტყედ ზეთის-ხილთა ბაღნი და გარემოჰკლვენ მას მრავალნი წყალთა ნაკადნი, მომდინარენი მთისაგან ლიკაბეტისა. მე ვიყავ აქა ივლისის 2 და დიდისა სიცხისაგან მორიდებული განვისუჱნებდი მყოვარ-ჟამ სიგრილითა დიდ და ვრცელ-ფურცლოვანთ ხეთა ქუჱშე, რომელთა ეწოდება პლატანი და ჩუჱნებრ ცაცხჳ,
ძუელად პლატონისა ჟამსა, აკადემიისა კარებს შესავალთან იყო აღმართულ ანდრიანტი ღმერთაჲსა ამურისა ანუ სიყუარულისა და შინა ეზოში იყუნენ წარმოდგენილ სახენი სხჳსათა და სხჳსათა ღმერთაებთა. თჳთ სადგური პლატონისა იყო მიყრდნობილ მცირისა ტაძრისა, რომელიცა აღაშენა მან პატივად მუზათა, სწავლათა და მეცნიერებისა კელოვნებისა მომღუმთა. ორგზის მოვიხილე ადგილი ესე: პირუჱლად თანა-მჴლებლ დიდი ბრძენი და ევროპასა შინა განთქმული მეცნიერებითა პრესვიტერი კონსტანტი ეკონომი, ათინასა მცხოვრები და მეორედ რექტორი ათინის უნივერსიტეტისა და მასწავლებელი ბერძნულისა ენისა კოროლის ოტტონისა და მეუღლისა მისისა დედოფლისა ამალიასისა, ბრძენი და მრავალთა ენათა მეცნიერი არხიმანდრიტი მისაილ.

რომისა კონსულმან სილლამან წინათ ქრისტესსა აიკლო პირუჱლ აკადემია ესე და მოაკუჱთინა მრავალნი მაგრილობელნი ადგილისა ამის პლატანნი და რაჲცა იმპერატორმან ადრიანე 125 წელსა შემდგომად ქრისტესსა ჰქმნა აქა განახლება,— გაარღჳეს იგიცა ბარბაროსთა სხჳსთა და სხჳსათა დროთა შინა. მეათესა, მეათერთმეტესა და მეათორმეტესა საუკუნეთა შინა იყო

მეფისა ქსერქსისანი. რამეთუ ესე ქსერქსი მეფე ელლინთა იყო, რომელმანცა შავი ზღვს მიერ განჰკვეთა და გარდაუტევა ფეთრის ზღუასა (110), რამეთუ უწინ შავი ზღუა ქუთაისისდმდე მოაწევდა (111); და ვიხილეთ მუნვე არქოპაგე მახლო-

---

მცირე რამე ჰსწავლა ამა ადგილსა შინა, და ქართველნიცა განიხსნველებოდენ აქა სახელსა ზედა დიდისა მეცნიერთა სუფსტაის და მისაყრდნობელისა პლატონისა — უკანასკნელ თურქთა დაიპყრეს ათინა და დაჰშრიტეს მუნ ბუნტი ნათლისა მის და ცეცხლისა, რომელიცა დიდთა მეცნიერთა, პლატონმან, სოკრატ და არისტოტელმან მოილეს ზეცით და ამისა ნიშნად აღუმართესთცა ანდრიანტი ღმერთსა პრომეტეოსსა.

აწ ამა ადგილთა შინა, სადაცა აღიზარდა და განმტკიცდა გონება კაცისა, — მამსჭვლეული მუნ ჰხედავ, საშწუხაროთა დანაქცევთა და მხოლოდ მარტოვსა ადგილისა ამის სახელსა და წოდებასა, და ამასცა აწინდელთა ბერძენთა ნაგეთა შინა განრყუნილად «აკათიმია» (Acathimia, — ესრეთ წარმავალ არს დიდება ამა სოფლისა! — **Sic transit gloria mundi!**

ვ. ი.

(110) თქმულება ესე არს მოღებული ბერძენთა მეისტორიისა დეოდორისაგან. — თჳთ ამა ადგილსა, რომლისაცა ჰსურდა განკვეთა ქსერქსისა, ეწოდებოდა ყელი მაკედონიისა (**перешекъ Македонскій**) და ამა გზით მდებარე, თესალონიკით წარსრული, ათონის მთად. სივიწროე ამა ადგილისა არს დიად მცირე, ვგონებ არა უმეტეს 200 საჟენისა. — და განჰსჯიდეს არხიპელაგსა ქსერქსის უნებდა განკვეთა მისი, რათა პირ და პირ შესრულ-იყო მაკედონიასა და არა მოვლით ათონისა გრძელისა მთისა. გარნა შეუძლებელ-იყო და არსცა დიად გრძელ-ჟამითი დროისა, დაქცევა დიდისა ქჳანისა მთისა, შესაერთებელად ორთა არხიპელაგისა ზღუათა.

ვ. ი.

(111) დაწევა მშრალით შავისა ზღვსა და დატევება იმერეთისა ზღჳს-პირთა თიჳლით სახილველად და ჭაჭური. თჳთ

პელ (¹¹²), სარისხით იეროთეოს და დიონისიოს არეოპაგელთა, და კუალად აკადემია სასწავლო მათი და განმაცდიდეთ ადგილთა სიუცხოვესა, მსგავსად ედემისასა, ცალ-კერძო ზღვით მოზღუდულ და ცალ-კერძო ჯალანი ზეთის-ხილთა და ვენახოვანთა და ბაღთა-ბაღჩათაგან მომადნარებულნი; და შიგან მომდინარენი წყალნი; და მთითა და ბაკითა ფრიად განშუენებულნი, და ნამდვილ ბერძენთაგან და ფილოსოფოსთა გამორჩეული ქუეყანა, და იყო ახლოს ათინასა თვისადრა, სოფელი ჰიპდარხის ბრძნისა (¹¹³) და კუალად ზღვით-კერძო ტანლა სოფელი თვრეკტიოს ბრძნისა და მოვიხედვიდით რა,

---

ტომი, ორი ათასის წლის წინათ, ზღუასა ევროპისა და ამისთვს ქონდა აწინდელს ტიპსა პალეოსტომად, ესე იგი ზღუას მეწყლოვრედ.

პ. ი.

(¹¹²) არეოპაგი ანუ მეწლი სამსჯავრო ათინისა არს ადგილნებული ბორცვის ზედა მახლობელ აკროპოლისისა, სადაცა არს განსაკუთრებული ტაძარი პართენონისა. არეოპაგი დაფუძნდა ერთისა და მასვე წელსა, რომელსაცა ეგვიპტის მღვდელთ-მთავრად ჰყავდნ ძმა წინასწარ-მეტყუელისა მოსესი 1490 წელსა წინათ ქრისტესსა. ამას ადგილსა სოლონმან ჰსწერა ჰსჯულისდებანი თვისნი. აქა დემოსთენ ჰქონდა მჭევრმეტყუელობითა თვისითა და განსაკუთრებულნ სიტყუათა და საბრძნითა ქონანი, თემისტოკლე, კიმონი, პერიკლე და ალკივიადე. ცოცერონისა ყამთა რომის ელინნი მიიღებოდენ აქა ბერძენთაგან. აქავე მოციქული პავლე განუმარტებდა ქსწავლასა თვისსა მისა ღუთისასათვს (საქმე მოც. თავი 17) და სიტყუათა თვისითა ქრისტიანენე ჰყო პირუწლი მსაჯული ანუ მსაჯულთ-უხუცესი არეოპაგისა დიონისი. ყოვლადი შენობა მისი, აწ თავ-მოქცეული, არის მაშმარილოსა ქვათაგან აღგებული.

პ. ი.

(¹¹³) დიდი და სახელოვანი ბერძენთა მოლაპარაკე. პ. ი.

აღივსო ცნობა ჩუენი და გონება სახილავთა-მიერ დი-დებულთა ათინელთასა.

და წარვედით მათგან პატიოსნად ხილვად მონასტრი-სა მის დიდებულისა ფერის-ცვალებისასა ქუეყანასა არ-ნაუტთასა. და მივედით რა, მოგუეგებნენ მამანი არნა-უტნი და შეგჳმღუნენ მონასტრად წესისაებრ და ვიხი-ლეთ ეკკლესია დიდი და მშუენიერი და დავადგერით მუნ ჟამ-რაოდენმე მუნ იყო ახლოდ კორინთე, რომელსა მოციქული პავლე მიუწერს ეპისტოლეთა კორინთელთა. რამეთუ გუეწადა წმინდისა სპირიდონისა ნაწილთა ხი-ლვად კორფოსად. არამედ მოგუესმა ამბავი, ვითარმე თურქთა და არნაუტთა ბრძოლა არს გზათა ზედა, და უკუ-მოვიქეცით, და მოვიწიენით ჭალავის ანდროს, მო-ნასტერსა წყაროსა ღუთის-მშობლისასა. და მიერითგან ნავითა ვვლენით გზანი მრავალნი ზღჳთ და მივიწიენით მთად-წმინდად მონასტერსა ვათოპედსა, რამეთუ მუნ მქ-სორია ქმნილ-იყო პატრიარხი კირილე, და ფრიად ჱსთნდა მისულსა ჩუენი და დაგუასადგურა თჳს-თანა და შეგჳთჳსა.

ამისა შემდგომად აღვიღეთ შენდობაჲ და წარმოვედით და მოვიწიენით მონასტერსა ჩუენ ქართუელთასა, და ვი-ყოფოდი მრავალ-ჟამ მათ-თან სამარადისოსა ლოცვასა და ღამის-თევისა მომსმენი. ამისა შემდგომად ვაწჳე მმანი და მოუმზადე სერი ბრწყინვალე, და შევიმოსეთ და პორტიატისა ღუთის-მშობლისა წინაშე პარაკლისი ვი-ხადეთ მრავალ-ჟამიერობისათჳს მეფეთა ჩუენთასა. ამი-სა შემდგომად ვინებე ხილვად პატრიარხისა იერუსალი-მისა საქმისა რაჲსათჳსმე, და აღვიღეთ ლოცვა მამათა-გან და წარმოვემართენით კონსტანტინოპოლედ, გა-

მოვკლეთ ჯალაკი თასო, სადა ექსორიობით მოკჳდნენ ნესტორ მწჳალებელი და საბელიოს ბიელი. და მუნით გამოვკლეთ ქალაქი მაკედონია ტახტი ალექსანდრე მაკედონელისა, და ვიდრე აქამომდე იხილჳჱბის ახუჰი ქჯსა რქიანისა მას ცხენისა დუჩიპალისა ([114]) ალექსანდრეს ცხენისა. და მიერ გამოვკლეთ ზღჳა იწრო ტროადას და მიერ ზღჳა პროპონტოისა, და მივედით კჳალად კონსტანტინოპოლედ ქუჱლის-მომნიჭებელისა ჩუჱნისა გიორგი სპათარისადმი·

ხოლო ყოვასა ჩუჱნსა მუნ, მივედით ცხოვრების წყაროსა ყოვლად-წმინდასასა, რომლისა ვდღესასწაულობთ თომას კჳრიაკის პარასკევსა. და კჳალად მივედით ეკლესიასა მას ყოვლად-წმინდისასა, რომლსა ვდღესასწაულობთ, სადა ყრმა ამაღლდა ლიტანიობასა ერისასა, და ჩამოვიდა რა, პირით გალობა მოაქუნდა: წმინდაო ღმერთო, წმინდაო ძლიერო, წმინდაო უკჳდაო, შეგჳწყალენ ჩუჱნ.

და მუნით მივედით ეკლესიასა მას, სადა აბრაამ ურიასა თეოდორე ქრისტიანემან ხატი მაცხოვრისა თავსმდებად მისცა, და ურია სიცრუით უარ-ჰყოფდა რა თეთრისა მიღებასა, ხატი მყოვარ-ჟამ უჭჳრეტდა ურიასა მას. ხატი იგი მუნვე არს.

ამად ჟამად აღგჳმზადა პატრიარხმან იერუსალიმისამან წარმოსჳლად საქართჳელოდ, და გჳბოძეს წიგნი, და მზა-ვიქმნენით წარმოსჳლად. ხოლო ყოვასა ჩუჱნსა

---

(114) ბუკეფალისა, რომელსა მოიხსენებს კჳნტოს კურციოს.

პ. ი.

მენ, მივედით სალაროდ პატრიარხისა, და ვიხილეთ მეწლი ხამოსა ეპისკოპოსთა: თავსაბურავად შლაპა იის-ფერი. და ჯუბა და კიწრო მაჯიჯი, და მისსა წინა არა-ზანდით შესაკრავი და რაცა, ყოველივე იის ფერი. რა-მეთუ იტყოდეს მოხუცებულნი მათნი, ვითარმედ ასი-ოდენ წელი არს გარდასრულ, მისს უწინ ეპისკოპოსთა ესე ემოსათ; აწლა მონაზონთ კუნკული დააწესესო. მომეხსენა, ქართლს მცხეთას სვეტის-ცხოველზედ და-ხატული კათოლიკოსი სამხეურით, და აფხაზეთის კა-თოლიკოსი მერესის სამხეურით, ჭეშმარიტი ყოვე-ლა (115).

წარმოვედით კონსტანტინოპოლედ, გამომსალმებელი პატრიარხთა, მთავართა და ერთა, და მოვიწიენით ზღვით სოფლის შილას, სადა აყეწია თილავ დიდსად ხსენე-ბული ქეთიმ სარდელისი, რომლისა ხსენება არს დე-კემბრის 27. და მიერ ვვლეთ და მოვიწიენით სო-ფელსა ქვხაიტს, სადა ეწამა წმინდა მოწამე თეოდორე სტრატილატი. და მიერ ვვლეთ და მოვიწიენით ქალაქსა სინოფას (116), საწამებელსა წმინდის მღვდელ-მოწა-მისა ფოკასსსა, რომლისა ხსენებასა ვჰყოფთ სეკდემბრის 22. და იქიდგან ზღვით ვვლეთ და მოვედით სამსონას, სადა ეწამნეს წმინდანი ფლოროს და ლავრა, და განა-

(115) დღესაც ეხლათ მოჩანან მცხეთის ეკკლესიაში მხა-ტვრობანი ესენი.

პ. ი.

(116) ამა ქალაქიდამ იყო ფილოსოფოსი დიოგენი, რომე-ლიცა იხილა ალექსანდრე მაკედონელმან ხანს ჭურსა შინა მდგომარე.

პ. ი.

ვვლეთ ამასია და მივედით კჳალად კომანად, და მიერ წარვემართენით და მივიწიენით ადგილსა მას, სადა ეწამნეს წმინდანი ავქსენტი, ევსტატი, ორესტი და მარდარი. და მიერ მივიწიენით მელიტონს სომხითისასა, სადა ეწამნეს წმინდანი ორმეოცდა ხუთნი მოწამენი; და მიერითგან მივედით ხალდეს, რომელსა აწ უხმობენ გუმიშხანას ([117]), სადა ეწამნეს წმინდანი ევგენი, კანდიდოს და ვალერიანე.

დასასრული.

([117]) გუმიშხანა მდებარებს ბაიბურთისა და ტრაპეზუნტისა შუა. აქედამ ჰსჩანს, რომელ მოგზაური ტიმოთე სამსუნიდამ ხმელით მოსულა ამასიას და აქედამ ხმელითავე ბაიბურთის გზით არტაანს, მერეთ ახალციხეს და აქედამ ქ. თფილისს.

პ. ი,

შ ე ც თ ო მ ა ნ ი:

გჳერდ.	სტრიქ.	დაბეჭდილა	წაიკითხე.
12	4	უკჳე კეთილად	უკჳე კერცა კეთილად
13	1	ათონის მაადმდე.	ათონისა მთად.
17	10	გჳიმასპინძლეს	გჳმასპინძლეს
—	14	საკჳრველ-	საკჳრჳელ-
38	20	**чудотворнои**	**чудотворной**
48	16	წირვისა	წირჳსა
86	29	decouvetes	decouvertes
107	28	მეორუდ	მეორედ.